

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇEVİRİ KURAMLARININ ÇEVİRİ PRATIĞİNDEKİ
YERİ VE ÖNEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serhat ARSLAN

Enstitü Anabilim Dalı: Mütercim ve Tercümanlık(Almanca)

Tez Danışmanı: Doç Dr. Muharrem TOSUN

TEMMUZ - 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇEVİRİ KURAMLARININ ÇEVİRİ PRATIĞİNDEKİ
YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serhat ARSLAN

Enstitü Anabilim Dalı: Mütercim ve Tercümanlık

Bu tez 27/07/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İlyas Öztürk

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Muharrem Tasuoğlu

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Recep Akay

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Serhat ARSLAN

27/07/2010

ÖNSÖZ

Bu çalışma, “kuram ve uygulamanın kesiştiği noktaları ele almak ve çağdaş çeviri anlayışlarını yansıtan çeviri kuramlarının uygulamadaki yerini belirlemek ile beraber, çeviri anlayışını, çevirinin konumunu ve çevirmen kimliğini kurumlar arası bağlantılar düzeyinde inceleme ve farklı kurumlardan oluşan farklı kimlikleri bağlantı noktalarında ele alma ve yeniden betimleme” amacı doğrultusunda ortaya çıkmış bir üründür.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyerek hedefe varmamı sağlayan Danışman Hocam Doç. Dr. Muharrem TOSUN’a teşekkür ederim

Diğer yandan tez çalışmamın önemli bir kısmını oluşturan söyleşileri gerçekleştiren ve beni geri çevirmeyerek vakitlerini ayıran çeviribilim alanındaki değerli akademisyenlere, yayınevi genel yayın yönetmeni/editörlerine, çeviri bürosu işletmecilerine, çeviri eğitimi almış çevirmenlere ve çeviri eğitimi almamış çevirmenlere teşekkür ederim.

Bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, benden sevgi ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve kardeşlerime tüm kalbimle teşekkür ederim. Siz olmasaydınız, desteğiniz olmasaydı bugünlere gelemezdim. İyi ki varsınız...

Serhat ARSLAN

27.07.2010

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: ÇEVİRİNİN TARİHSEL GELİŞİM EVRELERİ.....	3
1.1. Çeviri Etkinliğinin Ortaya Çıkışı ve İlk Evresi.....	3
1.2. Antik Dönemde ve Tarihte Önemli Çeviri Anlayışları.....	6
1.2.1. Antik Dönemde Çeviri Anlayışı.....	6
1.2.2. Büyük İskenderiye Kütüphanesi.....	7
1.2.3. Beytü'l-Hikme.....	8
1.2.4. Toledo Okulu.....	9
1.2.5. Aydınlanma Dönemi.....	10
1.2.6. Romantik Dönem.....	12
1.2.7. Kutsal Metin Çevirileri.....	13
1.3. Dilbilimsel Çeviri Anlayışı.....	15
1.4. Dilbilimden Çeviribilime Geçiş.....	22
BÖLÜM 2: EREK ODAKLI ÇEVİRİ ANLAYIŞI VE İŞLEVSEL ÇEVİRİ	
KURAMLARI.....	24
2.1. Skopos Kuramı.....	25
2.1.1. Kültür Kavramının Skopos Kuramında Yeri ve Önemi.....	32
2.1.2. Skopos Kuramında Dilin İşlevi.....	35
2.1.3. Çeviride İki Aşamalı İletişim Modeli ve Ortaya Çıkan Çeviri Sorunları.....	36
2.1.4. Skopos Kuramında Bazı Önemli Kavramlar.....	43
2.1.4.1. “Eylem” Kavramı.....	43
2.1.4.2. “Eşdeğerlik” ve “Uyumluluk” Kavramları.....	45
2.1.4.3. “İletişim” Kavramı.....	47
2.1.4.4. “Çevirmen” ve “Çevirmen Kararları” Kavramları.....	48
2.2. Çeviri Eylemi Kuramı.....	50
2.2.1. Çeviri Eylemi Kuramının Çıkış Koşulları.....	50
2.2.2. Çeviri Eylemi Kuramının Temel Özellikleri.....	53
2.2.3. Çeviri Eylemi Kuramında Bazı Önemli Kavramlar.....	60

2.2.3.1. “Eylem Sistemi (Handlungsgefuge)” Kavramı.....	60
2.2.3.2. “Eyleşim” ve “İşbirliği” Kavramları.....	61
2.2.3.3. “İleti Taşıyıcısı” Kavramı.....	61
2.2.3.4. “İleti Tasarımı” ve “Tasarım Süreci” Kavramları.....	61
2.2.3.5. “Metin”, “Kültürel Alan” ve “Eylemde Bulunan Kavramları.....	63
2.2.4. Çeviri Eylemi Kuramının Metin Çözümleme Yöntemi.....	64
2.2.5. Çeviri Eylemi Kuramının Önemi.....	66
2.3. Çoğuldizge Kuramı.....	67
2.3.1. Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları.....	68

BÖLÜM 3: YAYINEVLERİ, ÇEVİRİ BÜROLARI AKADEMİSYEN VE

ÇEVİRMENLERE GÖRE GÜNÜMÜZ ÇEVİRİ KURAMLARININ

UYGULAMAYLA İLİŞKİSİ.....71

3.1. Çevirinin Uygulama Alanları.....	71
3.1.1. Yayınevleri.....	71
3.1.1.1. Yayınevleri ile Söyleşi.....	72
3.1.2. Çeviri Büroları.....	84
3.1.2.1. Çeviri Büroları ile Söyleşi.....	85
3.2. Çeviri Kuramının Uygulamadaki Konumuna Çeviri Eğitimi Almış ve Almamış Çevirmenlerin Yaklaşımı.....	96
3.2.1. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenler.....	96
3.2.1.1. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenler ile Söyleşi.....	97
3.2.2. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenler.....	111
3.2.2.1. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenler ile Söyleşi.....	112
3.3. Akademisyenlerin Kuram-Uygulama İlişkisine Bakışı.....	128
3.3.1. Çeviri Eğitimi Almış Akademisyenler.....	128
3.3.1.1. Akademisyenler ile Söyleşi	129

BÖLÜM 4: ÇEVİRİBİLİMCİLER VE ÇEVİRİ PİYASASINDAKİLERİN

KURAM - UYGULAMA İLİŞKİSİNE BAKIŞLARININ

DEĞERLENDİRİLMESİ.....156

4.1. Yayınevleri Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu.....	157
4.2. Çeviri Büroları Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu.....	164

4.3. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu.....	173
4.4. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu ve Çevirmen Olarak Konumları.....	178
4.5. Akademisyenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu.....	184
SONUÇ.....	185
KAYNAKÇA.....	190
ÖZGEÇMİŞ.....	195

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Organon Modeli – Bühler.....	17
Şekil 2: Koller'e Göre Çeviri Tanımlarının Yapısı.....	51
Şekil 3: Wills'in Bildirişsel Çeviri Modeli.....	51
Şekil 4: Çeviri Eylem Süreci.....	58
Şekil 5: Çeviri Eylem Sürecinin Grafikselsel Gösterimi.....	59

Tezin Başlığı: Çeviri Kuramlarının Çeviri Pratiğindeki Yeri ve Önemi	
Tezin Yazarı: Serhat ARSLAN	Danışman: Doç. Dr. Muharrem TOSUN
Kabul Tarihi: 27.07.2010	Sayfa Sayısı: VI (ön kısım) + 195 (tez)
Anabilimdalı: Mütercim ve Tercümanlık (Almanca)	
<p>Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kültürlerarası iletişimin doğal bir sonucu yoğun bir çeviri etkinliği yaşanmaktadır. Çeviri etkinliği ülkemizde de içinde çeşitli kurumları barındıran dev bir sektör haline gelmiştir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde bu etkinliğin en önemli bölümünü çevirmenler oluşturur. Çevirmenlik aynı zamanda tarih sürecinde de önemli meslekler arasındadır; çünkü farklı dil ve kültürdeki toplumların çeviri etkinliği olmadan etkileşim sürecine girebilmeleri mümkün değildir.</p> <p>Bu tezin amacı, günümüzde çevirmenin konumunu çevirmenin etkinlik içinde bulunduğu çeviri sektöründeki farklı kurumları yapısal özellikleri içinde ve o kurumların bakış açısından belirleyerek çevirmen kimliğini kurumlar arası bağlantılar düzeyinde incelemek, farklı kurumlarda oluşan farklı kimlikleri bağlantı noktalarında ele almak ve yeniden betimlemektir. Daha sonra, günümüz çeviri anlayışını yansıtan çeviri kuramları çerçevesinde çevirmenin belirlenen konumu ile çeviri sektörü ve eğitim kurumları arasındaki etkileşim süreçleri incelenmiş, kuram ve uygulama arasında reel bağlantıların varlığı araştırılarak çağdaş kuramların ülkemizde uygulamadaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.</p> <p>Tezin amacı doğrultusunda ilk olarak çevirmenin tarih sürecindeki kimliği ve tarih sürecinde farklı kültürlerde farklı çeviri anlayışlarıyla sürdürülmüş çeviri etkinlikleri, daha sonra da günümüz çeviri anlayışını yansıtan çeviri paradigmaları incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise ortaya çıkan sorunların bağlantı noktalarındaki bakış açısından elde edilen olası çözümlere yer verilmiştir.</p> <p>Yaptığımız araştırmalardan elde ettiğimiz veriler, günümüz Türkiye’inde yoğun olarak sürdürülen çeviri etkinliğinde kurumlar arasında ülkemizin sosyo-ekonomik koşullarından kaynaklanan kopuklukların bulunduğunu, bu ekonomik ve hukuki koşullar ve kurumlararası kopukluk sebebiyle çağdaş bir çevirmen kimliğinin oluşmadığını, çağdaş çeviri kuramlarının da yine aynı sebeplerden uygulamada yalnızca kısmen yer bulunduğunu göstermektedir.</p>	
Anahtar kelimeler: Çeviri Kuramı, Çeviri Uygulamaları, Çevirmen Kimliği, Çeviri Kurumları, Çeviri Eğitimi	

Title of the Thesis: Place and Importance of Translation Theory in Translation Practice	
Author: Serhat ARSLAN	Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Muharrem TOSUN
Date: 27.07.2010	Nu. of pages: VI (pre text) + 195 (main body)
Department: Translating and Interpreting	
<p>As the entire world, as a natural result of intercultural communication intensive translation activity has been also experienced in our country. Translation activity has become a great sector which contains several institutions. When it is considered as a whole, translators constitute the most important part of this activity. Translatorship is also among the major professions in the process of history; because it is impossible for the communities in different languages and cultures to be able to enter to the process of interaction without translation activity.</p> <p>The purpose of this thesis is that to examine the position of translator in today, different institutions in the translation sector with that translator is in effectiveness in its structural features and the identity of translator at the level of interinstitutional links and to address and re- describe different identities consisting in different institutions in ports.</p> <p>Then, in the framework of translation theory reflecting contemporary translation, interaction process between determined position of the translator, translation industry and educational institutions has been examined, the presence of real connections between theory and application has been investigated and the contemporary theory in practice in our country are tried to be determined.</p> <p>For purposes of this thesis, initially identity of translator in the history process and translation activities maintained in different cultures and with different translation understandings in the process of history, then translation paradigm reflecting contemporary translation have been investigated. In the conclusion, possible solutions obtained from the perspective in connection points of emerging issues, have been given.</p> <p>The data obtained from our surveys show that there are disconnections resulting from our country's socio-economic conditions Among institutions on the translation activity continued intensively In today's Turkey and because of the economic and legal conditions and interinstitutional disconnection, a contemporary translator identity cannot be created. Owing to the same reasons, contemporary translation theories were found only partly in practice.</p>	
Keywords: Translation theory, Translation Applications, Identity of Translator, Translation Institutions, Translation Education.	

GİRİŞ

Çeviri etkinliği, ister savaş ister barış dönemlerinde olsun, tarihin her döneminde farklı kültürler arasında dil ve kültür bariyerlerinin aşılmasını, böylelikle farklı kültürlerin birbirine yakınlaşmasını sağlayan en önemli etkinliklerden biridir. Tarihsel süreçte her dönemin başlangıç, sonuç ya da kilit noktalarında çeviri etkinliğinin izlerine rastlanır; çeviri etkinliği bir anlamda tarihin önemli kilit noktalarında kilidi ačan anahtar gibidir. Anahtar çevirmenin elinde bulunur.

Tarihin her döneminde üstlendikleri sosyal rol gereği çevirmenlere farklı değerler biçilmiştir. Bazen saygın bir toplumsal kimliği vardır ve uzman konumundadır, bazen de kimsenin değer vermediği bir köle ya da özel eğitim almış bir devlet memurudur çevirmen. Nasıl her tarihsel dönemde çevirmene farklı bir değer biçildiyse, yine o döneme özgü sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel özellikler ışığında farklı çeviri anlayışları gelişmiştir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amacı, her ülkenin kendine özgü sosyo-kültürel şartlarına göre biçimlenen çevirmenin kimliğini günümüz Türkiye'sinde kurumlar arası bağlantılar düzeyinde inceleyerek farklı kurumlarda oluşan farklı kimlikleri bağlantı noktalarında, yani kuram ve uygulamanın keşiştiği noktalarda ele almak ve çağdaş çeviri anlayışlarını yansıtan çeviri kuramlarının uygulamadaki yerini belirlemektir. İnceleme alanı bu sebeple öncelikle çeviri kuramlarının çıkış noktası olarak gördüğümüz akademiler ve çeviri etkinliğini yoğun olarak sürdüren, çeviri etkinliğine örnek oluşturabilecek kurumlar ve bu kurumların kendi bünyelerinde, kurumların yapılarına göre bizzat çeviri etkinliğinde bulunan, konuyla ilgili farklı görüşleri bulunan akademisyen ve çevirmenler olmuştur.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi, elde edilecek verilerin kanımızca kuramsal alanda ve uygulama alanında kullanılabilir olmasından ve tespit edilen sorunların düzeltilmesinde yönlendirici özellik taşımasından gelmektedir; çünkü çalışmamızdaki veriler kuramsal ve uygulama alanlarında, hatta bazen her iki alanda birden deneyimi olan değerli

akademisyen ve çevirmenlere yönelttiğimiz sorular sonucunda elde edilmiştir. Tespit edilen sorunlar da yine akademisyen ve çevirmenlerimizin çeşitli kurumlarda çeviri etkinlikleri sürecinde bizzat karşılaştıkları sorunları işaret etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Elde edilen verilerden tümevarım yöntemiyle çalışmanın konusu olan günümüz Türkiye'sinin çevirmeni ve çağdaş kuramların uygulamadaki yeri hakkında bütünsellik ifade edebilecek sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde tarih sürecinde çevirmenin konumu ve önemli çeviri anlayışları ele alınmıştır. Tarihsel süreçler bize yalnızca günümüzle karşılaştırma olanağı sağlayan verileri sunmakla kalmaz, aynı zamanda süreç içinde olası değişimlerin de ipuçlarını verir. Bu yüzden ilk bölümün böyle bir çalışmada yeri olduğu inancını taşımaktayız. İkinci bölüm günümüz çağdaş kuramlarına ayrılmıştır. Özellikle “Vermeer’in Skopos” Kuramı ve “Männtäri'nin Çeviri Eylemi Kuramı” günümüz çeviri etkinliğine yön veren, uygulama alanında her zaman karşımıza çıkan ve yeni bir çeviri anlayışının başlangıcı sayabileceğimiz çağdaş çeviri kuramlarıdır. Günümüz çeviri etkinliğinin ve kuramsal alanın bağlantı noktası olarak görebileceğimiz bu kuramlar, çalışmamızda uygulama alanındaki incelemelerimizin temelini oluşturmuştur.

Üçüncü bölüm başta değerli hocalarımız olmak üzere, çeşitli kurumlarda kuramsal alanda çalışmalara katılan ya da çeviri etkinliğinin bizzat içinde yer alan akademisyen ve çevirmenlere yöneltilen sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümde, tezin amacı doğrultusunda, çoğuna evet-hayır yanıtlarının verileceği anket tipi sorular yerine söyleşi tercih edilmiş, yöneltilen soruya yanıt verenin konuyu istediği derinlikte irdelemesine fırsat verilmiştir. Dördüncü bölümde elde edilen veriler değerlendirilecek ve sonuç bölümünde elde edilen veriler yardımıyla dördüncü değerlendirme bölümünde değinilen sorunlara, sorunların bağlantı noktalarındaki bakış açısından olası çözümlere yer verilecektir.

BÖLÜM 1: ÇEVİRİNİN TARİHSEL GELİŞİM EVRELERİ

1.1. Çeviri Etkinliğinin Ortaya Çıkışı ve İlk Evresi

Çeviri etkinliği, insanlık tarihinin en eski etkinliklerinden biridir. Farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış bir eylemdir. İster bilimsel bir anlayışla, ister pratik bir anlayışla yapılsın, tarihin her döneminde ihtiyaç duyulan bir etkinlik olma özelliğini korumuştur. Bu bağlamda düşündüğümüzde, çevirmenliğin aslında insanlık tarihinin en eski mesleklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz.

Hiçbir kültürel birlik, kendi sınırları içerisinde ve diğer kültürel birliklerden yalıtılmış bir yaşam sürdürmeyi başaramaz; her toplum, en azından siyasi ve ticari açıdan çevresindeki toplumlarla ilişki kurmak zorundadır. Kaldı ki savaş, istila, göç gibi durumlarda, toplumlararası ilişkinin kurulmasında bir tarafın isteyip istememesinin önemi bile yoktur.

İki kültür -zorunlu olarak ya da isteyerek- karşı karşıya geldiğinde, Mänttärî'nin de Çeviri Eylemi Kuramı'nda bahsettiği gibi, toplumlar arasındaki kültür bariyerlerinin aşılması ve farklılıklardan ötürü oluşmuş kültürel mesafelerin kaldırılması gerekir. İşte tam bu noktada -bir kral, bir kurum ya da günümüzde olduğu gibi bir işveren tarafından- iletişimi kurmakla görevlendirilen çevirmenler, aracı olarak devreye girerler ve kendi dil yeteneklerine ya da ihtiyaç duyulan dillere hâkimiyetlerine göre bir çeviri anlayışı geliştirerek bu çeviri anlayışı çerçevesinde çeviri etkinliğinde bulunurlar.

Bir toplumun bilimsel davranışını o toplumun kültürel değerleri belirler. Dolayısıyla bir çevirmenin ya da bir çevirmen topluluğunun, çeviri etkinliğinde bulunduğu toplumun kültürel, ekonomik ve siyasal şartlarından soyutlanmış bir çeviri anlayışı geliştirmesi mümkün değildir. Nasıl her toplumun sosyo-ekonomik koşullara göre geliştirdiği bir bilim anlayışı ve seviyesi varsa, aynı şekilde geliştirdiği bir çeviri anlayışı da olacaktır. Bir döneme özgü çeviri paradigmasını, o dönemde çevirinin gördüğü "işlev", "çevirmene ve çeviriye verilen değer" gibi faktörler de etkiler.

Bu bölümde ilk olarak tarih süreci içerisinde çeşitli dönemlerde gerçekleştirilen çeviri etkinlikleri ile birlikte her dönemin çeviri anlayışı belirlenmeye çalışılacak, çeviri ve çevirmene o dönemde verilen değer irdelenerek günümüz çeviri paradigmasının ne tür

anlayış değişikliklerinden geçtikten sonra oluştuğu gösterilecektir; nk tarih bize yalnızca olanı göstermekle kalmaz, aynı zamanda olabileceklerin ipuçlarını da verir.

Çeviri etkinliğinin ilk izlerini, dillerin ve çevirinin doğuşunun simgesi olarak kabul edilen ve Mezopotamya’da “Babil Kulesi” sylencesinde¹ bulmak mümkündür.

“Medeniyetler Beşiği” olarak anılan Mezopotamya, *M.Ö. 2000 yıllarında farklı dillerin konuşulduğu, yoğun olarak ticaret yapılan çok kültürlü bir merkezdir.* (Vermeer, 1992:45). Ticaretin çok kültürlü bir ortamda böylesine yoğun olarak yapılması, eviri etkinliğine de doğal olarak farklı bir önem verilmesine yol açar. Bu etkinliğin yalnızca ticari iletişimle sınırlı kalmadığı ve kültürel boyut kazandığı da açıktır: “*Babil’de Sümerce ve Akadca dillerinde iki dilli sözlükler de bulunmaktaydı.*” çok dilliliğin egemen olduğu bölgede M.Ö. 4500 yıllarında eviri etkinliği artık yaşamın bir parçası durumundadır (Eruz, 2003:23).

Bilinen en eski eviriler, Mezopotamya’da ortaya ıkarılan, Sümer ve Akad dillerinde yazılmış 4500 yıllık kil tabletleridir. Bu tabletler, hem dini içerikli “sözcük listeleridir”, hem de resmi ve bilimsel metinlerden de oluşmaktadır. Diller yapı bakımından farklı olduğu halde insanlar arasında ayırım gdlmemiş olması (Vermeer, 1992:45), eviri etkinliğinin Mezopotamya’da yalnızca ticari işlevinin olmadığının, aynı zamanda kültürel birliği sağlamak için kullanıldığını ve eviri etkinliğinin arka planında toplumsal birlik kaygıları olduğunu göstermektedir. Toplumsal birlik düşüncesi Sümerlerin dil anlayışında da görülmektedir. Sümerler dünyayı anlamlandırırken dilin “gerçeği” yansıttığı inancından yola çıkarlar; evrensel bir dil anlayışından hareket ederek iki dil ve kültürün özdeşliğine, yani bağlamdan bağımsız olarak var olan bir dilsel ilişki anlamında *tertium’a* inanırlar (Vermeer, 1992:43-57).

¹ “Babil Kulesi” evirinin simgesi olarak eviri alanında sıkça kullanılan bir imgedir. Babil Kulesi, Eski Ahit’te anlatılır. Babil halkı gökyüzüne ulaşan bir kule yapmak ister. Buna kızan tanrı, onları cezalandırır. Tek bir dil konuşan Babilliler artık birçok dil konuşup birbirlerini anlayamaz hale gelirler ve kentlerini terk ederek dağılırlar. (Eruz, 2003:22)

Ayrıca Bkz: Çevirinin anlamı ve işlevi konusunda önemli ipuçları veren Babil Kulesi söylencesi, *Tevrat*’taki bir söylenceye dayanmaktadır. Bu söylenceye göre, daha önce tek bir dile sahip olan insanların, gücü simgeleyen ve gökyüzüne kadar ulaşan bir kulenin yapımına girişmeleri, tanrı tarafından bir başkaldırı olarak görülür. Kendisiyle boy lşlmesine sinirlenen tanrı, bu kulenin yapımını engellemek için dillerini bölerek insanları cezalandırır. (Yücel, 2007:13)

İzlerini ilk olarak Mezopotamya’da açıkça sürebildiğimiz çeviri etkinliği, tarihin her döneminde “öteki” ile iletişimin zorunlu olduğu her yerde, önemi gittikçe artarak sürdürülmüştür. Çeviri etkinliği yalnızca iletişim amacıyla gerçekleştirilen sözlü ve yazılı dönüştürme işlemi değil, aynı zamanda insanın dünyasını anlama ve anlamlandırma sürecinin bir parçasıdır.

Eski Mısır’da M.Ö. 3000 yıllarında da yoğun bir çeviri etkinliği ile karşılaşırız. Bölgede “*Dragomane*” adı verilen çevirmenler kervanbaşı olarak kervanlara rehberlik etmekte ya da iş görüşmelerinde uzman olarak görev almaktadırlar. M.Ö. 2000 – 1000 yılları arasında bir yandan köleler çevirmen olarak kullanılmakta, diğer yandan da asil ailelerden çevirmenler çıkmaktadır. Yazılı ve sözlü çeviriler dışında halkla kralın ve ölümlülerle tanrıların arasında arabuluculuk yapan çevirmenler bu dönemde saygın bir kimliğe sahiptirler (Eruz, 2003:23).

Kautz da aynı konuya değinir. Kautz’a göre arkeolojik araştırmalar ve tarih araştırmaları sözlü ve yazılı çeviri etkinliğinin yüzyıllardan beri sürdürüldüğünü kanıtlamaktadır. Örneğin sözlü çevirmenler m.ö. 3. yüzyılda Mısır ile komşu ülkeler arasında kurulan ilişkilerde önemli rol üstlenmişler, kendilerine verilen değerden ötürü hiyerarşik yapıdaki yönetimde üst kademelere kadar ilerleyerek Tanrılar ve insanlar arasında aracı görevini üstlenmişlerdir. Bu görevin önemli bir dini işlevi vardır. Erken döneme ait yazılı çeviri ile ilgili kanıtlar da bulunmaktadır. Örneğin yaklaşık 4000 yıl önce eski Babil’de Sümer-Akad dillerinde bir tür sözlük çevirmenler tarafından yardımcı araç olarak kullanılmıştır. Çeviri etkinliğinin varlığına İncil’in birçok bölümünde rastlanmaktadır (Kautz, 2002:39).

Bir toplumun sosyo-ekonomik yapısı, çeviri etkinliğinin hem o toplumdaki işlevini hem de hâkim çeviri anlayışını belirler. Eski Mısır buna verilebilecek iyi bir örneklerden biridir. Kral, insan ve barbardan oluşan bir toplumda çevirinin amacı, ancak egemen sınıfın ya da kralın otoritesini yansıtmaya ve koruma çabası olabilir. Tanrı, insanlarla iletişim kurmak amacıyla kralın kılığına girer, söyledikleri de çevirmenler aracılığıyla halka ve barbarlara² aktarılır. Kral, insan ve farklı dili konuşan barbarlardan oluşan bu

² Barbar: “*Uygarlaşmamış (kavim, topluluk)*. (TDK, Genel Sözlük) Burada kullanılan asıl anlam, Eski Mısır’lı olmayan, kralın yönetimi altında bulunan yabancı topluluklardır. Mısırda halk iki tabakadan oluşmaktaydı. Mısırlılar, insan olarak; Mısırlı olmayan, farklı milliyetten olan, fakat Mısır’da yaşayan halk, barbar olarak nitelendiriliyordu. Bu noktada günümüzde anlaşılan anlamı düşünülmemelidir.

üçlü sosyal yapıda, kralın emirlerini barbarlara ulaştırmak elbette çevirisiz mümkün değildir. Tanrı/Kralın emirlerini barbarlara aktaran çevirmenler saygın bir kimlik kazanırlar ve kralın otoritesi sarsılmamış olur. Aynı şekilde, kervanlara rehberlik eden ya da iş görüşmelerini yürüten çevirmenler de danışılan kişi konumunda oldukları için saygın bir kimliğe sahiptirler (Eruz, 2003:23).

1.2. Antik Dönemde ve Tarihte Önemli Çeviri Anlayışları

1.2.1. Antik Dönemde Çeviri Anlayışı

Antik Roma Dönemi, çeviri ile ilgili düşünceleri somut bir şekilde ortaya çıkmaya başladığı dönemdir. Büyük bir imparatorluk kuran Roma'nın dünyaya ve kendi kültürüne bakışı, gelişen yeni çeviri bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Antik Roma; idari ve hukuksal alanlarındaki gelişmişliğine rağmen, özellikle yazın ve düşünsel alanlarda Antik Yunan'ın gerisinde kalmıştır. Farklı olanı ancak çeviri yoluyla kendi kültürlerine ekleyebileceklerini ve özümleyebileceklerini düşünen Romalılar, geride kaldıkları yazın ve düşünsel alanla ilgili Antik Yunan eserlerini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamış, kendilerine uyarlayarak bu eserleri sahiplenmişlerdir. Dönemin “serbest çeviri” anlayışı, bu toplumsal amaçlar doğrultusunda belirlenmiştir.

Roma'nın kendine özgü bir edebiyatı olmadığı için, Roma Edebiyatı Yunan Edebiyatı etkisinde gelişmiştir. Vermeer, Roma Edebiyatının esasen bir çeviri edebiyatı olduğunu iddia eder (Vermeer, 1992:192). Böylelikle henüz gelişme sürecinde olan Roma edebiyatına bu şekilde yeni türler ve değerler kazandırılmıştır. Roma'da bilim ve felsefe dilinin uzun bir süre Yunanca olması (Krş. Yücel, 2007:24), yoğun çeviri etkinliğinin bir göstergesidir. Çünkü farklılık Yunanca ile kendisini göstermiştir.

Böylesine büyük bir imparatorluğun başka kültür ve dili öykünmesi şaşırtıcı gelebilir. Ancak ortada henüz gelişmiş bir Latince yoktur ve İmparatorluk yazın geleneğinden yoksundur. Buradaki amaç “özgün metnin yazarını aşmak, kendi dillerine yeni şeyler katmaktır”:

“Roma kültürü Yunan kültürünü yakalama ve aşma isteğindeydi, çeviri yoluyla Yunan medeniyeti Roma'ya aktarılmak isteniyordu. Bu aktarımda, kaynak metinden daha iyisini, Romanın kültürüne özgü verme amacı güdülmekteydi. Orjinali aşma felsefesi Roma'da tüm kültürel alanlar için amaçlanır, fakat önce çeviride gerçekleşir” (Tosun, 2002:29,30).

Romalıların, Antik Yunanlılara ait birçok belge ve yapıtı çevirmeleri sayesinde bu belge ve yapıtlar günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Terentius, Cicero, Horatius, Vergilius, Quintilianus gibi dönemin birçok yazarı, çeviri etkinliğinin kendi yaratıcılıklarını olumlu biçimde etkilediğini görerek çeviriye olan ilgilerini arttırma yoluna gitmişler, daha çok söz sanatları ile ilgilenmişlerdir. Dönemin yazarlarının çeviriye pragmatik açıdan baktıklarını görmekteyiz. Çeviri yoluyla kendi kültürlerine yeni yapıtlar kazandırmaya çalışılan Romalıların çeviri anlayışı, özü gereği “erek odaklı” olmuştur.

Roma’da görülen en yoğun çeviri akımı, resmi bir merci tarafından Livius Andronicus isimli bir köleye Yunanca’dan Latinceye ünlü ozan Homeros’un Odysseia isimli eserini çevirme görevi verilmesiyle başlamıştır.³

Dönemin diğer önemli çevirmen ve hatipleri Cicero ve Horace’dır. Bu önem, Cicero ve Horace’ın tarihteki ilk kuramcılar olarak kabul edilmelerinden kaynaklanır; çünkü çeviride ilk kez, ‘sözcüğü sözcüğüne’ ve ‘anlamına göre’ çeviri anlayışlarını ortaya koymuşlardır (Bengi-Öner, 1990:137–138). Cicero’nun yaşadığı dönem sözlüden yazılı döneme geçiş dönemidir. Sözlü kültüre alışmış bir insanın çeviri yaparken bir anda bir sayfanın sınırları içerisinde kapalı kalması, onu anlama mı, yoksa sözcüğe mi öncelik vermesi gerektiği konusunda kendi kendisiyle hesaplaşmaya zorlamıştır. Bu anlayışlar doğal olarak, günümüzdeki çeviri kuramcılarının kaynak odaklılık ve erek odaklılık düşüncelerinin temellerini oluşturur:

“Vermeer’e göre Cicero’nun çeviri anlayışı bugünkü işlevsel çeviriyle önemli benzerlikler gösterir. O, metin türlerine ve işlevlerine göre farklı çeviri stratejileri izlemiştir. Vermeer, Cicero’nun edebi çevirilerini amaca yönelik çeviri olarak adlandırmakla onları erek odaklı bir konuma yerleştirir” (Tosun, 2002:32).

1.2.2.Büyük İskenderiye Kütüphanesi

Bilimsel çalışma, sürekli bilgi alışverişini gerektirir, başka bir deyişle bilimin doğasında paylaşım vardır. Farklı dillerde bilimsel paylaşımı sağlayan en önemli etkinliklerden biri de çeviri etkinliğidir. Bilimsel çeviride amaç bilgi aktarımının sağlanmasıdır.

³ Andronicus, tarihteki ilk çevirmen olarak bilinir.

Çeviri tarihinde önemli bir yer edinmiş kurumlardan biri İskenderiye Okulu'dur. İskender (M.Ö.323) tarafından kurulan bu okul, Doğu'nun tüm kültürel, fikri, ilmi ve mitolojik mirasını bir arada bulundurmuş ve dönemine damgasını vurmuştur. Bu kütüphanede oldukça fazla sayıda bilim ve felsefe kitabı bulunduğu kitap sayısının bir dönem sürekli arttığı bilinmektedir:

Bölgede yoğun bilimsel çalışmaların başlamasını sağlayan itici güç, bu çalışmaların hemen öncesinde başlatılan yoğun bilimsel çeviri etkinliğidir. Bilimsel çalışmalar, bilimsel çevirinin bilgi aktarma işlevini yerine getirdiğini göstermektedir.

Uygulanan politika gereği kitapların orijinaleri kütüphaneye alınmış, kitapların sahiplerine de nüshaları verilmiştir. Kitapların orijinallerinin kütüphanede saklanması ve çevirilerin nüshalardan değil, asıllarından yapılmış olması ve çevirilerde alanının uzmanı çevirmenlerin çalıştırılması, kütüphanede yapılan çevirilerin ciddiye alındığına ve büyük bir olasılıkla da çevirilerde belli norm uygulamasına gidildiğine işaret etmektedir.

1.2.3. Beytü'l-Hikme

İslam Dünyasının gelişmeye başlaması ve fetihlerle birlikte diğer kültürlerle karşı karşıya gelmesi, bu toplumların yönetimi için yeni bilgilerin elde edilmesi zorunluluğu, Arap dünyasının İslam dinini topraklarına kattığı yerlerde tanıtma çabası, Arap halkının farklı kültürden insanlarla ilk kez bir arada yaşamaya başlaması gibi sebepler, Arap dünyasında o kültürlerin sahip olduğu bilim seviyesini öğrenme ihtiyacını doğurmuş, bu ihtiyacın çeviri yoluyla giderilmesi gerekmiştir. Bu bağlamda Beytü'l-Hikme kurumunun asıl amacı, daha önceki medeniyetlerin tecrübelerinden esaslı bir şekilde faydalanmaktır.

Bağdat'ta 8 ile 10. yüzyıllar arasında Abbasiler döneminde Beytü'l Hikme'de yoğun olarak çeviriler yapılmıştır. Aynı zamanda yüksek öğrenim verilen ve *Bilim Evi* anlamına gelen bu mekânda düşün, fen bilimleri ve yazın alanında sayısız kitap Yunanca, Hintçe, Farsça ve İbranice'den Arapça'ya aktarılmıştır. (Baker, 1998a:320)

Bu dönem aynı zamanda, Beytü'l-Hikme'de kurularak, antik medeniyetlerden (Yunan, Hint, İran...) yoğun bir şekilde tercümelerin yapıldığı bir dönemdir. (Demirci, 1996:13)

Burada çoğunlukla çeviri ve yüksek seviyeli ilmi ve fikri çalışmalar yapılmıştır. Bu şekilde o çok değerli olan bilgi İslam medeniyetine taşınmıştır.

Beytü'l-Hikme'nin çeviri bölümünün, kütüphaneden tamamen bağımsız olduğu gözlemlenmektedir (Bkz. Demirci, 1996:74). Çalışan personelin çoğunluğunu çevirmenler oluşturmuştur.

Yapılan bazı çevirilerin işlevini yerine getirememesi, yani bilgi aktarımını sağlayamaması, Beytü'ül Hikme'de dönem içinde çeviri anlayışında değişikliğe gidilmesine sebep olmuştur. Bu tür çevirilerin yeniden ele alınması hem kurumun çeviri konusundaki ciddiyetini ortaya koyar hem de “çevirinin yalnızca dilsel aktarım olmadığı” dönem içinde anlaşıldığını gösterir:

“Araştırmacılar genellikle Beytü'l-Hikme'deki mütercimleri üç döneme ayırırlar. Bunlardan birincisi; Halife Mansur'dan Harun Reşid'in ölümüne kadarki dönemi (136 - 198) kapsar. Bu aşamada mütercimler daha çok Farsça ve Hintçe'den tercüme yapmışlardır. İlk dönemde yapılan tercüme özelliği, genellikle, kelime karşılığı, şeklinde yapılıyor olmasıydı. Dolayısıyla bu tercüme, iyi anlaşılmadığından da her sonraki dönemde yeniden çevrilmiştir” (Demirci, 1996:83).

1.2.4. Toledo Okulu

12. yüzyılda kendinden önceki Beytü'l-Hikme'den örnek alarak kurulan Toledo okulu⁴ ile birlikte çeviri etkinliği İber Yarımadasında yoğunlaşmaya ve gelişme Doğu'dan Batı'ya doğru kaymaya başlamıştır.

Toledo okulunda 200.000'in üzerinde eser olduğu tahmin edilmektedir. (Vermeer, 1992:213). Okul aynı zamanda Batı'da Rönesans'ın ilk temellerini atan bir çeviri merkezidir (Eruz, 2003:42). Diğer yandan Toledo Okulunun, bilimsel ve felsefi bilginin Orta Avrupa'ya yayılmasında büyük katkısı olmuştur (Yazıcı, 2004:61).

Eruz, Batıda, daha doğrusu İspanya'da bulunan Toledo okulundaki çeviri faaliyetlerinin yoğunluğunu şu cümleleriyle ifade eder:

“Ortaçağda gerek İstanbul'un fethiyle birçok bilim adamının İtalya'ya geçmesi, gerekse Toledo'da başlatılan yoğun çeviri hareketi ile bütün bilim alanlarından Arapça'ya çevrilmiş yapıtlar Avrupa dillerine çevrilmeye başlandı. Bu tarihlerde İspanya; Müslüman, Musevi ve Hıristiyan bilim adamlarının çeviri için bir araya

⁴ Burada “okul”, bildiğimiz anlamda bir eğitim yeri olmamakla birlikte, bilim adamları ve aydınların tartıştığı ve eserlerini kendi aralarında yorumladığı bir “kurum” niteliğindedir.

geldikleri bir ülke konumuna dönüşmüştür. Tüm bilim alanlarını kapsayan ve 1284'e değin süren bu yoğun çeviri etkinlikleriyle Batı dünyasına bilimin kapısı açılır" (Eruz, 2003:27).

Çeviri etkinliği 12. yüzyıldan sonra İslam dünyasında duraklama dönemine girmiştir H. Z. Ülken'e göre, bunun temelinde mantık, tıp, matematik, fizikle ilgili metinlerin çevrilmesine öncelik verilerek; felsefe, güzel sanatlar, şiir ve tiyatroyla ilgili yapıtların çevrilmemesi yatar. Burada Ülken çeviri politikasını vurgulamak istemiştir (Krş. Yazıcı, 2001:15). Görüldüğü gibi, çeviri politikasının dönemleri etkileme ve yönlendirme işlevi bulunmaktadır.

Diğer yandan Toledo'da Yunanca öğretilmiş, Yunancadan çeviriler başlamıştır. Çoğu kez Arapça çevirilerle Yunanca metinler karşılaştırılarak aradaki farklar ortaya çıkartılmıştır. Bütün Yunan metinleri bulunamadığı için, bazen de Arapça ile tamamlanmıştır (Krş. Ülken, 1997:225). Buradan Toledo okulunun çeviride karşılaştırmaların yoğun olarak yapıldığı bir kurum olduğu, bunun sonucunda çeviri sorunlarının gündeme getirildiği ve çeviride yöntem arayışlarına gidildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Toledo Okulundaki çeviri etkinliğinin amacının bilgiyi halka ulaştırmak olduğunu, etkinliklerin Rönesans hareketinin başlamasında önemli bir rol oynadığı için de çevirinin işlevini yerine getirdiği söylenilebilir.

1.2.5. Aydınlanma Dönemi

Aydınlanma Dönemi, Avrupa tarihinin en önemli dönüm noktalarından biridir. Günümüz Avrupa'sının temelleri bu dönemde atılmıştır.

Ortaçağı kurumsal kilisenin baskısı altında geçiren Avrupa, özellikle Otuz Yıl Savaşlarından sonra kilisenin dünya ile öteki dünya arasındaki kurduğu gerilimden kurtulmak için çareyi bu dünyada akıla ve bilime dayalı bir yaşam sürmekte bulmuş, böylelikle kilisenin baskısından kurtulmayı başarmıştır.

Yüzyılı aşkın bir süre etkisini gösteren dönemin en önemli özelliklerinden biri, bilime ve eğitime verilen önemdir. Bilime ve halkın eğitime verilen önem, bu dönemde çeviri etkinliğini de tetiklemiştir. Kaynak metinler, yerel dillere çevrilir:

“Resmi dil Latincenin yerini halk dilleri almaya başlamıştır ve bu anlamda yazın, hukuk, diplomasi, felsefe ve tüm bilim dallarında Latince'den halkın konuştuğu yerel dillere çeviriler yapılır” (Eruz, 2003:28).

Ortaçağ'da kilise kurumunun baskı ve yönlendirmelerine maruz kalan çevirmenler, daha özgür bir hale gelerek bağımsız bir şekilde çalışmaya başladılar:

“Çevirmen (bu dönemde) yazarın rolünü üstlenerek ve salt kaynaktan esinlenerek erek dilde yazınsal yeni bir metin oluşturabiliyordu (Eruz, 2003:29).

Aydınlanma Döneminde tüm olgulara akılcı bir açıdan bakılmaya çalışılmış, aynı şekilde çeviri de bu çerçevede ele alınarak eğitimde araç olarak kullanılmıştır. Erek metin, “*erek kitle tarafından tüketileceğine göre, önemli olan erek kitledir*” (H. Pohling, 1971:142). Önemli olan eğitmekse, eğitici yapıtların da bir farklı bir bakış açısıyla çevrilmesi gerekmektedir; çünkü amaç akılcı bir toplum oluşturmaktır ve akılcı toplum oluşturabilmek için işlevsel bir eğitim anlayışına ihtiyaç vardır. İşlevsel eğitim, ancak işlevsel bir çeviriden mümkündür. Bu yüzden “*eğitici yapıtlar, erek dile uyarılma şeklinde çevriliyordu.*” (Eruz, 2003:29).

Akılcı yaklaşıma göre, gerçek bir dilde nasıl algılanıyorsa, farklı bir dilde de aynı şekilde algılanabilir olmalıdır. O halde her olgu farklı bir dile aktarılabilir. Değişen yalnızca dilsel göstergelerdir. (Kırş. Yücel, 2007:53). Bu dönemde çeviride öncelikle anlaşılır olma ilkesinden yola çıkılmış, bilginin çeviri yardımıyla geniş kitlelere ulaşması sağlanmıştır.

Akılcılık çerçevesinde gerçekleştirilen çeviri etkinliği ile toplumların kendi dillerine olan ilgisi de artmaya başlamıştır. Kaynak dildeki bilgi erek dile ancak erek dilin kendi genişliğinde gerçekleşebileceğinden, erek dil yabancı sözcük ve yapılardan arındırılmış, kendi özelliklerinde gelişmesi sağlanmıştır. Kaynak metindeki bilgi, erek metne ancak bu şekilde doğru biçimde aktarılabilir.

Sonuç olarak bu dönemde çeviride Ortaçağ'dan çok daha farklı yaklaşımların oluşmaya başladığını, kaynak metinlerin “dokunulmazlık” özelliklerini kaybederek amaca uygun değişebilir özelliklere sahip olmaya başladıklarını, diğer bir deyişle sözcüğün çevirisi anlayışının ortadan kalkmaya başladığını görüyoruz.

1.2.6. Romantik Dönem

Romantik dönemde bir “farklılaşma” süreci yaşanmaktadır. Bu dönemde kaynak kültürün bilgisine farklı bir açıdan değer verilmektedir. Bu bilgiye gereken önemi verilerek erek kültür içerisine yansıtma söz konusudur.

Bu dönemdeki anlayış, kaynak metni kendi gerçekliğinde kavrayarak, yerelleştirmeden erek kültüre sunma anlayışıdır (Krş. Yücel, 2007:60). “Yabancı” olanı fark eden bu aydınlar, yabancı olanın kendi kaynak kültürleri ile bütünleşmesinin faydalı olacağını düşünürler; çünkü kendi kültürleri ancak yabancı olan kendi kültürleri ile bütünleşirse gelişebilir. Yansıtma zorunlu olarak görülmüştür.

Diğer yandan bu dönemde “kaynak metin ile erek metin” özdeş olarak görülmemiştir. Kaynak metin ile erek metin aynı ölçüde değildir. Farklı işlevlere sahip olduklarından, kaynak kültürdeki işlevin, erek kültürde de beklenmesi anlamsızdır:

“Romantik akımın temsilcilerine göre olgular “yansız” algılanamaz, bu durumda da zaten çevirmen özgün metne “yanlı” yaklaşmaktadır. Bu anlamda çeviri de kaynak metne göndermelerde bulunan yeni bir metindir” (Eruz, 2003:29).

Çevirmen, çeviri süreci içerisinde ilk okuyucu pozisyonundan çevirmen pozisyonuna doğru bir geçiş yaşar. Metin okuyucuları, doğal olarak farklı algılamalar içerisine girerler; farklı anlamlar çıkması her zaman muhtemeldir. Bu dönemdeki anlayışa göre, aynı zamanda okuyucu olan çevirmenin, kaynak metnin yazarının özdeşi bir metin aktarması mümkün değildir; çünkü öz aktarımında kesinlikle “kayıplar” yaşanacaktır. Eğer çevirmen bir okursa ve algılamada kayıp yaşıyorsa, erek kültürdeki son okuyucu da bir kayıp yaşayacaktır. Bu yüzden kaynak ile erek kültür içerisinde “özdeşlik” beklentisi anlamsızdır.

Schleiermacher, çeviri eylemini gerçekleştirenleri çevirmen ve dilmaç olarak ikiye ayırır. Çevirmenler bilimsel ve yazınsal metinleri çevirirken; dilmaçlar iş yaşamının metinleri olan gündelik metinleri çevirir. Böylelikle metin türlerini sınıflandırmış olur. Devamında Schleiermacher bu metinlerin özelliklerini de betimler: İş yaşamında egemen olan konuyken, bilim ve sanatta egemen olan sözdür. Kim söylerse söylesin konu tekken, söz kişiye göre değişeceğinden çoğuldur (Kurultay, 1985:193). Bu yüzden Schleiermacher’e göre, iki dili bilen herkes dilmaçlık yapabilir, ama çevirmenlik

yapamaz. Metin yazarı eserine yaratıcılığını kattığından, çevirmen de çevirisine yaratıcılığını katmalıdır.

Schleiermacher çeviride kaynak kültürün yansıtılmasını savunur. Okurun ufkunun açılması, yabancılığa bağlıdır. Bu yabancılık, erek kültüre yeni olgular katacaktır. Erek kültürün gelişimi ancak “okurun yazara gitmesi” ile mümkündür. Diğer bir Diller arasındaki paylaşım, okura kaynak metnin olduğu ortamın ve kendine özgü dilin niteliklerini duyumsatmasıyla mümkündür (Kurultay, 1985:201):

“Yazarı anlatacak çevirinin ancak iki yolu olabilir Schleiermacher’e göre: “Çevirmen ya yazarı olduğunca rahat bırakır ve okuru ona doğru yaklaştırır; ya da okuru olduğunca rahat bırakır ve yazarı ona doğru yaklaştırır.”... o, çevirmenin okuru yazara götüren yöntemi izlemesinden yanadır”(Kurultay, 1985:198-199).

Bu yaklaşıma göre, erek kültürdeki okurun da eğitilmiş ve öğrenmeye açık bir profile sahip olması gerekir. Kaynak kültürdeki bilgilere, o dönemdeki çeviri anlayışı çerçevesinde ancak bu şekilde niteliklere sahip olarak ulaşabilir.

1.2.7. Kutsal Metin Çevirileri

Kilisenin dogmatik yapısı nedeniyle, toplumun manastır ve geniş kütüphanelerden faydalanmasına imkânı yoktur. Çevirmenler sadece entelektüel kişilerden oluşmuş, kilisenin dogmatik yapısı, çevirilerin yalnızca kilisede ve kilisenin kontrolü altında yapılmasını öngörmüştür. Böylelikle çeviri stratejileri kilise tarafından belirlenmiş, çeviri yöntemleri bu dayatma sonucu oluşmuştur.

Kilisenin uyguladığı politikaya bağlı olarak ortaya çıkan metin türleri, kutsal metin çevirileri ve şövalye yazınından ibarettir. Kutsal metin çevirileri kiliseye karşı olan itaatini sağlama amacını, şövalye yazını ise Haçlı Seferleri için toplumu kendisine taraf olarak tutma amacını güder:

“Ortaçağ’da genel anlamda kutsal metinlerin çevirisi yaygın olmasına karşın, bu çağın ikinci döneminde (1170-1270) saray yazınıyla birlikte dünyevi konuları işleyen şövalye yazını da ağırlık kazanmaktadır. Bunun nedeni, dini yaşamın dışında bulunan, macera dolu olan haçlı seferleri şövalyelerinin hayatları ve erdemlerinin ilgi konusu olmaya başlamasıdır” (Yücel, 2007:35-36).

Tanrısal gücün temsilcisi konumunda olan kilise kurumu, bir kısmı yoruma, bir kısmı da çevirilere dayanan dini araştırmalara ağırlık vermiştir. Çevrilecek metinler kutsal

sayıldıklarından çevirilere büyük bir önem verilmiş ve genellikle toplu bir şekilde, yorum tartışmaları içerisinde yapılmıştır.

Ayrıca çevrilecek kaynak metinler kutsal sayıldığından erek kitleye aktarma amacı taşımazlar; ağırlıklı olarak sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yaklaşımı benimsenmiştir. Çeviride amaç başkalarının anlaması ve faydalanması değil, din adamlarının kendi araştırmalarına kaynak oluşturmaktır.

Ortaçağ çeviri tarihinde Hieronymus ve Luther'in bir dönüm noktası oluşturduğu kabul edilir. Hieronymus -tıpkı Cicero gibi- metin türlerini dünyevi ve kutsal metinler olarak ikiye ayırır, çevirmenin metin türlerine göre bir yaklaşım sergilemesi gerektiğini vurgular (Klöpfer, 1967:29). Dini metinler, tanrı tarafından yazıldıkları ve kutsal oldukları için çeviri yoluyla elde edilen bir metinlerle eş tutulamaz. Dünyevi metinlerde ise çevirmenin aktarma özgürlüğü bulunur. Hieronymus'un çeviri tarihi açısından önemi, dünyevi metinlerde anlamın ön planda olduğunu savunmasından kaynaklanır.

Hieronymus'un dünyevi metinler için ileri sürdüğü anlam odaklı çeviri anlayışını, uygulanmaya geçiren din adamı Martin Luther'dir.

Luther, kutsal metinlerin dokunulmazlığını kaldırarak onları dünyevileştirmiş, yani İncil'i kaynağından Almanca'ya çevirmiştir. 1530 yılında çeviri tarihi için önemli bir belge olan "Ein Sendbrief vom Dolmetschen" (Çeviriye İlişkin Açık Mektup) adlı yazıyı Luther, kendi çeviri anlayışına karşı gerekçeli bir cevap niteliği içerisinde sokarak, Nürnberg'teki arkadaşlarına basılması amacıyla göndermiştir.

Luther bu yazısı ve gerçekleştirdiği kendine özgü çeviri etkinliğiyle, çeviriye farklı bir bakış açısı getirmiş, aslında genel anlamda "çeviribilimin temellerini" atmıştır (Krş. Kuran, 1995:34). Çevirinin işlevi konusu Luther ile birlikte tartışma açılmıştır; çünkü Luther İncilin bu şekliyle bir anlamının olamayacağını iddia ederek onu kendi halkının anlayacağı dile, yani Almancaya, hem de büyük baskılara rağmen çevirmiştir⁵. Luther'in "kendine özgü çeviri etkinliği" bir tür "kaynak odaklılıktan" "erek odaklılığa" geçiş sayılır.

⁵ Luther gibi, aynı dönemde William Tyndale de İncil'i İngilizce'ye çevirmişti. Ancak Tyndale, Luther kadar şanslı değildi. Hakkında kilise tarafından arama emri çıkartılan Tyndale Belçika'da yakalanmış ve yakılarak ölüme mahkûm edilmiştir (Krş. Woodsworth, 1998:42).

1.3. Dilbilimsel Çeviri Anlayışı

Çeviri ile ilgili düşünce ve görüşler, geçmişte, bilimsel olmayan yöntemlerle ve uygulamalardan elde edilen bilgi ve deneyimler sonucu oluşmuş, çeviri tartışmaları 20. yüzyıla kadar bu kısırdöngü içinde kalmıştır. Tartışmalar daha çok edebi ve dini metinler üzerinde yoğunlaşmıştır; çünkü bu tür metin çevirileri titizlikle yerine getirilmesi gereken bir görev olarak görülmüştür. Kaynak metne olan bağlılık, kaynak metindeki bilginin aktarılmasında kuraldır; bu yüzden çeviride yalnızca “sadık” ve “serbest” çeviri anlayışları tartışma konusu olmuştur. Bu görüş doğrultusunda, örneğin Walter Benjamin (1892-1940) çeviri ile ilgili “*Gerçek çeviri saydamdır. Aslını saklamaz, onun ışığını kesmez; aksine o ışığa yol verir.*” tanımını yapmıştır.

Diğer yandan, aynı görüş doğrultusunda uzun süre, hatta günümüze kadar okullarda yabancı dil eğitiminde temel olarak “mümkün olduğunca kelimesi kelimesine ve gerektiği kadar serbest çeviri” yöntemi benimsenmiştir.

“Çeviride pratiğe dayanan yaklaşımlar, bir süre sonra tıkanmaya başladığında ve bu tıkanmaya bağlı olarak çeviride oluşan problemlere karşı yeni çözüm arayışlarına gidildiğinde, yeni yaklaşımlar içeren kuramlar da kendini göstermeye başlamıştır” düşüncesi yanlış olmaz (Stolze, 1997:19).

19. yüzyıl dilbilim anlayışında, dil ve düşünce birbiriyle karmaşık bir bütün olarak ele alınmış, dil bireysel düşünceleri aktarmaya yarayan soyut bir ses düzeneği olarak görülmüştür. 19. yüzyılda da Romantik dönemdeki dilbilim anlayışı etkisiyle “çevrilebilirlik” ve “çevrilemezlik” tartışmaları ortaya çıkmıştır.

Humboldt (1769-1859), “her şeyi çevirme” düşüncesini, kesinlikle mümkün olmayan bir görevi yerine getirme çabası olarak görür; çeviri eylemi Humboldt’a göre olanaksızdır; çünkü düşünme eylemi anadile bağlı olarak gerçekleştirilir. Humboldt’a göre dil, toplum ruhunun adeta dış görünümüdür. J. Leo Weisgerber (1899-1985) ve Benjamin Lee Whorf (1897-1941) da aynı görüşün temsilcileridir.

Dilin içeriği ile ilgili araştırmaların temsilcisi olan Weisgerber, Humbolt’un hemen akabinde dilin “tinsel bir ara dünya” olduğu, bireyin sahip olduğu anadili vasıtasıyla “dünyaya bakış açısını yansıttığı” görüşünü savunmuştur. Weisgerber’e göre diller, kendilerine göre göreceli olarak kapalı ve diğer dillere karşı sınırlı sistemler oluştururlar. Her dilin kendine özgü bir yapısı vardır. Weisgerber’e göre, gerçeklik ve

insan arasında bir ara dünya (Zwischenwelt) bulunur. Kişinin iç dünyası ve dışarıdan algıladıklarının birleşiminden oluşan bu ara dünya, kişinin iç ve dış dünyası arasında bir köprü gibidir, yani gerçeklik ile insanın kendisi arasında yer alır (Krş. Stolze, 1997:30-31).

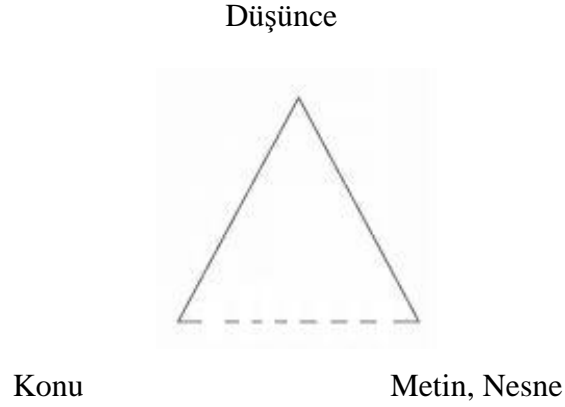
Sapir/Whorf Hipotezine göre, insan ve dış dünya arasındaki dilsel ara dünya, bir dili kullanan bireyler topluluğun üyelerine kullanılan “anadilin dünya görüşünü” aktarır. Whorf’a göre, farklı dilbilgisi kuralları içeren dilleri kullanan insanlar, kullandıkları bu dilbilgisi kurallarının tipik özelliklerine göre de dış dünyadaki benzer gözlemleri daha farklı değerlendirirler ya da dış dünyayı daha farklı biçimde gözlemleme yolunu seçerler. Aynı dilbilgisi kurallarının geçerli olduğu durumlarda yönelimler de kitlelidir, yani anadil insanların düşünce sistemini etkiler. Bu hipoteze göre, bir insanın kendi anadilinde belirli bir düşünce yapısı olduğundan, insanın başka bir dili tam anlamıyla anlaması imkânsızdır (Krş. Stolze, 1997:33-34).

Dili bir göstergeler dizgesi olarak ele alan Saussure, göstergeleri “gösteren” ve “gösterilen” şeklinde ikiye ayırır. Göstereni “ses”, gösterileni ise “kavram” olarak tanımlamıştır. Dilbiliminde temel olarak sözlü dil incelenir. Dili, dilbilgisi kurallarından oluşan bir düzenek olarak; sözü ise kuralların dile dökülmesi şeklinde nitelendirmiştir. Saussure, dil üzerinde anlamsal incelemeler yerine, biçimsel incelemeler yapmıştır. (Krş. Stolze, 1997:42)

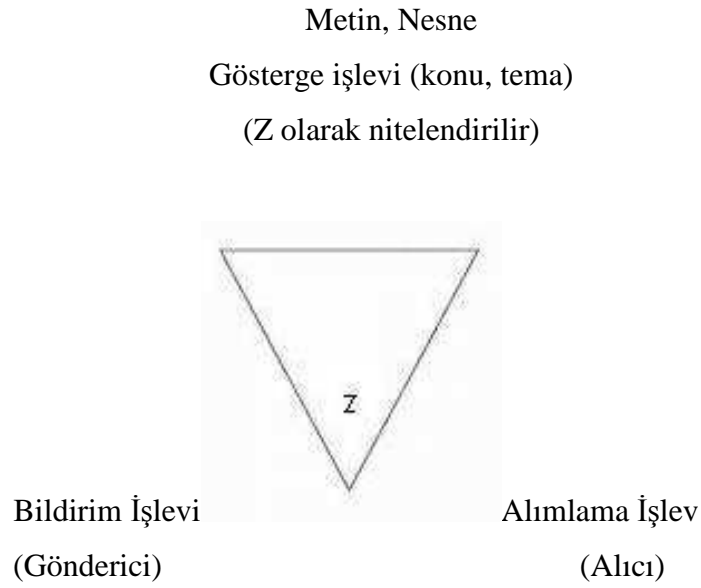
Ogden/Richards Üçgeninde gösterge detaylı olarak belirtilmiştir. Bir simge (gösteren), dil dışı bir olguyu (gerçekliği) yalnızca dolaylı olarak ve düşünceler yoluyla (anlam, gösterilen) gösterge içeriği biçiminde sembolize eder.

Bir konu (gösterilen), dil dışı nesnelere (gerçekliği) sadece dolaylı olarak düşünce üzerinden gösterge içeriği olarak sembolize eder:

Şekil 1. Organon Modeli – Bühler

Sözlü dildeki göstergenin işlevi Bühler'in Organon Modelinde:

Kaynak: Stolze (1997: 45)

Dil göstergesi (Z), çevresiyle üç yönlü bir ilişki içinde bulunur, başka bir deyişle, gösterge üstlendiği işlevi esasen bu üçlü ilişki vasıtasıyla yerine getirir. Bu üçlü; bir açıklamada bulunan ya da bir iletiyi aktaran konuşmacı (gönderici), bir açıklamayı ya da iletiyi alan dinleyici (alıcı) ve iletişimin konusu olması sebebiyle adlandırılan olgu ve olaylardır. Bir gösterge böylelikle dış gerçeklikle kurulan ilişkide imgeleme işlevini,

konuşmacıyla kurulan ilişkide ifade etme işlevini ve iletinin bir tepki oluşturması beklenen dinleyiciyle kurulan ilişkide de talep etme işlevini yüklenmiş olur.

Dil göstergelerinin temel özelliği, “nedensiz” olmalarıdır. Gösteren ile gösterilen arasında gelişigüzel bir ilişki söz konusudur. Nedensizlik, konuşmacının gelişigüzel ve istediği gibi davranması anlamına gelmez; aksine konuşmacı sosyal iletişimde bulunduğu anda gösterge ve eylem arasında gerekli bağlantıları kurar (Krş. Stolze, 1997:42-45).

Chomsky, her dilin temelinde, evrensel bir mantık olduğunu öne sürmüştür. Chomsky'nin Üretici Dönüşümsel Dilbilgisinde dilin doğrudan ve dolaylı kurallarının sistemli biçimde oluşturulması hedeflenir ve gözlemlenebilir dilin üst oluşumlarını temel alan mantıksal düzen ve ilişkilerin hiyerarşisi betimlenir. Chomsky'nin üretimsel modeli ile birlikte, gündelik metinlerin yanı sıra yazınsal metinlerin de çevirisine önem vermeye başlanmıştır (Krş. Stolze, 1997:47-48).

Yapısal anlambilim, anlamı sözcüğün dil sistemi içinde ses ve imaj arasında belirlenmiş ilişkisi olarak tanımlar. Bunun yanında, sözcükler arasındaki ilişkileri saptamaya çalışır ve sözlüksel alan, anlamsal alan ve yan anlamları inceleme konusu yapar.

Bir kelimenin somut anlamı söz konusu olduğunda, tek anlamlı işlevi içinde bağlama belli bir rol yüklenir. İzole edilen bir kelimenin sözlük anlamı dar, muğlâk ve soyuttur. Kelimenin içeriği önce cümle ve metinler içerisinde ve eğer bir konuşmacı düşüncesini bağlamsal anlam yardımıyla aktarırsa, geniş, açık, bireysel ve somut olur (Weinrich, 1970:16).

Evrensellik kuramı ve üretici dönüşümsel dilbilgisi, birçok dilin kendine özgü olduğu anlayışıyla, çeviri kuramları için ilham kaynağı olmuştur. Modern dilbilimde, her şeyin betimlenebilir olması görüşü kabul edilmeye başlamıştır. Bundan her metnin herhangi bir biçimde çevrilebileceği çıkarılabilir. Roman Jakobson (1959), çeviriyi 3 farklı şekilde sınıflandırmıştır:

Diliçi çeviri :Aynı dildeki dil göstergelerin, farklı göstergeler vasıtasıyla yorumlanmasıdır.

Dillerarası çeviri :Dil göstergelerinin, diğer bir dil yardımıyla yorumlanmasıdır.

Göstergelerarası çeviri :Dilsel olmayan bir göstergeler sisteminin göstergeleri yardımıyla dil göstergelerinin (trafik levhaları gibi) yorumlanmasıdır.

Georges Mounin, Evrensellik kuramının zorluk ve vargısını çevrilebilirliğe göre ayrıntılı tartışmıştır. Dilin simge işlevini ön planda tutmuş ve dil dışı olguları evrensel geçerlilik alanları ile tanımlamıştır. Örneğin dillerarası terminoloji çalışmasını açıklık (Eindeutigkeit) prensibine göre -bir nesne için sadece bir kelime ve sadece bir kelime için bir nesne (Mounin, 1967:15)- “kelimelerin uluslararası standartlaşması” olarak ele alır ve bu ideale ulaştıktan sonra “bilimsel ve teknik çevirilerin yüzde yüz otomatikleştirilebilecek kadar iyi olacağını öngörür (Mounin, 1967:159) (Krş. Stolze, 1997:51-53).

Çeviriyi temel olarak ya da sadece “dilbilimsel” görüngü olarak ele almak, bilgisayar destekli çeviri araştırmalarına dayanır. Bu çalışmalar, 1984 yılında başlamıştır. Warren Weaver, 1984 yılında Norbert Wiener ile ünlü mektuplaşmasında, bilişim-kuramsal açıdan ilham veren bilgisayar destekli çeviri fikrini ortaya koymuştur. Makine, yani bilgisayar Weaver’a göre bir kavramın tam karşılığını kesin olarak verebilecektir. Ancak bu durum, Weaver’ın bu düşüncesi ülküsel bir düşünce olmanın ötesine geçememiştir; çünkü bir dildeki kavramların çoğu hem cümle ve metin bağlamında farklı anlamlar taşıyabilir hem de bir cümlenin içinde isim, sıfat veya fiil gibi cümle öğeleri olarak farklı görevler yüklenirler (Krş. Stolze, 1997:55).

“Leipzig Okulu” (Otto Kade, Albrecht Neubert, Gert Jäger, Gerd Wotjak), çeviribilimi, dilbilimin bir alt kolu olarak görmüştür (Çeviri-Dilbilim). Kade “çeviri” kavramını (Kade, 1963:91), “Translation” olarak nitelendirir. Jäger’e göre (Jäger, 1975:77) bilimin konusu, “dil süreci olarak çeviri sürecinin incelenmesidir”. Daha sonra yazılı ve sözlü çevirinin üst kavramı olarak “dil aktarımı” anlayışı benimsenmiştir (Kade, 1980). Kade ayrıca iletişim-bilimsel yaklaşımın temellerini de atmıştır. Çeviri-dilbilimin ilgilendiği alan, kaynak ve erek metin arasındaki birebir ilişkileri betimlemedir. Çeviri sürecinin iletişim-kuramsal modelinde temel kavramlar, ileti tekniği ve iletişim biliminden gelen “kod” ve “kod değişimi” kavramlarıdır. Bu kavramlarla, çevrilen metnin bilgi içeriğinin değişmez bir biçimde korunmasına çalışılır. “Kod” kavramı, gösterge repertuarıyla bir dilin dilsel kelime hazinesi ve göstergeler bağıntı mekanizmasıyla sözdizimi bir

tutularak dilbilime aktarılmıştır. Dilsel iletişimde “kod” kavramı, gönderici tarafından gönderilen iletiyi alıcıya taşıma bağlamında kullanılır. Yani ileti, iletme amacıyla şifrelenir ve teslim alınırken de şifresi çözülür.

Çevirmen, yalnızca “kod değiştirici” değil, aynı zamanda kaynak metnin alıcısı ve erek metnin göndericisidir (Krş. Stolze, 1997:56-59).

Her şeyin çevrilebileceği düşüncesi ile birlikte çeviri süreci gibi konular (dil aktarımı düşüncesi), dilbilimin konusu olarak görülmüştür. Çeviri yalnızca dil ya da kelime aktarımı olarak görüldüğünden, dilbilimin sınırları içerisinde ele alınmıştır. Ancak çeviri bağlamında düşünüldüğünde, dilin farklı olguları da barındırdığı anlaşılmaya başlanmıştır. Örneğin çevirinin sadece dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda kültür aktarımı da olduğu düşüncesi, çeviri kavramının dilbilimdeki yerini sarsmaya başlamıştır. Böylelikle çeviri, dilbilimine bağlı bir alt birim olarak değil, çeviribilim kapsamında bağımsız bir alan olarak incelenmeye başlanmıştır.

Yirminci yüzyıla kadar çeviri olgusu ve çeviriye ilişkin tartışmalar genellikle çevirmenlerin kendilerinin gerçekleştirdiği çeviri ile ilgili düşünceler veya çeviri ile ilgili savunmalar şeklinde olur ve bu düzeyin ilerisine gidilemez. Bu tartışmalar ise sadece yüzeysel olarak kaynak metne bağlılık- serbestlik, çevrilebilirlik-çevrilemezlik ve erek metnin özgünlüğü gibi konularda kendisini göstermiştir. Bu yüzden de çeviri tarihi içerisinde çeviriyle ilgili görüşler, birbirlerinden kopuk olması ve sadece çevirmenlere bağlı olması nedeniyle kuramsal alt yapı oluşma durumuna gelememiştir. Diğer taraftan da “*Tarihte izlerini sürebileceğimiz çevirideki değişimler her zaman ileriye doğru olamamıştır*” (Tosun, 2002:86).

Kaynak odaklı olan sözcüğü sözcüğüne ve dilbilimsel çeviri anlayışlarında, araç konumundaki çevirmen, kaynak metne karşı bir mesafe içerisinde durarak, “sadık” bir şekilde çeviri eylemini gerçekleştirmekteydi. Diğer taraftan da çevirmenlerin önlerindeki metni “en az kayıpla” çevirmesi beklenmekteydi. Ancak bu şekilde güvenilirliğin ortada olacağı düşüncesi hâkimdi.

20. yüzyılın ortalarına kadar çeviri olgusu, sürekli olarak kaynak metin odaklı ve dilbilimsel bir bakış açısı sergilemiştir. Bunun nedeni ortadadır aslında. Kutsal metinlerin dokunulmazlığı ve yazınsal metinlerin yinelenemeyeceği düşüncesi, zorunlu olarak çevirmenleri kaynak metne bağımlı hale getirmiştir.

Diğer yandan 20. yüzyıldan önce çevirilerin genellikle, aynı zamanda yazar olan çevirmenler tarafından yapıldığını da göz ardı etmemek gerekir. Bu durumun nedeni, bu yazarların kendi yazarlık yetilerinin geliştirmek istemeleri ve kendi erek kültürüne yeni yazın türlerini kazandırmaktı. Burada işveren söz konusu değilken, gönüllü bir çalışma kendisini göstermektedir.

Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, çeviri olgusunun başka disiplinler için “olmazsa olmaz” ve “vazgeçilmez” özelliği haline gelmesi, çeviri olgusu için daha ayrıntılı çalışmalar gerçekleştirme ihtiyacı içerisinde girilmesine neden olmuştur.

Çeviri olgusunun metin türleri açısından ele alınması, yetmişli yıllardan sonra meydana gelmiştir. Gerçi bu konuya ilk değinen Cicero olmuştur. Bu konuya yukarıda “çevirinin tarih süreci içerisinde gelişimi” konusunda değinilmiştir. Cicero, çevrilecek metinlerin işlevlerine göre bir ayırım yaparak ve içeriğin önemli olduğu metinlerde daha dikkatli olması gerektiğinin altını çizer. Bu tür çevirilerde sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışını benimser. Böylelikle serbest çeviri anlayışını savunmuştur (Krş. Vermeer, 1992:218-220).

Çeviri eylemi, dilbilimin kanatları altından sıyrılarak, işlevin ön planda olduğu bir yaklaşımla bir bilim dalı olma yolunda emin adımlarla ilerlemeye başlamıştır. Amaç diller arasındaki değişimi çözmekten çok, çeviri sürecinin işleyişini ve işlevini geniş bakış açısıyla ortaya koyma yoluna gitmiştir (Krş. Tosun, 2002:3). “*Yeni çeviribilim dilbilimin alt disiplini olmaktan çıkıp, bilim kuramlarından yola çıkarak, çeviri sürecine katkıda bulunan ne kadar disiplin varsa bunlarla çalışarak, çeviri gerçeğinden ortaya çıkan bakış açısını kabul etti.*” (Tosun, 2002:84). Diğer taraftan bu döneme kadar arka planda kalan “erek kültür” olgusu, ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunun yanında çeviri olgusu sadece kelime ve cümle aktarımı olarak algılanmamaya, bununla beraber metin dışı etmenlerinin de önemli olduğu düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Eşdeğerlik, sadık ya da serbest çeviri kavramlarının yerini “işlevsel” çeviri kavramı almıştır. Bununla birlikte “doğru” ya da “yanlış” çeviri tanımı ve betimlemesi, artık geçerliliğini

yitirir (Krş. Tosun, 2002:85). Doğal olarak tüm bu oluşumların ve düşüncelerin sonucunda, kuralcı yaklaşımdan sıyrılarak insan eylemi ve insan faktörü ön plana çıkmaya başlamıştır.

Diğer taraftan yirminci yüzyılın ortalarından sonra, dilbilimin araştırma alanı sözcük ve tümcelerden farklılaşarak, metinler araştırma konusu içerisine girmiştir. Bu durum, doğal olarak çeviribilimin oluşum ve gelişme sürecini etkilemiştir. Diğer taraftan dilbilimcilerin artık metin ile başka bir anlatımla metnin tümüyle ilgilenmeye başlamalarını zorunlu kılmıştır. Metin odaklı çeviri yaklaşımlarına ilginin artması, metinlerin tümünün ve işlevinin ele alınmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm bu nedenlerden ötürü, çeviribilimin başka alanlardan ayrılarak özerk bir bilim dalı haline gelmesine ve doğal olarak araştırma nesnesine farklı soruların yöneltilmesine neden olmuştur.

1.4. Dilbilimden Çeviribilime Geçiş

Tarihsel süreç içerisinde yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir paradigma değişiminden söz edebiliriz. Bu paradigma değişimi “erek odaklı” çeviri anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu paradigma değişimini hazırlayan ve bu değişime neden olan konular bellidir. Ticaret gibi konularda uluslararası olarak hızlı bir gelişim, iletişim olanaklarının artması, bu nedenlerden ötürü erek kitlenin önem kazanmaya başlaması, bilimsel alanlarda uzmanlaşmanın artması gibi nedenler çeviri olgusunun erek kültür açısından önemli bir nokta olduğu görüşünü beraberinde getirmiştir. Buna en basit örnek, günümüzde ya da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren diyelim, ticari kaygı taşıyan bir kurumun ya da kuruluşun kaynak metin odaklı çeviri yapması doğal olarak düşünülemez. Ticari kaygı, erek kitle ile doğru orantılıdır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, erek kitlenin önem kazanmaya başlaması, çevirilerin erek kitleye daha rahat ulaşması, daha fazla okura hitap etmesi ve çevirilerin işlevsel yanına vurgulanmasına neden olmuştur. Çünkü Pazar ekonomisinin egemen olduğu ticari kaygının her yerde mevcut olduğu dünyada, çeviri yoluyla elde edilen ürünün satılabilmesi, dolayısıyla insanlara ulaşabilmesi, çevirilerin kitlelere hitap etmesi anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, çeviribilimin 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilimsel ve özerk bir bilim dalı olduğu aşikârdır ve herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu olgunun bu döneme kadar gelişimini beklemesinin nedeni, dilbilim (yazınbilim ve dinbilim dâhil) disiplininin bir alt dalı olarak ele alınmasından kaynaklanır. Çeviri olgusu içerisinde belli başlı sorunlar barındırmaktadır. Bunlar okuyucuya ulaşabilmek, başka kültüre olan ilgi gibi konulardır. Çeviri olgusu ile ilgilenmemek kaçınılmazdır. Hayatın her köşesinde kendisini göstermektedir çeviri olgusu. Böylelikle çeviri ile ilgili sorunların bilinci de doğal olarak kendisini göstermektedir. Çeviri olgusu, uzun süre kaynak metindeki dilsel öğelerin anlamını koruyarak başka bir dile aktarımı olarak yorumlanmıştır. Üstelik dilbilimin etkisiyle sözcüğü veya tümceyi doğru aktarma olarak algılanan çeviri olgusu “eşdeğerlilik”, “bağlılık” gibi kavramlar ile anılarak, geleneksel bir tutum sergilemiştir. Fakat bu aktarımın sadece dilsel olmadığı, erek kitlenin ve kültürün önemli olduğu düşüncesi, çeviri olgusunun karmaşıklığının hissedilmesine ve çeviri olgusu üzerine daha fazla kafa yorulmasına neden olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, tüm bu durumlar paradigma değişimini beraberinde getirmiştir. Doktora çalışmasında çeviribilim içerisindeki paradigma değişimini betimleyen Tosun, paradigma değişiminin izini şu şekilde betimler:

“Çeviribilim alanında paradigma değişiminin en çarpıcı belirtisi bize göre, eski kaynak odaklı ve dilbilimsel paradigmanın ana sorunu olan eşdeğerlik tartışmasının yerini “erek kültür dizgesinde üstleneceği işleve” terk etmesi olarak görülebilir. Normlar yine eski paradigmadan farklı olarak bilimsel ölçütlere göre şekillenir. Yani bireysel gözlemlerin sonucu olarak ortaya çıkan kuramlar yerine, çeviri gerçeğini kuramsal düzlemde kavrayan bilim adamlarının bilimsel bilgiye dayalı olarak geliştirdikleri kuramlar alır” (Tosun, 2002:17).

BÖLÜM 2: EREK ODAKLI ÇEVİRİ ANLAYIŞI VE İŞLEVSEL ÇEVİRİ KURAMLARI

70'li ve 80'li yıllarda durağan dilbilimsel çeviri anlayışından daha dinamik bir çeviri anlayışı olan erek odaklı işlevsel çeviri anlayışına geçilmeye başlanmıştır. İşlevsel çeviri anlayışını savunan çeviribilimciler, hem çeviribilimin dilbilimden ayrılması ve özerk bir bilim dalı haline gelmesi gerektiğini savunmuşlar hem de çeviribilimin çeviri kökenli yeni kuramlar üzerine yapılanması gerektiğini dile getirmişlerdir. Hatta Vermeer ve Mänttärri edebiyat ve dilbilim içerikli kuramların üzerinde hiç düşünülmeden çeviribilime aktarıldığını, oysa çeviribilimin kendine özgü yeni bakış açılarına ihtiyacı olduğunu ileri sürerler. Böylelikle de erek odaklı işlevsel çeviri anlayışıyla yapılan çeviri incelemeleri giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır.

Reiß ve Nord'un yaklaşımları, metin odaklı olarak ortak bir yaklaşım olan, metindilbilimsel bir yaklaşımdır. Mänttärri'nin yaklaşımı eylem bilim, kültürbilim, psikoloji ve edim bilim üzerine yapılır. Vermeer'in yaklaşımı ise eylem bilim, kültür bilim psikoloji ve edim bilim olmakla birlikte amaç ve kültür odaklıdır.

Gittikçe hantallaşan ve artık ihtiyaçları karşılayamayan dilbilimsel çeviri anlayışı, özellikle akademik çevreler tarafından eleştirilmeye başlanmış ve bu çevreleri yeni bir çeviri anlayışı arayışına itmiştir. Ülke ekonomilerinin birbirine yaklaşmaya başladığı ve ekonomide işbölümünün ve "uzmanlaşmanın" kaçınılmaz olduğu, teknolojinin inanılmaz bir hızla geliştiği yeni iletişim çağında, ihtiyaçları karşılayabilecek işlevsel bir çeviri anlayışının oluşması zorunlu bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır.

70'li yılların sonu ve 80'li yılların başında, özellikle Almanca konuşulan bölgelerde etkili olmaya başlayan işlevsel çeviri anlayışının temelinde çeviri yalnızca bir eylem olarak ele alınmamış, çeviri anlayışının arka planına aynı zamanda Vermeer ve Mänttärri tarafından kuramsal açıdan da ele alınan kültür kavramı yerleştirilmiştir (Bkz. Witte, 2007:11). Paralel yaklaşımlar, daha başka çeviribilimcilerde de gözlenmektedir. Örneğin Toury, "Betimleyici Çeviribilim Çalışmalarında" kültür kavramına ayrı bir önem vermiştir (Krş. Toury, 1980).

Çeviride yeni paradigma, bu perspektiften bakıldığında bir yandan sebeptir; çünkü dilbilimsel çeviri anlayışı çağın çeviri ihtiyacını karşılayacak durumda değildir. Yeni

çeviri anlayışı diğer yandan bir sonuçtur; çünkü iletişim çağının ve var olan ekonomik koşulların etkisiyle birbirine daha da yaklaşan, farklı dilleri konuşan farklı kültürlerin çeviri ihtiyaçları ancak işlevsel bir çeviri anlayışıyla giderilebilir.

Witte, çevirideki kültür ve eylem odaklı yeni yaklaşımın birbirini tamamlayan iki temel kuramdan oluştuğunu belirtir. Bu kuramlardan ilki, Vermeer'in "Skopos Kuramı"; diğeri ise Mänttari'nin "Çeviri Eylemi Kuramıdır". Witte'ye göre, günümüzdeki "Genel Bir Çeviri Kuramı" arama ve oluşturma çabaları bu iki kuram üzerinden yürütülmektedir (Krş. Witte, 2007:12).

2.1. Skopos Kuramı

Skopos kuramı Vermeer/Reiß tarafından 1984 yılında ortaya atılmıştır. Skopos kuramı, çeviri sürecine dil ve metin boyutlarının yanında bireysel ve sosyal boyutu eklemiştir. Bireysel boyutun eklenmesi eylem kuramını, sosyal boyutun eklenmesi kültür kuramını doğurmuştur. Skopos, yani amaç kuramı, eylem kuramına dayalı olarak ortaya çıkar. Her eylemin, davranıştan farklı olarak amaca yönelik olması, çeviri eyleminin de amaca yönelik olma zorunluluğunu getirir ve çevirmen eylem üreten olarak, belli amaçları dikkate almaksızın, ya da amaç gütmeksizin çeviri yapamaz. Skopos Kuramındaki eylem ve amaç boyutlarının temelinde edimbilimsel yaklaşım yer almaktadır.

Skopos öncesi çeviri anlayışında üç temel özellik göze çarpmaktadır (Koller, Kelly, Jumpelt ve Wilss): (1) Çeviri, ana hatlarıyla iki farklı dil arasındaki *iletişim süreci* olarak algılanır. Yabancı dil öğrenimi, iletişim sağlamanın ötesinde çevirinin de temelini oluşturur. (2) Çeviri sürecinde kültürel olgular sebebiyle ortaya çıkan aktarım zorluğuna ayrıca dikkat çekilir. Çeviride bu yüzden tam bir başarı beklenmemelidir. (3) Kaynak metnin işlevinin erek metinde değiştirilmesi, söz konusu değildir (Reiß/Vermeer, 1984:45).

Koller, Kelly, Jumpelt ve Wilss'in çeviri anlayışlarına karşı çıkan Hans J. Vermeer'in, Katharina Reiß ile birlikte hazırladığı ve 1984 yılında yayınlanan "*Grundlegung einer Translationstheorie*" başlıklı kuram çalışması, çeviribilimde yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. O zamana değin pek çok çeviribilimci tarafından kısmen dile getirilen kuramsal düşünceler bu çalışma ile birlikte bütünsellik kazanır.

Vermeer/Reiß, yaptıkları bu kuram çalışmasında dilbilim ve kültürbilim üzerine kurulan ve aynı zamanda yorumbilim ve metindilbilim alanındaki görüşleri de dikkate alan, böylelikle çeviribilim alanındaki kısmi kuramlarla çelişmeyen ve çeviribilim alanındaki özel sorunlara da yanıt verebilen genel bir çeviribilim kuramının ilkelerini ortaya koymaya çalışmıştır. Burada amaç, yalnızca çevirinin uygulama alanıyla bağlantılı sorunlarını bilimsel olarak açıklamak değil, aynı zamanda uygulama alanındaki çıkan sorunlara kuramsal açıdan bakarak uygulama alanına yardımcı olmaktır. Bilindiği gibi çeviribilim uygulamaya dönük bir bilimdir ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar da çeşitlilik gösterir. Vermeer/Reiß'ın bu çalışmasına kadar çeviribilimciler, sorunlara çeşitli açılardan bakmış, kısmi çözümler bulmuş, ancak bütünsellik gösteren bir kuram olmadığından çeviribilim “sorun çözücü özelliğini” bir türlü kazanamamıştır.

Oluşturulan yeni kuramın aynı zamanda uygulama alanını göz önünde bulundurması, çeviribilim alanındaki paradigmatik değişikliğin de göstergesidir ve çeviri alanında kapsamlı, derin ve uygulamaya dönük bir kuram tartışmasının başlangıcı olmuştur. Bu çalışmanın ve ortaya çıkan kuram tartışmalarının sonuçları, çeviribilim alanında bir dönüm noktası olduğu tartışılmazdır.

Vermeer/Reiß tarafından Skopos Kuramının genel bir çeviri olgusuna yönelik olduğu savunulmuş, bu konuda ayrıntılı bir açıklama getirilerek, oluşturulan yeni görüşlerin yeni bir terminoloji kullanması gerektiği de ileri sürülmüştür. Örneğin “erek metin”, “erek alıcı” gibi yeni kavramların yaygınlaştırılması gerektiği savunulur. Bu yaygınlaşma ile özerkleşmeye başlayan yeni çeviri yaklaşımının, dilbilimsel yaklaşımdan daha rahat kopacağı düşünülmektedir. Böylelikle oluşturulan bu yeni çeviri anlayışının yapısalcı bakış açısından kurtularak daha kapsamlı olması hedeflenmektedir:

“Vermeer, bir bilim dalı olarak çeviribilimde bilimsel ölçütlere uyan bir çeviri kuramı elde edilebilmesi için, çeviri sürecini açıklayabilecek kuram ve kavramları ele almıştır (Tosun, 2002:55).

Vermeer, çalışmasının hemen başlangıcında kültür ve dil arasındaki bağımlılığı (Interdependenz) vurgular (Reiß/Vermeer, 1984:1). Çeviri, Vermeer için bir aktarım süreci ve aynı zamanda bu aktarım sürecinden ortaya çıkan üründür. Vermeer çeviri ürününe “*Translat*” adını verir. Vermeer, çevirinin yalnızca dilsel, yani dilsel

göstergelerle yapılan aktarım değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım olduğunu özellikle vurgular; ancak kuramını oluştururken çeviri etkinliğinin aslında “kültür odaklı metin oluşumu sürecinin özel bir türü” olarak ele alınması gerektiğini vurgulamasına rağmen, getireceği anlatım zorluklarından ötürü çalışmasında çeviriye öncül olarak “kültür odaklı” olarak tanımlama yolunu henüz tercih etmez; çünkü ona göre, bir çeviri kuramı iki türlü olabilir:

- 1) Genel çeviri kuramı, yani kültür ve dil çiftinden bağımsız olarak oluşturulan bir kuram.
- 2) Özel bir çeviri kuramı, yani kültür ve dil çiftine dayalı olarak oluşturulan çeviri kuramı.

Çeviri sürecine odaklanan Skopos Kuramı, bu süreci bir bütün olarak görülmesi gereken çeviri eyleminin bir bölümü olarak kabul eder; sürece yön veren skopos, yani amaçtır. Vermeer’e göre, nasıl her eylemin bir amacı varsa, çeviri eyleminin de bir amacı vardır ve bu amaca uygun hareket edilmelidir (Kırş. Vermeer, 1986:220). Çeviriye amaç belirlenmeden başlanmamalıdır:

“Amacın önceliği kavramı Vermeer’in Skopos Kuramı’nın ana cümlesi olarak bilinir. (...) Vermeer, çevirinin amacını ön plana çıkarır.” (Tosun, 2002:102)

Vermeer/Reiß’in bu kuram çalışmasının diğer bir özelliği de, yazılı ve sözlü çeviri etkinliklerini “*Translation*” (çeviri) adı altında toplanmış olmasıdır; kuramda sözlü ve yazılı çeviri arasında fark gözetilmez. Her iki çeviri türünde de çevirinin temel ilkeleri söz konusudur. Sözlü ve yazılı çeviri arasındaki ayırt edici ölçüt, çeviri süreci sonunda ortaya çıkan ürünlerin kontrol edilebilmesi ve mümkünse düzeltilebilme olanağıdır, yani çeviri etkinliği (*Translation*), yalnızca var olan şart ve ölçütlere göre sözlü ve yazılı çeviri olarak tanımlanabilir. Çeviri (*Translat*), bu sürecin sonunda ortaya çıkan üründür. Sözlü çeviride nihai metin görünümünde olan ürün elde edilir. Yazılı çeviride ise elde edilen ürün, geçici olma özelliğini kontrol ve düzeltme mekanizmalarının geçerliliği sebebiyle korur. Burada temel sorun çeviride elde edilen ürünün ne olduğu değil, ürünün daha sonra ne olabileceği sorunudur. Bu yüzden Vermeer kuramsal çalışmasının başından itibaren, sözlü ve yazılı çeviri arasında ayırım yapmamış, her iki çeviri türünün

de ilkelerini oluşturmaya çalıştığı kuramsal ilkelere bağlı kalmak zorunda olduğunu savunmuştur. Her iki çeviri türü de yalnızca dilsel aktarım değil, aynı zamanda kültürel öğeleri zorunlu olarak içinde barındıran kültürel aktarımdır.

Yukarıdaki tanımlamalarından yola çıkan Vermeer, sonuç olarak kuramının temelini oluşturan çeviri anlayışını ve çeviri tanımını verir: Dilin iletişim özelliği bağlamında ele alınması gereken çeviri “kültürel aktarımın özel bir türüdür”.⁶

Vermeer, giriş bölümünde çeviri işlevi üzerine de kuramını oluşturacak düşüncelerini açığa vurur. Vermeer’e göre, çeviri işlevinin iki anlamı bulunur: (1) Çevirinin dış işlevi; örneğin çevirmene yaptığı işin karşılığının ödenmesi gibi. (2) Çeviri sürecinde oluşturulacak ürünün göz önüne alınması ile oluşan sürecin iç işlevi; örneğin bir iletiyi aktarma. Çeviri kuramını oluştururken Vermeer, ikinci tanımdan yola çıktığını belirtmiştir (Reiß/Vermeer, 1984:4).

Skopos kavramı da Vermeer’in Katharina Reiß ile 1984 yılında yapmış olduğu bu çalışmada ortaya atılmıştır. Çalışmanın “*Metin Türleri*” adlı bölümü Reiß’a, “Skopos Kuramı” adlı bölüm Vermeer’e aittir (Tosun, 2002:175). Kuramın temelleri Vermeer’in 1978 yılında kaleme aldığı “Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie” başlıklı makalesi ile oluşmuştur.

Kurama adını veren “Skopos” kavramı, Yunanca asıllı bir kelimedir ve “amaç”/“hedef” anlamına gelir. Skopos Kuramında “amaç”, “işlev” ve “skopos” terimleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Bkz. Reiß/Vermeer, 1984:96). “İşlev” kavramına, böylelikle iki farklı anlam birden yüklenmiş olur (Kırs. Tosun, 2002:167). İşlev kavramının farklı iki anlamı birden yüklenmesi, günümüz çeviri anlayışıyla da örtüşmektedir; yani günümüzde çeviriye -hem akademik alanda hem de çeviri piyasası olarak bilinen ticari alanda- amaç ve işlev perspektifinden bakılmaktadır.

Özetle eski çeviri anlayışına karşılık Vermeer’e göre genel bir çeviri kuramında üç temel özellik bulunmalıdır:

(1) Çeviride amaç “işlevselliktir”.

⁶ “Wir halten aber schon hier fest: Translation ist eine Sondersorte kulturellen Transfers.” (Reiß/Vermeer, 1984; 13).

- (2) Çeviri, kaynak kültür ve onun dilindeki bilgi sunusundan aktarılan, erek kültür ve onun dilindeki bir bilgi sunusudur.
- (3) Çeviri ürünündeki bilgi sunusu, kaynak metindeki bilgi sunusunun aktarımı olarak kabul edilir. Aktarımın geriye dönüşü yoktur; yani iki yönlü aktarım söz konusu değildir (ReiB/Vermeer, 1984:105).

Skopos Kuramında, çeviride işlevsellik ön plana çıkarılmış, “*İşlevsel Çeviri Kuramı*” tanımı ilk kez kullanılmıştır. Kuramda çeviriye dilbilimsel bakıştan farklı olarak; işlev ve ereğe yönelik bir bakış açısı sergilenir.

Vermeer’e göre bir çeviri kuramı, hem genel hem de spesifik özellikler taşıyabilir ve kendi kuramının “genel” bir kuram olduğunu belirtir. Kuramın oluşma sürecinde kültür ve dil arasındaki karşılıklı ilişki özellikle vurgulanır. Çünkü her birey doğduğu andan itibaren belli kültürel özellikleri olan bir toplum içinde yaşamını sürdürür. Bireyin eğitimi aslında bireyin kültürleşme sürecidir; yani birey, yaşadığı toplumdaki kültürel değerlerin toplamıdır. Bireyin tüm fikirleri, düşünceleri, dünya ve yaşam hakkında oluşturduğu tüm varsayımlar, içinde yaşadığı ve kendine özgü kuralları olan kültür dünyasını yansıtır. Dil de kültürün özel ve önemli bir ögesidir. Dil, her kültürde geleneksel düşünme ve iletişim aracıdır, yani dil kültürün aynasıdır.

Bir iletişim aracı olarak dilin aslında o kültürü yansıtma aracı olduğu düşüncesinden yola çıkan Vermeer, çevirinin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım olduğunu savunmuş ve bir toplumda var olan dil ile kültür arasındaki bağımlılığı, konusunu çeviri olarak belirlediği kuramına aktararak çeviriyi bir süreç, ürün ve aynı zamanda dil-kültür bağımlılığı olarak betimlemiştir.

Skopos Kuramı çeviri olgusunu “makro” düzeyde ele alır (Krş. Öner, 1995:24). Bu yüzden metin türleri hakkında bilgi verme amacı yoktur. Çeviri olgusunu bu perspektiften gördüğünden detaylara girmez. Vermeer’e göre, bir kuram ne kadar genel ise, geçerlilik alanı o kadar geniş olur (Krş. Vermeer, 1996:36). Çeviri kuramları özü gereği genel olmak zorundadır ve bu genel çeviri kuramına dayanarak oluşturulacak özel kuramların ille de genel kuramla çelişmesi gerekmemektedir:

“Çevirinin tümüne genelleştirilecek bir kuram modeli söz konusu değildir”
(Tosun, 2002:7).

Çeviriye ilişkin tüm sorunların tek bir kuramda etraflıca ele alınması gerçekçi olmaz. Günümüz çeviri anlayışında bu yüzden tek tek çevirilerle uğraşmak yerine, geneli görmek hedeflenmektedir. Çeviri anlayışı, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlara göre değişkenlik gösterdiği için, salt çeviri anlayışını spesifik olarak ele almak olanaksızdır. Çevirinin özel koşulları, değişme özelliğine sahiptir.

Skopos Kuramında yer alan “anlamın evrenselliği ve değişmezliği” düşüncesi, Tosun’a göre, işlevsel çeviribilim anlayışında tartışılması gereken bir konudur. Yeni çeviri paradigmasında bir metnin değişmez tek anlamı yoktur; Vermeer bu düşüncesiyle çelişki içerisindedir (Kırş. Tosun, 2002:158).

Skopos Kuramına göre çevirmene verilen kaynak metin, çevirmene verilen bir “bilgi sunusudur”. İşveren tarafından verilen bu metni çevirmen önce kendisi alımlar ve bu metinden yola çıkar. Çevirmenin görevi de, aynı bilgi sunusunu erek kültür alımlayıcısına uyarlayacak bir erek metin oluşturmaktır (Kırş. Reiß/Vermeer, 1984:19). Çevirmen, çeviri sürecinde bilgi çıkarımlarını gerçekleştirerek ve hedef kitlenin özel kültürel durumuna göre hareket ederek işlevsel kararlar almalıdır.

Çevirmenin salt “bilgi aktarımı” yaptığını söylemek, Tosun’a göre, çeviriye metin boyutundan öteye bakmamak anlamına gelir. Erek odaklı ve işlevsel çeviri yaklaşımları, çeviri eyleminde metin ötesi olguları aşarak işlevselliği ve erek kültüre yönelik çeviriyi ön plana çıkarırlar. Skopos Kuramının bu yüzden kaynak odaklı bir yaklaşımın etkisinde kaldığı söylenebilir (Kırş. Tosun, 2002:161).

Skopos kuramı, erek odaklı ve işlevsel bir çeviri yaklaşımı sergilemesine ve çeviriye yeni bakış açıları kazandırmasına rağmen, çeviri süreci konusunda yeterince bilgi vermemektedir. Örneğin çeviri sürecinde çevirmen ile işverenin nasıl bir ortak çalışma yapacağına değinilmemiş, bunun yerine çevirmenin aldığı kararları uygularken hangi aşamalardan geçtiği vurgulanmıştır. Skopos Kuramı, bu haliyle uygulamayla sınırlıdır (Kırş. Öner, 2001b:121).

Vermeer’de eleştiri konusu olan ve kaynak odaklı çeviri yaklaşımından tam olarak kopmaması durumu ise, büyük bir olasılıkla Vermeer’in çevirmenin metin oluşturma özgürlüklerini sınırlama kaygısından kaynaklanır. Çevirmene verilecek sınırsız

özgürlük, bir yandan erek kültüre tam uyumluluk sağlarken ve böylelikle işlevini yerine getirirken, diğer yandan da kaynak metnin tüm özelliklerinin kaybolmasına yol açacaktır. Serbest metin anlayışının tüm sınırları aşan böyle bir tutumun, Vermeer’i açıkça belirtmemiş olsa bile kaygılandığı söylenebilir.

Reiß ve Vermeer’in ortaklaşa hazırladığı “Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie” adlı kuram çalışmasının ilk bölümü olan “Skopos Kuramı”, kuramın ana hatlarının belirlenmesiyle sonlandırılır. Daha önce de belirtildiği gibi, ikinci bölüm daha çok Reiß’in ele aldığı “metin türleri” ile ilgilidir. Buna göre:

- (1) Çeviri ürünü çevirinin amacına bağlıdır. Başka bir deyişle çeviri (ürün), amacının bir fonksiyonudur.
- (2) Çeviri ürünü, erek kültür ve dil içinde kaynak kültür ve dilde oluşturulan metindeki “bilgi sunusunun”, “bilgi sunusu” üzerinden erek kültür ve dille oluşturulan metindeki “bilgi sunusudur”.
- (3) Çeviri ürünü, tersine çevrilemeyen bir bilgi sunusu oluşturur. Vermeer’in verdiği matematiksel formüle göre, erek metindeki bilgi sunusu ve kaynak metindeki bilgi sunusundan oluşturulan çeviri ürünü, en fazla bu iki bilgi sunusundan oluşturulan bilgi sunusu kadar bilgi içerebilir.
- (4) Çeviri ürünü, kendi içerisinde ilişkilendirilebilir olmalıdır.
- (5) Çeviri ürünü kaynak metinle ilişkilendirilebilir olmalıdır.
- (6) Yukarıda verilen kurallar, kendi içlerinde hiyerarşik bir yapı oluştururlar. Kuralların önceliği, zincir halkaları gibi üstten alta doğru verilmiştir. (Reiß/Vermeer, 1984:119).

70’li yıllara kadar diğer bilim dallarının ve özellikle dilbilimin alt birimi olarak görülen çeviri etkinliği, Skopos Kuramı ile özerk bir bilim dalı olma yolunda önemli bir yol katetmiştir. Bu bağlamda Skopos Kuramı, hem yeni bir çeviri anlayışının hem de çeviribilimde bir üst kuram oluşturma sürecinin başlangıcı sayılır.

Vermeer’in oluşturduğu dil ve kültür odaklı çeviri kuramının en önemli özelliklerinden biri, çeviride amacın öncelik taşımasıdır. Skopos kavramı, bu yüzden kuramın en önemli kavramlarından biridir. Skopos Kuramına göre, çeviri belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirir; amaçsız çeviri yoktur. Bu amaç yalnızca çevirmenin amacı

değildir; çeviri eylemini ve sürecini etkileyip şekillendiren birden fazla amaç söz konusudur.

Çeviri olgusunu “makro” düzeyde ele alan ve erek odaklı yaklaşım gösteren Skopos Kuramında, çevirmen de özel bir konuma sahiptir. Çevirinin öncelikle erek kültürde işlevini yerine getirmesinden sorumlu olan çevirmen, çeviri sürecinde merkezde yer alır; metin yerine insan ve insanın eylemi ön plandadır.

“Kültür” kavramı da bu yüzden Skopos Kuramında özel bir önem taşır. Metin, salt sözcüklerden meydana gelmez; aksine kültürel ve bireysel etmenlerin olduğu bir bütün olarak kabul edilir. Bu yüzden çeviri eylemi yalnızca dil aktarımı değildir; *çeviri bir kültür aktarımıdır*. Çeviride işlevselliğin, çeviri eyleminin ancak erek kültür normları çerçevesinde gerçekleştirilmesi yoluyla sağlanacağı savunulur.

Çeviri etkinliği sonunda çevirmen bir ürün oluşturur. Oluşturduğu çeviri ürünü, kuramda “bilgi sunusu” adını alır ve çeviri eylemi sonucunda dilsel ve kültürel öğelerin birlikte aktarılmasıyla elde edilen “bilgi sunusu”, kuramı daha önceki kuramlardan daha farklı bir perspektifle bakılmasını sağlar.

Çeviri etkinliği, artık bir iletişim süreci değil, kuramsal açıdan eylemin tüm özelliklerini taşıyan bir eylemdir. Diğer bir deyişle, çeviri süreci eylemin özel bir türü sayılabilecek bir aktarım türüdür.

Kuramın diğer bir önemli özelliği de, çevirinin amacından ötürü erek odaklı olmasıdır. Böylelikle kaynak metnin, dikkate alınmakla birlikte erek kültürdeki özelliklere göre hem “bilgi sunusu” hem “amaç” hem de “etki” bakımından değişime uğratılması meşruluk kazanır. Bir çeviri ürünü, hem kendi içinde hem de kaynak metinle ilişkilendirilebilir olmalıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere Vermeer’in genel kuramı erek odaklı olmasına rağmen, kaynak metin ve kaynak kültürü tam olarak yadsımaz.

2.1.1. Kültür Kavramının Skopos Kuramında Yeri ve Önemi

İnsan, belirli bir kültür içinde yaşadığı çevrede belli amaçlara ulaşmak için “metin” oluşturur. Metin oluşturma etkinliği sosyal bir eylemdir. Bu eyleme “*Interaktion*” (karşılıklı etkileşim eylemi) adı verilir. Her eylem, eylem sonucunda üretilmesi hedeflenen eylem ürününün iç ve dış şartlarına bağlıdır. Karşılıklı etkileşim eylemi, dil

göstergeleri yardımıyla yapıyorsa, dilsel iletişim adını alır. Bir metnin oluşturucusu ile alımlayıcısı belirli bir durum (Situation) içinde bulunan iletişim taraflarıdır. İletişime giren bireyler, eylemin zaman ve mekân içinde yalnızca bir kez gerçekleşme özelliğinin dışında, hem metin oluşumunda hem de metnin alımlanmasında kültürün onlara verdiği bireysel özelliklerini kullanırlar. Zaman ve mekân içerisinde söz konusu olan “durum”, etkileşim içerisinde olan bireylere etki eden kültürel ve sosyal özellikler ve güncel dış faktörleri içinde barındırır. Bu etkileşim sürecinde sürece bir bütün olarak bakıldığında ortaya çıkan dil ürününde derin ve yüzeysel olmak üzere iki yapı göze çarpar. Derin yapıda neyin konuşulacağını, ne hakkında konuşulacağını, konuşulmanın hangi biçimde olacağını kültürel alt yapı belirler. Aynı zamanda söylenilenin planlanması, yapılandırılması ve formüle edilmesi de derin yapıya ait özelliklerdir (Krş. Vermeer/Reiß, 1984:17-19).

Vermeer’in savına göre, özellikle dilsel iletişim yoluyla belli bir amaca ulaşmak için oluşturulan metnin kaynağı, kültürdür. Hiçbir metin oluşturulduğu zaman ve mekân içerisinde kültürel ve sosyal şartlardan bağımsız olarak oluşturulamaz. Her metin zorunlu olarak içinde olduğu kültüre aittir (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:18). Bu eylem ve iletişim tanımlamasından yola çıkan Vermeer, bir eylem olarak çeviriyi ele aldığı anda, çeviriyi “farklı bir kültürde oluşturulan kaynak metnin diğer bir kültüre aktarım süreci” olarak görür. O halde metin üretimi bir çeviri kuramında her iki boyutta da karşımıza ön şart olarak çıkar; nasıl kaynak metnin üretiminde kültürel öğeler birincil derecede etkili oluyorsa, çeviri ürünü olan erek metnin alımlanmasında da alıcının kendi kültürel, sosyal ve bireysel özellikleri birincil derecede etkili olacaktır.

Çevirmen mevcut olan, kendisi tarafından anlaşılmiş ve yorumlanmış bir kaynak metinden yola çıkar. Bu metin aslı itibarıyla, üretici tarafından bir alıcı için hazırlanmış “bilgi sunusudur”. Çevirmen, bilgi sunusu taşıyan erek metni formüle eder. Çeviri bu haliyle Vermeer’e göre “*belli bir bilgi sunusu üzerinden bilgi sunusu taşıyan bir tür ürün*” olarak betimlenebilir⁷. Bilgi sunusunun özel bir türü olarak tanımlanan çevirinin temel özelliği “kültür odaklı” olmasıdır.

⁷ “Ein Translat ist somit als Informationsangebot bestimmter Sorte über ein Informationsangebot darstellbar. (Reiß/Vermeer, 1984:19).

Hem Mänttäre hem de Vermeer, oluşturdukları kuramlarda kültürü açık yapısı olan bir dizgesel bütün olarak ele almaktadırlar (Krş. Mänttäre, 1986:354 – Vermeer, 1986:193). Dilin bir iletişim aracı olarak aslında o kültürü yansıtma aracı olduğu düşüncesinden yola çıkan Vermeer, evirinin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım olduğunu savunmuş ve bir toplumda var olan dil ile kültür arasındaki bağımlılığı, konusunu eviri olarak belirlediği kuramına aktararak çeviriyi bir sürec, ürün ve aynı zamanda dil-kültür bağımlılığı olarak betimlemiştir. Bu betimlemeye göre Vermeer, kültürlerarası iletişimin özel bir türü olarak tanımladığı ve “*Translatologie*” adını verdiği, böylelikle klasik yazılı ve sözlü çeviriden (bersetzen & Dolmetschen) ayırdığı eviri etkinliğini, karşılaştırmalı kültür biliminin özel bir türü olarak ele alır. Çeviride belirlenen hedef ise, kültürlerarası iletişimin özel bir türü olarak ele alınan eviri eylemi ile kültürel engellerin aşılmasıdır.

Bu şekilde ele alınan bir eviri anlayışında kültür, bir metnin oluşturulması ya da oluşturulan metnin algılanması esnasında bu metnin arka planını oluşturur; böylece eviri sürecinde ortaya çıkan ya da çıkabilecek dil sorunlarının çözülmesini sağlar. Dil, artık kültürün yansımasıdır; dilsel engeller kültürel engellerin özel bir biçimidir. Ghring’e göre de kültürlerarası iletişimde kültürel farklar, dilsel farklardan daha büyük bir engel oluşturur (Witte, 2007:14).

Reiş/Vermeer, Skopos Kuramında “Kültür” olgusunu şu şekilde tanımlamışlardır:

“Kültür, İnsanın bilmesi, hâkim olması ve hissetmesi gereken, yerli olanın kendi farklı rollerine de uygun mu, ya da sapmalı mı davrandığını yargılayan her şeydir” (Reiş/Vermeer, 1984:25).

Vermeer de 1992’deki bir çalışmasında kültür kavramını aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

“Kültür, bir toplumdaki tüm davranış normlarının ve geleneklerin toplamı ve aynı zamanda bu norm ve geleneklere dayalı davranış biçimlerinin bir sonucudur” (Vermeer, 1992:32).

Çeviri, yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda kültürel bir aktarım ve karmaşık eylemler bütünüdür (Reiş/Vermeer, 1984:95). Kültürel farklılıklar, kültürlerin kendi iç dinamiklerinin sonucudur. Erek metin ile kaynak metin arasındaki farklılık, metinlerin kültürel art alanlarına ve tekilliğine bağlıdır (Reiş/Vermeer, 1984:103-104). Çeviri

eylemi, erek kültürün koşulları çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Kaynak kültür için üretilmiş olan kaynak metnin, erek kültürde işlevini yerine getirmesi amaçlanır. Vermeer, kültür olgusunu, ayrıca 1986 yılında kaleme aldığı “*Voraussetzung für eine Translationstheorie*” isimli kitabında ayrıntılı olarak işler. Bu çalışmasında kültür olgusunun çevirideki önemine işaret eder. Kültür olgusu kuramsal bir altyapıyla işlenirken, görecelik üzerinde durularak insanların kültürel bir varlık olarak sürekli değişim içerisinde olduğu vurgulanır (Krş. Yücel, 2007:130).

2.1.2. Skopos Kuramında Dilin İşlevi

Vermeer’e göre çeviride en önemli rolü dil üstlenir (Reiß/Vermeer, 1984:20). Ancak dil çok farklı anlamları da içinde barındırdığından, Vermeer kapsamlı bir çeviri kuramında gerekli olan dil anlayışını ve bu dilin özelliklerini de belirtmiştir. Dil, belirli bir toplumdaki bireylerin iletişim kurmalarına yardımcı olan her türlü araç yerine kullanılan üst kavram olarak kabul edilebilir. İletişim sürecinde kullanılan iletişim araçları, farklı kültürel anlamları da içinde barındırma özelliği olan *dil göstergeleridir*. Bu tanımlamadan yola çıkıldığında göstergelerin üç önemli özelliği göze çarpar:

(1) Gösterge olabilme özelliği (gösterebilme özelliği)

Konuşma dili ve türevleri (örn. yazı dili) iletişimin kültür odaklı özel türleridir. Dilsel ve dilsel olmayan iletişim, yani iletişim (Kommunikation) ve karşılıklı etkileşim eylemi (Interaktion) birlikte etki ederler.

(2) Bütünsellik özelliği

Dil göstergeleri, birbirleriyle belli kural ve şartlar altında bütünlük gösterirler. Göstergelerin birbirlerini içerik olarak karşılıklı anlamlandırma ve tanımlama yetenekleri vardır. Dilsel ve kültürel alanlar oluştururlar.

(3) İletişim özelliği

Göstergelerin gösterdiklerinin ötesinde de işlevleri bulunabilir. Bu işlev, her zaman belirgin bir işlev olmak zorunda değildir.

(a) Vermeer’e göre göstergelerin bu özellikleri, dilin (*Lekt*), lehçelerin, daha küçük boyutta sosyo-dillerin ve dillerin içinde kendilerini gösteren farklı dil stilleri, çeviri sürecinde çevirmenin karşısına problem olarak çıkabilir. (b) Konuşma dilini ve onun doğrudan türevlerini sözlü eylem, bunun karşısında dil dışı öğelerle gerçekleştirilen

eylemleri de etkileşim eylemi (*aktional*) olarak tanımlayan Vermeer, bu farklı eylem türlerinin kültürler arasında karşılıklarının birebir olmadığını, bu yüzden de çeviri sürecinde problem oluşturabileceğini savunur. Çeviri etkinliği Vermeere'e göre konuşma dili ile yapılan aktarımın özel bir türüdür (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:23). (c) Bir toplumda kültürel gelenekler, bireyin bireysel tutumları, var olan gerçekliğin bireyler tarafından farklı bir biçimde algılanması, geleneklerde görülen sabitleşmeler ve farklı değer yargıları gibi çeşitli sosyal kırılmalara rastlanılabilir. Sosyal kırılmalar, aynı dili konuşan bireyler arasında bile kültürel farklılıklar yaratacaktır, yani aynı toplumda bile insanların birbirlerini birebir oranında anlama olanağı zaten bulunmaz. İşte bu kırılmalar, çeviri sürecinde de problem oluşturacaklardır. (d) Dil (*Lekt*) kültürün bir ögesidir; bir kültürün geleneksel iletişim ve düşünme aracıdır. Kültür ise bir toplumda geçerli olan normların ve bu normların ifade ediliş biçimlerinin toplamıdır. Çevirmeni bu açıdan bakıldığında ne nesnel gerçeklik, ne de gerçeklikle ilgili yargılar ilgilendirir. Çevirmeni, yalnızca bir metin içinde belirlenmiş, normlar ve metnin güncel durumuna bağlı olan olgular ile bunların çeviri süreci ile birlikte erek metinde gerçekleştirilmesi gereken değer değişimleri ilgilendirir. Yani çevirmen çeviri eylemini gerçekleştirirken hem kaynak kültürü hem de erek kültürü tanımak zorundadır; çünkü kaynak metindeki olgu değerleri, kültürlerarası aktarım esnasında değişebilir. İşte kültüre ve duruma bağlı bu spesifik özellikler de çeviri sürecinde problem oluşturacaktır. (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:20-28).

Vermeer'in (a), (b), (c) ve (d)'de sözünü ettiği sorunların, çeviriye ya da bir bütün olarak çeviri eylemine yalnızca "göstergelere bağlı dilsel aktarım süreci" olarak bakılması durumunda, yani dilbilimsel çeviri anlayışı çerçevesinde çözülmesi olanaksız görülmektedir. Vermeer'in Skopos Kuramı, dilbilimsel çeviri paradigmasından dilsel-kültürel çeviri paradigmasına geçiş süreci sayılabilir. Bu dönemden sonra yapılacak kuramsal çalışmalarda, daha önce çeviribilimciler tarafından kısmen dile getirilen kültür ögesinin çeviriye bütünsellik sağlayacak biçimde ele alınması sürecidir.

2.1.3. Çeviride iki Aşamalı İletişim Modeli ve Ortaya Çıkan Çeviri Sorunları

Dilbilimsel çeviri anlayışında çeviri süreci iki aşamalı iletişim süreci olarak değerlendirilir. Vermeer, dilbilimsel çeviri anlayışından ortaya çıkan iki aşamalı bu iletişim modeline, çeviri süreci sonunda ortaya çıkan çeviri sorunlarını göstererek karşı

çıkır. İşte bu yüzden Skopos Kuramı, dilbilimsel çeviri anlayışının doğal bir sonucu olan iki aşamalı iletişim modeline karşı antitez özelliği taşır.

Vermeer'e göre, bir kaynak metinden kod aktarımı yoluyla erek metin üretilirse, bu tür çeviri işlemine "iki aşamalı iletişim süreci" adı verilir. Bu anlayışla oluşturulan çevirilerin en önemli özelliği, çeviri sürecinde kültürel öğelerin *dikkate alınmamasıdır*. Çeviride anlamın sabit olduğu tezinden yola çıkılarak çeviri sorunu yalnızca dil boyutunda ele alınır. Çeviri sürecinde:

1. Kaynak metin, kaynak dildeki metin biçimi olarak,
2. Erek metin, erek dildeki metin biçimi olarak algılanır ve
3. Anlamın her iki metinde de aynı olduğu düşünülür.

Ancak iki metindeki bu "anlam eşitliği" uygulamada sağlanamadığı için dilbilimsel çeviri anlayışındaki "anlamdaki eşitlik olgusuna" biraz daha esnek bakılmıştır: "Erek dildeki anlam, kaynak dildeki anlama 'eşdeğer' (äquivalent) olmalıdır" denir.

"Anlam" dilbilimsel çeviri anlayışında temel öge konumundadır. Dillerarası karşılaştırmada anlamın sabit kalması ön şart olarak kabul edilir. Anlamın sabitliği evrensel bir değer olarak görülür. Eğer anlam tüm dillerde aynı olan bir sabitse, bu elbette çeviri etkinliğine de yansıtacaktır. Buna göre, anlamın diller üstü bağımsızlığından ötürü uygun çeviri vardır ya da bulunabilir (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:30-31).

Vermeer, iki aşamalı iletişim modelini temel alan bu dilbilimsel çeviri anlayışının sorgulanması gerektiğini savunur ve bu tür çeviri anlayışı ile gerçekleştirilen çevirilerde yalnızca eşdeğerliğin değil, aynı zamanda olay boyutunun da sorun çıkarabileceğini belirtir; çünkü çeviri yapılırken olayın geçtiği kültürde değerlendirilmesi yapılmadan eşdeğerlik aranmış, ancak erek metinde ortaya erek kültürde pek de rastlanmayan olay ya da olaylar zinciri çıkmıştır. Vermeer'e göre, çevirilerde alımlayıcının dilsel boyutta yazılanları anlamasına rağmen, olayın kendisine bir anlam verememesinin sebebi budur. Çeviri etkinliğinin "iki aşamalı iletişim süreci" olarak görülmesi durumunda, zorunlu olarak metinlerin de sınıflandırılması gerekir ve bilimsel ve edebiyat çevirileri birbirinden ayrılarak çeviri sürecinde sanki temelden farklı olgularmış gibi ele alınır. Bu durumda ise bütünsel ve genel bir çeviri kuramı oluşturma olanağı kalmaz (Krş.

Reiß/Vermeer, 1984:32-33). Çeviri için kullanılacak “iki aşamalı iletişim süreci” tanımı, ayrıca çeviri tanımının yanlış anlaşılmasına da yol açabilir (Reiß/Vermeer, 1984:41).

İki aşamalı iletişim süreci anlayışına karşı olan Vermeer, daha farklı bir çeviri anlayışı öne sürer. Bu anlayışa göre kaynak kültürde gerçekleşen ve kaynak metinde aktarılan olayın erek kültürde de gerçekleşebileceği durumlar ve bunların gerçekten konuşma konusu olabileceği ya da en azından eşdeğer durumlar olabileceği dikkate alınır. “Durum” bu çeviri anlayışında temel öge konumundadır; metin ancak bir durum içerisinde anlam kazanır. Çevirmen bu çeviri anlayışı çerçevesinde durumu sabit alarak beş faktör üzerinde çalışır:

- Kaynak metin (1)

Kaynak metnin biçimi (1a)

Kaynak metnin anlamı (1b)

- Durum (2)

- Erek metin (3)

Erek metnin biçimi (3a)

Erek metnin anlamı (3b)

Kaynak ve erek metin arasında Vermeer’e göre de eşdeğerlik aranır. Ancak aranan eşdeğerlik için mevcut durum içerisinde yalnızca dil değil, diğer kültürel öğeler de çeviri sürecinde dikkate alındığından çeviri etkinliği artık kodlama yoluyla gerçekleştirilen iki aşamalı iletişim sürecinden çok daha farklı bir görünüm kazanır: çeviri bu haliyle artık kültürel aktarıma dönüşmüştür. “Bir durum sabitinin” bulunmasına bile gerek yoktur aslında (Reiß/Vermeer, 1984:33).

Skopos Kuramına göre, dil kullanımı “insan davranışının özel bir türü” olarak tanımlanabilir. Bir kültürde o kültürün özelliklerine göre herhangi bir durum ya da dille anlatılan bir olgu, diğer kültürde ve o kültürün özelliklerine göre dil kullanmadan anlatılabilir (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:33-34). İki aşamalı çeviri kuramı Vermeer’e göre, tam da bu noktada yetersiz kalır. Dilbilimsel çeviri anlayışına göre, çeviri

sürecinde kaynak metin önce çevirmen tarafından alımlanır, çevirmen tarafından kaynak metinden alımlanan anlam da daha sonra erek dilde yeniden kodlanır ve böylelikle erek alıcıya aktarılır. Ancak bu anlayışta yapılan aktarımlarda örneğin kültürel değerler gibi dil dışı faktörler dikkate alınmamış, kaynak metindeki ileti yeniden kodlama yoluyla aktarılmıştır (Reiß/Vermeer, 1984:43). Çevirmen ise tüm çeviri etkinliği sürecinde yalnızca bir tür “değişim terminali” (Relaisstation) konumunda kalır (Reiß/Vermeer, 1984:43)⁸.

Vermeer’in ele alış tarzıyla dil, artık bir eylem biçimi, daha da doğrusu “iletişimsel eylem biçimi” olarak betimlenebilir; bu iletişimsel eylem biçimi, karşılıklı etkileşim eyleminin özel bir türüdür. Çeviri etkinliği, böylelikle spesifik özellikler taşıyan eylemler bütünü tanımayı/bilmeyi gerektirir. Vermeer’e göre yukarıda sıralanan şartlara göre oluşturulacak bir çeviri kuramı, daha karmaşık yapıda ve daha genel olacağı için çeviriyi “iki aşamalı iletişim süreci” olarak gören bir çeviri anlayışından daha uygun olacaktır (Reiß/Vermeer, 1984:34).

Her çeviride Vermeer’e göre, temel bir sorunla karşılaşılır: kaynak metnin yalnızca bazı bölümleri sorun çıkmadan çevrilebilir, yani veri kaybı kaçınılmazdır. Bire-bir çevirilerde cümle yapıları büyük sorun çıkarır. Anlamına göre yapılan çevirilerde kaynak metnin biçiminin değiştirilmesi zorunlu hale gelebilir. Kaynak metnin etkisinin korunması esas alınan çevirilerde ise çevirmen kaynak metnin anlamını serbest biçimde vermek zorunda kalabilir. Bir metnin dil- ve kültürün karakteristik özelliklerine bağlı yapısı ile ilgili sorunlar hemen hemen hiç ele alınmamış, bu sorunlara değinilmemiştir. Vermeer, çeviride karşılaşılan sorunların ve duyulan rahatsızlıkların belki de çeviriye bakış açılarının yetersizliğinden ve çevirinin yanlış tanımlandığından kaynaklanabileceğini savunur (Reiß/Vermeer, 1984:41).

Vermeer, dilsel eylemlerde eylemin tamamen anlaşılmasının mümkün olabileceği, temelinde şu ana kadar kanıtlanmamış ve kanıtlanması mümkün olmayan koşulların yattığını savunur: (1) Çeviri, geri dönüşümlü bir iletişim sürecidir. (2) Çeviri tüm insani süreçlerini içinde barındıran bir süreç değil, yalnızca dilsel bir süreçtir (Reiß/Vermeer, 1984:45).

⁸ “In jedem Fall aber tritt der Translator entsprechend der Zweistufentheorie als “Sprachmittler”, als eine Art Relaisstation, auf (Reiß/Vermeer, 1984; 43).”

Çeviri etkinliğinin bütünsel bir süreç olduğunu, bu süreçte yalnızca dil göstergelerinin kod aktarımından ibaret olmadığını belirten Vermeer, durum ve söz ile ifade edilen kısmi durumlar arasındaki ilişkilerin ve kaynak ve erek değerlerinin yeniden düzenlenmesi gereğini vurgular. Tüm bu süreçlerin sözlü çevirinin de bir parçası olduğunu ifade eder. Örneğin yüz ifadeleri kod aktarımıyla değil, yorumlama yoluyla aktarılır. Sözlü çevirmen, kaynak metnin amacı ve etkisi hakkında “bilgi” verir; kültürel değerleri dikkate almayan kod aktarımına körü körüne girişmez. Çünkü bir “metnin” dil dışı etmenleri de kapsadığı açıktır. Sözlü çeviride de yalnızca dilsel iletişimin yeterli olmadığı durumlara rastlanır. Sözlü çeviri yapan çevirmen de kaynak ve erek kültürdeki karşılıklı tarafların bireysel ve kültürden kaynaklanan spesifik özelliklerini dikkate almak ve çeviri sürecinin belli bölümlerinde çeviriye bazı bilgi eklentilerini yapmak zorunda kalabilir. Vermeer, buna “Hyperinformation” (üst-bilgi) adını verir. Çeviri sürecinin başka bir bölümünde de, örneğin erek kültürdeki tarafın herhangi bir konudaki ön bilgisi, çevirmen tarafından aktarılmayabilir. Bu tür durumlarda kod aktarımını temel alan bir kuram, çeviri etkinliğini bir bütün olarak açıklamaya yeterli gelmez. Sözlü çeviri yapan çevirmen, burada da bir “aracı” (Mittler), başka bir deyişle “değişim terminali” görevinin çok daha üzerinde bir görev yüklenmiştir. (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:65-66)

Çeviriyi “iki aşamalı kodlama süreci” olarak gören çeviri anlayışının yanında daha az rastlanmakla birlikte, çeviride bilgiyi ön plana çıkaran kuramsal çalışmalara da rastlanmaktadır. Bu tür kuramlarda öne sürülen sava göre çeviri, farklı bir dilde hazırlanmış bir kaynak metin üzerinden aktarılan “bilgidir” (Information). Bu çeviri anlayışının öncüleri çeviriyi kaynak metinden erek kodlama ile yapılan “yorumu” olarak kabul ederler. Vermeer bu kuramı çeviride “bilgi kuramı” (Informationstheorie) olarak adlandırır ve kısmi bir kuram olarak gördüğü kuramı genel bir kuramın bir parçası haline getirmeye çalışır (Reiß/Vermeer, 1984:46).

Vermeer, dilsel iletişimin farklı bir kodla devamı değil, bu iletişimin üzerine kurulan yeni bir iletişim süreci ile tanımlanabilecek çeviri süreçleri olduğunu, bu durumlarda “bilgi” teriminin iki aşamalı iletişim sürecinde “işlev” yerine kullanıldığını belirtir. İkinci iletişim süreci, ilk iletişim sürecindeki olgular, onların anlamı ve etkileri hakkında adeta bilgi vermektedir. Bu yüzden Vermeer, Bühler’in “Organon-

Modeli'ndeki" dilsel işlevleri Pötsch'in 1955'te önerdiği biçimiyle "iletişimsel işlev" üst-kavramı adı altında çeviriye aktarmayı uygun görmez. Çünkü bir süreç olan iletişim, dil dışı öğelerle de gerçekleştirilebilen "karşılıklı etkileşim eyleminin özel bir türü" olarak kabul edilebilir. Çeviri etkinliği, dil dışı öğeleri de içinde barındıran, bu yüzden de "dille gerçekleştirilen" kültürel aktarım sürecinin üzerine çıkabilen bir süreçtir. Vermeer, böylelikle çeviri sürecini "bir bilgi sunusu üzerinden aktarılan bilgi sunusu" olarak tanımlar (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:67).

Vermeer, dilbilimsel çeviri anlayışının iki aşamalı iletişim modeline ve çeviriyi "bilgi" olarak gören çeviri yaklaşımlarına karşı çıktığı gibi, eski çeviri anlayışında bir model olarak görülen ve metinde "instruksiyonu" temel alan çeviri anlayışlarına da karşı çıkar.

Vermeer'e göre instruksiyon, bir kaynak metin üreticisi tarafından metnin alımlayıcısı için düzenlenmiş yönergeler kümesidir. Alımlayıcı, metni herhangi bir durumda belirli bir şekilde anlamak ve yine belirli bir biçimde metne tepki göstermek zorundadır.

Yönergelerden Oluşan Metin Kümesi = Metnin Anlamı (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:65-66).

Metindeki yönergeler, ancak bir iletişim esnasında ve iletişime giren her iki tarafın da kurulan ortak dünyayı iletişime devam etmek suretiyle onaylamaları, iletişim sürecine göre de yeni ortak dünyalar kurulmasına izin vermeleriyle ortaya çıkabilir. İletişime giren taraflar, ancak bu şekilde ve kurulan ortak dünyada birbirlerine çeşitli yönerge kümeleri göndererek iletişimde etkileşimi ve böylelikle etkileşim sonucunda değişimi sağlayabilirler.

İnstruksiyon-Dilbilimden yola çıkılarak kurulacak bir çeviri kuramında metin yönergelerinin çeviri etkinliği esnasında aynı görevi üstlenmeleri beklenir. Gerçi kaynak ve erek kültürde çeviri sürecinde iletişime girmesi gereken tarafların karşılıklı etkileşimi beklenemez; çünkü olağan bir iletişim sürecindeki gibi tarafların çeviri sürecinde bir arada olmaları seyrek rastlanan bir durumdur. Çevirmen iletişim sürecinde tarafların oluşturduğu ortak dünyayı hem kaynak kültürdeki hem de erek kültürdeki tarafla ayrı ayrı kurmak ve çevirideki bilgi sunusunu iki farklı kültürde olan taraflara aktarmak durumundadır. Ancak çevirmenin çeviriyi gerçekleştirebilmesi için hem kaynak hem de erek kültürde ortak bazı öğelerin varlığını önceden kabul etmiş olması gerekir. Aksi

halde, yani iki farklı kültürde ortak öğeler bulunamazsa, çevirinin gerçekleşmesi de olanaksız hale gelir.

Vermeer, çeviride İnuksiyon-Dilbilimin öngördüğü yönergeler kümesini temel alabilecek bir çeviri kuramına da karşı çıkar. Çünkü her şeyden önce metnin anlamı olarak yorumlanabilecek yönergeler kümesinin anlaşılması zorunluluğu vardır. Üstelik metnin anlaşılma zorluğu, ilk olarak çevirmenden başlar. Çünkü çevirmen de sonuç olarak metnin ilk okuyucusudur. İletişim sürecinde oluşturulması gereken ortak dünya da çeviri sürecinde sorun çıkartacaktır. Her şeyden önce böyle bir ortak dünyanın varlığı kabul edilmelidir. Çeviri etkinliği ortak bir dünya bulunamaması durumunda nasıl gerçekleştirilecektir? İnuksiyon-Dilbilim, ancak ve ancak metindeki yönergelerin birden fazla alımlayıcı için aynı olması durumunda geçerlilik kazanabilir. Buna ilaveten nasıl bir metnin alımlanmasında farklılık varsa, alımlayıcı tarafından verilen tepkilerde de farklılık olacaktır. Durum şartlarındaki değişiklikler ve her bireyin metne göstereceği farklı tepkiler yüzünden İnuksiyon-Dilbilimin çeviri için geçerliliği kalmaz.

Vermeer, ayrıca planlı bir bütün olarak ele alınabilecek yönergeler kümesinin iletişim sürecinde belli bir durumu ön şart olarak kabul eder. Yani yönergeler kümesinin işlev kazanabilmesi için, her şeyden önce bir durumun söz konusu olması gerekir. Çeviride ise bu “durum” çoktan aşılmış durumdadır. Çeviri ürünü, çok daha farklı bir durum için oluşturulmuş olabilir ya da herhangi bir durum için bilgilendirici özellik taşıyabilir. Bir yönergenin reddi de sorun çıkarabilir. Çünkü yönergenin iletişime giren taraflardan birinin reddi durumunda, sonuçlarına katlanmayı gerektirir. İletişim sırasında yönergenin reddedilmesi, iletişimin kırılması anlamına gelir. Çeviri etkinliği esnasında ise, arada aracı görevini üstlenmiş çevirmen olduğu için yönergeler kümesinin etki değeri değişir (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:71).

Yanlış anlaşılmalara son derece uygun bir yapıda olan “inuksiyon” kavramı sorun çıkartabileceği için, Vermeer bu kavram yerine “bilgi sunusu” (Informationsangebot) kavramını kuramında kullanmayı tercih etmektedir. Çünkü bir metnin kendisi, yönergeler kümesi değil, yönergeler kümesinin sunumudur. Bir metin, yalnızca kültürel özellik taşıyan normlar sebebiyle yönergeler kümesi olarak yorumlanabilir (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:71).

Vermeer'e göre, bir metnin "instruksiyon" olarak değil "bilgi sunusu" olarak ele alınması, genel bir çeviri kuramı için avantaj sağlayacaktır. Vermeer, bu yüzden kendi kuramında her metni ve her metnin işlevini bilgi sunusu çerçevesinde ele almıştır. Skopos kuramının temel özelliği, her çeviri ürününün metnin türü ve işlevinden bağımsız bir şekilde "kaynak dil ve kültürden aktarılan erek dil ve kültürdeki bilgi sunusu" olarak kabul edilmesidir. Çevirmen, kaynak metin üzerinden kendisi tarafından bilgi sunusu olarak anlaşılan bilgiyi aktarır; yani çevirmenin değişim terminali olarak görev üstlendiği bir iletişim sürecinde farklı kodlardaki iletişimin aktarılması söz konusu değil, kaynak metin üzerinden bilgi aktarımı söz konusudur.

Vermeer, bu şartlar altında çevirinin yalnızca çok özel durumlarda kaynak metnin bir kopyası ve geri dönüşümlü olabileceğini, kaynak metne göre gerekçelendirilmiş işlev değişikliğinin meşru sayılması gerektiğini belirtir ve çeviri sürecinde farklı bilgi formlarının ve stratejilerin seçiminin öncelikli olarak kaynak metnin türüne değil, seçilmiş olan çeviri işlevine bağlı olduğunu savunur. Sözlü çeviri de bilgi sunusudur; hiçbir biçimde bir yönergenin mekanik kod aktarımı değildir. (Krsş. Reiß/Vermeer, 1984:76-78).

2.1.4. Skopos Kuramında Bazı Önemli Kavramlar

2.1.4.1. "Eylem" Kavramı

Skopos Kuramında "eylem" kavramının özel bir yeri vardır. Vermeer, kuramında çeviri etkinliğini, sosyal bir eylem olarak değerlendirir. "Eylem" geniş anlamda mevcut ve değiştirilmesi istenen bir duruma gösterilen tepki olarak tanımlanabilir. Sosyal eylem, kültüre bağlı olarak ortaya çıkan normlar ve kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. Yani bireyler, içinde buldukları kültürel çevrede gerçekleştirdikleri eylemlerde kendi kültürlerinden edindikleri ve tamamen ilgili kültüre özgü olan belirgin bazı davranış biçimlerini gösterirler. Başka bir deyişle, eylem süreçleri, farklı durumlarda ortak yanların belirlenmesi halinde tekrarlanabilir yapıdadırlar. Kültürel normlar eylemin gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğini, eğer gerçekleştirilecekse nasıl gerçekleştirileceğini belirler, bireye hareket özgürlüğü sağlar. Her bireyin mevcut bir durumda o duruma uygun eylem gerçekleştirdiği kabul edilir. Bu bağlamda eylemler, planlıdır denilebilir. Ancak her eylemden de amaca yönelik bir plan beklenemez.

Eylem sonucunda mevcut durumda bir amaca ulaşmak hedeflenir. Eylemlerin işlevleri bu açıdan farklılık gösterir:

- (a) Mevcut durumun değerlendirilmesi,
- (b) Bu duruma bağlı olarak planın oluşturulması.

Bireyin yaptığı durum değerlendirmesi ve plandan sonra nasıl davranacağını o kültür içindeki normlar belirler. Ancak bu normlar bireye mevcut şartlar içinde belirli bir hareket özgürlüğü de vermiştir. Burada önemli olan, bir duruma uygun biçimde tepki göstermektir. Tepki esnasında hangi normlara uyulduğu ya da uyulmak istendiği değil, amaca uygun tepkiyi bulmak ve ona göre tepki göstermektir. Çünkü asıl olan, eylem sonunda amacı gerçekleştirmektir. Yani önemli olan eylemin işlevidir. Bu açıdan bakıldığında bireyin hangi eylemleri gösterdiği, eylemin amacı ve eyleme ulaşılması yanında ikincil derecede değer taşır. Bir eylem, yalnızca duruma uygun olduğu gerekçelendirilebilirse amacına ulaşmış sayılır (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:95-97).

Vermeer, eylemi “beklenti içinde olunan duruma geçmek için harekete geçmek ve böylece durum değişikliğini sağlamak” şeklinde tanımlar. Eylemin amacı bu biçimde şekillenir. Bu durumuyla eylem, temel olarak “bilinçli” ya da “bilinçsiz” bir şekilde mevcut bir durum karşısında gelecekte gerçekleşeceği tahmin edilen bir durumdan kaynaklanan beklentiyi içerir. Burada eylemi gerçekleştirecek olanın amacı, mevcut durumdan beklenti içinde olduğu duruma geçmektir.

Vermeer eylemin amacına, eylemin türüne karşılık öncül değer verir. Bir eylemde “neden / niye” sorusu, “ne ve nasıl” sorularına göre de önceliklidir. Eylemde amacın önceliği çeviriye aktarıldığında Vermeer, çevirinin de karşılıklı etkileşim eyleminin özel bir türü olduğu için, yani sonuçta bir “eylem” olduğu için hedeflenen çeviri amacının çevirinin herhangi bir biçimde gerçekleştirilmesinden daha önemli olduğunu savunur (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:97-100).

Eylemin bir eylem kuramındaki genel tanımıyla bir çeviri kuramındaki tanımı arasında belirgin farklar bulunur. Eylem kuramı, birey tarafından bir şekilde tahmin edilebilen ve hedeflenen bir durumdan yola çıkar, yani birey gerçekleştireceği eylemi tahminde bulunduğu durumla sebeplendirebilir. Özel bir eylem kuramı olan çeviri kuramı ise içinde “öncül eylem” zaten var olan bir kaynak metinden yola çıkar. Burada eyleme

geçilip geçilmeyeceği ya da geçilirse nasıl geçileceği değil, eyleme hangi eylemle ve nasıl devam edileceği (sözlü ya da yazılı çeviri) söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında, çeviri kuramı karmaşık yapılı bir eylem kuramıdır (Reiß/Vermeer 1984:95).

2.1.4.2. “Eşdeğerlik” ve “Uyumluluk” Kavramları

Diğer önemli iki kavram da “eşdeğerlik” (*Äquivalenz*) ve “uyumluluk” (*Adäquatheit*) kavramlarıdır. Çeviride kaynak metnin yeterliliği, çeviri sürecinde önceden belirlenen amacın tutarlı bir biçimde dikkat edilmesi esnasında kaynak ve erek metin arasındaki ilişkiyi gösterir. Eğer hedef dildeki gösterge seçimi çevirinin amacından önde gelmiyorsa, bu durumda “yeterli” çeviri yapılı.

Buna karşılık “eşdeğerlik”, belirli bir alanda aynı değerde, eşit seviyede olan iki büyüklüğün arasındaki ilişkiyi gösterir. O halde eşdeğerlik kavramı şu şekilde tanımlanabilir: Eşdeğerlik kaynak ve erek metin arasında, her iki kültürde eşit seviyede ve eşit iletişimsel işlevi yerine getirme özelliği olan bağlantıdır.

Dil göstergeleri boyutunda “eşdeğer çeviri” yapmak ya da eşdeğerlik talebini karşılamak uygulamada mümkün değildir; bu yüzden kuramsal alanda eşdeğerlik kavramına esneklik getirilmek zorundadır. Yalnızca bir erek metin kaynak metne eşdeğer olabilir, yani erek dildeki metnin anlamı kaynak dildeki metnin anlamına “eşdeğer” olabilir (Reiß/Vermeer, 1984:31). Kaynak metinle erek metin arasında eşdeğerliğin sağlanması demek, yalnızca dilsel öğeler arasında eşdeğerliğin sağlanması anlamına gelmez; aynı zamanda kültürel etmenlerin de eşdeğerliğin sağlanması demektir.

Vermeer’e göre, çeviri eyleminde “eşdeğerlik” kavramının yerini “yeterlik” kavramı almıştır. Çeviri eylemi erek kültür için yapılır. Skoposa uygun hareket edilerek çeviri eylemi gerçekleşmiş ve çeviri erek kültür için önceden belirlenmiş bir amaç doğrultusunda yapılmışsa, bu durumda erek metin işlevsellik bakımından “yeterli” bir metindir. Özel koşullarda, örneğin iki kültür arasında “özdeşlik” arandığında, kaynak metin ile erek metin arasında “eşdeğerlik” kavramı kullanılabilir. “İşlevsel eşdeğerlik” kavramı, bu yüzden Skopos Kuramı çerçevesinde işlevin korunması amacıyla kullanılır (Reiß/Vermeer, 1984:139). Tosun’a göre ise bu durum Vermeer’in eski çeviri paradigmalarından tam olarak kurtulmadığının bir göstergesidir. Çünkü eski

paradigmalara özgü eşdeğerlik kavramı, Vermeer'in bu çalışmasında kendisine yer bulmuştur (Tosun, 2002:155).

Vermeer'in terminolojisinde "eşdeğerlik" kavramı, "uyumluluk" kavramının özel bir türü olarak, yani kaynak ve erek metin arasındaki "işlev sabitliği" olarak algılanır. Aynı zamanda kaynak metnin alımlayıcısı ve erek metnin üreticisi olan çevirmen, "bilgi sunusunun" aynı türden olup olmadığına, metin türlerinin aynı olup olmadığına karar verir ve buna göre çeviri stratejisini belirler. Eğer çevirmen iletişim ağırlıklı bir çeviri yapmaya karar verirse, kaynak ve erek metnin eşdeğerlik taşıması, çeviri sürecinin amacını oluşturur (Reiß/Vermeer, 1984:139-153).

Eğer çeviri eylemi "bilgilendirme" olarak görülürse, ortaya çıkan ürün kaynak metni üretenin şartlarına, yani kaynak dil ve kültüre bağlı kalır. Çeviri eyleminin "bilgi sunusu" olarak görülmesi durumunda ise eylem öncelikli olarak alımlama durumuna, daha doğrusu beklentilere, böylelikle de erek dil ve kültüre bağlı kalır. Bilgi, genel olarak alımlama durumunda beklentiler üzerinden oluşan şartlara göre aktarılır ya da talep edilir. O halde çeviri, çevirmenin erek dil ve kültürün şartlarını uygun görmesi durumunda gerçekleştirilir (Reiß/Vermeer, 1984:83-84).

Skopos kuramına göre belli alıcı grupları için, belli amaçlar doğrultusunda üretilen metin, yalnızca sözcüklerden oluşan bir bütün değildir; çünkü aynı zamanda metin dışı kültürel ve bireysel etmenler de, metnin bütününe katkıda bulunurlar. Vermeer, sözcüklerden oluşan salt metnin kendisinin değil, metne getirilen yorumların o metni oluşturduğunu savunur (Reiß/Vermeer, 1984:58). İşverenin tutumu, metnin erek kültürde sahip olması gereken işlevi, erek kültürün beklentisi, erek kitlenin kaynak kitleden farklılığı, kültürel farklılık ve zamansal farklılık gibi etmenler, metin dışı etmenlerdir.

Skopos kuramı daha çok çeviri sürecine odaklanarak uygulamaya yönelik yaklaşımlar ileri sürer (Kırş. Öner, 1995:18). Bu kuramda genel olarak, çeviriye dilbilimsel bakıştan farklı olarak oluşturulan yeni çeviri anlayışı çerçevesinde "erek odaklı" ve "çevirmen merkezli" bir yaklaşım sergilenir. Sergilenen yaklaşım, dilbilimin bir alt birimi olarak görülen çeviribilimin, özerk bir bilim olma yolunda atılmış en önemli adımlardan biridir. Çünkü dilbilimsel çeviri anlayışında, önemli olan bir dildeki göstergelerin çevrilecek dildeki göstergelerdeki eşdeğerinin bulunmasıdır. Çeviri en kısa tanımıyla,

iki dildeki göstergelerin eşdeğerliliklerinin bulunması etkinliğidir. Dilbilimsel bu yaklaşıma karşılık, yeni çeviri anlayışına göre, çeviri insanlar tarafından oluşturulan iletilerin farklı kültürler arasında aktarılması eylemi; yani yalnızca tek bir durum için geçerli olan iletişimsel eylemler olarak tanımlanır. Vermeer'e göre, kültür ve dil, varlıklarını belli bir zaman ve mekân dilimi içinde sürdürerek tanımlanabilirler. Çeviri eylemi de, belli bir zaman ve mekân dilimi içinde varlığını sürdüren bu kültür ve dil evresinin diğer bir kültür ve dil evresine aktarılması eylemidir. Dil, böylelikle çeviride en önemli öge olma özelliğini kaybeder; bunun yerini insanların içinde buldukları kültürdeki bütünsel davranışları alır (Witte, 2007:26). Çeviri eylemi, böylelikle Witte'ye göre insanların içinde buldukları kültürdeki davranışlara bağlanmak suretiyle kültürlerarası iletişimin kurulması biçiminde tanımlanmış olur. Çevirmen, işlevini yerine getirebilecek kültürlerarası bir iletişimi kurabilmek için, ikili kültür edincine sahip olmalıdır.

Kültürlerarasında kurulacak iletişim için mevcut kaynak metnin erek metne aktarılması gerekir. Vermeer'e göre, kaynak metindeki kelimelerin değil, bir bütün olarak metnin anlamı erek dilde yeniden formüle edilir. Burada önemli olan, kelimeler değil; erek metinde oluşturulan bütünsel anlamdır (Reiß/Vermeer, 1984:30).

2.1.4.3. “İletişim” Kavramı

Vermeer'in iletişim anlayışı, iki aşamalı bir iletişim sürecidir. Bu süreçte kaynak metin çevirmen tarafından alınır; bu alımlama dil ve kültür kodlaması yoluyla hedef dildeki alıcısına ulaşabilmek amacıyla, erek dilde yeniden oluşturulan erek metinde yansıtılır. Dilsel iletişim eylemi, içinde dil dışı etmenleri de barındıran özel bir etkileşim eylemidir. Çeviriye iki aşamalı iletişim süreci olarak bakıldığında, çeviri eyleminin de içinde dil dışı etmenleri barındıran ve dilsel iletişimin üzerine çıkan kültürel bir aktarım süreci olarak tanımlanabileceği söylenebilir. “İleti” hem dilsel, hem de dil dışı etmenlerle aktarılabilir, yani çeviri eylemi “ileti hakkında ileti” olarak betimlenebilir (Reiß/Vermeer, 1984:67). Burada aktarım (*Transfer*) Vermeer'e göre, “bir göstergeler bütününde biçimsel ve işlevsel gücü bulunan herhangi bir ögesinin başka bir göstergeler bütünündeki ögesi ve göstergesine dönüştürülmesi” anlamına gelir (Reiß/Vermeer, 1984:88).

2.1.4.4. “Çevirmen” ve “Çevirmen Kararları” Kavramları

Skopos kuramına göre çevirmen, erek kültürde işlevselliğin sağlanabilmesi için amacın belirlenmesinde merkez konumuna geçer; artık metin yerine insan ön plandadır. Çevirmen odaklı olan bu kuramda çevirmenin “nasıl çevirmesi gerektiği ile ilgili konular da ele alınmaktadır. Çevirmenin kültürel altyapısı ve çeviride olması istenilen işlevin belirlenmesindeki tutumu oldukça önemlidir. Böylelikle çevirmen, kaynak metindeki bilgileri erek kültür açısından değerlendirip hangi bilgilerin çeviride ön planda tutulacağına karar verir. Erek kültürün kültürel altyapısı da çevirmen için vazgeçilmez bir başvuru kaynağıdır (Krş. Reiß/Vermeer, 1984:26). Vermeer’e göre çevirmen, erek kültürdeki gelenekleri ve normları tanımalıdır. “Çevirmen, çok kültürlü ve çok dilli olmalıdır.” (Vermeer, 1986:39)

Dilin dışında başka etmenlerin düşünülmesi, hem çevirmenlerin sorumluluğunu arttırmış, hem de çevirmenin bağımsız kararlar alabilmesine neden olmuştur. Çevirmen uzman konumunda olmalıdır; yaptığı işin karmaşıklığının farkında olmalı ve buna bağlı sorumluluk taşınmalıdır. Skopos Kuramına göre çevirmen, erek metnin hangi işlemler sonucunda işlevsel olabileceğini saptamalı, erek dil okurlarının özel durumlarını bilmeli, işverenin isteklerini değerlendirmeli ve bu istekleri göz ardı etmemelidir; yani kendisine verilen göreve uygun davranmalıdır. Çevirmen, bazı durumlarda kendisine böyle bir görev verilmeksizin çeviri görevini kendiliğinden üstlenebilir. Bu durumda çevirmen kendi kararlarını vermek zorundadır.

Çeviri sürecinde çevirmenin verdiği “kararlar” önemlidir. Önemli olan, verilen bu kararlar doğrultusunda işverenin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığıdır. Beklentiler karşılandığında amaca ulaşılmış olur. Vermeer de kuramında bu yüzden çevirinin amacını ön plana çıkarır.

Diğer yandan Skopos, yalnızca çevirmenin amacı anlamına gelmez. Birden fazla amaç vardır ve bu amaçlar hiyerarşik bir düzen içinde sıralanırlar. Her amacın gerçekleştirilebilir, yani tutarlı olması gerekir (Reiß/Vermeer, 1984:101).

Vermeer’e göre çevirmen, uygulayacağı çeviri stratejilerini, çevireceği metinden beklenen amaçlar doğrultusunda belirler. Burada çevirmenin yanında, işverenin amacı da söz konusudur. Skopos kuramında işverenin ve çevirmenin çeviriye başlamadan önce

ve çeviri sürecinde amaç doğrultusunda birlikte alacağı kararlar, çevirinin sınırlarını belirler:

“Çevirinin amacı çevirmenin amacıyla sınırlı tutulamaz. Vermeer/Reiß’ın Skopos Kuramına göre, çevirmenin stratejisi çevirinin amacı tarafından belirlenir.” (Tosun, 2006:2).

Skopos Kuramına göre, bir kurum ya da kişi olarak işverenin çeviri eylemi başlamadan önce çevirinin amacını, amacın nasıl yerine getirileceğini ve hangi koşullar altında gerçekleşeceğini önceden belirlemesi gerekir. Amacı ve koşulları işveren ile çevirmen birlikte belirler; çevirmen “uzman” konumunda olduğundan, işveren çeviriyi hangi amaçla, ne zaman ve nasıl yapılacağı konusunda çevirmene bilgi vermelidir.

Skopos Kuramında çevirmenin başarısı, erek metnin erek kültürde işlevini yerine getirmesini sağlamasına bağlıdır. Çevirmen önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda ve o sınırlar içinde erek metnin işlevselliğini yerine getirmelidir. Kaynak ve erek dil ile kültür bilgisine dayanarak neyi, nasıl ve ne zaman çevireceğine sonuçta çevirmenin kendisi karar verecektir. Üstlendiği rol, yalnızca dil aktarımının çok daha ötesinde bir rol olur, böylelikle çevirmenin kaynak metne koşulsuz bağımlılığı ortadan kalkar. Çeviri kararlarında temel ölçüt, çevirinin gerekçelendirilebilir işlevi, yani erek bilgi sunusudur (*Zielinformationsangebot*) (Vermeer, 1984:86). İşlev, çeviri metni ile ilgiliyken, amaç insan eylemiyle ilişkilidir. Metinler işlevlerini yerine getirirken, insanlar amaçlarını gerçekleştirirler (Tosun, 2002:167).

Skopos Kuramına göre çevirmen, kaynak metni erek kültüre aktarırken kaynak metnin niteliğine göre değil, gerekirse o metni belirlenen amaca uygun biçimde değiştirerek ve bu doğrultuda kararlar alarak aktarmalıdır. Çünkü işlev ve amaç, çeviri eylemine yön veren etkenlerdir. Skopos kuramında çevirmen, kültürel koşullara ve çeviri bağlamına dikkat ederek erek kültürün ihtiyacı doğrultusunda “sözcüğü sözcüğüne”, çevirebilir ya da ekleme-çıkarma-açıklama-betimleme-silme gibi çeviri işlemlerine başvurabilir. Burada amaç, kaynak metnin erek metne işlevsel bir biçimde aktarılmasıdır (Reiß/Vermeer, 1984:114). Böylelikle Skopos Kuramı ile beraber, “sadık” ve “serbest” çeviri ikilemi ile geçen iki bin yıllık bir süreç sonlanmaya başlar.

Çevirinin kaynak kültürdeki ve erek kültürdeki işlevleri birbirinden farklıdır. Eğer amaç iletişim kurup, aktarılmak isteneni işlevsel bir biçimde erek kültürde uygulamaksa, bu durumda erek kültüre odaklanmak gerekir. Skopos Kuramı bu yüzden “erek odaklı” bir kuram olarak kabul edilir. Ayrıca çevirmen, istenilen iletişimi sağlamak/anlamı korumak maksadıyla erek kitlenin kültür normlarını göz önünde tutarak çeviri işleminde gerekli esneklikleri yapabilir. Bu şekilde, Skopos Kuramında çevirmene çeviride işlevselliğin sağlanması amacıyla belki de tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çeviri eylemi “özgürlüğü” verilmiştir. Ancak verilen bu özgürlükle beraber çevirmenin sorumluluğu da artmıştır ve erek kültürde hedeflenen amaçlar sebebiyle kaynak kültürdeki amaçların her zaman göz ardı edilmesi anlamına gelmez. Her halükarda yapılan çeviri yalnızca belirli bir kültür için gerçekleştirilir; çeviri bu yüzden de bu kültürde var olan şartlara zorunlu olarak bağlı kalacaktır. Hatta çevirinin işlevini yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumlarda, çevirmenin de uyarısıyla çeviriden vazgeçilebilir.

Özgürlükleri kullanma konusunda çevirmen bilinçli davranmalıdır. Çevirinin - çevirmenin bireysel istekleri doğrultusunda - biçim ve biçimine dikkat edilmeden yorumlanarak gerçekleştirilmesi, okur tepkisine ve metnin yadırganmasına yol açabilir. Bu durum genel-geçer tüm koşullarda geçerli değildir. Çeviride yorum, zorunlu olarak kendisini gösterebilir. Böyle bir durumda yadırganmanın yaşanmaması için, önceden bir bilgilendirme yapılabilir. Bilgilendirme yer ve koşullara göre farklılık gösterebilir. Örneğin yapılacak değişiklikler konusunda, önceden bir önsöz ya da “çevirmenin notu” gibi ifade yolları seçilebilir. Çevirmenin yaptığı işte bilinçli olması gerekir; ancak bu şekilde çevirinin haklılığı kanıtlanabilir (Krş. Vermeer, 1986:150).

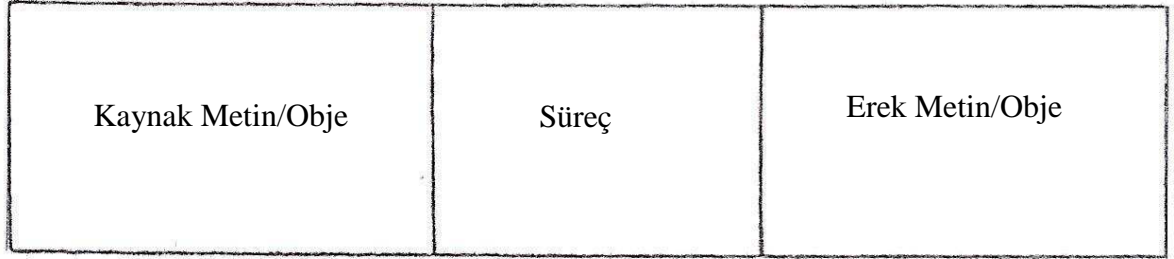
2.2. Çeviri Eylemi Kuramı

2.2.1. Çeviri Eylemi Kuramının Çıkış Koşulları

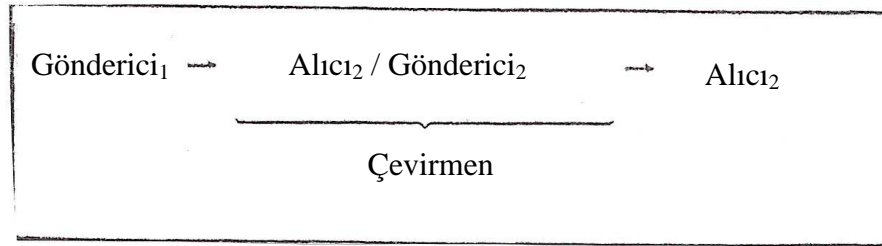
Çalışmasının giriş bölümünde eski çeviri anlayışı ve eski çeviri anlayışından kaynaklanan sorunları ele alır. Yeni çeviri anlayışı da zaten eski çeviri anlayışına bu karşı çıkışın ve çözülemeyen çeviri sorunlarının yeniden ele alınmasından ortaya çıkan sonuçtur. Koller’in hazırlamış olduğu çeviri ile ilgili genel bakış, Mänttari’ye göre çeviribilimde yeni bir tartışmanın başlangıç noktası olarak kabul edilebilir; çünkü Koller’in çeviri tanımlarından (Şekil 2) ve Wills’in iletişimsel çeviri modelinden (Şekil

3) çeviri tanımlamalarında kaynak ve erek metinlerin karşılaştırılmasının temel alındığı, çeviri değerlendirmesinde kaynak metnin ölçüt alındığı ve böylelikle çeviri tanımlarının norm koyucu karaktere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Şekil 2 ve 3. Koller'e Göre Çeviri Tanımlarının Yapısı ve Wills'in İletişimsel Çeviri Modeli

Koller'e Göre Çeviri Tanımlarının Yapısı

Wills'in iletişimsel çeviri modeli

Ancak tanımlardan yola çıkılarak yapılan karşılaştırmalarda, ağırlıklı olarak çeşitli boyutlarda dil öğeleri öne çıkmakta ve karşılaştırmanın hangi ölçütlere dayandığı tam olarak açıklanmamaktadır. Metinlerin içeriği ve işlevsel anlamları da birbirlerinden kesin olarak ayrılmamıştır. Ayrıca çeviri hem eylem hem de onun ürünü olarak tanımlanmamış, yalnızca kaynak metne bağlılık vurgulanmıştır (Karş. Holz-Mänttari, 1984:13).

Mänttari'ye göre çeviri tanımlarında dar bir alanda kalınmış, çeviri sürecinin yalnızca başlangıç ve sonuç noktaları ele alınmıştır. Ağırlık noktası sonuç değil başlangıç noktasıdır; bu noktadan eşdeğerliğin ölçüt olarak alındığı anlaşılmaktadır. Çeviri, süreç olarak tanımlanmamıştır. Mänttari'ye göre çevirinin yalnızca başlangıç ve sonuç noktalarının betimlenmesi ve birbirleriyle karşılaştırılması ile çeviri sürecinin

betimlenmesi zor görünmektedir. “Ne” değiştiği belirlenebilecek, ama bu değişikliğe “nasıl” gelindiği belirlenemeyecektir (Bkz. Holz-Mänttäre, 1984:15). Oysa çeviribilimde asıl ihtiyaç duyulan her çevirinin tekilliğine göre belirlenen kurallar değil, çeviriyi bütün olarak ele alabilen ve genel kurallar oluşturma özelliği olan kuramsal bir çalışmadır. Çalışmasının bir ayağını, Mänttäre çeviri etkinliğini bir eylem olarak gördüğünden, eylem ve sistem kuramları ile ilgili ilkeler, diğer ayağını da çeviri eyleminin oluşumu sırasında iletişimsel eylemlere gerek duyulduğundan iletişim kuramları ile ilgili ilkeler oluşturur. Oluşturulan ilkeler çerçevesinde bir eylem olarak çeviride aranması gereken özellikleri belirler.

Mänttäre’ye göre çeviri, -ister sözlü, ister yazılı olsun- işbirliği ve iletişimin doğrudan mümkün olmadığı durumlarda gerçekleştirilen *profesyonel metin oluşturma eylemidir*. Böylelikle Mänttäre’nin sözlü ya da yazılı çeviri arasında fark gözetmediği görülür; çünkü her ikisinde de kültür ve dil bariyerleri sebebiyle doğrudan iletişim engellenmiş durumdadır. Oluşturulacak metnin amacı, kültürlerarasında var olan kültür bariyerlerini kaldırmak ve erek kültüre ileti aktarımını sağlamaktır.

Çeviri eylemi⁹, tanım gereği konusunun uzmanı tarafından yapılan bir eylemdir ve bu eylemin ön şartı, bir yandan bireyin temel yeteneklerinin, diğer yandan da işbölümü konusunda uzmanlaşmış bireyin konusuyla ilgili kazanımlarının olmasıdır. Kültür bariyerleri ancak bu şekilde açılabilir ve kültürlerarası ileti aktarımı gerçekleştirilebilir. Kültürlerarası ileti aktarımının gerçekleştirilmesi için ise işbirliği ve iletişimin temel şartları dikkate alınmak zorundadır. Yani söz konusu olan yalnızca “dil/dil aktarımı” değil, “eylem”dir. Çeviri eylemi bu perspektiften bakıldığında, Nord’a göre, karmaşık kararlar sürecidir (Bkz. Witte, 2007:29).

⁹ Eylem, genel olarak:

“Bir durumu değiştirme ve daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası, Bir istenç edimi; bir istemenin, bir tasarının, bir düşünüşün, bir kararın gerçekleştirilmesi. Bilinçli insanın istemesinin ürünü” (Türk Dil Kurumu. Büyük Türkçe Sözlük / çevrimiçi: tdkterim.gov.tr), “Harekete geçmek olgusu ya da gücü, yani (kurumsal etkinliklere ve düşünceye karşıt olarak) insanın bir şeyi yaparak iradesini ortaya koyması ya da koyma olanağı” (Büyük Larousse Milliyet yayınları 8.Cilt S. 3930) olarak tanımlanabilir.

Eylem; bir işi, bir etkinliği bilinçli olarak gerçekleştirerek ya da gerçekleştirilmemektir ve bu yönüyle bir uyarının sebep olduğu tepkilerden farklılık gösterir.

“Eylem” ve “sosyal eylem” kavramları sosyolojinin de temel kavramlarıdır. *Eylemin* sosyal yanını, toplum içerisinde diğer bireylerle olan bağıntısı ve süreci belirler.

O halde çeviri eylemi ne sözcük, ne cümle ne de metin çevirmektir; çeviri eylemi, planlanmış işbirliğinin yönlendirilmesi amacıyla kültür bariyerlerini aşarak işlevsel iletişimi sağlamaktır¹⁰.

Mänttäri kendi kuram çalışmasında Werner Koller'in ve Wolfram Wilss'in çeviri anlayışlarına karşı çıkar. Koller, kendi modelinde çeviriyi "iletişim süreci" olarak tanımlar. Wills, çevirinin bildirişim karakterini *iletişimsel eylem* olarak ele alır. Çeviri eylemi ise Mänttäri'ye göre eylemde bulunan bireyin *oluşturma/üretim sürecidir*.

"Holz-Mänttäri'ye göre, Toury, Höniğ/Kußmaul, Wills, Nida/Taber ve Vermeer çeviriyi salt dilsel aktarım süreci olarak ele almamakla ve erek metne sadık çeviri anlayışının dar mantığından uzlaşmakla, geleneksel anlayışı aşan tanımlar üretmiştir" (Tosun, 2002:87).

Bu sürecin işlevi, üst eylem olarak belirlenmiş bütünlükler içinde eylemsel ve iletişimsel işbirliğinin yönlendirilmesi için ileti aktarmaktır. O halde çeviri bir aktivite/etkinlik değil, bir eylemdir; iletişim ve işbirliği bağlamında ele alınmalı, sonuç olarak "çeviri eylemi" olarak tanımlanmalıdır.

2.2.2. Çeviri Eylemi Kuramının Temel Özellikleri

Mänttäri, 1984 yılında hazırladığı, çeviribilim alanında kaynak odaklı çeviri anlayışının değişmesine katkıda bulunan Çeviri Eylemi Kuramı'nda (Translatorisches Handeln – Theorie und Methode), işbölümüne dayalı toplumlarda bireyin işbirliği ve iletişim yeteneklerinin önemli rol oynadığı yeni bir çeviri yaklaşımını ve bu yaklaşımın yöntemlerini tartışmaya açmıştır.

Çeviri Eylemi Kuramı, hem çeviri etkinliğini hem de çevirmeni farklı bir biçimde tanımlayarak, çeviribilime farklı bir bakış açısı getirmiştir. Çeviri etkinliğinde dil ve iletişim de artık farklı roller üstlenir. Kuram, dört temel özellik taşır:

1. Bir bütün olarak çeviri etkinliği, asıl kimliğini bireyler arasındaki iletişim ve sosyal organizasyonlar çerçevesinde kazanır. Çeviri de böylelikle "çeviri eylemi" olarak tanımlanabilir.

¹⁰ „Translatorisches Handeln heißt also weder Wörter, noch Sätze, noch einfach Texte übersetzen, es heißt in jedem Fall: zwecks Steuerung intendierter Kooperation über Kulturbarrieren hinweg funktionsgerechte Kommunikation ermöglichen.“ (Holz-Mänttäri, 1984:7-8).

2. Çeviri eylemi doğrudan ileti taşıyıcılarıyla, yani metinlerle ilgilidir; ne salt konuşma ne de iletişimsel eylem olarak görülebilir, kültür bağlamında ele alınması gereken dil, çeviri eylemi için malzeme oluşturur.
3. Çeviri eylemi, amaçlı bir eylemdir ve bu amaç kültürlerarası iletişimin erek kültür ve normlarının hesaba katılmasıyla gerçekleştirilir. Skopos Kuramında olduğu gibi bu kurama göre de çeviri, çevirinin amacı çerçevesinde biçimlendirilir; “ileti taşıyıcılarının oluşturulması, çeviri eyleminde belirlenen üst amaç doğrultusunda yönlendirilir” (Holz-Mänttari, 1984:31).
4. Çeviri süreci yalnızca çevirmenin üstesinden gelmesi gereken bir süreç değildir; işbölümü ile gerçekleştirilmesi gereken gerçek iş durumlarını ifade eder. Çeviri de böylelikle “çeviri eylemi” olarak tanımlanabilir. Çevirmen, sosyal kurumlarda duyulan ihtiyaçlara göre spesifik eylemleri gerçekleştiren uzmandır. Kültürlerarası ileti aktarımında ileti taşıyıcılarını (metinleri) hazırlamakta uzmanlaşmıştır. Çeviri sürecinde hem metin alımlayıcısı hem de metin üreticisi olması sebebiyle, kültürel özellikler içeren iletilerin erek kültür için yapılandırılmasını, metin geleneklerini, hem de metnin biçimsel özelliklerini dikkate almak zorundadır. Çeviri eyleminde, çevirmende iki temel özellik aranır:
 - Konu ile ilgili edinç
 - (Pragmatik açıdan) Yetenek ve (uygunluk açısından) aranılan niteliklere sahip olma (Bkz. Holz-Mänttari, 1984:50-51).

Çeviri eyleminin “*ne*” olduğu sorusu, bizi doğrudan çeviri eyleminin “*neden*” gerekli olduğu sorusuna götürür. Çeviri eylemine, sosyal organizasyonlar çerçevesinde kültürlerarası iletişime ihtiyaç olduğunda, kültürel bariyerlerin aşılabilmesi için ihtiyaç duyulur. İletişimsel eylemde bulunmak isteyen bir birey, ileti taşıyıcılarını (metinleri) kendi kültürel ve dilsel sınırları içinde oluşturamadığı durumlarda, iş bölümü yapılan toplumlarda sistem gereği bir “*uzman*” devreye girer ve bir ileti oluşturur.

Mänttari “eylem” kavramını Serebrennikow’un eylem kavramından alıntı yaparak açıklar:

“Eylemin oluşabilmesi için belli amaçları gerçekleştirmek ve eylemi başlatan bir “eylemcinin” olması gerekir; eylemin amacı olguları ya da oluşumları

değiştirmek; bir “durum” içerisinde gerçekleştirilir. Yukarıda adı geçen amaç, olgu, aktör gibi kavramlar bir bütünün, yani bir sistemin parçalarıdır. Bu parçalar arasında, onları işlevsel olarak biçimlendiren bağıntılar bulunur” (Serebrennikow, 1977) (Holz-Mänttari, 1984:29).

Bu eylem anlayışından Mänttari'nin çeviri anlayışına geçilebilir. Mänttari, çeviriyi eylem bağlamında uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bir tür yaratıcı eylem olarak tanımlar.

Çeviri eyleminin çözümleyici, birleştirici, değerlendirici ve yaratıcı karakterinden; bir bütünün ilişki içinde olduğu ve olayla ilgili tüm öğelerin yaratıcı kavrayışı anlaşılır. Mänttari'nin çeviri-eylem bağıntısı şu şekilde de açıklanabilir:

“Almanca yazan Finlandiyalı çeviribilimci Justa Holz-Mänttari, “Bir Eylem Olarak Çeviri” (*Translatorisches Handeln*, 1984) adlı kuramında her eylemin bir amacı olduğu gerçeğinden hareket etmektedir. Çevirinin de bir eylem olduğunu ve bu nedenle “bir amaca hizmet etmesi gerektiğini” vurgulayan çeviribilimci, bu amacın içinde yaşadığımız “işbölümüne dayalı toplum” (arbeitsteilige Gesellschaft) tarafından belirlendiğini dile getirmektedir.[...]”¹¹

Çeviri işlemi, iletişimsel eylemde bulunmak isteyen farklı kültürlerdeki organizasyonların kültürel ve dilsel bariyerlerin aşılmasına ihtiyaç duymasıyla birlikte başlar. Birey/organizasyon/işveren, kendisinin oluşturduğu veya oluşturulmasını sağladığı metni -iş bölümü yapılan toplumlarda- bir “uzmana” ulaştırır. Bu uzman bir ileti oluşturur ve oluşan metni işverene iletir.

Tüm bu işlemler hem işveren, hem varsa kaynak metni oluşturan organizasyon hem de iletiyi hazırlayan uzman arasında işbirliğini ve iletişimi gerektirir. Bir yandan da işi başlatan ile alıcı işbirliği ve iletişim içindedir. Bu işbirliği etkinlikleri ve iletişimsel eylemler Mänttari'ye göre bir bütün oluşturur (Gesamtgefüge von Handlungen) (Mänttari, 1984:55):

“Holz-Mänttari'de çeviri gerçeğinin bütünsel özelliklerini sunan bir yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşım tek tek olayları ve çeviri durumlarını yansıtmadığı için tümdengelimine açıktır” (Tosun, 2002:47).

Kısaca çeviri eylemi, *birbirini tamamlayan işbirliği etkinlikleri ve iletişimsel davranışlar bütünüdür* denilebilir. (Bkz. Şekil 4/5)

¹¹ http://ceviribilim.com/?page_id=1496

“Holz-Mänttari’nin modelinde, oluşturulan her eylem rolünde, bir ya da birden fazla genel üst amaç söz konusudur. (...) Çeviri başlatıcısı, zincirleme bir reaksiyonda diğer eylemleri kendi ana eylem amacından ve üst amacından çözümler ve diğer eylem amaçlarını buna bağlar. Böyle karışık bir eylem yapısında çevirmen için önemli olan, çeviri eylem durumu için temel olan eylem örgülerini kavramaktır” (Tosun, 2002:114).

Çeviri eylemleri bütününde altı sosyal rol anahtar konumundadır. Çeviri eyleminin başlatıcısı (*Translations-Initiator /Bedarfsträger*) kendi amaçları doğrultusunda oluşan iletişim ihtiyacını karşılamak amacıyla çeviri eylemini başlatır; kültürlerarası iletişim yoluyla verilmek istenen bir iletinin oluşturulması ve metin haline getirilmesi gerekir.

Başlatıcı, aynı zamanda tüm çeviri süreci boyunca inisiyatifi elinde tutar, kendi amaçları doğrultusunda ve zincirleme reaksiyonlar biçiminde gerekli diğer eylemleri başlatır. Diğer eylemlerdeki tüm amaçlar, başlatıcının, yani kurulması hedeflenen iletişime ihtiyacı duyanın asıl amacının ve üst seviyede hedeflenen toplam amacın altında yer alırlar ve ikincil değerdendirler. Hedeflenen toplam amaç, sosyo-ekonomik açıdan ele alındığında, çok katmanlı bir eylemler bütünü görünümünde olabilir. Başlatıcı, işleve uygun bir ileti taşıyıcısının üretmesi için çevirmene gerekli tüm bilgileri vermelidir. Çevirmen, belirli bir durumda kullanılacak olan amaca uygun bir erek metin oluşturulması için bir işveren tarafından görevlendirilir.

Kaynak metin, bir yazar tarafından üretilmiş ve erek metin üretmesi için görevlendirilen çevirmene ulaştırılan metindir. Yazar kaynak metni başka bir amaçla ya da daha önceden oluşturmuş olabilir. Kaynak metin doğrudan çevirmen için üretilmiş de olabilir.

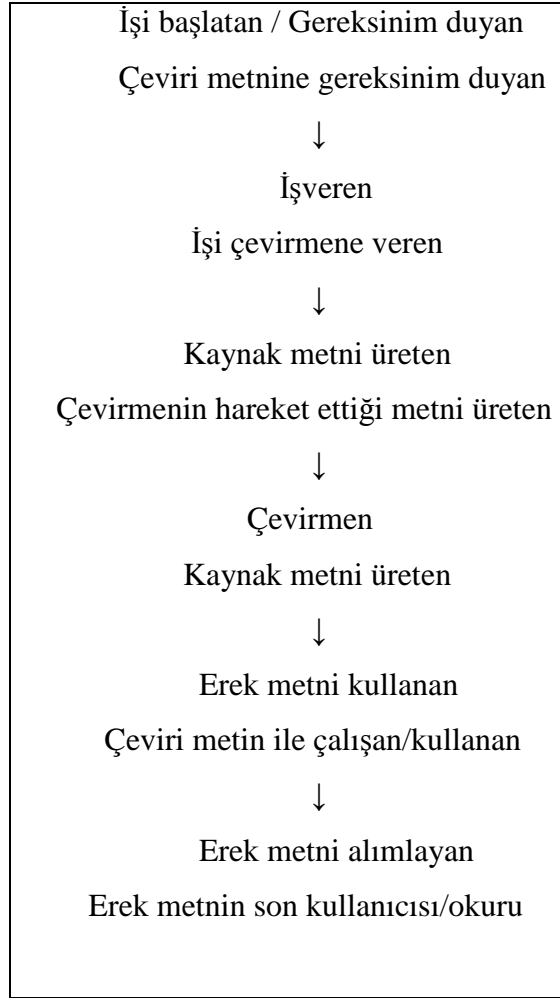
Çevirmen, erek metni çeviri eyleminin gerektirdiği amaç çerçevesinde, metnin sorumluluğunu yüklenerek üreten kişidir. Erek metnin işlev alanını incelemek, bulguları değerlendirmek ve bundan gerekli sonuçları çıkarmak da çevirmenin görev ve sorumlulukları arasındadır.

Çevirmen, erek metnin üretilmesi sürecinde, her biriminin metnin bir parçasını oluşturan bir çalışma grubu içinde yer alabilir. Burada önemli olan, metnin farklı bölümlerinin farklı uzmanların oluşturduğu alt eylemlerde de çevirmenin üstlendiği sosyal rol ve sorumluluğuna bağlı kalmasıdır.

Hedef metin uygulayıcısı metin üzerinde çalışır, metni örneğin eğitim amaçlı kullanabilir ya da satış ürünü olarak pazarlayabilir.

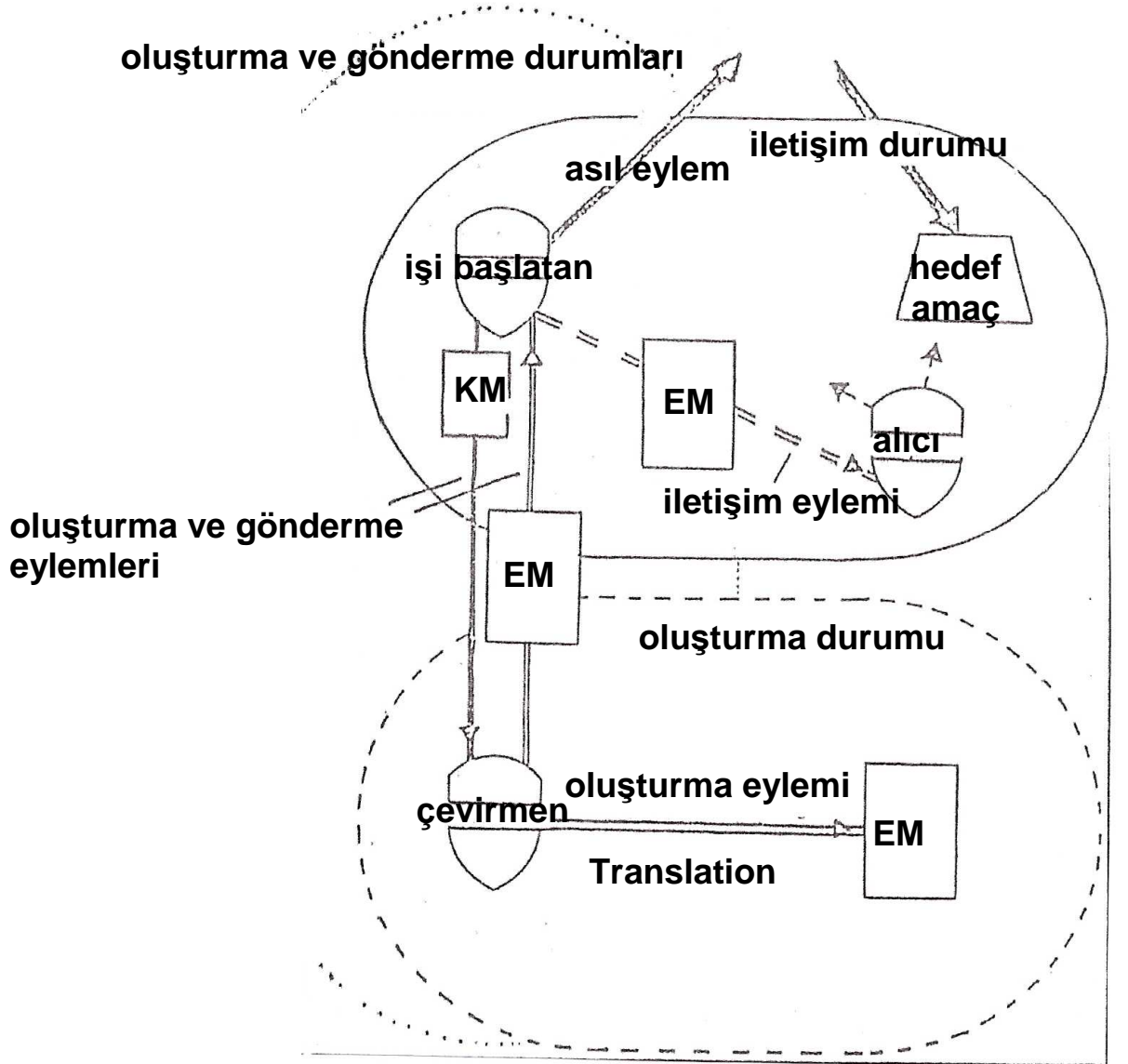
İleti aslında son kullanıcı için metin haline getirilmiştir. Son kullanıcının yüklendiği rolün hem toplumsal hem de bireysel yanları vardır. Son kullanıcı yaşadığı kültürel ortama bağlıdır. İletiyi belirli bir durum çerçevesinde alır, iletiyi almasında onun da kendine özgü sebepleri bulunmaktadır.

Şekil 4. Çeviri Eylemi Süreci

Kaynak: Mänttäre, 1984:109 – Tosun, 2002:113

Şekil 5. Çeviri Eylemi Sürecinin Grafikselsel Gösterimi

EM: Erek metin

KM: Kaynak metin

Kaynak: Mänttär, 1984:67

2.2.3. Çeviri Eylemi Kuramında Bazı Önemli Kavramlar

Çeviri Eylemi Kuramı, çeviriden çeviribilime geçiş sürecinde yalnızca çeviriye farklı bir bakış açısı sunmakla kalmamış, aynı zamanda yeni kavramlar da kazandırmıştır. Çeviri Eylemi Kuramı, ancak bu kavramların da dikkate alınmasıyla bütünsel bir anlam kazanır.

2.2.3.1. “Eylem Sistemi (Handlungsgefüge)” Kavramı

Mänttäre'nin kuram çalışmasında kullandığı kavramlardan en önemlilerinden biri “**Handlungsgefüge**” kavramıdır. “Handlung” kavramı eylemin, “Gefüge” kavramı ise yapısal bütünlüğün karşılığıdır. Mänttäre “Gefüge” kavramını Çeviri Eylemi Kuramını oluştururken “Genel Sistem Kuramına” dayandırarak kullanır:

“Üzerinde çalıştığımız çeviri kuramının iskeletini, Serébrennikow'un tartışmaya açtığı ve anlamlarını birbirinden ayırdığı sistem/bütünlük ve yapı gibi kavramlar anlamında kullandığı “yapısal bütünlük” (Gefüge) kavramı oluşturmaktadır¹²” (Mänttäre, 1984:27).

Mänttäre'nin sözünü ettiği “eylem”in sosyal eylem olduğu açıktır; çünkü bir bütün olarak çeviri eylemindeki alt-eylemlerin tümü bireylerin toplumsal kurumlar aracılığıyla belirli amaçları gerçekleştirmek için birbirleri ile karşılıklı olarak kurdukları ilişkileri tanımlar. “Gefüge” kavramının ise aslında “sistem” kavramına yakın bir anlamda kullanıldığı, ancak Mänttäre'nin kuramın tüm aşamalarında sistem kavramından kaçındığı anlaşılmaktadır. Çeviri eylemi bir bütün olarak ele alındığında, bu bütünü oluşturan tüm eylemler birbiri ile sürekli olarak ilişki içinde bulunan, aralarındaki organik bağdan ötürü kendilerinde oluşacak değişikliklerle diğer sistemlerde de değişikliğe yol açabilen *sistemler bütünü* olarak görülebilir.¹³ Ayrıca bu bütünü çevreleyen ve zaman zaman çeşitli değişikliklerle etkide bulunan bir dış çevre de bulunur. İşte bu sistemler bütünü daha iyi açıklayabilmek için “sistem” yerine bütünselliği daha iyi ifade eden “Gefüge” kavramının kullanılması uygun olur. Çünkü Mänttäre çeviri sürecini de yalnızca “bir dilden bir dile aktarım süreci” olarak görmez. Belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için kültürler arası iletişim ihtiyacının doğmasından

¹² “Als Gerüst für die zu erarbeitende Theorie soll der systemtheoretische Begriff ‘Gefüge’ dienen, und zwar in dem Sinne, wie die Begriffe ‘System/Gefüge’ und ‘Struktur’ bei Serébrennikow (1977, 6ff) unterschieden und diskutiert werden” (Mänttäre, 1984:27)

¹³ “Ein solches System ist offen und heisse Gefüge” (Mänttäre, 1984:29)

kaynak metnin hazırlanışına, bu metnin çevirmene ulaştırılarak amacı gerçekleştirmeye yönelik erek metnin hazırlanması için görevlendirilmesine, hazırlanan metnin uygulanmasına ve son olarak metnin asıl alıcısına kadar ve üstlenilen sosyal roller çerçevesinde birçok eylemin birbiri ardına gerçekleştirilmesi gerekir. İşte bu eylemler bütününe Mänttari'nin kuramında “*Handlungsgefüge*” adı verilir ve yapılacak çevirinin amacına yönelik gerçekleştirilen eylemlerin bütünlüğünü ve birbirlerine olan bağımlılığını ifade eder. Çeviri eylemine bütünsellik kazandıran altı temel eylem bulunur. Eylemlerden bir veya birkaçı tek birey tarafından gerçekleştirilebileceği gibi amaç ve şartlara göre her eylem farklı bir birey tarafından da gerçekleştirilebilir (Krş. Şekil 4/5). Bu şekilde oluşturulmuş bir sistem açık bir sistemdir.

2.2.3.2. “Eyleşim” ve “İşbirliği” Kavramları

Kimi durumlarda, iletişim doğrudan mümkün olmadığı ve “Interaktion” (Eyleşim) kavramı doğrudan iletişim durumuna işaret ettiği için, Mänttari “Eyleşim” kavramı yerine “Kooperation” (İşbirliği) kavramını kullanmayı tercih eder (Krş. Mänttari, 1984:52) ve bu kavramı farklı aktörlerin gerçekleştirdiği anlamda, genel bir amaca yönelik, olumlu ya da olumsuz planlı eylemler olarak tanımlar (Mänttari, 1984:23).

2.2.3.3. “İleti Taşıyıcısı” Kavramı

Mänttari'ye göre normal şartlarda çeviri eylemi sürecinde çeviri etkinliğinde kullanılan ve oluşturulan kaynak ve erek metinler, genel olarak dilsel göstergeler kullanılarak oluşturulan ileti taşıyıcılarıdır (Botschaftsträger). İçerisinde oluşturuldukları kültürün özelliklerini taşırlar. Bir ileti taşıyıcısının, yani bir metnin oluşturulması, hedeflenen nihai amaç tarafından yönlendirilir. Nihai amaç, bireyin farklı durumları değerlendirmesi sonucu ortaya çıkar. Sonuçta amaca yönelik eylem planı oluşur. Çeviri açısından metin, hedeflenen amacı gerçekleştirecek biçimde işlevsel özellikler taşıyan nesnel ve stratejik içeriklerdir.

2.2.3.4. “İleti Tasarımı” ve “Tasarım Süreci” Kavramları

Eğer bir birey, yaşadığı toplum içerisinde belirlediği hedeflere ulaşabilmek için içinde bulunduğu durumu değerlendirme ve planladığı eylemi için gerekli araçları yönlendirme yeteneğine sahipse, eylemi kendisi gerçekleştirir. Ancak birey eylemi tek başına gerçekleştirecek ve hedeflerine ulaşacak durumda değilse, toplumdaki diğer bireylerle

işbirliğine girerek eylem planını amaçlar ve diğer bireyler bağlantısında yeniden düzenler. İşbirliği, iletişim yoluyla olur ve eylemleri başlatan birey tarafından bir ileti tasarımı (Botschaftskonzept) hazırlanması gerekir. İşbirliğine karar verilmesini işbirliğini başlatan bireyin amaçları / hedefleri belirlediği için hazırlanan ileti tasarımı işbirliğini-başlatan-birey odaklı olacaktır, yani işbirliği için aranan birey, öncelikli olarak işbirliğini-başlatan-bireyin hedefleri ve ihtiyaçları doğrultusunda tanımlanacaktır. Bu durum özellikle böyle bir işbirliği ilk kez gerçekleştiriliyorsa olacaktır, işbirliğinin aynı birey(lerle) tekrarlanması durumunda ise önceki işbirliklerinden elde edilen veriler ve sonuçlar daha yeni eylem tasarımlarının oluşmasını sağlayacaktır.

İşte tam bu durum Mänttari'ye göre kültürlerarası ileti aktarımında daha da fazla önem kazanır (Krş. Mänttari, 1984:68-70 **Botschaftskonzeption=Transferphase I**); çünkü eğer bir uzmanla birlikte çalışılmazsa, kültürel farklılıklar ilk işbirliği girişiminde büyük bir olasılıkla hedeflenen stratejilerin oluşmasını engelleyecektir. İşbirliğini-başlatan-birey kültür farklılıklarının işbirliği sürecinde dikkate alınmasının önemini, onun kültüründe bu tür farklılıkları dikkate alması gerekmediği için kavrayamamış olabilir. Çeviri etkinliği sonucu üretilen erek metinde neden kaynak metnin içinde yer alan, ancak hedeflenen amaç için herhangi bir değer taşımayan öğeleri bulunduğu böylelikle daha iyi anlaşılacaktır: işbirliğini-başlatan-birey, kendi kültüründe edindiği deneyimlerin kültürlerarası ilişkilerde yeterli olamayacağının farkında değildir. Kültür odaklı bir kavram olan sosyal saygınlık (soziale Respektabilität) da erek metnin üretilmesi aşamasında dikkate alınmalı ve kaynak kültüre göre değil erek kültüre göre hazırlanmalıdır.

Bir bütün olarak çeviri eyleminde ileti tasarımının hazırlanış sürecinin önemi, bu çeviri eylemi bütününde işbirliği öğelerinin ve işbirliği ile birlikte ileti aktarımında kültürel öğeleri ilk kez ortaya çıkmasından gelmektedir. Mänttari'ye göre bu sebeple, erek metnin hazırlanması esnasında ileti tasarımı üstleneceği işleve göre değiştirilebilir (Krş. Mänttari, 1984:71).

İleti tasarımı sürecini, ileti taşıyıcısının tasarlanma süreci (**Botschaftsträgerkonzeption = Transferphase II**) takip eder. İletinin, ileti taşıyıcısı yoluyla alımlayıcıya ulaştırılacağı için, ileti taşıyıcısının alımlayıcının alımlama durumuna ve iletinin işlevine uygun olması gerekir.

2.2.3.5. “Metin”, “Kültürel Alan” ve “Eylemde Bulunan” Kavramları

Kaynak metin (Ausgangstext), çeviri eylemini başlatan ihtiyaç sahibinin birincil ya da ikincil derece önemde işlev yükleyerek başlattığı çeviri eyleminin başlangıç malzemesinin bir bölümünü oluşturur. Erek metin ise (Zieltext), çeviri eylemini başlatanın kendisinin ya da üretilen metni uygulamaya sokacak olanın kullanması amacıyla bir çeviri uzmanı tarafından üretilmiş olan çeviri eylemi sonucudur.

Mänttari'nin kuramındaki önemli diğer bir kavram da “kültürel alan (Kulturraum)” kavramıdır. Her birey evrensel sürekliliğin bir parçasıdır; bu parçanın bir kesiti bireyin kültürel alanını oluşturur. Bireyin duygu ve düşünceleri, davranışları ve davranış biçimleri içinde yaşadığı kültürel ortamın izlerini taşır ve bu kültürel ortamın dikkate alınması durumunda anlam kazanır.

Kültür kavramı bu bağlamda çeviri eylemine hedeflenen amaç doğrultusunda yön veren kilit kavramdır; çünkü çeviri sürecinde farklı iki kültür arasındaki kültür bariyerlerinin aşılması ve kültürel uzaklıkların giderilmesi gerekir. Burada araç olarak dil kullanılacaktır. İnsan dili bir yandan evrenseldir, diğer yandan da kültürel özellikleri içinde barındırır. Bireyin diğer bireyleri anlayabilmesi, onlarla anlaşabilmesi ve onlara uyum göstermesi, yalnızca kültür bağlamında mümkündür. Çeviri aslında her zaman kültürel çeviridir¹⁴.

Herhangi bir eylem durumunda eylemi gerçekleştirenler (**Aktanten**) yalnızca karşılıklı ilişki içinde olan bireyler olabilir. Eğer bir bağlantı yoksa bireyin eylemin kısmi parçası olma olasılığı bile bulunmaz. Bir eylemin kısmi parçası olmak demek, parçaların her zaman aynı şeyleri yapmaları anlamına gelmez; tam tersine bireyler bir grup içerisinde farklı görevleri yerine getirirlerken grubun diğer üyeleri gerçekleştirilen eylemlerden doğrudan etkilenir.

Bireyler, toplum içinde yüklendikleri rollerle birlikte düşünüldüğünde, herhangi bir durum eylem durumuna, birey de belirli bir rolü üstlenmiş eyleyene dönüşür. Çeviri Eylemi Kuramında çeviri eyleminde bulunanlar, üstlendikleri rollerin özelliklerine ve rollerin bireysel ya da sosyal olmasına göre değerlendirirler.

¹⁴ “Translation ist im Grunde immer kulturelle Translation.“ (Vermeer 1976, 152)

2.2.4. Çeviri Eylemi Kuramının Metin Çözümleme Yöntemi

Mänttäre, kuramsal çalışmasının başında dilbilimsel ve metinbilimsel yöntemlerin çeviri süreçlerini inceleyecek çeviriye özgü araştırmalar için yeterli olmadığını, çünkü ortaya çıkan sonuçların çeviri(bilim) için bir şey ifade edemeyeceğini belirtmiştir. Yabancı dil eğitiminde kullanılan yöntemler de çeviribilim için uygun değildir. Her şeyden önce dil edincindeki amaçlar farklıdır. Konusu “çeviri” olan bir kuramın yöntemleri de diğer bilimlere göre elbette farklılık gösterecektir (Mänttäre, 1984:19).

Mänttäre’ye göre, çeviri eylemi pragmatik yapıdadır; belirli bir hedefi ve amacı olan bir eylemdir. Çevirmen, çeviri eyleminin bu pragmatik yapısı sebebiyle çeviri sürecinde işlevsel yöntemlerle çalışmalı, eylem sonucu ulaştığı çeviri sonuçlarının sorumluluğunu üzerine alabilmeli ve ulaşılan sonuçlar uygulanabilir olmalıdır. Mänttäre bu yüzden çalışmasının ikinci bölümünde çeviride yöntem sorununa da değinerek, çeviri eylemi kuramında vurgulanan çeviri anlayışına uygun yöntem önerilerinde bulunur. Bir bütün olarak ele alınan çeviri eylemi, taşıdığı özelliklerden ötürü zaten böyle yeni bir yöntemi gerekli kılar.

Mänttäre Çeviri Eylemi Kuramında, çeviri durumu içinde yer alan faktörlerin işlev ve ilişkilerinin belirlenmesi yoluyla ileti taşıyıcılarının özelliklerinin belirlenebileceğini savunur.

Mänttäre’nin, çalışmasında savunduğu yöntem:

- Doğal konuşucunun anadili ile olan kurumsal bağlantısını aşmaya,
- Her türlü çeviri durumunda kullanmaya,
- Dilbiliminin değil çeviri eyleminin önemli olgularını değerlendirmeye, belirlemeye ve böylelikle çeviri eylemi sürecinde çevirmenin bir uzman olarak aldığı çeviri kararlarını gerekçelendirmeye
- ve çeviri sonuçlarını öğretisel olarak uygulamaya uygundur (Bkz. Mänttäre, 1984:98).

Çeviri eylemine öncelikle belirli ihtiyaçların oluşmasından sonra gerek duyulur. İhtiyaçlar, çeviri eylemleri bütününde birincil derecedeki amacı belirler. Taleplerin

incelenmesinin amacı, ne tür bir metne ihtiyaç duyulduğunun tespit edilmesidir. Diğer yandan çeviride ileti taşıyıcılarının (metinler) farklı özellikler taşıdığı göz önünde bulundurulmalıdır. İleti taşıyıcıları alanında yapılacak analizlerin amacı, bir yandan taleplerin incelenmesi sonucu kısmen ortaya çıkan ileti parçalarını tamamlamak diğer yandan da kaynak metni oluşturmaktır. Çözümleyici, birleştirici, yaratıcı özellikler taşıyan ve değerlendirilebilir, bütünsel bir yapısı olan çeviri eylemi, bu eyleme etki eden önemli tüm birimlerin ayrıntılı biçimde, işlevi çerçevesinde sistematik algılanması olarak görülebilir. Çözümlemesi gereken birbirinden bağımsız birimlerin, bölümlenme (Segmentieren) sayesinde birbirlerinden kopmaları önlenir. Çeviride bölümlenme (Segmentieren) ve değerlendirme (Evaluieren) süreçlerinin adım adım yöntem olarak kullanılması Mänttari'ye göre, yeni olmamakla birlikte, çevirmenin kontrol edilebilir nesnel sonuçlar bulması açısından önemlidir (Bkz. Mänttari, 1984:45-47).

Çevirmen, karmaşık birimleri parçalara ayırabilmek için belirli sorular yöneltir. Mänttari bu soruları “bölümlenme soruları (Segmentierfragen)” olarak tanımlar. Soruların amacı bütünün parçalarını birbirinden soyutlamak değil, bütün içinde diğer parçalarla ilişkileri belirlemektir.

Çeviri eyleminin bütünsel yapısı çerçevesinde sorulacak bölümlenme soruları yardımıyla tüm çeviri rolleri sorgulanmış ve belirlenmiş olur:

- Metni kim sipariş eder?
- Kaynak metni kim hazırlar?
- Erek metnin (son) alıcısı kimdir?
- Erek metin ne zaman, nerede, hangi şartlarda ve hangi amaçla aktarılacaktır? vs.

Bu şekilde metin (kaynak metin, erek metin, araştırma metinleri) içindeki tüm konular sorgulanarak belirlenir: Kim, ne yapıyor? Ne oluyor? gibi sorular metnin temel iletisini verir. Neden? Nasıl? gibi sorular da örn. strateji vb. konuları belirlemeye yarar (Bkz. Mänttari, 1984:99).

Çevirmen kendisini öznel etkilerden soyutlayabilmeli ve herhangi bir etki altında kalmadan tarafsız çalışmalıdır. Bu yüzden de sistematik ve aralıksız bir çalışma tutumu sergilemesi gerekir. Mänttari bununla ilgili olarak altı basamaklı bir yöntem önerir:

1. Analiz konusu, yani bölümlenme sonucu elde edilen bulgu tespit edilir,
2. Elde edilen bulgu kendi işlevi ve yapısı çerçevesinde açıklanır,
3. Elde edilen bulgu, değerlendirilmesinin yapılacağı faktörlerle ilişkilendirilir,
4. İlişkilendirilen bulgu, üstlendiği işleve göre değerlendirilir,
5. Elde edilen bulgunun talep ve hedeflere ya da her ikisine de uygun olup olmadığı değerlendirilir,
6. Elde edilen bulgudan alınacak önlemler için sonuç çıkarılır (Bkz. Mänttäre, 1984:100-101).

2.2.5. Çeviri Eylemi Kuramının Önemi

Mänttäre'nin kuramı yorumlanırken genellikle kaynağını modern toplumların ekonomik yapısından alan "işbölümü" ve çevirmen olarak özel donanıma sahip "uzman" kavramları üzerinde durulur. Kuramın önemli özelliklerinden biri de Koller ve Wilss'in çeviride salt dilsel iletişim anlayışına karşı çıkararak çeviriyi yalnızca salt bir iletişim süreci olarak görmemesi, çeviri etkinliğini bir eylem, hatta eylemler bütünü olarak görmesidir.

Sosyal eylemler; yaşanan toplum içinde, toplumsal rolü olan bireyler tarafından, bir amaç doğrultusunda, belli bir plan çerçevesinde ve belli bir süre içerisinde gerçekleştirilir. Sosyal eylemler *strateji* ve amaca yönelik *akılcılık* içerir. Mänttäre'nin çeviri eyleminde de aslında aynı işlevleri gören üç temel öge bulunur: "durum", "işlev" ve "uzmanlık" (Holz-Mänttäre, 1988:46).

Mänttäre, çeviri kavramını daha yakından açıklayabilmek için profesyonel metin oluşturma işinin doğal iletişimden ayrıldığı noktayı "rol" kavramı üzerinden açıklamaya çalışarak, evrimsel-doğal iletişim ile yapay-profesyonel metin oluşturma işini, yani çeviriyi birbirinden ayırır. Mänttäre'ye göre, doğal iletişim sürecinde bireylerin genelde bilinçli bir planları yoktur; en azından çeviri eyleminde bulunan durum, işlev ve uzmanlık gibi model faktörleri doğal iletişim sürecinde bilinçli kullanılmazlar. *Ötekinin ötekiliği* de (Andersheit des Anderen) doğal iletişimde nadiren yansıtılır (Holz-Mänttäre, 1988:42-46).

Mänttari, çevirmenin metin oluşturma sürecinde kendi sosyal rolü çerçevesinde iletişime girmediğini, iletişimde rol alan başka bireyler için zorunlu olarak başka bir işbirliği çerçevesinde metin ürettiğini, doğal iletişimde isimlendirmelerin kesin olmasının gerekmediğini, ancak yapay-profesyonel metin oluşturma işleminde kesin isimlendirmelere gerek duyulduğunu savunur (Holz-Mänttari, 1988:46-49).

Böylelikle Mänttari'nin özellikle dilsel iletişime çok farklı bir bakış açısı getirmeye çalıştığı görülür. Dilsel iletişim ve diğer iletişim türleri artık çeviri eyleminde işbölümü ve işbirliği düzeyinde, işlevsel alt-eylemlerdir:

“Holz-Mänttari'nin kuramı, dilsel öğeler dışında şu ana kadar; eylem, kültür, iletişim, amaç, işlev, toplumsal işbirliği boyutlarını çeviri sürecine dahil ederek, geniş kapsamlı bir kuram niteliği kazanmıştır” (Tosun, 2002:98).

Sonuç olarak Mänttari'nin çalışmasının, her ne kadar oluşturulduğu 80'li yılların bilim anlayışını yansıtsa da ve özellikle dilsel iletişimi herhangi bir iletişimsel kuram çerçevesinde incelememiş olsa da çeviriye yeni bir bakış açısı getirdiği söylenebilir. Çevirinin ancak bütünsel bir bakış açısı ile işlevini yerine getirebileceğini hepimiz çeviri deneyimlerimizden biliyoruz.

2.3. Çoğuldizge Kuramı

Çoğul Dizge Kuramı, açık uçlu dizgeselliği; ürüne yönelik ve erek odaklı bir anlayışı, tarihsellik; devingenlik ve işlevselliği gözden kaçırmayan art süremlili bir yaklaşımdır. Nihal Akbulut (Akbulut, 1994:14), çoğuldizge kuramının ayırıcı özelliklerinden söz ederken, işlevselliği çoğuldizge kuramını diğer kuramlardan ayıran birinci özellik olarak nitelendirmiştir.

“Çoğuldizge kuramının geleneksel bakış açısından en belirgin ayrımı, dizgedeki bağıntılıların yalnızca bir dökümüyle yetinilmeyip, bu bağıntıların dil ve yazın söz konusu olduğunda iletişim işlevi gözetilerek ele alınması, işlevsel açıdan çözümlenmesidir” (Akbulut, 1994:14).

“Itamar Even-Zohar'ın 1970'li yıllardan bu yana geliştirmekte olduğu “çoğuldizge kuramı” çeviribilim alanında önemli bir dönüm noktasına imzasını atmıştır. Bu kuram bağlamlarından kopuk bir şekilde ele alınan metinlerin incelenmesinden oluşan çeviri araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmış, çevirinin devingen ve tarihsel bir sürecin içinde yer aldığı görüşü filizlenerek toplumsal bağlamın önemi, son yirmi yıldır yapılan çalışmalarda ön plana çıkmaya başlamıştır” (Gürçağlar, 2008:193).

Even-Zohar, çoğuldizge kuramını 1920'lerde Rus biçimcilerin ve Çek yapısalcılarının yürüttüğü çalışmalardan esinlenerek 1970'li yıllarda Tel Aviv Üniversitesi'nde oluşturmuştur.

“Kuramın amacı toplumsal evrim içinde edebiyatın rolünü vurgulamak, edebiyatı toplumlarda gerçekleşen değişimlerde önemli bir işlev üstlenen, farklı öğelerin sürekli sökülerek yeniden ve farklı bileşimlerde kuruldukları bir alan olarak sunmaktır” (Gentzler, 1993:110).

“Çoğuldizge kuramı, çeviri sürecine yeni bir bakış açısı getirmiş, özellikle de bu sürecin toplumsal-kültürel yönlerini vurgulayarak dilbilimsel kuramların açıklamakta yetersiz kaldığı çeviri ve kültür ilişkileri, kültürel dönüşümde çevirilerin işlevi, çeviri ile ilgili tanım ve davranışların zaman içinde değişimi gibi konulara ışık tutmuştur” (Gürçağlar, 2008:196).

Çoğuldizge birden fazla merkeze ve çevreye sahiptir; buralarda transferler gerçekleşir. Metinler merkez ya da çevre konumunda bulunabilirler. Merkezdeki metinler genellikle “saygın görülen” metinlerdir. Diğer çevrede bulunan metinler ise, “saygın görülmeyen” metinlerdir (Kırş. Gürçağlar, 2008:195).

Çoğuldizge kuramına göre, edebiyat çoğuldizgesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Even-Zohar'a göre, çevirilerin konumu merkezde yani birincil ise ve özellikle erek çoğuldizgede kaynak dizgedeki edebiyat modeli mevcut değilse, çevirilerde kaynak dil ve kültür normları, yani “yeterlilik” önem kazanacaktır. Aksi durumda yeterlilikten uzaklaşma söz konusu olacaktır (Even-Zohar:1990b:51).

Toury, betimleyici çeviri çalışmalarında Even-Zohar'ın çoğuldizge kuramına getirdiği yeni açılımlardan faydalanmıştır ve Toury'nin tarihsel betimleyici çalışmalarında Çoğuldizge Kuramı bir temel oluşturmuştur.

2.3.1. Betimleyici Çeviribilim Çalışmaları

Toury, her görgül bilim dalının veri tabanını betimleyici çalışmaların oluşturulduğunu savunmaktadır. Betimleyici alanda yapılan çalışmalardan alınan sonuçlarla bilim dalının düşünsel temelini oluşturan kuram sorgulanır, değiştirilir ve geliştirilir. Çeviribilimde bu tür çalışmalar Toury'e göre uzun zamandır oluşturulamamıştır (Bkz. Tosun, 2002:264).

Toury'e göre, çeviri iki ayrı çoğuldizge arasında bir aktarım olduğundan çevirmen, çeviri edimi sırasında biri, ülküsel bir okur olarak okuru anlama edimi yönlendiren

kaynak dizge normları, ötekiyse, çevirmenlik yükümlülüğünün sırtına bindirdiği erek dizge normları olmak üzere, işlerliği birbirinden apayrı iki norm dizisiyle karşı karşıya kalır. Çevirmenin üreteceği metin çifte kimlik taşıyacaktır: hem bir yazın çevirisi hem de erek dizgenin içinde bir konumu olan çeviri yazın örneği olacaktır. Biri geriye dönük, ötekisi de ileri bakan iki ayrı değer dizgesinin ürünü olan iki ayrı metin arasında yüzeye karşıt görünen bir ilişki doğar: özdeşlik ve ayrılık. Toury'e göre, bu ikilemi bildik bir deyişle dile getirebiliriz: çevirinin özgün bir metin tadı vermesi ya da özgün metnin tadını vermesi (Krş. Akbulut, 1994:31-32).

Even-Zohar'ın Çoğuldizge Kuramından yola çıkılarak oluşan Toury'nin **erek odaklı çeviri kuramına** göre çeviri amaca yönelik bir eylemdir ve ancak erek kültürde gerçekliği vardır (Tory, 1985:16-41) (Krş. Berk, 2005:58):

“Toury'nin betimleyici çalışmalarının temelinde yazın çevirileri vardır. Erek dizgede bir konuma sahip her yazın metni, çeviri metin olarak görülür ve betimleyici çalışmalara konu olur. (...) Böylelikle kaynak metnin yarattığı sorunlardan çok, erek metnin ürettiği çözümler üzerinde durulur” (Berk, 2005:28).

Toury, geçmişteki çeviri yaklaşımlarının kaynak odaklı olduğunu ve böylelikle bu yaklaşımların kuralcılık getirdiğini savunur. Yeni bir kaynak odaklı anlayış yerine Toury, erek odaklı bir yaklaşım sergiler (Krş. Toury, 1980:39). “*In Search of a Theory of Translation (1980)*” adlı çalışmayla beraber akademik alanda çeviri eylemi çerçevesinde “eşdeğerlik” arayışı yönteminin yerini betimleyici incelemeler almıştır (Bkz. Aksoy, 2002:49). Toury, “eşdeğerliliğin” dilbilimsel ağırlıklı tanımlanmasının da kuralcılığı beraberinde getireceğini belirtir (Toury, 1980:39-40). Bu eserin özünü, Toury'nin kendi alan çalışmasının ortaya çıkardığı bulgulardan yola çıkan kapsamlı bir çeviri kuramı arayışı oluşturur (Aksoy, 2002:45). Kuram arayışının sonucunda da:

“Çevirileri ve çeviriyi gerçek kültürel bağlamlarında ele alarak, yazınsal aktarım ile ilgili estetik kuramların, nesnel dilbilimsel olasılık tanımlamaların aslında çeviri ürününü açıkça etkileyen öğeleri etkilemediği sonucuna vardı” (Aksoy, 2002:45).

Toury'e göre, çeviribilim birbiriyle etkileşim halinde üç alandan oluşur. Bunlar “kuramsal”, “betimleyici” ve “uygulamalı” alandır. Ancak bu kuramda “*betimleyici alan*”, özel bir öneme sahiptir. Bu alanda çeviri olarak kabul edilen her metin ele alınabilir ve incelenebilir. Bu inceleme çeviri tarihine ışık tutarken, aynı zamanda diğer yandan çeviri kuramına sağlam bir veritabanı oluşturur. Bununla beraber kuramsal

alandaki bu bilgiler uygulamada kullanılabilir (Krş. Toury, 1985:35). Burada bahsedilen kuramsal alan, olası durumları belirleyen ve kurumsal bir alandır. Betimleyici alan var olan mevcut durumları inceler ve görecelidir. Uygulamalı alanda da olması gereken durum söz konusudur ve önseldir (Krş. Öner, 2008:165).

Toury, “eşdeğerlik” karşılaştırmasının kaynak ya da erek dizge normlarından birinin seçilmesiyle yapılabileceğini öne sürer. Toury’nin eşdeğerlik kavramı farklılıklar ve dillerarası yapısal ayrıma dayanır:

“Hedef kültürün “kabul edilebilirliği” ve kaynak metne olan “yeterli uygunluk” olarak adlandırılan iki kutbun tam ortasına çeviriyi yerleştiren Toury, hiçbir metnin tamamen “kabul edilebilirliği” veya “uygunluğu” sağlayamayacağını, çünkü çevirinin her seferinde katıldığı dizgeye yabancı gelecek biçimler ve bilgiler sunacağını ve çevirinin özgün metne de her zaman tamamen “uygun” olarak üretilmeyeceğini, çünkü hedef dilin ve kültürün kültürel kurallarının kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağını söyler” (Aksoy, 2002:47).

Toury’nin “erek odaklı kuramında” eşdeğerlik tarihsel, değişken ve soyut bir kavram olarak karşımıza çıkar. Bu kavram “yeterlik” ve “kabul edilebilirlik” olarak soyut farklı iki kutuptan oluşur (Krş. Öner, 2008:165).

Toury’nin kuramının çeviribilime katkısı; dilbilimsel eşdeğerlilik düşüncelerinin terk edilmesi, erek kültürün belirleyici olması, özgün ileti kavramından vazgeçilmesi ve özgün ve çeviri metninin bütünleşmesi olarak özetlenebilir (Krş. Aksoy, 2002:48-49).

BÖLÜM 3: YAYINEVLERİ, ÇEVİRİ BÜROLARI, AKADEMİSYEN VE ÇEVİRMENLERE GÖRE GÜNÜMÜZ ÇEVİRİ KURAMLARININ UYGULAMAYLA İLİŞKİSİ

3.1. Çevirinin uygulama Alanları

3.1.1. Yayınevleri

Yayınevleri, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çeviri etkinliğinin yoğun biçimde sürdürüldüğü yerlerden biridir. Yayınevleri; üniversiteler, çeviri büroları gibi diğer kurumlarla birlikte çeviri piyasasının ekonomik koşullarını ve dönemleri içerisinde egemen olan çeviri anlayışını yansıtır; çevirmenin çeviri etkinliği sürecinde üstlendiği sosyal rolü biçimlendirirler. Kısaca çeviri piyasasında egemen olan koşullar en somut biçimde yayınevlerinde belirlenir. Yayınevleri aynı zamanda “çeviri eser okuyucusu”ndan geri bildirim alınabilen en önemli noktalardan biridir; okuyucudan aldıkları geri bildirimleri ve okuyucu/piyasa ihtiyaçlarını bir yandan doğru değerlendirmek zorundadırlar, çünkü “çeviri” bu aşamada ticari bir etkinliktir ve her ülkede dev bir ticari sektör haline gelmiştir. Yayınevleri diğer yandan ise farklı kültürler arasındaki bağlantı noktalarıdır ve kültür aktarımında ticaretin ve piyasa koşullarının çok daha ötesinde, önemli işlevleri bulunur. Bu işlevlerini ancak çeviri etkinliğinin en önemli parçasıyla, yani çevirmenlerle yerine getirebilirler. Bu bağlamda, bu tezin amaçlarından arasında yer alan çevirmenin Türkiye’deki konumunu ve çağdaş çeviri kuramlarının uygulamayla ilişkisini araştırırken, geniş okur kitlesi ve piyasadaki önemi açısından yayınevleri ve yayınevi çevirmenlerini uygulama alanı olarak seçmeyi uygun gördük. Yayınevi çevirmenleri, yayınevine ve topluma karşı sorumluluk bilincine sahip olması gereken, kendilerini okuyup eleştiren kesimin en fazla olduğu ve çevirmen grubu olarak en seçkin çevirmenlerle çalışmak zorunluluğu olan bir kurumda uzman olarak çalışmaktadırlar. Yayınevi çevirmenlerinin sorumluluğu oldukça büyüktür ve bu sorumlulukları tüm topluma yayılmaktadır. Toplumun kültürü, teknolojisi, sanatı, siyaseti, ekonomisi gibi temel alanları yayınevi çevirmenlerinin ürün verdiği alanlar olarak sayılabilir. Bu nedenle, çeviri kuramlarının uygulama alanıyla ilişkisinde ve çeviri kuramının çeviri piyasasına etkisinde yayınevlerinin önemli bir yeri vardır. Yayınevlerinin ideolojisi, stratejileri, birikimleri, yayınevi kültürü, çeviri amaçları,

çevirmenden beklentileri gibi etkenler, çeviri kuramının öngördüğü bir kuramsal yapıya uygun olmakla birlikte, çevirmenlerin bu tür makro özellikleri dikkate alıp almadıkları, yayınevlerinin bu konuda bilinçli olup olmadıkları, çevirmenin nitelik ve birikim olarak metinle ilgili makro algılamaya, çevirmenlik yetisine sahip olup olmadığı gibi etkenler yayınevi piyasasının çeviri kuramıyla ilişkisini belirlemede önemlidir.

Söyleşi çerçevesinde, toplumun farklı kesimlerine hitap eden ve çeviri etkinliğini farklı politik ve ticari amaçlar doğrultusunda sürdüren yayınevleri seçilmesine özellikle özen gösterilmiştir. Söyleşide yayınevlerinden alınan yanıtlar, izlenen genel çeviri politikalarını ve günümüz çeviri piyasasındaki genel çeviri anlayışını açıkça yansıtmakla birlikte, mikro düzeyde her yayınevinin çok daha farklı amaçlarının, bu amaçları gerçekleştirmede uygulamaya koydukları stratejilerinin ve amaçları doğrultusunda farklı çeviri anlayışlarının bulunabileceğini de belirtmek gerekir.

3.1.1.1. Yayınevleri ile Söyleşi

3.1.1.1.1. “Can Yayınları” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: “*Can Yayınları*” olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.

SEÇKİN SELVİ: Can Yayınları, bildiğiniz gibi Türkiye’nin büyük yayınevlerinden biridir. En büyük özelliği, büyük yayınevleri arasında arkasında kurumsal destek olmayan yayınevi olmasıdır. Doğrudan kendi alanında, kendini döndüren bir yayınevidir. Kuruluş amacı, Türk okurunu Türk yazarlarıyla ve dünya edebiyatıyla tanıştırmaktı. O yüzden de diğer yayınevlerine oranla dünya edebiyatı kitaplarımız, çeviri kitaplarımız büyük ağırlık taşır.

S.A.- *Yayıncılığa neden girdiniz?*

[Bu soru, yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Yayıncılık politikanız içerisinde çeviri işine neden girdiniz? Neden çeviri yayınları yapma gereksinimi duydunuz?*

S.S.- Türkiye’de yabancı dil bilenlerin sayısı, bilmeyenlerin sayısına oranla pek dengeli değil. O nedenle (Can Yayınları olarak) dünya edebiyatını tanıtmak için çeviriye yönelme olmuştur.

S.A.- *Hangi tür yayınları çeviriyorsunuz? Neden?*

S.S.- Edebiyat. Belli bir nedeni yok. Yayınevinin kararıdır bu. Ancak yeni olarak edebiyatın dalları içinde birtakım diziler düşünüyoruz.

S.A.- *Kültürel anlamda misyonunuz nedir?*

S.S.- Çevirinin misyonu, Türk okurunu dünya ile tanıştırmak. Dünya edebiyatı nedir? Dünyadaki insanlar olaylara nasıl bakıyorlar? Nasıl anlatıyorlar? Neler yaşıyorlar? (Bunları aktarmak)

S.A.- *Yayın yelpazenizde çevirinin yeri nedir?*

S.S.- Çeviri ağırlıklı. Çeviri politikamızda da özgün dillerinden çevirmek konusunda önemle üzerinde duruyoruz. İmkân varsa, ikinci bir dilden çevirmemeyi amaçlıyoruz.

S.A.- *Çeviri kitaplarını seçerken kimlerden yararlanıyorsunuz?*

S.S.- Editörlerimiz var. Örneğin ben İngilizce editörüyüm. [...] Bir takım şeyleri biz belirliyoruz. Yani, dünya edebiyatını, akımlarını ve yayınevlerini izleyerek, ajanslarla temas ederek; ondan sonra yayın kuruluna önererek getiriyoruz. Raporlarımızı sunuyoruz ve bizim anlayışımıza uygun olan kitapları programa alarak çeviriye veriyoruz.

S.A.- *Çalıştığınız çevirmenlerde hangi nitelikleri arıyorsunuz?*

S.S.- Türkçeyi çok iyi bilen çevirmenlerle çalışmayı yeğliyoruz. O bakımdan da talihli sayılırız. [...] İnsanın yazar olması için yazarlık nasıl yazarlık kumaşı gerekiyorsa, çevirmen olmak için de yazarlık kumaşı gerekiyor. Bakın okula giderek, mektepli dediğiniz şeyde, eğer yabancı dildeki grameri iyi öğrenmişseniz ve Türkçe grameriniz iyiye, çok doğru ilaç prospektüsleri, teknik broşürler, her çeşit teknik çeviri yaparsınız. Ama edebiyat çevirisine gelince, ister çok uzun yıllar yabancı ülkelerde yaşamış olun, ister anadiliniz gibi bir yabancı dili konuşun, ister bu konuda 8 üniversite bitirmiş olun, bu yazarlık kumaşınız yoksa edebiyat çevirmeni olamazsınız. [...] Şöyle bir örnek vereyim: Hepimizin anadili Türkçe. Kaçta kaçımız Orhan Pamuk oluyor? Kaçta kaçımız? Kaçta kaçımız Orhan Kemal oluyor? Kaçta kaçımız Yaşar Kemal oluyor?

S.A.- *Çeviri editörünüz var mı?*

[Seçkin Selvi, İngilizce Editörü olduğundan, bu soruyu yöneltmeye ihtiyaç duyulmamıştır]

S.A.- *Çeviriye müdahale eder misiniz? (Evetse) Çevirmenlerle mi karar verirsiniz? Çeviriye müdahale yanlısı mısınız?*

Gayet tabii. Yani editörün görevi düzeltmenliktir. Özellikle yeni kuşak çevirmenler Türkçeye çok hâkim olmadıkları için, uzun uzun yabancı cümleleri deşifre edemiyorlar. Hatta kolayına kaçıp bölüyorlar. Oysa teknik çeviri yaparlar, kuramsal kitap da yaparlar.

Onlarda önemli olan bir mesajın iletilmesidir. Ama edebi çeviri yapıyorsanız, yazarın üslubuna dokunamazsınız. Bu en eli sürülmeyecek bir şeydir. Eğer bunu yapmış bir çevirmen varsa, tabii ki müdahale edip, oturup sayfalarca yeniden çeviri yaptığım oluyor.

3.1.1.1.2. “İletişim Yayınları” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: “*İletişim Yayınları*” olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.

BELCE ÖZTUNA: İletişim Yayınları, 1983 yılında kuruldu. Yayınevinin öncesinde uzunca bir süre çıkan Birikim Dergisi ve Yeni Gündem siyasi gazetesi var. İletişim Yayınları, 12 Eylül sonrasında Türkiye’deki kültürel boşluğu ve siyasi boşluğu alternatif bir biçimde dolduracak, Türkiye’de kültür hayatına dünya üzerindeki kuramları, akademik çalışmaları ve genel olarak kültür hayatını taşıyacak bir proje olarak geliştirildi. 1983’ten bu yana da bu amaç doğrultusunda çalışmasına devam ediyor.

İletişim yayınları, edebiyat editörüyüm. Dünya klasikleri ve modern klasiklerin yayına hazırlanmasında dizinin genel yayın yönetmeni olan Orhan Pamuk’la birlikte çalışıyorum. Bunun dışında Türkçe edebiyat, edebiyat eleştirisi dizilirinin de editörlerinden biriyim.

S.A.- *Yayıncılığa neden girdiniz?*

[Bu soru yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Yayıncılık politikanız içerisinde çeviri işine neden girdiniz? Neden çeviri yayınları yapma gereksinimi duydunuz?*

B.Ö.- İletişim Yayınları, ağırlıklı olarak, edebiyat yayını yapan bir yayınevi değil. Ben bir editör olarak burada daha tali alanı temsil ediyorum. İletişim Yayınları daha çok sosyal bilimler, araştırma ve inceleme, politika, tarih alanlarında yayın yapan bir yayınevi ve tabii ki sadece bu alanda yayın yaptığımız zaman, önemli olan Türkiye’de çıkan telif eserler dışında yabancı dil bilmeyen, sosyal bilimler ile uğraşan öğrencilerin, akademisyenlerin konu ile ilgilenen her türlü okurun; dünyadaki bu alandaki gelişmelerden haberdar olabilmesini, yeni eğilimleri kendi dillerinde okuyabilmelerini en sağlıklı biçimde sağlamak ve onlara taşıyarak aracılık yapmak. O yüzden çeviri bizim yayınevinde aslında bu anlamda baktığımızda ayrı yayınladığımız kitap miktarının neredeyse % 60-70’ini teşkil ediyor. Aslında genel olarak Türkiye’deki yayınevleri, diğer ülkelerdeki yayınevleri ile kıyasladığımızda çokça çeviri yayın

basarlar. Edebiyatta da bu böyledir. Biz yayınevi olarak, ağırlıklı olarak sosyal bilimler alanında yayın yapsak da, edebiyat alanında yaptığımız yayınların da yine aşağı yukarı %70'ini aşağı yukarı çeviri alır.

S.A.- *Hangi tür yayınları çeviriyorsunuz? Neden?*

B.Ö.- [Ne tür yayınlar çevrildiği, yukarıda cevaplanmıştır] [...] Belki çeviri tarihinde baktığımızda ya da yeni türlerin Türkiye'ye yerleşmesine baktığımızda da, çevirinin rolü her zaman çok daha fazla olmuştur ve yerel dizgeyi belirleyen şey genellikle çeviri olmuştur. Ama o aslında bugün için de geçerli. Bugün edebiyatta da yeni türleri hala daha çeviri yoluyla alıyoruz. Sosyal bilimlerde de mesela açıkçası çok fazla yerli düşünsel üretimin yapıldığını söyleyemeyiz. Genellikle Türkiye'deki akademisyenler, işlevsel bir rol oynarlar. Yurtdışında geliştirilmiş kuramları öğrenirler, onları yerli modele adapte ederler. Bu anlamda rolleri naklidir. Biz de yayınevleri olarak genel kültür dünyası ve sosyal bilimler Türkiye'de böyle çalıştığı için, yayınevleri de aynı nakli rolün başka bir ayağını oluşturuyorlar. Ağırlıklı olarak çeviri yayın basıyorlar.

S.A.- *Kültürel anlamda misyonunuz nedir?*

[Bu soru, yukarıda cevaplandığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Yayın yelpazenizde çevirinin yeri nedir? Çeviride nelere dikkat edersiniz?*

B.Ö.- Çeviride önce çeviriyi kime vereceğimize dikkat ederiz. Bunu yayıncılık bakımından da cevaplayayım, sadece çeviri için olmasın. Mutlaka deneyimli çevirmenler aramayız mesela; genç çevirmenlere de mümkün olduğu kadar yer vermeye çalışırız. Ama deneyimsiz bir çevirmenle çalışıyorsak, bir deneme çevirisi isteriz; bir metin üzerinde birlikte çalışabilmek için. Ondan sonra eksiksiz olmasına ve atlanmamasına dikkat ederiz çevirinin. Ardından bu bir edebiyat metniyse üslubu aktarıp aktarmadığına dikkat ederiz. Ama diyelim ki, sosyal bilimler metninde üsluptan daha önemli olan, terimsel olarak Türkçede karşılanıp karşılanmadığıdır önemli olan. Farklı alanlarda farklı şeylere dikkat ediyoruz. Edebiyat çevirilerinde Türkçede nasıl söylendiğine yönelik; orijinalin doğrudan birebir çeviri yoluyla Türkçeye geçmiş olması değil, bir edebiyat metni için onun Türkçede yeniden yaratılmış ve yeniden yazılmış olup olmadığına, okuyucuya bir edebi zevk verip vermediğine bakarız. Çünkü metni alıp doğrudan çevirdiğiniz zaman, sonuçta okuyucu bir edebi eser okumak için o kitabı satın alacak. Onun orijinalde yazıldığı şeyin aslında ne olduğu bilmenin yanı sıra, onun orijinalinde verdiği edebi zevkin aynısının Türkçesi'nden de alıyor olmak isteyecek. O

yüzden daha çok burada biz Türkçede nasıl söylüyorsak, burada bir edebi metne nasıl bir yeni üslup verebilirsek, edebiyat çevirisinden beklentimiz de.

S.A.- *Çeviri kitaplarını seçerken kimlerden yararlanıyorsunuz?*

B.Ö.- [Bu soru yanlışlıkla atlanmıştır.]

S.A.- *Çalıştığınız çevirmenlerde hangi nitelikleri arıyorsunuz?*

B.Ö.- Alanında uzman çevirmen olsun isteriz. Mesela sosyoloji kitabı çevirteceksek, onu bir tarihçiye çevirtmektense, yine sosyolojiyle ilgilenmiş birinin çevirmesini tercih ederiz. Hangi alana yatkınsa, o alanda çeviri yapabilir. Burada belki geniş çevirmenler ve deneyimi olmayan çevirmenlerden de, ilk çalışmalarında çok başarılı işlerin geldiğini gördük. Gerçekten çok özenli ve çok güzel çalışmalar getiren, ilk çeviri denemesini bizimle paylaşan çevirmen arkadaşlarımız oldu. O anlamda deneyimi bir kenara bırakıyorum. Deneyim bir çevirmeni mutlaka geliştirecektir. Zamanla onun esnekliğini, hâkimiyetini arttıracaktır, eskisine göre daha hızlı çalışacaktır. Ama o çevirmenle ilgili bir şey. Ondan önce seçerken bir uzmanlaşma alanını takip ediyoruz daha çok. Mütercim Tercümanlık mezunu her zaman aradığımız bir özellik değil. Aslında olduğu zaman mütercim tercümanlık bize başvurduğu zaman, daha önce çeviribilim alanında çalışmış olmaları, tercih edebileceğimiz bir özellik oluyor. Ama bu bir öncelik değil, yani Türkiye’de çeviribilim bölümü kaç tanedir ve ne kadar mezun verir bir yılda bilmiyorum ama bizim yayınevine başvuran alaylı çevirmen sayısı, mütercim tercümanlık bölümü mezunlarından çok çok daha fazla olduğu için, bu mutlaka aradığımız bir koşul değil, ama tercih nedenidir tabii ki. Akademisyenlerle özellikle sosyal bilimler alanında editörlük yapan arkadaşlarımız çalışıyorlar. Bu da tabii ki uzmanlık alanı meselesi yüzünden bir tercih sebebidir. [...]

S.A.- *Çeviri editörünüz var mı?*

B.Ö.- Çeviri editörümüz yok. Kitap editörleri, çeviri editörlüğünü yapıyorlar aynı zamanda.

S.A.- *Çeviriye müdahale eder misiniz? (Evetse) Çevirmenlerle mi karar verirsiniz? Çeviriye müdahale yanlısı mısınız?*

B.Ö.- Çeviriye müdahale yanlısı değilim. Bunu aynı yayınevinde bile başka editörlerle konuştuğumuzda, onlar ilk etapta belki çeviriye müdahale yanlısıym diyeceklerdir. Çünkü siz de tahmin edebilirsiniz ki, elimize çok korkunç çeviriler gelebiliyor. Eksik, yanlış, yanlış dediğim; bir yorumdan bahsetmiyorum. İngilizce bilmeyen birinin,

çoğunlukla İngilizce bilmeyen birinin, çoğunlukla Türkçe bilmeyen birinin yabancı dil biliyorum demesinden kaynaklanan ve bizim baştan çevirmek zorunda kaldığımız çok sayıda kitap oluyor. Bu bir taraftan “bir sor bin ah işit” gibi bir durum var. Ama iyi bir çevirmenle çalıştığında ve burada İletişim Yayınları olarak da buna ortak bir cevap verebilirim. İyi bir çevirmenin çevirisine müdahale etmeme taraftarıyız. Çünkü iyi bir çeviride, her bir kelimenin belli bir amaçla, belli bir üslubu temsilen seçildiğini, her şeyin ötesinde kişisel bir seçim ve kişisel bir tercih olduğunu, çevirinin bir yeniden yazma çalışması olduğunu [...], onun da yaratıcı bir yazarlık faaliyeti olduğunu ve seçilen her bir kelimeye saygı gösterilmesi gerektiğini düşünüyoruz. İyi bir çeviri, hatasız bir çeviri söz konusu olduğunda çeviriye müdahale etme taraftarı değiliz. Bu durumda çevirmenin tüm tercihlerine saygı duyarız. Hatalı bir durum olduğunda, genellikle çeviriye müdahale ediyoruz.

3.1.1.1.3. “İz Yayıncılık” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: “*İz Yayıncılık*” olarak kendinizi kısaca tanıtırız.

HAMDİ AKYOL: İz Yayıncılık, 1990 senesinde kurulmuş bir yayınevidir. Kuruluş amacı, klasik dönem İslami terminolojiye ait eserlerin, klasik Arapça olan eserlerin çevirilerini yaptırmak; bunları neşretmektir. Bugün 700’e yakın kitabı olan bir yayınevidir.

Marmara Güzel Sanatlar, Resim bölümünde okudum. Fakat yayınevinin editörlüğünü yapıyorum şu anda.

S.A.- *Yayıncılığa neden girdiniz?*

H.A.- Zorlu eserleri, çeviri vasıtasıyla amacına uygun aktararak neşretmektir.

S.A.- *Yayıncılık politikanız içerisinde çeviri işine neden girdiniz? Neden çeviri yayınları yapma gereksinimi duydunuz?*

H.A.- 640 eser sayısı mevcut. 300’e yakın çeviri eserleri bulunmaktadır. [Çeviri ihtiyacı içerisinde girme durumu, yukarıda bahsedildi.]

S.A.- *Hangi tür yayınları çeviriyorsunuz? Neden?*

H.A.- Özellikle tür olarak bir tercih yok. Bir inceleme-araştırma eseri, düşünce eseri, iyi bir edebiyat, tarih, felsefe eseri olabilir. Bunun bir sınırı yok. Bizim yelpazemiz çok geniş. O yelpaze çerçevesinde ne çevrilmesi gerekiyorsa, o çevriliyor.

S.A.- *Kültürel anlamda misyonunuz nedir?*

H.A.- Yayıncıların yaklaşık %90'ının sahip olduğu misyondur. Yani insanlara bir şeyler vermektir. Söylenmemiş ya da söylenmiş ama bilinmeyen bir şeyleri insanlara aktarmaktır.

S.A.- *Yayın yelpazesinde çevirinin yeri nedir? Çeviride nelere dikkat edersiniz?*

[Yayın yelpazesindeki çevirinin yeri, yukarıda cevaplandı.] Çevirilerde birincil olarak dikkat edeceğimiz şey, anlamın doğru aktarılmasıdır. İkincil olarak, anlatım düzgünlüğüdür. Anlam doğru aktarılmış olabilir, ama bozuk aktarılmıştır; anlaşılması zordur. Türkçesinin keyifli ve anlaşılır olup olmadığına bakarız. Üçüncül olarak ise, mütercimi ilgilendirmeyen, mutfağımız içerisinde hallolan bir şey; Türkçe dilbilgisi kuralları bakımından aksaklık olup olmadığının kontrol edilmesidir.

S.A.- *Çeviri kitaplarını seçerken kimlerden yararlanıyorsunuz?*

H.A.- Bizim yayınevimizin iki tür çalışma sistemi var. Birincisi, mesela siz bir kitap çeviriyorsunuz ve bunu yayınlamak istiyorsunuz; yayına değer bir kitapsa ve doğru düzgün bir çeviriye bunu yayınlıyoruz. İkinci olarak, bir kitabın çevrilmesi konusunda karar veririz. O zaman o konuya vakıf, ilgili terminolojiye hâkim, çevirmenler seçeriz. Bu alanda da daha önceden çalıştığımız çevirmenlere veririz.

S.A.- *Çalıştığınız çevirmenlerde hangi nitelikleri arıyorsunuz?*

H.A.- Bu konu, kitabından kitabına değişir. Mesela İslam Hukuku ile ilgili bir kitabın çevirisinde, çeviri yapan kişinin İslami terminolojiye hâkim olması lazım. Mesela şu an burada Almancadan çeviri var. “Hacer-ül Esved” diye bir şey var; Kâbe’deki taş. Şimdi bu arkadaş bunu İngilizceden çevirmiş, *Black Stone*’u görmüş ve *kara taş* olarak çevirmiş. Halbuki o “Hacer-ül Esved”, belli bir karşılığı var, yani o terminolojiye hakim olması lazım. Dolayısıyla her kitaba uygun bir hatta birden fazla çevirmenimiz mutlaka var. Mesela bir felsefe kitabı vardır. Ben çok iyi İngilizce ve çok iyi Türkçe biliyorum. Ama felsefi teorilere ve görüşlere çok aşina değilsem, çuvallarım. O yüzden her konunun içeriğinde ona vakıf bir çevirmen bulunuyor ve ona veriliyor.

S.A.- *Çeviri editörünüz var mı?*

H.A.- Var.

S.A.- *Çeviriye müdahale eder misiniz? (Evetse) Çevirmenlerle mi karar verirsiniz? Çeviriye müdahale yanlısı mısınız?*

H.A.- Çeviriye müdahale yanlısıyız. Burada müdahale etme şeklimiz iki şekilde oluyor.

Çeviri bize geldikten sonra usulen mutlaka okuyoruz. Çevirmen, ne kadar iyi olsa bile gözünden bir şeyler muhakkak kaçmıştır. Eğer gözünden kaçtığını düşündüğümüz hatalar varsa, onlara zaten söylemeye ihtiyaç hissetmiyoruz. Çok fiziksel, bariz, bilinen bir şey çevrilmiş olabilir. Fakat çevirinin genelinde hatalar varsa, bizi çok uğraştıracaksa, genel olarak hatalarının nerede olduğuna dair bir rapor hazırlarız. Çevirmene dosyayı iade ediyoruz. Gözden geçirmesini ve elden geçirmesini talep ederiz. Bunu yapmasına rağmen, halen hatalı olduğunu düşünüyorsak, herhangi bir sınır olmaksızın o çeviriye müdahale ediyoruz. Yayıncının buna hakkı olduğunu düşünüyoruz.

3.1.1.1.4. “Ayrıntı Yayıncılık” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *“Ayrıntı Yayınları” olarak kendinizi kısaca tanıtırız.*

ABDULLAH YILMAZ: Ayrıntı yayınları, 1987 yılında kuruldu. Asıl olarak da o dönemin siyasi koşullarına bir yanıt arayışıydı bu. Hem genel olarak sola eğilimli kişilerin kurduğu yayıneviydi ve hem Sovyetlerin dağılması, arkasından Türkiye solunun arayışları ve dünyadaki teorik gelişmeler çerçevesinde bir arayışın ürünü olarak ortaya çıktı ve bu zamana kadar da genel hatlarıyla bu çizgi sürdürüldü.

Ayrıntı Yayınları'nın kültür yayınlarıyla ilgili Genel Yayın Yönetmenliği'ni yapıyorum.

S.A.- *Yayıncılığa neden girdiniz?*

A.Y.- Bu özel bir arayışın ürünü. Bizim kişisel arayışlarımızla, bunu bir meslek olarak yapma arayışıdır. Genel olarak Türkiye'de yayıncılıkta belli yayıncılarda bu arayışın ifadesi vardır. Metis, İletişim gibi sayabileceğim yayınevleri gibi. Ayrıntı Yayınevi bunların arasındadır. Bu yayınevlerinde birinci kaygı, ticari kaygı olmaktan çok, bir derdin dillendirilmesidir.

S.A.- *Yayıncılık politikanız içerisinde çeviri işine neden girdiniz? Neden çeviri yayınları yapma gereksinimi duydunuz?*

A.Y.- Aslında zaten çeviri ile başladı yayıncılık hayatımız. Dillendirilme niyetinde olunan fikirlerin en iyi ifadesinin çeviri kitaplarda olduğunu, daha doğrusu sorun şudur. Eğer bir iş yapıyorsanız, bunu artık evrensel çapta o işin karşılığını görmek zorundasınız. Bir fikirden bahsediyorsak, bu fikir akımının dünyada ne olduğunu, nasıl bilgilendirildiğini bilmek durumundasınız. Eğer bir sosyalizmin sorunlarından bahsediyorsanız, sosyalizmin sorunlarının dünya çapında ne anlamda tartışıldığını

bilmek zorundasınız. Artık yayıncılık gibi bir alanda yerel kalmak, ancak evrensellikten geçerek olursa, bir anlamı olan bir şeydir.

S.A.- *Hangi tür yayınları çeviriyorsunuz? Neden?*

A.Y.- Biz genel olarak popüler kitaplar yayınlamıyoruz. Biz akademilere hatta akademilerin üst sınıflarına, doktora, yüksek lisans öğrencilerine ve hocalarına yönelik yayın yelpazemiz var. Yani tabiri caizse, biraz üst kültür kesimine hitap ediyoruz. Kitap tercihlerimizde o yöndedir. [...] Aslında bu durumun gerekçesi, biraz önce dile getirdiklerimde gizli. Bir derdimiz var, derdimizi dillendiriyoruz. Derdimizi dillendirdiğimiz zaman, ortaya kendiliğinden çıkıyor. Ben şimdi yemek kitabı ya da on derste zengin olmanın yolları gibi kitaplar yapmıyorsam, bu bir tercih olayıdır.

S.A.- *Kültürel anlamda misyonunuz nedir?*

[Bu soru, yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Yayın yelpazenizde çevirinin yeri nedir? Çeviride nelere dikkat edersiniz?*

A.Y.- Genel olarak çeviride olması gereken koşulların genel olarak yerine getirilmesi gerekir. Bunlar anlatılan olayın kavranmış olması, bu anlatılan duygu, düşünce ve olay bütünlüğünün erek dile en doğru bir şekilde aktarılmış olmasıdır. Yani bir metnin o dildeki yaşayan haliyle, o dilde amaçlanan kitlenin diline en uygun bir şekilde çevrilmesidir. Az evvel söylediğim gibi, akademiye yani belli bir kesime hitap ettiğimiz zaman, bizim dilimiz de popüler kültürdeki bir kitabın dilinden farklı bir özellik göstermesine dikkat etmek durumundayız. Bizim hedef kitlemiz bir lise öğrencisi değil. Üniversitenin üst sınıflarından başlar hedef kitlemiz. Dolayısıyla çevirilerdeki dikkat ettiğimiz hususlardan biri de, bu hedef kitleye uygun bir dile tutturulmasıdır. Türkçeleştirme düzeyinin de buna uygun olarak yapılması gerekir. %90-95 oranında çeviri kitaplar yayınlıyoruz.

S.A.- *Çeviri kitaplarını seçerken kimlerden yararlanıyorsunuz?*

A.Y.- [Bu soru yanlışlıkla atlanmıştır.]

S.A.- *Çalıştığınız çevirmenlerde hangi nitelikleri arıyorsunuz?*

A.Y.- Herhangi bir ayırımım yok. Bu çeviri olayı, diğer bütün olaylardaki gibi, bir yetenek olayıdır. Bir yanıyla eğitim yanısıra, öbür yanıyla da sezgi, sanat, metin üretme, dil algısı/sezgisini yanı sıra aynı oranda gerekli olan bir şeydir. O yüzden “mütercim-tercümanlıklardan” çıkan iyi çevirmenler olduğu gibi, bu bölümün dışında herhangi bir

eğitim alan ya da genel olarak kendini geliştirmiş insanlar arsından da çok iyi çevirmenler çıktığını, ben kendi deneyimlerimle biliyorum.

S.A.- *eviri editörünüz var mı?*

A.Y.- Türkiye’de yayınlarda öyle bir şey yoktur. İşleyiş bir eviri editörlüğü şeklinde değil de, gelen çeviriler önce redaksiyondan geçer. Hangi dilden evrilmişe, o dile uygun olarak çevrilip çevrilmediği kontrol edilir. Daha sonra da son okuma yapılır. Bu durum içerik değil de, daha çok maddiyat alanının ayıklanmasına yönelik olur. O anlamda biz birçok editörle çalışırız. Fransızca ise, Fransızca bilen bir editörle çalışırız.

S.A.- *eviriye müdahale eder misiniz? (Evetse) evirmenlerle mi karar verirsiniz? eviriye müdahale yanlısı mısınız?*

A.Y.- çeviriye müdahale ederiz. evirmenlerle karar vermeyiz. Bunların çeşitli biçimleri var. Bu evirmenine göre de değişir. Rüşünü ispat etmiş ve herkesin bildiği bir çevirmen şöyle bir ricada bulunursa: “Lütfen benim çevirime benden izinsiz müdahale etmeyin!”; bu ricasını kırmayız. Ama henüz bu meslekte yeni olan arkadaşların bu isteklerini geri çeviririz. Bu sözleşmelerimizde de vardır. Son söz bize aittir. Müdahaleyi ancak deneyimli ve çevirmenlerin rızasını alarak yaparız. Amaç burada bağcıyı dövmek değil. En iyi çevirileri ortaya çıkarmak olduğu için, bunu uzlaşı içerisinde yapmak, en doğrusudur. eviriye müdahale yanlısıyım. Türkiye’de yerleşik bir eviri kurumu ve bunun arkasında duracak belli kişiler, gelenekler olmadığu için, gerek piyasanın kendi sorunlarından, gerekse çevirmenlik mesleğinin kendi sorunlarından dolayı, biz sürekli olarak devri daim bir çevirmen kadrosuyla çalıştığımız için, müdahale etmek durumundayız. Ancak bunun önüne geçecek olan, çevirmenlik kurumunun yerleşik hale gelmesi ve eviri kurumlarının kendi müdahalelerini kendisinin yapacak hale gelmesiyle mümkün olabilir. Bu kurum kendi kontrol mekanizmalarını kuramadığu sürece, biz müdahale etmek durumunda kalıyoruz.

3.1.1.1.5. “Ağaç Yayınları” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *“Ağaç Yayınları” olarak kendinizi kısaca tanıtınız.*

MEHMET BAKIR MAYRUK: Yayınevimiz Ağaç Yayınları. 10 senedir faaliyet gösteriyoruz. Kültür kitapları yayınıyoruz. Felsefe, tarih, sosyoloji, edebiyat gibi yayınlarımız var.

S.A.- *Yayıncılığa neden girdiniz?*

M.B.M.- Üniversite okuduk. Biraz kitap gördük. Bir arkadaşın teşvikiyle, tekstil işi yaparken sermayemizi yayıncılıkta değerlendirmeye karar verdik.

S.A.- *Yayıncılık politikanız içerisinde çeviri işine neden girdiniz? Neden çeviri yayınları yapma gereksinimi duydunuz?*

M.B.M.- Türkiye’de telif eser üretecek, güçlü bir bilgi birikimi henüz oluşmamış durumda. Onun da sebepleri var. En büyük sebebi, klasik eserler ve klasik dönemin aralarının açılmış olması, onların üzerine gidilmemiş olmasıdır. O imkân kullanılmayınca, dolayısıyla yeni telif eserler üretmek, çok mümkünmüş gibi görünmüyor Türkiye açısından. O açığı kapatmak için tercüme esere müracaat etmek gerekiyor. Hem Batı merkezleri eserler açısından, hem de klasik döneme tekrar okuyup anlayabilmek için de tercüme yapmak gerekiyor. Çünkü klasik dönemin dili de ya Farsça, ya Arapça, Urduca vs. bu bağlamda tercüme faaliyeti yayıncılık açısından kaçınılmazdır.

S.A.- *Hangi tür yayınları çeviriyorsunuz? Neden?*

M.B.M.- Fark etmiyor. Felsefe, sosyoloji, edebiyat. Hepsi var. Kültür yayıncılığı anlamında değerlendirilebilecek her şey.

S.A.- *Kültürel anlamda misyonunuz nedir?*

M.B.M.- Bu konuda çok iddialı değiliz. Bir misyonu tek başımıza yükleneyecek kadar yayın alanında kendimizi çok iddialı görmüyoruz. Fakat en azından tespit edebildiğimiz bazı konularda yayın materyali hazırlayacak kadar iddialı sayılabiliriz.

S.A.- *Yayın yelpazenizde çevirinin yeri nedir? Çeviride nelere dikkat edersiniz?*

M.B.M.- % 70 diyebilirim. İki açıdan bakmak gerekir. Biri tercüme, diğeri mütercim. Bu ikisi ayrı olarak değerlendirilemez; ama ikisi hakkında konuşulabilecek şeyler vardır. Konuştuğumuz her şey mütercime gidecektir. Türkiye’de bu konu sıkıntılı bir konu. Çünkü kültür yayıncılığı ticari olarak çok kazandıran bir alan değil henüz. Bu alanda yapılacak çeviriler, maliyetli çeviriler olacağı için ve çoğu kez de telifli eserlerin çevirilerine müracaat edileceği için, telif ve tercüme masrafları, eserin ticari kapasitesiyle orantılı değil. Dolayısıyla yayıncı bu konuda çok zorlanıyor. Dikkat edilecek hususlar: doğru eserlerin seçilmiş olması ve doğru eserlerin doğru mütercime teslim edilmiş olmasıdır. Bu şu anlama gelir: Mütercimin her iki dili de çok iyi bilmesi gerekiyor. Bu dili bilmekten kastımız sadece edebiyat alanında vukufiyeti olması gerekiyor. Cümle ve imla bilgisinin de güçlü olması gerekiyor. Bunun dışında da

çevrilmesi için tespit edilmiş olan alanına da vukufiyeti olması gerekiyor. Mesela biz bir felsefe kitabı çevireceksek, felsefenin o alanıyla ilgili bilgiye sahip olması gerekiyor mütercimim. Beklentimiz bu. Ama böyle bir şahıs; hem edebiyatı, Türkçeyi çok iyi kullanan hem de karşı dilin edebiyatını çok iyi kullanabilen ve alanına vakıf bir mütercim bulmak çoğu kere mümkün olmayabiliyor. O zaman eldeki imkânlarla göre, uygun birisiyle bu işi yapmak durumunda kalabiliyoruz. Bu da tabii biraz işi zora sokuyor zaman zaman. Diğer husus, doğru mütercimi bulsak bile, bunun ticari tarafı çıkmaza giriyor. Çok yüksek bir tercüme bedeli ödemek durumunda kalabiliyoruz, doğru adamla çalıştığımız zaman. Yayıncılar burada da sıkıntıya giriyorlar. Böyle bir insanın elinde çok iş olduğu için, bunu ertelemek durumunda kalınabiliyor. Dolayısıyla projelerin gecikmesi de söz konusu olabiliyor. Bu tip sıkıntılar var, tercüme işlerinde. Tüm bu imkânlar söz konusu olmadığı zamanda, vasati bir mütercim ile çalışmak zorunda kalıyorsunuz ki bu takdirde ciddi bir editöryal katkı gerekiyor, mütercimim açıklarını kapatmak için. Bu zamanda hatalar oluşabiliyor. Bu tür şikâyetler sık sık gündeme gelir. Dil tercihleri ile de sıkıntı vardır. Mesela bir kişi alanında çok iyi vukufiyet sahibi olabilir. Fakat kullandığı dil, yayınevinin kullandığı terimlere yabancı olabilir. Bu durumda çoğu kez mütercimle çalışamayacak duruma gelebiliyorsunuz. [...] Çünkü çoğu kere mütercim dilini değiştirmeyecektir. O zaman seçtiğiniz kişinin uygun olmasını gözetiyorsunuz.

S.A.- *Çeviri kitaplarını seçerken kimlerden yararlanıyorsunuz?*

M.B.M.- [...] Yayınevi sahibinin kişisel bilgilerine dayanılarak, mütercime danışılarak halledilebiliyor. Bazen bir mütercim bir eseri çevirerek yayınevine gelebiliyor ya da çevirmeden önce de söyleyebiliyor.

S.A.- *Çalıştığınız çevirmenlerde hangi nitelikleri arıyorsunuz?*

M.B.M.- Temenniler, bir alanda uzmanlaşmış, ihtisas sahibi insanlarla çalışmayı düşündürüyor bize. Ama bu çoğu kez mümkün olmuyor ve fırsat tanımak adına bazen genç mütercimlerle de çalışmak durumunda kalabiliyoruz veya tercüme işine yeni başlamış insanlarla çalışmak durumunda kalıyoruz. Ama beklenmedik bir şekilde yeni başlamış bir arkadaş iyi tercüme de yapabiliyor. Her zaman kötü olmuyor. Eğer mesleğini seviyorsa, kıymet veriyorsa, zaman harcıyorsa ve tercüme konusunda üşengeç değilse, iyi şeyler de çıkabiliyor. Bu takdirde bir mütercim de kazanılmış olunuyor.

S.A.- *Çeviri editörünüz var mı?*

M.B.M.- [...] Yok.

S.A.- *Çeviriye müdahale eder misiniz? (Evetse) Çevirmenlerle mi karar verirsiniz? Çeviriye müdahale yanlısı mısınız?*

M.B.M.- Kaçınılmaz bir şekilde çeviriye müdahale yanlısıyız. [...] Mütercim yazar olmadığı için, yazarın yerine geçerek bir şey yapmıyor. Neticede dilden dile çevrilmiş oluyor. Ama bunu Türkçeye kazandırmak ayrı bir sanat. İşte burada editör devreye giriyor. Çoğu kez bu açıkları editör kapatabiliyor. Çünkü çoğu kez dilden dile çevirdiğimizde metin sıkıcı olabiliyor. Ama anlamını bozmandan, yer yer metne belki müdahaleler yaparak iyi bir çeviri elde edebilirsiniz. Eğer mütercim, bir tercihi kasten bilerek uygulamışsa terminoloji açısından, ısrarı varsa, birlikte karar verilerek yapılabilecek bir şeydir. Ama bu sadece imla ile oymakla ilgiliyse, çoğu kez mütercime gerek duyulmaz. [...]

3.1.2. Çeviri Büroları

Çeviri büroları, bu çalışma çerçevesinde çeviri etkinliğinin yoğun olarak görüldüğü ticari kuruluşlar için üst-kavram olarak kullanılmış, soruların kuruma özel kısımları hariç, patent büroları, Almanya kökenli firmalar gibi diğer ticari kurumları da kapsayacak biçimde hazırlanmasına özen gösterilmiştir.

Çeviri büroları özellikle gündelik metinlerde ihtiyaç duyulan acil çeviri ihtiyacını karşılayan, resmi olarak faaliyette bulunan ve 1972 tarihli 1512 sayılı Noterlik Kanunu çerçevesinde noterlere bağlı olan kuruluşlardır. Kurumlarda bu yüzden yoğun bir çeviri faaliyeti yaşanır, her tür metnin çevirisi üstlenilir.

Türkiye’de gündelik bir metnin çevirisine ihtiyaç duyan bireylerin başvuracakları ilk yerler noterler ve çeviri bürolarıdır. Çeviri büroları her alanda çeviri faaliyeti gösterdikleri ve zamanla geniş bir deneyim elde ettikleri için özellikle resmi evrakların düzenlenmesi konusunda aynı zamanda danışmanlık görevi de görürler. Genelde söz konusu çeviri ile ilgili kurumlar hakkında müşterilerini doğru yönlendirecek kadar bilgiye sahiptirler.

Çeviri bürolarının asıl amacı, çeviri yoluyla ticari kazanç sağlamaktır; çeviri onlar için satışında aracı oldukları ticari bir üründür. Ticaret, amaca yönelik akılcı ticari davranışları gerektirir. Bu açıdan bakıldığında çeviri bürolarının onlar için ticari ürün

olan çeviriye işlevsellik kazandırdıkları görülür; çünkü ticarete ürünün iadesi, ya da bu özel durumda “çevirinin geri dönmesi” kazancı etkileyecektir. Müşteri (çeviriye ihtiyaç duyan) ile çevirmen arasında aracı kurum görevi gören çeviri bürolarının, daha çok akademik boyutta tartışılan “çeviride işlevselliği” kuramsal bilgiye gerek duymaksızın sağlamış olmaları (aksi durumda kazanç sağlayamazlardı!) dikkati çeken bir konudur. Sonuçta bu bürolarda yapılan çevirilerle uluslararası hukuki davalar devam ettirilmekte, uluslararası iş sözleşmeleri imzalanmakta veya yurtdışında öğrenim için gerekli evraklar hazırlanmaktadır.

Yine de çeviri bürolarının çeviri sektöründe önemli bir yer kaplamalarının sebebinin yalnızca (ticari açıdan) işlevsel çeviri anlayışlarından kaynaklanmadığını, aynı zamanda mevcut hukuki düzenlemelerin de bir sonucu olduğunu da belirtmek gerekir.

3.1.2.1. Çeviri Büroları ile Söyleşi

3.1.2.1.1. “Güncel Dil Hizmetleri” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Piyasanın çeviri ihtiyacını karşılayan kurum olarak üstlendiğiniz misyon nedir?*

CELAL YALÇINTAŞ (“Güncel Dil Hizmetleri” Sahibi): Çeviri ihtiyacı bulunan kurumların ya da kişilerin, bu ihtiyaçlarını karşılamak için bir girişim.

S.A.- *Yüklendiğiniz misyon çerçevesinde çevirilerde nelere dikkat ediyorsunuz?*

C.Y.- Bizim için en önemli şey, yaptığımız çevirinin hatasız olmasıdır. Bu bir sektör. Bu sektör içerisinde tutunabilmemiz için sürekli çalışmamız gerekiyor. Şirketlerle uzun süre çalışmamız gerekiyor. Bunun temel şartı da, kaliteli çevirilerin olmasıdır. Yani çevirinin size geri dönmemesidir. Önemli olan budur.

S.A.- *Bünyenizde free-lance olarak çalışan akademisyen bulunuyor mu?*

C.Y.- Var.

S.A.- *Bünyenizde sürekli çalıştırdığınız elemanlarda hangi özellikler ararsınız?*

C.Y.- Hangi konuda çeviri yapıyorsa, o konuda yetkinlik arıyoruz.

S.A.- *Çalıştığınız free-lance çevirmenlerde hangi özellikleri ararsınız/bu elemanları nasıl seçiyorsunuz? Çevirmenlerin kuramsal bilgileri sizin için bir tercih sebebi olabilir mi?*

C.Y.- CV’ sinden değerlendirme yapıyoruz. Sonra deneme çevirisi gönderiyoruz. Deneme çevirisinden sonra dikkatli çalışıyoruz. Ne kadar deneme çevirisi ya da CV’si

iyi olsa bile, hangi konuda uzman olduğunu, biz pratik çevirisinde görebiliyoruz. Yoksa deneme çevirisinde ya da CV' sinde görünen şey, çok fazla şey ifade etmeyebiliyor. Çevirmenlerin kuramsal bilgileri bizim için tabii ki tercih sebebi olur.

S.A.- *Çeviri eğitimi almış ve almamış çevirmenlerde hangi özellikleri gözlemliyorsunuz? Çeviride alaylı-mektepli ayırımına inanıyor musunuz?*

C.Y.- Bu her piyasa için geçerlidir. Sadece bu piyasa için geçerli değildir. Bana göre bütün alanlarda iyi düzeyde eğitim verilmediğini düşünüyorum. Teori verilen yerde, çok yeterli biçimde pratikle özdeşleşen bir eğitim sistemi olmadığından dolayı, çıkanlar mutlaka en az 2-3 sene bu işi öğrenmek için bu piyasada kalmak zorundadır. Hatta 5 seneye kadar diyebilirim. 5-6 seneden az tecrübesi olan arkadaşlara, çok dikkatli yaklaşıyoruz. Yani onların verdiği çevirileri tekrardan kontrolden geçirterek teslim ediyoruz. Aslında tercihimiz mektepli çevirmen olması. Ama çok daha iyi alaylı tanıyorum. O anlamıyla eğitim sisteminin sıkıntısından kaynaklı, çok fazla güven vermiyor açıkçası.

S.A.- *Talebi karşılayamayıp, size geri dönen çeviri ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bunun nedenleri nedendi?*

C.Y.- Karşılaştık. Bunun nedeni, tercümanın çeviri yaptığı alanda yetkin olmamasından kaynaklanmaktadır. Tercüman, o alanda uzman olmadığı için ya da çok yabancı olduğu için, yeterli olmamıştır. Çeviri bize geri dönmüştür. Biz o çeviriye başka bir çevirmen tarafından düzeltip ilettik.

S.A.- *Akademik çevrelerin çeviri alanındaki bilimsel çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

C.Y.- İşin açıkçası, çok fazla haberdar değilim. Bu konuda çok fazla dokümana ulaşabildiğimi de düşünmüyorum. Çok özellikle de aramadım. Biz işin piyasa tarafındayız. Ama kuşkusuz bunlardan haberdar olmak isterim. Bizim için önemli olan sektörel hizmet. Bunu düşündüğümüz için çok fazla ilgili olamıyoruz açıkçası.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çeviri anlayışı, çeviri piyasasındaki etkinlikleri şekillendirecek özellikler taşıyor mu?*

C.Y.- [Yalçıntaş'ın bu konu hakkında bir fikri olmadığından, bu soru yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Üniversitelerle ortaklaşa yürüttüğünüz çalışmalar oluyor mu?*

C.Y.- Onlarla iş yaptığımız oluyor. Ama onlarla akademik çalışma anlamında hiçbir bağlantımız olmadı.

S.A.- *Herhangi bir kurumdan ya da kişiden çeviri işini aldıktan sonra, işi çevirmek için görevlendirdiğiniz çevirmenle ne tür bir işbirliği içine giriyorsunuz?*

C.Y.- İlk önce bizim çok iyi bildiğimiz tercümanlarla iletişime geçeriz. Çünkü biz biliriz ki, biz elimize gelen tercümenin niteliğine göre hangi tercüman uygunsa onunla iletişime geçeriz. Öncelikle onun yapıp yapamayacağını onayını almak zorundayız. Çok farklı spesifik bir konu olabilir ve çevirmen “ben bunu yapamam”, diyebilir. Çeviri süreci başlatıldığında, eğer tanıdığımız çevirmense, artık ondan sonrasına dönüp bakmayız. Geldiğinde kontrolünü yaptırırız ya da yaparız. Onun dışında eğer çok iyi tanımadığımız ve o alanda pratiğini görmediğimiz bir arkadaş çevirisini yapmışsa, ilk sayfalardan sonra hemen kontrol yaparız. O kontrollerden sonra, devam edip etmeyeceğine karar veririz. Bir takibat niteliğinde.

S.A.- *Çeviri bürosu olarak problemlerinizi ve taleplerinizi var mı?*

C.Y.- Problemler var tabii ki. Ben işin işletmeci tarafındayım ama bu işin bir kuralı, kaidesi yok. Tercüme ofisi açabilmenin ya da bu işin bir kuralı olması lazım. Bir yemin meselesi bile çok garip. Bir tercüman, bir noterden yemin alabiliyorsa eğer, artık o Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde her yerde geçerli olması gerekirken, benim çalıştığım noterden onay almak zorunda. Yani bir tercüman 15-20 tane yerden yemin vermek zorunda kalıyor. Bu çok garip bir durum. Elinde bir tane belgesi varsa, onun her yerde geçmesi lazım. Ama böyle işlemiyor. Bunun dışında piyasada çok fazla tercüme ofisi var. Tercüme alanında çalışan arkadaşlar, çok iyi tercüman olabiliyorlar. Ama bu iş böyle dönüyor ve bu işte kar marjını iyi gibi görüp, hemen bu işe soyunuyor. Ama bu işletmeciliktir. Açık söylemek gerekirse, tercümanlıkla bir alakam yok; ben işletmecilik tarafından bakıyorum. Benim için ha tekstilde olmuşum, ha burada olmuşum hiç fark etmiyor benim açımdan. Tercümanlık alanında benim geçmişim 3-4 seneye dayanır. Ben bir tercüme bürosunda mali işler müdürü olarak işe başladım. Bundan dolayı bu piyasayı tanıma fırsatı buldum. Bundan başka sektörlerde de çalıştım. Ondan sonra biz bu işe giriştik. Şimdi bu iş şöyle oluyor: 3-5 tercüman bir araya gelip ofis açıyor. 6-7 ay dayanabiliyor. İşletmecilik olmadığı için, yapamadıkları için, ayakta kalabilmek adına fiyatları düşürüyorlar. Bu genel kuraldır. Bu piyasada kar marjı yüksekse, oraya akım çok olur. Sonrasında kar marjı düşmeye başlar, bu fiyatların aşağıya çekilmesinden

dolayı. Son tahlilde de sermayesi güçlü olan ayakta kalabiliyor. Diğerleri eleniyor. Bu bir sirkülasyon olarak devam ediyor. Bu durum sadece bu alana ilişkin değil. Her sektörde böyledir. Önemli olan işletmecilik. Çok iyi bir aşçı olabilirsin ama bir lokantanın sahibi olamazsın. Aşçılık başka bir şey, işletmecilik başka bir şeydir. Tercüman çok iyi bir tercüman olabiliyor. Ama fiyat “belirleme”, “işletmenin ihtiyaçlarının karşılama” vs. çok farklı bir şeydir.

S.A.- *Bu sorunları çözmeye akademik çevrelerle işbirliğine gitmeyi düşündünüz mü?*

C.Y.- Fırsat bulsak gideriz tabii ki. Temel bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Tercüme sektörünün bir düzene konulması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü tercüman vasfını herkes alabiliyor. Herkes benim gibi ofis açabiliyor. Bunun bir kıstası olması gerekir. Bu piyasa, kendinden gelişen, refleks gösteren bir piyasa halinde şu an. [...] İster alaylı, ister mektepli olsun; 15 sene bu işi yapmış, piyasa anlamında o adama güvenebilirsiniz.

3.1.2.1.2. “Mecidiyeköy Tercüme Bürosu” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Piyasanın çeviri ihtiyacını karşılayan kurum olarak üstlendiğiniz misyon nedir?*

TÜLAY YAVUZ (“Mecidiyeköy Tercüme Bürosu” Sahibi): Biz birçok tercüme bürosundan daha profesyonel olarak çalışmaktayız. İş kapasitemiz fazla. Deneyimimizden faydalanarak, müşterinin tercümeyi nerede kullanacağını öğrenip, ona uygun tercüme yapıyoruz. Zaman çok önemli bizim için. Başka büroların yapamadığı hızda tercüme yapıyoruz.

S.A.- *Yüklendiğiniz misyon çerçevesinde çevirilerde nelere dikkat ediyorsunuz?*

T.Y.- İlk önce dikkat ettiğim şey tercümenin nerede kullanılacağı ve ne kadar önem içerdiği. Bazı tercüme sadece resmi olarak, tasdikleniyor ve evrak olarak kullanılıyor. Kimse içerisine çok fazla bakmıyor. Ancak broşür gibi evraklarda içeriğine bakılıyor. O zaman Türkçesine, gramerine ve anlamında dikkat etmemiz gerekiyor.

S.A.- *Bünyenizde free-lance olarak çalışan akademisyen bulunuyor mu?*

T.Y.- Evet.

S.A.- *Bünyenizde sürekli çalıştırdığınız elemanlarda hangi özellikler ararsınız?*

T.Y.- Bürolarda çalıştırdığım tercümanın çok profesyonel olmasını beklemiyorum sadece normal günlük işleri yapsın yeter. Çünkü normal büroya gelen işler günlük işler. Tercüman normal orada oturuyor, bakıyor ve yazıyor. Bu çok fazla bilgi ve yetenek

gerektirmiyor. Ama dışarıya verdiğimiz işlerde uzmanlık arıyorum. [...] Hangi tercüman hangi konuda iyiyse, o konuda tercüme veriyorum.

S.A.- *Çalıştığınız free-lance çevirmenlerde hangi özellikleri ararsınız/bu elemanları nasıl seçiyorsunuz? Çevirmenlerin kuramsal bilgileri sizin için bir tercih sebebi olabilir mi?*

T.Y.- [Bu sorunun ilk kısım yukarıda cevaplandı.] Evet. Tercih sebebidir. Tercümada genellikle üniversite eğitime çok önem veriyorum. Bilgi düzeyine ve yaşının kırkının geçmiş olmasına önem veriyorum. [...] Bilgi birikimi ve kültürü vardır ve tercüme ona göre çok iyi olur.

S.A.- *Çeviri eğitimi almış ve almamış çevirmenlerde hangi özellikleri gözlemliyorsunuz? Çeviride alaylı-mektepli ayırımına inanıyor musunuz?*

T.Y.- Üniversiteden “mütercim-tercümanlık” mezununun bilgi birikimi olmazsa, bu durum hiçbir işe yaramaz. Birazcık da özel yeteneği olacak ve tercüme yapmasını sevecek. Kendini geliştirecek. Ama bilgi birikimi yok ki! Üniversiteye bitirmiş birisini buraya alın; belgeyi verin, belge ona bakar, o da belgeye bakar. Bilmez. Tercüme yaptıkça gelişir ama ben her zaman “mütercim-tercümanlık” bölümü mezunlarının belli düzeyde tercüme yaptıklarına inanıyorum. Her zaman bir uzmanlık alanının olması taraftarıyım. [...] “Mütercim-tercümanlık bölümünden birincilikle mezun olsa, benim uzmanı olduğum bir konuda benden güzel tercüme yapamaz. Bir konu bilginiz yoksa ne kadar tercümanlık bölümünü bitirirseniz de zor.

S.A.- *Talebi karşılayamayıp, size geri dönen çeviri ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bunun nedenleri nedendi?*

T.Y.- Evet. Nedeni ise uygun tercümana verilmemesidir. Örneğin benim yapmam gereken bir tercüme (fizik alanında), siz kalkar da bir işletme mezunu ya da mütercim tercümanlık bölümü mezunu bir arkadaşına verirseniz, o tercüme geri gelir.

S.A.- *Akademik çevrelerin çeviri alanındaki bilimsel çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

T.Y.- Bildiğim kadarıyla yeterli olmadığına inanıyorum. Eğer bu kadar ciddi bir çalışma yapılıyorsa, tercüme bürolarının fikri alınması lazım. Ben 25 yıllık büroyum, Mecidiyeköy’ün merkezindeyim ve profesyonel bir tercüme bürosu sayılırım. Ama bana bu konuda hiçbir şey gelmedi.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çeviri anlayışı, çeviri piyasasındaki etkinlikleri şekillendirecek özellikler taşıyor mu?*

T.Y.- Türkiye şartları olduğu için az-çok örtüşüyor. Çok profesyonel de olsanız ne bir firma ve ne bir insan yok; çok az. Akademik alandaki çeviri anlayışı çeviri piyasasındaki etkinlikleri şekillendirecek özellikler taşıyor.

S.A.- *Üniversitelerle ortaklaşa yürüttüğünüz çalışmalar oluyor mu?*

T.Y.- Hayır, hiç olmuyor. Böyle bir teklif gelmiyor.

S.A.- *Herhangi bir kurumdan ya da kişiden çeviri işini aldıktan sonra, işi çevirmek için görevlendirdiğiniz çevirmenle ne tür bir işbirliği içine giriyorsunuz?*

T.Y.- Problem olursa görüşüyorum. Çıkaramadığı kelimeler ve anlamadığı konular olduğunda müşteriye soruyoruz. [...]

S.A.- *Çeviri bürosu olarak problemlerinizi ve taleplerinizi var mı?*

T.Y.- Milli Eğitim Müdürü'ne söyleyebilirim. Türkçenin insanlara çok güzel öğretilmesi lazım. Türkçe öğretilmeden, tercüme işinin önümüzdeki dönemde iyi olacağına inanmıyorum. İnsanların Türkçeyi güzel kullanması gerek. [...]

S.A.- *Bu sorunları çözmeye akademik çevrelerle işbirliğine gitmeyi düşündünüz mü?*

T.Y.- Bana öyle bir talep gelse, öğrencilere ders veririm. Deneyimlerimi anlatırım. [...]

3.1.2.1.3. “Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Piyasanın çeviri ihtiyacını karşılayan kurum olarak üstlendiğiniz misyon nedir?*

TEKİN ÜMİT(“Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri” Sahibi): Sektörde en iyi şekilde başarılı olabilmek.

S.A.- *Yüklendiğiniz misyon çerçevesinde çevirilerde nelere dikkat ediyorsunuz?*

Özenli, temiz ve güvenilir bir çeviri yapısı altında sektörde hizmet vermek.

S.A.- *Bünyenizde free-lance olarak çalışan akademisyen bulunuyor mu?*

T.Ü.- Evet

S.A.- *Bünyenizde sürekli çalıştırdığınız elemanlarda hangi özellikler ararsınız?*

T.Ü.- Yabancı dili en iyi şekilde kullanabilecek, aynı zamanda da düzenli, bilgi seviyesi yüksek, araştırmacı olan arkadaşları seçeriz.

S.A.- *Çalıştığınız free-lance çevirmenlerde hangi özellikleri ararsınız/bu elemanları nasıl seçiyorsunuz? Çevirmenlerin kuramsal bilgileri sizin için bir tercih sebebi olabilir mi?*

T.Ü.- Tavsiye üzerine seçilir. Ama araştırmacı özelliğine sahip, gene en iyi şekilde yabancı dillerini kullanabilen tercümanlar ararız. Çevirmenlerin kuramsal bilgileri bizim için tercih sebebi olmaz. Onlar zaman içerisinde zaten bizden birçok şeyi öğrenmiş oluyorlar.

S.A.- *Çeviri eğitimi almış ve almamış çevirmenlerde hangi özellikleri gözlemliyorsunuz? Çeviride alaylı-mektepli ayırımına inanıyor musunuz?*

T.Ü.- İnanıyorum. Alaylı olması bizim için çok daha önemli. Çünkü zaman kaybetmeden en iyi şekilde tercümanımızdan alıp, müşteriye ulaştırmak çok önemli. Tecrübe sahibi olmuş olacak. Yoğunlaşıp işi öğretmek yerine, biz de fazla emek sarf etmemiş olacağız. Mektepli bizim için bir tercih sebebi değil. Bunun nedeni ise, okulda çok fazla öğretildiğine inanmıyoruz. Çünkü eğitimcilerin bilgi eksikliği söz konusu. Bu vesileyle mektepli bizim için çok önemli değil.

S.A.- *Talebi karşılayamayıp, size geri dönen çeviri ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bunun nedenleri nedendi?*

T.Ü.- Evet, karşılaştık. Araştırmacı olduğunu söyleyip, konu üzerinden fazla araştırmayıp konu bilgisine sahip olmayan çevirmenlerde sorun yaşanmıştır.

S.A.- *Akademik çevrelerin çeviri alanındaki bilimsel çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

T.Ü.- O konuda çok fazla bilgim yok. Bu yüzden fazla bir şey söyleyemeyeceğim.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çeviri anlayışı, çeviri piyasasındaki etkinlikleri şekillendirecek özellikler taşıyor mu?*

T.Ü.- Örtüşmüyor. Taşıyor diyebiliriz.

S.A.- *Üniversitelerle ortaklaşa yürüttüğünüz çalışmalar oluyor mu?*

T.Ü.- Hiç olmadı bugüne kadar.

S.A.- *Herhangi bir kurumdan ya da kişiden çeviri işini aldıktan sonra, işi çevirmek için görevlendirdiğiniz çevirmenle ne tür bir işbirliği içine giriyorsunuz?*

T.Ü.- [...] Aldığımız çevirileri, tercümanlara ulaştırdığımızda, eğer o konuya çok fazla hâkim değillerse, “konu yardımcılığı” adı altında biz kendilerine ancak benzer tercümeleri gönderebiliyoruz. Bu konuda yardımlarımız olmuştur.

S.A.- *Çeviri bürosu olarak problemlerinizi ve taleplerinizi var mı?*

T.Ü.- Taleplerimiz olarak, okullardaki eğitimlerin daha iyi ve çok net verilmesi bizim çok daha uygun olur diye düşünüyorum.

S.A.- *Bu sorunları çözmeye akademik çevrelerle işbirliğine gitmeyi düşündünüz mü?*

T.Ü.- Hiç düşünmedim.

3.1.2.1.4. “Güven Tercüme Bürosu” ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Piyasanın çeviri ihtiyacını karşılayan kurum olarak üstlendiğiniz misyon nedir?*

EYÜP ZENGİN: Adapazarı’nda çok fazla olmazsa bile, Türkiye geneli açısından ele alacak olursak, çeviri bürolarının çoğu farklı çalışma stiline sahip. Çeviri bürolarının sahiplerinin çoğununun çevirmen olmadığını görüyoruz. Hatta çoğunun çeviri bölümü mezunu olmadığını zaten biliyoruz. Pek çok çevirmenin alanının yabancı dil olmadığını biliyoruz. Bu çok ilginç bir durum. Ben kendi açımdan, özellikle en doğru ve en güzel çeviriyi yapma prensibine sahip olduğumu söyleyebilirim. Benim çeviri bürosunda öğrencilere özellikle öğrettiğim husus bu. Şunu çok rahat söyleyebilirim; para kazanmak bizim için ikinci planda. Benim her şeyden önce öğretmeye çalıştığım, doğru bir çevirinin yapılmasıdır. Bu konuda bir misyon yüklediğimi ve misyon yüklediğimizi düşünüyorum. Çünkü üniversitede bu alanda hocalık yapan birisi olarak, ben çeviriyi doğru olarak yapmayacaksam ve öğretmeyeceksem; kim öğretecek? Bu çok önemli. [...] Bazen kendimi bölümüm piyasadaki çeviri alanındaki temsilcisi olarak görüyorum. Kendimin yaptığı bir hatayı bölümün hatası olarak değerlendiriyorum. Hatta öğrencilerimizin yaptığı hatayı yine bölümümüzün yaptığı hata olarak düşünüyorum. Diğer taraftan bizim adımıza yapılmış güzel şeylerin, bölüm adına yapılmış güzel şeyler olduğunu düşünüyorum. Önce doğru ve kaliteli çeviri. Eğer yapamıyorsak, onu almamak. [...] Onu çok hızlı ve yarım yamalak bitirmektense, hiç almamak daha iyi.

S.A.- *Bünyenizde free-lance olarak çalışan akademisyen bulunuyor mu?*

E.Z.- Evet, var.

S.A.- *Bünyenizde sürekli çalıştırdığınız elemanlarda hangi özellikler ararsınız?*

E.Z.- [Bu soru, yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Çalıştığınız free-lance çevirmenlerde hangi özellikleri ararsınız/bu elemanları nasıl seçiyorsunuz? Çevirmenlerin kuramsal bilgileri sizin için bir tercih sebebi olabilir mi?*

E.Z.- [Sorunun ilk kısmı yukarıda cevaplanmıştır.] Kuramsal bilgileri tabii ki tercih sebebi olur. Eğer imkânım varsa, eğer bulabiliyorsam, her zaman en iyisini bulmak için gayret gösteririm. Hem kuramsal bilgileri olacak, altyapısı olacak. Hem de pratik kısmı iyi yapabilecek. Mesela benim için tüm bunların yanında hızlı yazı yazabilen bir çevirmen önemlidir. Ama her şeyden önce önemli olan, tabii ki çeviri konusunda hızlı olmasıdır. Çeviride hız çok önemlidir. Doğru yapacaksınız, hızlı yapacaksınız ve terminolojiyi iyi-doğru kullanacaksınız. Bunlar bizim için son derece önemli. Tabii bunların hepsini her zaman bir arada bulamıyoruz. Çünkü aradığımız nitelikteki bir elemanı bulmak kolay değil. Kendi yetiştirdiğimiz öğrencilerde bile, gerçekten ideal çeviri yapabilecek dediğimiz öğrenci sayısı, çok çok az. Çünkü çeviri hakikaten çok zor bir iş. Herkesten bunu bekleyemiyorsunuz. Herkes bu özellikleri taşıyamıyor. [...]

S.A.- *Çeviri eğitimi almış ve almamış çevirmenlerde hangi özellikleri gözlemliyorsunuz? Çeviride alaylı-mektepli ayırımına inanıyor musunuz?*

E.Z.- Çeviride alaylı-mektepli ayırımı tabii ki var. Çeviri bölümünü bitiren bir öğrenci, mutlaka alaylıdan daha iyi olacaktır diye bir kaide yok. Çünkü çeviri bölümü mezunu olmasına rağmen, çok başarısız olanı da görebiliyorsunuz. Ama bunun yanında alaylı olup, gayet iyi çeviri yapanlar da var. Kendisini bir şekilde yetiştirmiş. Kendi çalışmış, kendini belli bir seviyeye getirmiş. Ama tabii ki ideal olan şudur: Teorik altyapısı var. Bununla paralel olarak pratikte de kendisini yetiştirmiş ve ne yapması gerektiğini; ben onu şöyle ifade ediyorum: “manevra kabiliyetini” çok iyi bilebilen çevirmen, yani bir çeviriyi ne kadar değiştirebilir, bir çeviride alternatif olarak neler kullanabilir, bunlar çok önemli. [...] Çünkü biz her alanda çeviri yapıyoruz. Her alanda çeviri yapacak olan birinin, teorik alanda alt yapısının olması lazım, yani çevirideki teorileri, yaklaşımları bilmesi gerekir. Hukuk çevirisini yaparken kullanacağı yaklaşım ile tıbbi çeviride kullanacağı yaklaşım hiçbir şekilde aynı olamaz. Birinde belki kelimesi kelimesine çeviriye ihtiyacımız var, diğerinde belki aha bağımsız çeviriye ihtiyacımız var. Bunları ancak, altyapısı iyi olan, teorik bilgileri iyi olan birisi, manevra kabiliyeti sayesinde yani istediği şekilde hareket etme kabiliyeti sayesinde en güzel şekilde yapabilir.

S.A.- *Talebi karşılayamayıp, size geri dönen çeviri ile karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bunun nedenleri nedendi?*

E.Z.- Bu zamana kadar hatırladığım kadar 1 veya 2 tane çeviri var. Fakat çok ilginç. Bunlar talebi karşılamayla alakalı değil. Çeviri yaparken siz özellikle önemli şeylere odaklanırsanız; ama bu arada önemsiz olarak düşündüğünüz ve üzerinde durmadığınız bazı şeyleri yanlış yazarsınız. Mesela, vatandaşın doğum tarihi. Çok basit olduğu için, çabucak geçersiniz. Diğer tarafla yoğunlaşırsanız, hâlbuki adamın adını ve doğum tarihini yanlış yazarsınız. [...]

S.A.- *Akademik çevrelerin çeviri alanındaki bilimsel çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

E.Z.- Bu çok önemli bir soru bana göre. Çünkü edindiğim bilgilere göre, bu zamana kadar sonuçta bir üniversitede çalışıyoruz. Sürekli bu konularda tartışıyoruz. Sempozyumlara, konferanslara katılıyoruz. Bu alanı takip ettiğimizi zannediyorum. Bu çalışmalarda şunu gördüm; yapılan çalışmalar genellikle teoriye yönelik. Hâlbuki pratik alanda, piyasada çok ciddi problemler var. Doğrusu ben bu hususu çok merak ediyorum; neden akademisyenler, bu konulara eğilmezler? Neden bu konu üzerinde durulmaz. Ben bu konu hakkında yorum yapmak istemiyorum. Ama bu alanda çok ciddi problemlerin olduğunu söyleyebilirim. Kopukluk zaten var. Piyasada yapılan çevirilerin, örneğin ne derece doğru olduğu, nasıl yapıldığı, kim tarafından yapıldığı bir problem. Türkiye’de zaten çevirmenlik bir defa bir bilirkişilik olarak geçiyor. Bir statü kazanmadı. Başlı başına problem. İşte değişik birkaç tane dernek var. Hepsi bundan ibaret. Ama bilirkişilik olarak geçiyor. Avrupa’nın bazı bölgelerinde çevirmenlerin belli bir yeri ve statüsü var. Hâlbuki Türkiye’de bir statüsü yok hala. [...] İlkokul mezunu çevirmenler var. Bu bir problemdir. Özet çeviri yapan var. Bunların değerlendirilmesi, bunların araştırılması lazım. Çeviride yapılan yanlışlar, çeviride karşılaştığımız problemler var. Hala kimse onlara değinmiyor. Asıl problem bu. [...] Bu çalışmaların olmasını bekliyorum. Bu işi yapacak akademisyen arkadaşlarımız var. Herkes teorik olarak çalışıyor, biraz da piyasa ile ilgili çalışmaların yapılması gerektiğini düşünüyorum.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çeviri anlayışı, çeviri piyasasındaki etkinlikleri şekillendirecek özellikler taşıyor mu?*

E.Z.- Akademik çeviri anlayışı, belli kuramlara dayanıyor. Piyasadaki çeviri anlayışının çok büyük bir yüzde ile belli kuramlara dayandığını söyleyemezsiniz. Her çevirmen, kendi bildiği doğrularla beraber bu işi götürüyor. Orada kopukluk var. Problem de kısmen orada.

S.A.- *Üniversitelerle ortaklaşa yürüttüğünüz çalışmalar oluyor mu?*

E.Z.- Kendi üniversitemizde var zaten. Öğrencilerimiz bu alandaki çalışmalarını, bizimle beraber yapıyorlar. Sürekli bizden yardım alıyorlar. Biz her alanda yardıma açığız. Çevirmenler, genellikle kendi mekânlarını, kendi dokümanlarını hiçbir şekilde dışarıya vermiyorlar. Hâlbuki bizim bölümümüzün öğrencileri, istedikleri gibi her dosyanın bütün detaylarına kadar, inceleme, bakma, alıp fotokopi çekirme imkânına sahipler. Bu örneği başka bir yerde göremezsiniz. Sonuçta biz orayı eğitim alanı olarak düşünüyoruz. [...] Diğer üniversitelerle bağımız ciddi anlamda yok tabii. [...] Olmasını çok isterim.

S.A.- *Herhangi bir kurumdan ya da kişiden çeviri işini aldıktan sonra, işi çevirmek için görevlendirdiğiniz çevirmenle ne tür bir işbirliği içine giriyorsunuz?*

E.Z.- Genellikle bir ön bilgi veriyoruz. Çevirinin kime yapıldığını, nasıl yapılması gerektiğini, hangi kaynakların kullanılması gerektiğini, ne kadar süre içerisinde bitirilmesi gerektiğini, nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini tabii ki önceden konuşuyoruz kendi aramızda. Eğer bir çevirmen yapamayacaksa, kısa sürede isteniyorsa, birkaç çevirmen tarafından yapılmasını sağlıyoruz. [...]

S.A.- *Çeviri bürosu olarak problemlerinizi ve taleplerinizi var mı?*

E.Z.- [Bu soru, yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Bu sorunları çözmeye akademik çevrelerle işbirliğine gitmeyi düşündünüz mü?*

E.Z.- Tabii ki düşündüm. Çok önemli, çok güzel bir soru. Mesela ben şunu isterdim; hatta teklif ettim. Bana göre en can alıcı soru bu. Ben bir çeviriyi farklı şekillerde yapayım, teorik olarak karşılaştırma yapalım veya piyasada yapılmış bir çeviriyi alalım, teorik açıdan inceleyelim, yaklaşımlar açısından inceleyelim. Burada hangi metod kullanılmış, hangi metodun kullanılması gerekirdi? Ne kadar doğru, ne kadar yanlış? Bu çeviride hangi yaklaşım uygulanmıştır. Veya ben bir çeviriyi yapayım ve bu çeviride farklı yaklaşımlar uygulayayım; örneğin dört farklı şekilde yapayım. Yaptığım bu çeviriyi teori alanında çalışanlar incelesinler, bir yorum yapsınlar ve beni eleştirsinler. “Bu yapılan çeviriler içerisinde en doğru olan şu.” Veya yapılan diğer çeviriler

içerisinde, bazı şeyleri inceleyelim. Ancak bu noktada pratik ve teorik bir araya gelebilir. Akademik çalışma ile piyasa çalışması, bir araya gelebilir. Türkiye’de nerede ne kadar yapılıyor bilmiyorum. Ama böyle bir çalışmanın olması gerektiğine inanıyorum. Böyle bir çalışmayı çok destekliyorum. Böyle bir çalışma aslında önerdim. Aslında burada çok ilginç bir durumla karşı karşıya kaldım. Herkes teorik alanda çalıştığı için, pratik alana kimse çok fazla yaklaşmak istemiyor aslında. Belki onlarda kendilerine göre haklılar. Çünkü bu işin teorisyeni, olaya sadece teorik açıdan bakıyor. Pratik alandaki değerlendirmenin belki farklı bir alan olduğunu düşünüyorlar. Ama bana göre değerlendirilebilir. Bu çok önemli. Keşke yapılabilse.

3.2. Çeviri Kuramının Uygulamadaki Konumuna Çeviri Eğitimi Almış ve Almamış Çevirmenlerin Yaklaşımı

3.2.1. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenler

Çevirmenler bir bütün olarak çeviri etkinliğinde hem uygulamadan gelen bilgilerin kuramlara aktarılmasında hem de kuramların çeviri piyasasında uygulanmasında rol olarak uygulama ve kuram arasındaki reel bağların belirlenmesini sağlarlar. Bir toplumdaki çeviri anlayışını elbette ağırlıklı olarak mevcut sosyo-ekonomik koşullar belirleyecektir; ancak bu çeviri anlayışından kaynaklanan sorunların ortaya konması ve çözülmesi çevirmenlerden ve dolayısıyla uygulamadan gelecek geribildirimlerle mümkün olur.

Türkiye’de genel hatlarıyla iki tür çevirmen gözlemlenmektedir: çeviri eğitimi almadıkları halde herhangi bir yabancı dil edincini çeviri amaçlı kullananlar, yani “alaylılar” ve en az lisans düzeyinde akademik eğitim almış, aldıkları eğitim sonucu mesleği gereği çevirmen olanlar, yani “mektepliler”. Türkiye’de akademik seviyede çeviri eğitimi, 80’li yılların başlarında, başta Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi olmak üzere İngilizce Mütercim-Tercümanlık bölümleriyle 1983/84 öğretim yılından itibaren başlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde en az lisans düzeyinde çeviri eğitimi almış çevirmenlerin genel hatlarıyla durumları belirlenmeye çalışılmış, söyleşi farklı okullardan ve anabilim dallarından mezun çevirmenlerle gerçekleştirilmiştir. Söyleşiye katılan çevirmenlerin dördü “Mütercim-Tercümanlık” Bölümü mezunu, biri de Meslek Yüksekokulu

“Çevirmenlik” Bölümü mezunudur. Çevirmenlerin dördü halen “serbest zamanlı” çevirmen olarak çalışmaktadır.

Çeviri eğitimi almış çevirmenlerin özellikle meslek yaşamlarının başında çevirmenliği tam zamanlı değil, serbest zamanlı olarak çalışmalarını dikkat çekicidir. Genç ve deneyimsiz olmaları, çeviri piyasasının, örneğin yayınevlerinin birçok iş alanında olduğu gibi adayların deneyimli olmalarını tercih etmeleri, çeviri eğitimi almış çevirmenlerin iş tercihlerinde önemli bir etkidir.

3.2.1.1. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenler ile Söyleşi

3.2.1.1.1. Sertan Aslantürk ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtır mısınız.*

SERTAN ASLANTÜRK: İstanbul Üniversitesi Mütercim – Tercümanlık Almanca 2008 yılı mezunuyum. Türkçe-Almanca, Almanca-Türkçe çeviri yapıyordum. Free-lance çalışıyorum. Mezun olduğumdan beri çeviri yapıyorum. Öğrenci iken yapmıştım ama ciddi anlamda şu an işim haricinde çeviri yapıyordum.

S.A.- *Sizce çeviri nasıl bir eylemdir?*

Sertan A.- Çevirinin benim hayatımda önemli bir yeri var. Çünkü çeviri bölümünü okudum. Çeviri, iki kültür arasında köprüdür. Çevirinin her zaman bir amacı vardır. Çeviri yaparken her iki kültürü de bilmek gerekir. Hedef kitlesi çok önemlidir. Bir çevirinin hedef kitlesine hitap etmesi gerekir.

S.A.- *Çeviri alanında eğitim gördüğünüz öğrenim kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Gerek kuramsal alanda, gerekse uygulama alanında yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?*

Sertan A.- Bence kuramsal anlamda yeterli eğitim aldığınızı düşünüyorum. Çünkü hocalarımız gerçekten teorik anlamda birçok şey katmaya çalıştı bize. Fakat uygulama açısından 4 yılın az bir süre olduğunu düşünüyorum. Çünkü 4 yıllık bir süre yeterli değil. Gerçi bu hocalarımızın suçu değil; daha çok sistemi suçluyorum ben.

S.A.- *Aldığınız çeviri eğitimi, sizin çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılayacak bir çevirmen olmanızı sağladı mı?*

Sertan A.- Hayır, sağlamadı. Belirtmiş olduğum gibi, pratik açıdan eğitim önemli. Teorik açıdan okuyarak ya da dinleyerek birçok şey katıyorsunuz kendinize. Fakat bunu

uygulamaya çevirdiğinizde birçok problem yaşayabiliyorsunuz. Bu nedenle yeterli bulmuyorum.

S.A.- *Akademik alanda çalışmayı neden tercih etmediniz?*

Sertan A.- Bunu hiç düşünmedim. Hiç aklıma gelmedi doğrusu.

S.A.- *Stajınızı nerede yaptınız? Çeviri büroları adına çeviri yaptınız mı? Çalıştıysanız ne tür sorunlarla karşılaştınız?*

Sertan A.- Çeviri bürolarıyla problem yaşıyorum. Bir sorunumdan bahsetmek isterim size. Çeviriye yolluyorlar; ben çevirimi alıyorum. Fakat çeviriye yapıp geri yolladıktan sonra, yaptığım emeğin karşılığını alamıyorum maddi açıdan. Diğer açıdan zaman açısından çok kısıtlıyorlar bana göre. Bir çeviriye 1-2 gün sonrasına istiyorlar. Fakat biraz önce belirttiğim gibi, bir çeviride art alan önemlidir. Hedef kitle önemlidir. Çeviri büroları bunların farkında değiller.

S.A.- *Çeviri ile uğraşan aracı kurum olarak çeviri bürolarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Sertan A.- Müşteri odaklı ve parasal yönden daha çok işlere bakıyorlar. Hedefleri çevirileri geliştirmek değil, daha çok çeviriden ne kazanacaklarını düşünüyorlar bana göre.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor mu?*

Sertan A.- Akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşmüyor bana göre. Çünkü akademik eğitimin amacı, çevirmen yetiştirmek, bilgilerini öğrencilerle paylaşmak. Fakat çeviri bürosunun çok farklı. Daha çok çeviriye geliştirmek değil, var olan bilgileri ile para kazanmak. Bence bir şeyde katkıda bulunmuyorlar. Yapmaları gerek işleri yapıyorlar bence. Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor bana göre. İki çok farklı alanlar. Çok farklı amaçlar var her ikisinde. Belirtmiş olduğum gibi, akademik alan yetiştirmeyi düşünürken, çeviri bürosunun amacı gayet ortada. Ben paramı nasıl kazanırım diye düşünüyorlar.

S.A.- *Öğrenim sürecinde veya çalıştığınız kurumlarda diğer kurumlarla ortaklaşa yürütülen projelere katıldınız mı?*

Sertan A.- Hayır, katılmadım.

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri sürecinde, görevi veren kişi ya da kurumlarla bilgi alışverişinde bulunuyor musunuz? Karşılaştığınız çeviri sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?*

Sertan A.- Tabii ki bulunuyorum. Bu hatta çok önemli bence. Çünkü çeviri sürecinde birçok sorunla karşılaşabiliyoruz. Her zaman irtibat içerisinde oluyorum. Karşılaştığım sorunlara bağlı. Koşut metinlerle çözmeye çalışıyorum. İnternet üzerinden araştırırım. Art alan bilgilerimi kontrol ederim. Hedef kitleye daha iyi nasıl hitap edeceğimi araştırırım. Her iki kültür arasındaki iletişimi nasıl daha iyi sağlayacağımı düşünürüm. Onunla ilgili araştırmalar yaparım. Tabii ki birçok farklı karşılaştığım problemler var. Teorik açıdan aldığım eğitimle aşmaya çalışıyorum.

3.2.1.1.2. Gamze Çimen ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırız.*

GAMZE ÇİMEN: 2007 yılında Sakarya Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü'nü bitirdim. Şu an aynı bölümde yüksek lisans yapıyorum. Tez dönemindeyim. Bununla birlikte yabancı bir firmada, şu anda İngilizceden Türkçeye çeviriler yapıyorum; halkla ilişkiler bazında. Bundan önce de bir kitap çevirisi yapmıştım; Türkçeden İngilizceye. [...] Öğrencilik yıllarında arkadaşlarımla birtakım tez çevirilerine yardımcı olmuştum. Onun dışında, onun dışında profesyonel anlamda çeviri yapmamıştım.

S.A.: *Sizce çeviri nasıl bir eylemdir?*

G.Ç.- Bana göre çeviri, kültürel bir olgudur. Kültürleri birleştiren bir olgudur. Farklı kültürlerden etkilenen ve yeni bir kültür oluşturmaya çalışan kültürleri de, o noktaya ulaştırabilecek bir olgudur. Bu farklılaşmaya yardımcı olabilecek, bir tanım yapabilirim çeviri ile ilgili.

S.A.- *Çeviri alanında eğitim gördüğünüz öğrenim kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Gerek kuramsal alanda, gerekse uygulama alanında yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?*

G.Ç.- Bu konudan kuramsal anlamda beklenen eğitimi aldığımı düşünüyorum. Çünkü kuramsal alanda beklediğimden daha üstün bir eğitim aldım. Açıkçası ben çeviri bölümüne girerken, kuramsal boyutu hiç bilmediğim için, sadece pratik anlamda kendimi geliştireceğimi düşünmüştüm. Kuram işin içine girdiği zaman, benim için yabancı bir kavramdı. Ama 4 senenin sonunda, en azından her makaleyi okuduğumda

anlayacak kadar, kuramsal bilgiye sahip olmuştum. Ama bununla birlikte pratik anlamda özellikle yabancı dilin geliştirilmesi anlamında bir takım eksiklikler vardı. Bu eğitimcilerden kaynaklı, üniversitenin kısıtlı imkânlarla sahip olmasının yanında, öğrencilerden de kaynaklı bir durumdu. Bundan dolayı bir takım pratik problemleri yaşadım piyasada.

S.A.- Aldığınız çeviri eğitimi, sizin çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılayacak bir çevirmen olmanızı sağladı mı?

G.Ç.- Açıkçası, çeviri eğitimi almasaydım ya da çeviri eğitimi sırasında takılı kalsaydım, profesyonelleşemezdim. Çünkü olaya biraz da profesyonel açıdan bakmak gerekiyor. Profesyonellik o açıdan para kazanmayı gerektiren bir durum bir anlamda. Amatörlükten profesyonelliğe geçiş, bu şekilde tanımlanabilir. Sadece bir konuda uzmanlaşmak değil, o işten para da kazanmak. Ben şu anda yaptığım işte, üniversite öğrencisiyken, nereden çeviri gelirse, amme hizmetinde katkıda bulunurken; şu anda yapabileceğim şeylerin üzerine yoğunlaşırım; yapamadıklarımı başka insanlara paslayabiliyorum. Ya da bu konuda eğer bana yine de gelirse arkadaşlarımdan bir takım çeviri ile ilgili teklifler, ücretli olsun-olmasın yapamayacaksam, kendilerine açıkça söylüyorum. Çünkü o bir anlamda öğretilen bize oydu. Çeviriye değer vermek, çeviriye saygı duymak ve kendinin ne boyutta durduğunu öğrenmek. Aslında bu anlamda beni profesyonelleştirdi. Kuramsal boyut zaten bunun belirli bir noktasından tutuyor. Aynı zamanda çevirinin amacı, hizmeti olması; şu anda halkla ilişkiler çevirileri yapıyorum. Yabancı bir ülkede yazılan bir tanıtımın, bir basın bülteninin Türk halkına çevirisini yapıyorum. Bunu yaparken de kuramdan faydalaniyorum açıkçası. Tabii ki, doğrudan kuram şöyledir diye yapmıyorum. Bunu hissiyat olarak hissediyorum. [...] Amaç odaklı çeviri aslında bize hep öğretilen kuramlardan bir tanesiydi. Ben onu refleks olarak aslında hayatıma dâhil etmiştim.

S.A.- Akademik alanda çalışmayı neden tercih etmediniz?

G.Ç.- Akademik alanda aslında tercih edebilirdim. Ama o dönemde bir anlamda piyasaya girip, piyasayı tanımak istedim. Çünkü sadece teori ile sınırlı kalması, beni belki de çok da tek anlamda beni tek yönden besleyebilecek bir şey olurdu. Ama şu anda benim yaptığım, piyasayı tanımak. Piyasanın beklentilerini, benim neyi ne kadar yapabildiğimi keşfetmek. Açıkçası ben şu an keşfetme aşamasındayım. O keşiften sonra akademiye de yönelebilirim. Piyasada da kalabilirim. Önce o keşfi yapıp, ondan sonra

hayatını neyden kazanacağını anladıktan sonra, ona yönelmek, bence aslında herkesin yapması gereken bir şey.

S.A.- Stajınızı nerede yaptınız? Çeviri büroları adına çeviri yaptınız mı? Çalıştıysanız ne tür sorunlarla karşılaştınız?

G.Ç.- Çeviri bürolarında okurken yaklaşık 1,5 ay staj yaptım ve o dönemde çeviriler de yaptım. Kadıköy Tercüme Merkezi'nde. Ben çok şanslıydım. Herhangi bir problem yaşamadım. Çünkü biz zaten en başta şartları konuşmuştuk ve o şartlar dâhilinde bütün süreç devam etti. Ancak şöyle söyleyebilirim: Çeviri büroları benim anladığım kadarıyla, mekanik birtakım şeyler üzerinden gidiyorlar. Toplumda çevirinin farklı bir statü kazanmasına dair herhangi bir çalışmaları yok. Zaten bu onların da işi değil. O ayrı bir mesele. Ama mesela oraya gelen bir öğrencilere mesleği öğretmekten çok ziyade, onu basit işlerde kullanmayı tercih ediyorlar.

S.A.- Çeviri ile uğraşan aracı kurum olarak çeviri bürolarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

G.Ç.- [...] Sadece bir çeviri bürosunda deneyimim oldu. Ama anladığım kadarıyla çevirinin niteliğinde çok, niceliğe önem veren kurumlara dönüşmeleri, bir anlamda üzüntü verici. Çünkü çeviri bürolarında çalışanların çeviri bölümü olma statüsünü kazanmamış olmaları. Yani illa ki her çeviri bürosunda çalışanın çeviribilim mezunu olmasına bakılmaması, noterden yemin zaptı almak için sadece yabancı dil bilgisini kanıtlıyor olmak ve başka herhangi bir şeyin üzerinde düşünmediği gibi konular, bizim üniversitelerde aldığımız ideal çevirmen anlayışına biraz ters düşüyor. Çevirmenlere yeterli sosyal statülerinin tanınmıyor olması da, ideal anlayışımızla ters düştüğünü düşünüyorum.

S.A.- Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor mu?

G.Ç.- Açıkçası ideal olanın pratikte her zaman problem yaşadığını düşünüyorum. Çeviride de bence bu şekilde. Çok eksiklikler var. Çünkü Türkiye'de çevirinin akademik boyuta ulaşması, aslında çok da eski bir olay değil. Daha çok yeni bir olay. Dolayısıyla toplumun da alışıyor olması, zaman gerektiren bir şey. Bence çeviri okulları bu açığın farkında ve akademik anlamda “nasıl tamamlayabilirsiniz” peşindeler. Öyle bir sorgulama yaşıyorlar. Bu süreci aslında birazcık aydınlatıyor. Ama pratikteki çeviri

anlayışları, daha ziyade çeviri bölümü mezunlarının işin içine girmemesinden dolayı, ideal olanın aslında üniversitelerde kalması. Pratikte ise, çevirinin bir anlamda hızlı tüketim malzemesine dönüşmesi. Etraftaki pek çok yabancı dil bölümü bitiren, bilen ya da o ülkede yaşamış insanların da, bir şekilde çeviri yapabileceğini düşünmeleri ve yayınevlerinin de para odaklı düşünüp, sadece uygun fiyatlı olanlara yönelmeleri, aynı zamanda çeviri emeğine saygının yeteri kadar verilmemiş olmasının bu konuda pek çok sıkıntının yarattığını düşünüyorum. Sosyal statüleri, güvenceleri çevirmenler, daha yeni elde etmeye başladılar. Çeviri Derneği'nde yeni bir bildiri yayınlandı. Türkiye'de çevirmenliğin bir statü olarak görülmesi ki bize ideal olarak çevirmenliğin yazarlıkla eşdeğer olduğu anlatıldığı halde, şu anda biz piyasada çok fazla karşılığını bulamıyoruz. Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor olması konusunda ideal olan bu. Akademik alanda çalışmalar bence şu anda tamamıyla kendini bulamamış olmasından dolayı piyasayı yönlendiremiyor. Ama önemli olan akademinin kendi yerini bulması, daha sonra da piyasanın kendi iç dinamiklerinden yararlanıp, eksiklikleri akademi yoluyla kapatmaya çalışması. Bence bu konuda eksiklik var.

S.A.- Öğrenim sürecinde veya çalıştığınız kurumlarda diğer kurumlarla ortaklaşa yürütülen projelere katıldınız mı?

G.Ç.- Katılmadım.

S.A.- Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri sürecinde, görevi veren kişi ya da kurumlarla bilgi alışverişinde bulunuyor musunuz? Karşılaştığınız çeviri sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?

G.Ç.- Şimdiye kadar yaptığım kitap çevirisi, tamamıyla müzelerin mimari özelliklerini anlatan bir kitaptı. Benim de bilmediğim birçok mimari terim vardı. Mimarlık mezunu bir tanıdığımın bilgisinden yararlanmıştım. Zaten bana çeviri işini veren kişi de oldukça bu konudan uzak bir insandı. Dolayısıyla onun bilgisinden yararlanamadım. Fakat konu uzmanlarında terimsel anlamda bilgi alışverişinde bulundum. Bilmediğim halkla ilişkiler terimlerini öğrenme aşamasında, benden daha uzman kişilere danışıyorum. Aynı zamanda danışmanlık aldığımız bir firma var. Oradan da zaman zaman yardımcı oluyorlar. Bunun dışında çeviri sorunu olarak, aslında kişisel yönelimim edebiyat çevirilerineydi. Zaten onu istiyordum. Ama edebiyat çevirmeni olmanın şu anda çok zor bir şey olduğunu ve bu gelişimi de henüz tamamlayamadığım için ve piyasadaki edebiyat çevirmenlerinin de statüsünün şu anda beklenenin altında olduğunu bildiğim

için bu alana yönelemedim. Bunun sıkıntısını yaşıyorum. Hala daha çevirmene yeni metin yaratan gözüyle bakılmama konusu. [...] Örneğin benim çevirilerimi ilgili alanın uzmanı olmayan ve sadece İngilizce bilen insanlar kontrol ediyor. Sadece kuramsal bakış açımı olmasını talep ettiğim cümlelerimin silip, yerine birebir çeviri malzemeleri koyabiliyorlar. Bu da şunu gösteriyor aslında. Çevirmenin bilgisine hala daha güvenilmediği anlamına geliyor. Bu anlamda birtakım kendi fikrimi insanlara aktaramadığımı düşünüyorum. Bunu aktarıırken problem yaşıyorum. İnsanlarda böyle bir bilinç oluşmuyor. Bunun da çeviri bölümlerindeki belki kuramsal birtakım çalışmaların halka indirilmesiyle gerçekleşebileceğini düşünüyorum. Sadece kuramın üniversitelerde kalmamasını, aynı zamanda halkın da bunun da artık bilim olduğunu ve bu konuda çalışan insanların da uzman olarak kabul edilebileceğini ve herhangi bir filoloji bölümünden farklı değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda piyasada eksiklikler var. Çeviri sürecinde yaşadığım problemler: Birincisi çeviriyi yaptığım alana yabancı oluşum. Eğitimi halkla ilişkiler alanında yapmamış oluşum ya da mimari alanda yapmıyor oluşum, bunun en büyük problemi. Çalıştığım insanların çeviri eğitimi almamış olması, çeviri kuramlarına yönelmemiş olmaları, beni bazen onlarla karşı karşıya getirebiliyor. Örneğin kelimesi-kelimesine çeviriye daha çok değer veriyor olmaları, kimi zaman benim oradaki bakış açımı oradakilere karşı sorgulatmamı sağlayabiliyor. Bu bir handikap bence, benim şu anda yaşadığım süreçte. [...]

3.2.1.1.3. Simge Özdemir ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.*

SİMGE ÖZDEMİR: Fransızca biliyorum. Fransızca'yı İzmir Buca Anadolu Lisesi'nde 4 sene boyunca öğrendim. 2004 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim – Tercümanlık Fransızca bölümüne girdim. 2004 yılından beri gerek yazılı, gerek sözlü olsun sürekli çevirinin içerisindeyim. Öğrenciliğimden beri çeviriyi hayatıma entegre etmeye çalıştım. Free-lance çalıştım sürekli.

S.A.- *Sizce çeviri nasıl bir eylemdir?*

S.Ö.- Çeviri iki dilden ziyade, iki kültür arasında da olan bir eylemdir. Çeviride dikkat edilmesi gereken nokta; aslında bakarsanız kültürle birlikte anlamında bir noktada çevrilmesidir. Çünkü gösterilenleri çevirmek olarak görüyorum ben çeviriyi yaparken.

S.A.- *Çeviri alanında eğitim gördüğünüz öğrenim kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Gerek kuramsal alanda, gerekse uygulama alanında yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?*

S.Ö.- İki alanda da yeterli bir eğitim aldığımı düşünmüyorum. Zira 2008-2009 öğretim yılında ilk dönem, Cenevre Üniversitesi'nde Erasmus bursuyla bir dönem boyunca öğrenim gördüm. İki öğretim kurumu arasında çok büyük farklar var aslına bakarsanız. Hem derslerin işlenişi, hem olanakların fazlalığı ikisi arasında çok büyük bir fark yaratıyor. Bizim üniversitemize bakarsanız gerek kütüphanenin olmayışı, gerek hocaların dersleri yeterince iyi anlatamayışı insanları çeviriye de yabancılaştırıyor. Çeviri öğrencisi bir süre çevirmenliği meslek olarak görmemeye başlıyor ve farklı alanlar deniyor.

S.A.- *Aldığınız çeviri eğitimi, sizin çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılayacak bir çevirmen olmanızı sağladı mı?*

S.Ö.- Hayır maalesef sağlamadı. Çünkü çeviri eğitiminde bence öğrenci herhangi bir konuda uzmanlaşacaksa, onunla ilgili terminolojiyi de öğrenmeli. Ama bize verilen eğitime bakarsanız, bizim bölümde uzmanlık alanı sağlayabilecek bir eğitim alacak durumda değiliz.

S.A.- *Akademik alanda çalışmayı neden tercih etmediniz?*

S.Ö.- Aslına bakarsanız, akademik alanda çalışmak istiyorum. Ancak bu free-lance çeviri işini de bu yüzden yapıyorum. Kuramsal alanın uygulama alanından ayrılamayacağını, ikisinin birlikte yürümesi gerektiğini düşünüyorum. Çeviri yapmayan bir insanın çeviri hakkında kanılarda bulunamayacağını düşünüyorum.

S.A.- *Stajınızı nerede yaptınız? Çeviri büroları adına çeviri yaptınız mı? Çalıştıysanız ne tür sorunlarla karşılaştınız?*

S.Ö.- Hayır çeviri büroları adına çeviri yapmadım. İnternet gazetesi için çeviri yaptım. Burayla herhangi bir sorunla karşılaşmadım. Ama sanırım bunun sebebi, “skoposu” iyi belirlemiş olmamızdı. Yani seçtiğimiz metinleri çevirirken, kullandığım dil tarzında da çalıştığım yerin büyük bir etkisi oluyor. Kesin konuşulmuş bir şey olmasa da, şirketi tanıyınca, insanları tanıyınca ne gibi hareket etmeniz gerektiğini biliyorsunuz. Benim “skoposuma” dolayısıyla şirket karar veriyor.

S.A.- *Çeviri ile uğraşan aracı kurum olarak çeviri bürolarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

S.Ö.- Çeviri büroları ile çalışmamamın sebebi, özellikle öğrencilik yıllarındayken çok fazla suiistimal etmek istemeleri. Beni gece saat 22.00’de arayıp, sabah saat 06.00’a kadar çevrilemesi gereken 10 sayfalık bir metnin olduğunu söyleyebiliyorlar. Bunun sayfası için 3-4 Lira gibi komik bir rakam verebiliyorlar. Öğrenciyken henüz çevirmen olarak algılanmıyorsunuz yani. Böyle kötü bir durum var maalesef. [...]

S.A.- Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor mu?

S.Ö.- Aslına bakarsanız hayır. Çünkü günümüzdeki çevirmenlerin pek azı çeviri eğitimi almış kişiler ve çeviriyi sadece iki dil arasında yapılması gereken bir edim olarak görüyorlar. Ancak çeviribilimin, dilbilimin içine biraz girdiğiniz zaman, çevirinin bunlardan daha farklı bir şey olduğunu görüyorsunuz. Belli bir alanda uzmanlığı olan kişi, terminolojiyi gözden geçirirken, herhangi bir bağlamda belli bir manaya gelebilecek bir sözcüğü algılayamayıp, çok daha farklı bir biçimde çevirebiliyor. Günümüzde bunlar çok yaşıyor. Dolayısıyla örtüştüğünü pek düşünmüyorum. Ancak bundan sonra da düzelebileceğini pek düşünmüyorum. Çünkü ters bir durum var. Çeviri eğitimi alanlar çeviri yapmıyor. Çeviri yapanlar çeviri eğitimi almamış kişiler. Böyle de gelişmeye devam ediyor. Piyasayı yönlendirecek özellikler belki edebiyat piyasasında taşıyor. Ama çeviri piyasasına bakarsak, böyle bir özellik taşıyor maalesef. Çünkü onlara yönelik bir iyileştirme programı, hizmet içi eğitim gibi bir durum söz konusu değil.

S.A.- Öğrenim sürecinde veya çalıştığınız kurumlarda diğer kurumlarla ortaklaşa yürütülen projelere katıldınız mı?

S.Ö.- Evet. Kolokyum olmuştu. Seminerlere katılıp takip ettim. Hocalarımızın söyleşilerine katılmaya çalıştım.

S.A.- Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri sürecinde, görevi veren kişi ya da kurumlarla bilgi alışverişinde bulunuyor musunuz? Karşılaştığınız çeviri sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?

S.Ö.- Bulunulması gerektiği kanaatimdeyim. Kesinlikle evet. Bulunurum. Benim genellikle çeviri sorunlarım, dil aktarımı bazında yaşıyor. Haber çevirileri yaptığım için şu anda orada geçen kişileri, kavramları; onların Türkçe karşılıklarını bulma sorunu yaşıyorum. Onları da genellikle internetten birebir çeviriyorum ilk önce. Daha sonra ona

yakın hangi kurum ve kuruluş var, onların tam Türkçe karşılıklarını oturtmaya çalışıyorum. Bir ülkenin başbakanını ya da cumhurbaşkanını Türkçede nasıl geçiyorsa, onları araştırmaya çalışıyorum. Çeviri zorluklarım bu şekilde. Genellikle örgüt isimlerini çevirirken zorlanıyorum. Ama onların da bir süre sonra otomatik hale geleceğini düşünüyorum.

3.2.1.1.4. Gülay Heppinar ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.*

GÜLAY HEPPINAR: 2003'te İstanbul Üniversitesi, Mütercim – Tercümanlık Almanca bölümünü kazandım. İlk tercihimdi. Orta 3'ten itibaren okumak istediğim bir bölümdü. 2007'de mezun oldum. Mezun olduktan 5 ay sonra bir lojistik şirketinde çalışmaya başladım. Lojistik şirketinde de çeviri yaptım. Ara ara çeviri faaliyetlerin de bulundum. Ama sürekli çeviri yapmadım. Almanca-Türkçe, Türkçe-Almanca, İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce dillerinle çeviri yapmaktayım. Çeviri eğitimi almaya başlamadan önce çeviri tecrübem yoktu. Okurken de tecrübem oldu ama dediğim gibi ara ara çeviri yaptım.

S.A.- *Sizce çeviri nasıl bir eylemdir?*

G.H.- Bana göre çeviri; kültürel bir aktarım sürecidir. Kaynak dildeki bir ifadeyi erek dile aktarım sürecidir.

S.A.- *Çeviri alanında eğitim gördüğünüz öğrenim kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Gerek kuramsal alanda, gerekse uygulama alanında yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?*

G.H.- Kuramsal alanda da uygulamalı alanda da yeterince eğitim aldığımı düşünüyorum. Yalnız bunun yeterince eğitimin sadece kurumun öğrencilere verdiği bir eğitim olarak sınırlandırılmaması gerektiğini düşünüyorum. Aynı zamanda bireysel çabaya bağlı olarak da gelişiyor. Hem bu birçok bölüm için aynı şekilde. Ama özellikle çeviri bölüm için de öyle. Eğer kendi çabanız olursa o takdirde tam verim alabilirsiniz mezun olduğunuz bölümden.

S.A.- *Aldığınız çeviri eğitimi, sizi çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılayacak bir çevirmen olmanızı sağladı mı?*

G.H.- Sağladı. Eğer olmasaydı bu kadar verimli olmazdım piyasada. Kendimi rahat hissedemezdim.

S.A.- *Akademik alanda çalışmayı neden tercih etmediniz?*

G.H.- Okul bittikten sonra akademik anlamda çalışmayı tercih ettim hala da istiyorum. ALES problemim var. Onu aşmaya çalışıyorum. Aşınca severek akademisyen olacağım.

S.A.- *Stajınızı nerede yaptınız? Çeviri büroları adına çeviri yaptınız mı? Çalıştıysanız ne tür sorunlarla karşılaştınız?*

G.H.- Mercedes'te yaptım. Stajım süresince "Trados" programında çeviri yaptım. Aynı zamanda çeviri bürosunda staj yaptım. Çeviri büroları olarak aklıma şu anda bir sorun gelmemekte.

S.A.- *Çeviri ile uğraşan aracı kurum olarak çeviri bürolarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

G.H.- Çeviri büroları aslında tabii ki çevirmenlerin çeviriye ulaşabilmesi adına önemli bir kurum olarak düşünüyorum çeviri bürolarını. Ancak çeviri bürolarının çevirmene biraz daha değer vermeleri gerektiğini düşünüyorum.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor mu?*

G.H.- Buna Bence örtüşmüyor tabii ki. Çünkü eğitim almış bir çevirmenin çeviriye bakış açısı her zaman daha farklı oluyor. Her şeyden önce daha bilinçli bakmasını sağlıyor eğitilmiş bir çevirmenin. paralel olarak da tabii ki daha verimli çevirinin ortaya çıkmasını sağlıyor. Piyasadaki çeviri anlayışı daha çok hemen bunu oradan oraya aktarayım, bir ifadeyi diğer bir dilden diğer bir dile aktarayım bitsin şeklinde bakıyorlar. Fazla üzerinde emek harcamadan ürün ortaya çıkarıyorlar. Bu da tabii ki çevirinin niteliksiz bir şekilde insanlar tarafından çevirinin tarafından kötü çevirilerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Bu da çeviri piyasasını etkiliyor tabii ki. Tabii ki taşıyor. Piyasayı yönlendirecek derken şimdi alaylı ve akademisyenleri ayırmak gerekiyor bu konuda. Yani akademik eğitim alanları ayırmak gerekir. Şimdi akademik bir çalışmayı anlayabilmesi için hani biraz eğitilmiş olması gerekiyor o kişinin. Ancak akademik çalışma bence eğitim almış olan çevirmeni bir yere götürebilir ama alaylı çevirmen ise bu çalışmalardan yeterince faydalanamaz.

S.A.- *Öğrenim sürecinde veya çalıştığınız kurumlarda diğer kurumlarla ortaklaşa yürütülen projelere katıldınız mı?*

G.H.- Katılmadım.

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri sürecinde, görevi veren kişi ya da kurumlarla bilgi alışverişinde bulunuyor musunuz? Karşılaştığınız çeviri sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?*

G.H.- Bilgi alışverişinde tabii ki bulunuyoruz. Şöyle hedef açısından, hedef kitleyi belirleme açısından önem teşkil ediyor kurumlar arası bilgi alışverişi. Çeviri esnasında tabii ki sorunlarla karşılaşıyorum. Karşılaştığım sorunları değişik yöntemlerle çözebiliyorum. Koşut metin çalışması kullanıyorum bazı çeviri sorunlarında. Onun dışında hani internette fayda sağlayabiliyor bir alan konusunda, herhangi bir kavram olsun, bir şey hakkında yeterince bilgi sahibi değilsem internette güvenilir kaynaklardan yaptığımız araştırmalarda güvenilir kaynağa ulaşmak çok önemli. İnternette biliyorsunuz ki büyük bir bilgi yoğunluğu var gerekli gereksiz olmak üzere. Yararlı kaynaklara ulaşip, internetten de faydalanıyorum. Onun dışında uzman kişilere de danışıyorum bazen, herhangi bir çeviri sırasında bir zorlukla karşılaşırsam. Saha araştırması da diyebiliriz buna. Şu anda aklıma gelenler bunlar...

3.2.1.1.5. Hilal Meryem Turan ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırız.*

HİLAL MERYEM TURAN: İstanbul Aydın Üniversitesi, Anadolu Bil, Çevirmenlik Bölümü, 2007 mezunuyum. Bölümden ziyade, program mezunuyum. Bu senem 3. senem. 2,5-3 senedir çeviri yapıyorum. Mecidiyeköy Tercüme Bürosu'nda çalışıyorum. Kendi konumumu açıklamak gerekirse; bu işin çok çok başındayım. Branşım İngilizce. İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce çeviri yapıyorum. Büroda haftanın 5 günü full-time olarak çalışıyorum. Memur gibi diyebilirim.

S.A.- *Sizce çeviri nasıl bir eylemdir?*

H.M.T.- Çeviri, çok zor bir iş. Dışarıdan da çok kolay bir işmiş gibi görünüyor. Dışarıdan mesela kendi çevremden şöyle bir izlenim var: Önünüze gelen her metni çevirebilirsiniz. Hukuk, tıp olabilir. Önünüze sunulan İngilizce metni çevirebilirsiniz. Dışarıda böyle bir izlenim var. Fakat bulunduğumuz şartlar altında her şey çevirmek mümkün değil. Çünkü her bir branşın uzmanı var. Mesela şu anda elimde “Harley Davidson” çevirisi var. Bunu mesela bir çeviri bölümü mezunu biraz zor çevirebilir. Çünkü içerisinde teknik kavramlar var. Bunu en uygun yapabilecek kişi, bir makine mühendisidir. Hepsi branş gerektiriyor. Her çevirmen, her metni çeviremez. Her çevirmenin kendi özel alanı olmalıdır. Tercüman kendine bir alan belirlemeli.

Yaptığınız çeviri, tamamen değişir, eğer müşterinin istediği doğrultuda çeviri yaparsanız. Alt tabakaya hitap ediyorsanız, metinden ziyade, onların anlayabileceği kelimeleri kullanıyorsunuz. Şu an aklıma örnek gelmiyor. Belirli bir kesin kural yok. Sunulacağı yere göre, açık ve net söylemek gerekirse, çeviri ile oynuyorsunuz. Oynuyorsanız derken, karşı tarafın daha anlayabileceği kelimeleri kullanıyorsunuz. “Birebir metne bağlı kalmak zorundasın”, diyorlar. Bu edebi metinlerde olabilir. Gündelik de böyle özellikle, bürokrasi tarzı işlerde çok zor.

S.A.- *Çeviri alanında eğitim gördüğünüz öğrenim kurumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Gerek kuramsal alanda, gerekse uygulama alanında yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?*

H.M.T.- Tabii ki yeterli eğitim aldığımı düşünmüyorum. Bu işe başladığımda, açık ve net bir biçimde söylemek gerekirse; Türkçeden İngilizceye hiç çeviri yapamıyordum. Zorlanıyordum. Zamanla pratik yapa yapa, değişik cümle kalıplarını göre göre Türkçeden İngilizceye geliyor. Okuduğum okula gelince, diğer okullardan pek fazla arkadaşım yok. Diğer okullarda eğitim nasıldır, pek bilemiyorum. Buraya gelen stajyerlerden öğrendiğim kadarıyla bir-iki okulun iyiymiş eğitimi. Özel okullar için konuşursak; aynı. Ama bizim okul, yeni olmasına rağmen, ben gayet iyi görüyorum. Tabii eksikleri çok fazla.

S.A.- *Aldığınız çeviri eğitimi, sizin çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılayacak bir çevirmen olmanızı sağladı mı?*

H.M.T.- Hayır. Çünkü okulda verilen eğitim, farklı. Şöyle farklı; yani okulda hep şu öğretildi genel itibariyle. Metne bağlı kalacaksınız. Metin üzerinde, gramer çok önemli. Hâlbuki çeviri bürolarında çok fazla düşünmeye vaktiniz yok. Bir sayfayı, yarım saat içerisinde sizden isteyebiliyorlar. Bu süre içerisinde metni iyi analiz edemiyorsunuz. Burada sadece mesajı vermekle yetiniyorsunuz. Müşteri sizden şunu bekliyor: Sanki şu kâğıt, fotokopi makinesinden geçiyormuş gibi, tak tak tüm tercümeyle çıkartıyor. Böyle bekleyiş var maalesef.

S.A.- *Akademik alanda çalışmayı neden tercih etmediniz?*

H.M.T.- Akademik alanda büyük bir hata yaptım. Çalışmak daha cazip geldi. [...] Ama iş niye tatlı ben de bilmiyorum. Onun pişmanlığını hala yaşıyorum. [...]

S.A.- *Stajınızı nerede yaptınız? Çeviri büroları adına çeviri yaptınız mı? Çalıştıysanız ne tür sorunlarla karşılaştınız?*

H.M.T.- Bir staj yaparken, Bakırköy’de bir tercüme bürosunda çalışmışım. Şu an çalıştığım yer ikinci. Bu sene 3. sene olacak inşallah. Hatta birinci yerim burası. Şu an çok memnunum. Patronum sağ olsun, çok iyi. Her şey yolunda. Normalde tercümanlar, herhangi bir mesleği yoksa evden çalışır. Hatta gece-gündüz çalışırlar. Ben rahatım bu konuda. Çalışma saatlerim, günlerim belli. Aslında bir bakıma rahat bir meslek.

S.A.- *Çeviri ile uğraşan aracı kurum olarak çeviri bürolarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

H.M.T.- Fiyatlandırma konusunda farklılık var. Her tercüme bürosunun kendine özgü bir fiyatı var. Bunları belirleyen dernek, kurum yok. Herkes bağımsız çalışıyor gibi. Siz piyasadan duyduğunuz kadarıyla, fiyatı kendiniz belirliyorsunuz.

S.A.- *Sizce akademik çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu? Akademik alandaki çalışmalar piyasayı yönlendirecek özellikleri taşıyor mu?*

H.M.T.- Yok yani. Pek sanmıyorum. Ben okuldan gördüğüm için, o konuda hep belli kalıplara sokmaya çalışıyorlar sizi. Hâlbuki günlük hayatta çok farklı. Evrakların işleyişi, sunuluşu yani pratik bilgi pek fazla yok. İşinizi yürütecek şeyler pek gösterilmiyor. Sizi belirli bir kalıba sokuyorlar. Bu budur. Başka alternatifi yoktur. Sizi dar bir çerçeveye sokuyorlar.

S.A.- *Öğrenim sürecinde veya çalıştığınız kurumlarda diğer kurumlarla ortaklaşa yürütülen projelere katıldınız mı?*

H.M.T.- Hayır, katılmadım.

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri sürecinde, görevi veren kişi ya da kurumlarla bilgi alışverişinde bulunuyor musunuz? Karşılaştığınız çeviri sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?*

H.M.T.- Tabii ki. [...] Tercüman her şeyi bilemez. Kelimeleri daha iyi oturtmanız açısından, muhakkak bir ön bilgi edinmeniz şart. [...] Müşteriyle irtibat halinde olmak lazım. Eğer sürekli bir yazışma varsa, daha profesyonel kişilerden destek almak lazım. İnternette araştırarak, kelimenin farklı anlamlarını ilgili yerlerden araştırarak sorunlarımı çözüyorum. Çok zor bir meslek. Çok kültür gerektiren bir meslek. Her şeyden haberiniz olacak. Çevirmenliği tavsiye etmiyorum, zor. [...]

3.2.2. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenler

Çeviri etkinliğinin bir bilim olarak görülmeye başlanması ve dilbiliminin hegemonyasından sıyrılıp bağımsız bir bilim haline gelmesi, yakın tarihte gerçekleşen, oldukça yeni bir süreçtir. Bu süreç içerisinde hemen hemen tüm dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye’de de 80’li yılların başından itibaren üniversitelerde Mütercim Tercümanlık bölümleri açılmış, bu bölümlerde serbest piyasa ekonomilerinin uzmanlık ve iş bölümü anlayışlarına uygun biçimde, mesleği çevirmenlik olan bireyler yetiştirilmeye başlanmıştır.

Tüm dünyada kabul görmeye başlayan küresel ekonomi anlayışı ve Avrupa Birliği gibi siyasi ve ekonomik yapıların artması sonucu ülkelerin birbirine yaklaşması, çevirmenlik mesleğini daha da önemli hale getirmiştir. Öte yandan çeviri etkinliği, tarihin ilk dönemlerinden beri, ne sebepten olursa olsun kültürel yakınlaşmaların görüldüğü her yerde zorunlu olarak sürdürüle gelen bir etkinliktir. Başka bir deyişle, çeviriye ve çevirmene, çevirmenlik bir meslek olarak görülsün ya da görülsün tarihin her döneminde ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye’de bu ihtiyaç, akademik seviyede çeviri bölümleri açılmadan önce genelde çok kültürlü ortamlarda yetişmiş, iki veya daha fazla dil bilen, bazen mühendislik, tıp gibi farklı alanlarda eğitim görmüş, ağırlık olarak üniversitelerin “Dil ve Edebiyat” bölümlerinden mezun bireylerce karşılanmıştır. Hatta Mütercim Tercümanlık bölümlerinin kurucuları bile genelde “Dil ve Edebiyat Bölümü” mezunu, çeviriye gönül vermiş öğretim üyesi değerli hocalarımızdır.

Kendilerini bir şekilde çeviri etkinliğinin içinde bulmuş, çeviri eğitimi almadan pratikten yetişen ve deneyimlerini çeviriye uzun yıllar emek verdikten sonra kazanan çevirmenlere piyasa diliyle “alaylı” adı verilir. En önemli özellikleri, çeviri sürecinde karşılaşılan her türlü güçlüğü uygulamadan kazandıkları deneyimlerle yenme yetenekleridir.

Günümüzde çevirmen kimliğinin tam olarak belirlenebilmesi ve uygulama ile kabul gören kuramlar arasındaki bağlantıların belirlenebilmesi için, aralarında çeviriye gönül vermiş çeşitli akademisyenlerin ve değerli hocalarımızın da bulunduğu çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin çeviri anlayışlarının da çevirmenin genel konumunu tespit

edebilmek için irdelenmesi gerekir. Sonuçta çeviri eğitimi almamış çevirmenler (çeviri)bilimde uygulamayı kuramın önüne çekmeyi başaran çevirmen kesimidir. Bu özellikleri ile piyasa şartları karşısında akademik eğitim görmüş çevirmenlerden daha esnek davranabilirler.

3.2.2.1. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenler ile Söyleşi

3.2.2.1.1. Aslı Demirkıran ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtınız.*

A.D.- Uludağ Üniversitesi, Fransızca Öğretmenliği, 2009 yılı Ağustos ayında mezun oldum. 8 aydır da tercüme bürosundayım. Fransızca Öğretmenliğinden mezun olduğum için Fransızca çeviri yapıyorum. Bir de aynı zamanda İngilizce temelim olduğu için İngilizce ve Fransızca çeviri yapıyorum. Full-time olarak çalışıyorum. Mesleki anlamda çeviri tecrübe 8 aylık. Daha önce hiç çeviri yapmamıştım.

S.A.- *Çeviri işine nasıl girdiniz? Neden çevirmen olmayı tercih ettiniz?*

A.D.- Okulu bitirdiğim zaman, kendime meslek anlamında, içinde dil olan bir sektör arıyordum. Bu anlamda da, çevirinin benim için yararlı olacağını düşündüm. Zaten başvurduğumda da İngilizce ve Fransızca olarak meslekleri o şekilde tercih ediyordum. İlk buraya geldim ve burada başladım. Aynı anda da devam ediyorum.

S.A.- *Size göre çeviri, niteliksel olarak ne ifade etmektedir*

A.D.- Çeviriyi çok kısa özetleyecek olursam; benim için elime geçen herhangi bir metnin tercüme edilecek dildeki en güzel anlamını yakalayabileceğim bir şekil aynası olarak tasvir edebilirim kendim için.

S.A.- *Size çevirmen olabilmek için hangi niteliklere sahip olmak gerekir?*

A..D.- Öncelikle anadiline ve daha sonra da tercüme yaptığınız dile çok hakim olmanız gerekli. Benim için önemli olan budur. Daha sonra tabii bunun bir de çeviri çok geniş bir alan olduğu için, bir de farklı terimleri de bilmek gerekir. Yani hem genel kültür, hem de o dile hâkim olmak olarak özetleyebilirim.

S.A.- *Kendi çeviri çalışmalarınızda uyguladığınız yöntemler nelerdir? Bu bağlamda nelere dikkat edersiniz?*

A.D.- İlk olarak bir metni elime aldığım zaman, o dili tercüme edip edemeyeceğime, daha doğrusu içeriğini güzel yansıtıp yansıtamayacağıma önce bir bakarım. Bilmediğim

kelimelere bakarım. Nasıl daha iyi söylenebileceğine bakarım. Daha sonra metnin tamamını kafamda yorumlayıp, daha sonra tercümeme başlarım.

S.A.- *Çeviride karşılaştığınız genel sorunlar nelerdir? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?*

A.D.- Bilmediğim alanlarda, sektörlerde geldiği zaman sıkıntı yaşarım. Mesela okuduğum zaman dış ticaret kursu almıştım. Orda gördüğüm terimlerin İngilizcesini de vermişlerdi. Mesela o konuda sıkıntı yaşamam. Ama tıbbi terimlerde, tıbbi terim çevirisi yaptığımda, sıkıntı yaşıyorum. Çünkü bana dilleri ağır geliyor. Hem de Türkçe karşılığını veremiyorum. Bu tür sıkıntılar yaşıyorum.

S.A.- *Çeviri alanındaki aracı işverenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?*

A.D.- Bazen diğer çeviri bürolarından gelen tercüme gelir. Sıkıntı şu: birebir insanlar çeviriyi eline aldığı zaman nerenin nereyi yansıttığını, birebir görmek istiyor. Bize buraya gelen çevirilerde genelde bunun eksikliğini yaşıyoruz. Bir tarihi koymuyorlar. Unutuluyor. Gözden kaçıyor. Sayılar da, isimler de dikkat edilmesi gereken konular ama. Biz buna dikkat ediyoruz, 2-3 kez gözden geçiriyoruz. Fakat diğer çeviri bürolarında da ben aynı şeyi göremedim. Ama titizlikle yapan vardır mutlaka.

S.A.- *Çevirmen olarak kendinizi, çeviri alanındaki konunuzda söz sahibi olarak görüyor musunuz?*

A.D.- Başlangıçta öyle düşünemiyordum. Çünkü çok yeniydim, neresinden başlayacağımı da bilemiyordum. Fakat zamanla tecrübeyle bunun ilerleyeceğini düşünüyorum. Fakat şimdilik iyi bir ilerleme katlettiğimi düşünüyorum.

S.A.- *Aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştiğiniz çeviri işlerinde sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlardan bahsedebilir misiniz?*

A.D.- Genellikle yok.

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri esnasında, gerektiği durumlarda işveren ile görüşüyor musunuz?*

A.D.- Tabii. Sıkıntıların yaşandığı yerler, genelde belgenin okunamaması olabilir. Bu tip konularda görüşülür. Ancak bu konuda olur. Çünkü ilk elime belge geçtiğinde bir bakarım, bir incelerim; eğer yapılamayacak gibiyse zaten, yapılamayacağı söylenir.

S.A.- *Çeviri piyasasındaki sorunlara ne tür önerileriniz olabilir?*

A.D.- Sorunların niteliğine de bağlı tabii ki. Genelde içerik konusunda sorunlar yaşanıyor en çok. Birebir karşılığının verilememesi. Daha doğrusu kendi anadilimizde

tam olarak ifade edilememesi. Çok basit bir örnek vereyim: bildiğimiz “Contact” kelimesinin kontak olarak yazıldığını gördüm. Bir iletişim olduğu zaman, yansıttığı durum farklıdır. Bu konularda ben daha çok sorun yaşadığını düşünüyorum. Birebir, kelimesi kelimesine çevirinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Genelde de sanırım bundan sorun, sıkıntı doğmakta.

S.A.- Sizce üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi veriliyor mu?

A.D.- Mütercim-Tercümanlık okumadığım için bilmiyorum. Fakat ben genel anlamda okullarda verilen teorinin, günlük alanda iş hayatına girdiğinizde yararlı olmadığını düşünenlerdenim. Mütercim-Tercümanlıklarda üniversitelere göre değişir eğitimi. Eğer teori ağırlıklı giden üniversiteler varsa, ben o öğrencilerin günlük hayatta zorlanacağını düşünürüm. Ama tam aksine daha çok pratik, daha çok öğrencilerin işe yarayacağı şeyleri ağırlıklı olarak görürlerse, bunların da daha faydalı olacağını düşünürüm.

S.A.- Alaylılar mı yoksa mektepliler mi çeviriye daha yatkın?

A.D.- Gözlemlerime göre, alaylılar daha revaçta gibi görünür. Çünkü daha fazla tecrübeleri, bilgileri vardır. Elinden çok daha fazla belge geçmiştir. Fakat benim isteğim mekteplilerin alaylı olabilmesidir. Sonuçta 4-5 yılını veren bir öğrencinin, okulu bitirdiği zaman alaylı yolunda ilerlemesi. Yani mektepte gördüklerini gündelik hayatta kullanabilmesi önemlidir. O yüzden ikisinin karışımının daha yararlı olacağını düşünüyorum.

S.A.- Sizce akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu?

A.D.- Mütercim-Tercümanlıkta nasıl bir eğitim veriliyor bilmiyorum. Fakat kendi bölümümde de çeviri dersi aldım. Onlar genelde gazete kupürleri ya da edebi eserlerin bir sayfalık çevirileriydi. Basitlerdi. Çok fazla zorlanmıyorduk. Fakat buraya da başladıktan sonra gerekli olanlar pek de onlar değilmiş. Çünkü firmaların gönderdikleri faaliyet belgeleri olsun, ticaret sicil gazeteleri, vekâletname olsun; bunların verilmesi, daha yararlı olurmuş diye düşünüyorum. Aldığım çeviri dersleri tamamen pratikti. Hiç teori almadım.

S.A.- Çeviriye bilimsel bakış, sizin için ne ifade etmektedir?

A.D.- Bilimsel çalışmalar, sanırım teoriye dayalı oluyor. Benim de teorik anlamda çeviri hakkında pek bir bilgim yok. O yüzden pek yanıtlayamayacağım. Sonuçta

bilimsel anlamda çeviri pratikte değil de, daha çok geçmişten günümüze kattıkları teoriler, kuramlar olarak ele alıyorsunuz, bilimsel olarak derken. O konu hakkında bilgim olmadığı için, yorum yapamayacağım.

S.A.- *Çeviri ile ilgili akademik alanda gerçekleşen toplantı ve etkinliklere katılıyor musunuz?*

A.D.- Bugüne kadar hiç katılmadım.

3.2.2.1.2. Roberta Çirişyan ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtınız.*

ROBERTA ÇİRİŞYAN: Ben Roberta Çirişyan. 7 yıldır free-lance olarak bu işi yapıyorum. Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı mezunuyum. İngilizce de biliyorum. Ermeniyim aynı zamanda. 3 dili de küçüklüğümden beri konuşuyorum. Ermenice ve Yunanca anadilim. Yunanca Okuma yazma yok; annem Yunan çünkü. Lise 2 ve lise 3 dil bölümünde sadece İngilizce ile geçti. Yunan Dili ve Edebiyatı vardı. Hazır okuma-yazma öğrenirim dedim. Ermenice doğduğumdan beri konuşuyorum-yazıyorum-konuşuyorum zaten. Çeviri alanındaki tecrübem 7 yıldır derslerle beraber başladı. Tercüme bürolarına minik çevirilerle başladım. Mezun olduktan sonra bir tercüme bürosuna müşteri temsilcisi olarak girdim. Ofiste yapılacak büyük çeviriler olmadığı için arada küçük küçük çevirilerde yaptım.

S.A.- *Çeviri işine nasıl girdiniz? Neden çevirmen olmayı tercih ettiniz?*

R.Ç.- [Çeviri işine nasıl girildiği yukarıda açıklanmıştır.] Okulla ilgili oldu. Güzeldi dersler, eğlenceli geçiyordu.

S.A.- *Size göre çeviri, niteliksel olarak ne ifade etmektedir?*

R.Ç.- Çeviri, gördüğünü karşıdakinin anlayabileceği bir şekilde anlatmaktır aslında. Öyle kelimesi kelimesine anlatmak, pek bir şey değil. Ama biz yeminli tercüman olduğumuz için, ne görürsek onu yazmak zorundayız. Buna da lokalizasyon da araya giriyor tabii. Atasözü ortaya çıktığı zaman, onu yabancı bir dilde olduğu gibi çevirmek yerine, Türkçeye hangisi uyuyorsa, yani kişinin anlayabileceği şekilde anlatmaktır çeviri.

S.A.- *Sizce çevirmen olabilmek için hangi niteliklere sahip olmak gerekir?*

R.Ç.- O iki dili çok iyi bilmesi lazım. Konuşması, yazması iyi olmalı. Mümkünse sözlüğe bakmamalı. Ama mecbur sözlüğe bakmak zorundayız. Bildiğimiz kelimeye bile bakmak zorundayız. Çünkü her kelimenin milyon tane anlamı var. Ondan önce o kişinin

bir de konuyu iyi bilmesi lazım. Her konuya göre de yapmak zor çünkü. Hukuki bir şeyi ben hayata anlamam. Türkçesini okuduğumuzda da anlamıyoruz bazı şeyleri.

S.A.- *Kendi çeviri çalışmalarınızda uyguladığınız yöntemler nelerdir? Bu bağlamda nelere dikkat edersiniz?*

R.Ç.- Önce gramerin düzgün olmasına ve anlaşılır olmasına dikkat ederim. Tam düzgün ve doğru anlamında kullanmaya dikkat ederim.

S.A.- *Çeviride karşılaştığınız genel sorunlar nelerdir? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?*

R.Ç.- Bir çeviriyi nasıl yapacağımı bilemediğim ya da buna ne desem diye düşündüğüm zamanlar çok oluyor. Onu en güzel internetten araştırırım. İnternet olmazsa hiçbir şey olmuyor. En azından böyle bir cümle kullanılmış mı diye bakmak en güzeli.

S.A.- *Çeviri alanındaki aracı işverenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?*

R.Ç.- [Söyleşi boyunca, patronu Çirişyan'ın karşısında oturmaktadır.] Bazı yerlerde gereksiz olabiliyor. Ama genel olarak olması gerekli. Herkes kimi nerden bulabileceğini bilemiyor. Bu konuda bürolar, çevirmenleri tanıdığından, bürolarla çalışmak daha iyi.

S.A.- *Çevirmen olarak kendinizi, çeviri alanındaki konumunuzda söz sahibi olarak görüyor musunuz?*

R.Ç.- Evet.

S.A.- *Neden kendinizi böyle görüyorsunuz?*

R.Ç.- [...] Açıklık getiremedi.

S.A.- *Aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştirdiğiniz çeviri işlerinde sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlardan bahsedebilir misiniz?*

R.Ç.- [İşvereni karşısında oturduğu için, bu soru sorulmamıştır.]

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri esnasında, gerektiği durumlarda işveren ile görüşüyor musunuz?*

R.Ç.- Evet. Görüşmek lazım. Teknik gibi bir durumda mesela “biz şunu diyoruz, sizin için uygun mudur” diye sormak çok daha iyi. [...]

S.A.- *Çeviri piyasasındaki sorunlara ne tür önerileriniz olabilir?*

R.Ç.- Çok fazla sayıda büro olduğu için, herkes herkesle çalışabiliyor. Kimin daha iyi olduğu belli olmuyor.

S.A.- *Sizce üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi veriliyor mu?*

R.Ç.- Hayır verilmiyor. Mütercim Tercümanlık bölümlerini bilmiyorum. Yunan Dili ve Edebiyatı olarak kendi bölümümden bahsedeyim. İstanbul Üniversitesi, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı 2001 yılı mezunuyum. İlk mezunlar 2000 mezunlarıydı. Hazırlık vardı. Hazırlık sınıfında Yunancayı öğretiyorlar. Direkt dil ve edebiyata girdikleri için, eski Yunan Dili'nden gelme hocalar vardı. Çağdaş Yunan Ankara'da vardı sadece. Oradan da mezunları geldi bize çağdaş Yunanca öğretmek için. Benim mezunlarım konuşamıyorlar. Ama yazmada süperiz. Sözlü çeviri çok kötü. [...] Ama Boğaziçi Üniversitesi mütercim tercümanlık mezunları süper çeviriyorlar. Çünkü direkt fabrika gibi otomatikman çeviriyorlar. Ama nasıl yapıyorlar ve nasıl öğretiyorlar, bu konuda fikrim yok.

S.A.- *Alaylılar mı yoksa mektepliler mi çeviriye daha yatkın?*

R.Ç.- Aslında mektepli olup da çalışmak güzel. [...] Ben ilk çeviri piyasasına girdiğimde, çeviri yapamıyordum. Dışarıdan pratik yaparak çok daha iyi oluyor. Ancak okul da gerekli.

S.A.- *Sizce akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu?*

R.Ç.- [Akademik alanda fikri olmadığı için, bu soru sorulmamıştır.]

S.A.- *Çeviriye bilimsel bakış, sizin için ne ifade etmektedir?*

R.Ç.- O konuda fikrim yok.

S.A.- *Çeviri ile ilgili akademik alanda gerçekleşen toplantı ve etkinliklere katılıyor musunuz?*

R.Ç.- Hayır katılmıyorum. Hiç bilgim olmuyor aslında.

3.2.2.1.3. Alper Mizrahi ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.*

ALPER MİZRAHİ: İsmim Alper Mizrahi. İbranice tercümanlık yapmaktayım. Onun dışında İbranice özel ders de vermekteyim. İsrail'de 6 yıl kaldım, "Bilgisayar Programcılığı" okudum. Fakat daha sonra proje aşamasında yarım kaldığı için ve ailevi sebeplerden ötürü, buraya tekrar geri döndüm. Buraya döndükten sonra 1-2 yıl İbranice ile bir şey yapmadım. Sonra tesadüfen bir yerden zannedersenim isim benzerliği yüzünden bir çeviri gönderildi bana. Ben de kabul ettim. Zaten o sırada çalışmıyordum. Baya da zor bir çeviriydi. 8-10 sayfalık hukuki bir sözleşme gibi bir şeydi. Bir haftada uğraşıp bitirdim. Sonra bu iş hoşuma gitti, yapabilirim diye düşündüm. Gerçi ondan

sonra hemen bu işe başlamadım. Sonra bazı arkadaşlar, niye bu işi yapmıyorsun diye telkinde bulundu. Tekrar bu işe giriştim. İnternette ilanlar falan baktım ve böylece bu işe girdim.

S.A.- Çeviri işine nasıl girdiniz? Neden çevirmen olmayı tercih ettiniz?

A.M.- [Çeviri işine nasıl girildiği, yukarıda cevaplanmıştır.] İbranice nadir bir dil olduğu için, çok sık çeviri işi çıkmıyor, ama çeviri bürolarında bu konuda yetersiz ve çok az tercüman olduğu için birbirlerine paslıyorlar. Dolayısıyla ben tanımadığım, bilmediğim hatta farklı şehirlerden tercüme büroları vasıtasıyla iş alıyorum. Şu anda MSN’imde 70-80 tane tercüme bürosu var. Birçok yerden hep arıyorlar. Fırsat buldukça yapıyorum.

S.A.- Size göre çeviri, niteliksel olarak ne ifade etmektedir?

A.M.- Bir belgeyi bir dilden alıp, diğer bir dile aktarmaktır. O belgedeki anlatılmak istenen şeyi, diğer dile doğru bir şekilde nakledebilmektir.

S.A.- Sizce çevirmen olabilmek için hangi niteliklere sahip olmak gerekir?

A.M.- Kendi anadilini ve gramer bilgisini çok iyi bilmesi gerekir. Gramerinin iyi olması gerekir. Genel kültürünün iyi olması gerekir. Çünkü çeviri çok farklı alanlarda olabiliyor. Bir gün hukuki, bir gün teknik konularda çıkıyor. Ben de hayatımda tesadüfen farklı alanlarda eğitim gördüğüm için, o konuda biraz şanslı görüyorum kendimi. [...] Genel kültürüm de genel olarak iyidir.

S.A.- Kendi çeviri çalışmalarınızda uyguladığınız yöntemler nelerdir? Bu bağlamda nelere dikkat edersiniz?

A.M.- Farklı yöntemler uyguladım zaman içinde. İlk başta direkt alıp cümle cümle çevirmeye çalışıyordum. Daha sonra tabii arada şimdi bazı kelimeler çıkıyor. O yüzden ilk başta metni baştan okuyup, bilmediğim bir şey varsa, onları tespit etmeye karar verdim. Sonra onların karşılıklarını bulup, daha sonra hızlı bir şekilde çeviri yapıyorum. Ben çevirmenliğin etik bir tarafının da olmasının gerektiğini düşünüyorum. Yani bu ilk çalıştığım bürolardan noter tasdikli olması gerektiği için, notere gitmiştik beraberce. Orada kısa bir tercüme işi vardı ve orada beraber tercüme yapmadan önce, oradaki görevli bayana bir İngilizce tercüme işi geldi. O kadar yuvarlak ve basit bir şekilde çeviriyordu ki, hiç hoşuma gitmedi. Yani cümlelerin yarısını yutuyordu. İçimden bu işler bu kadar mı dedim. Daha çok zamanımı alsa bile, mümkün olduğunca metne sadık

kalmayı gerekli görüyorum. Bunun etik olduğunu düşünüyorum. Mümkün olduğunca tam hakkıyla o şeyi çevirmek gerektiğini düşünüyorum.

S.A.- *Çeviride karşılaştığınız genel sorunlar nelerdir? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?*

A.M.- Mesela sözlüklerde bulunamayacak kısaltmalar, bazı atasözü, deyim gibi şeyler olduğunda, kaynak bulmakta zorlanıyorum. Ama neyse ki çağımız internet çağı. En azından internetten bu konuda yararlanabiliyoruz.

S.A.- *Çeviri alanındaki aracı işverenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?*

A.M.- Onlar sayesinde işleri buluyoruz. Bir açıdan onlara bağımlıyız. Onlar da bunun karşılığında belli bir bedelini alıyorlar. Ne kadarını alıyorlar, onu bilmiyorum açıkçası. Merak da ediyorum aslında. Bunun muhakkak bir piyasası vardır. Ne kadar bir oranda alındığını bilmiyorum. Ama ben kendime bakıyorum. Benim için yeterli olanı alıyorum, sonrası onun vicdanına kalmış diyelim. Tabii ki esas emeği biz harcıyoruz, ama onlar da işin ticaretini yapıyorlar sonuçta. Olumlu ya da olumsuz şeyim yok; nötr.

S.A.- *Çevirmen olarak kendinizi, çeviri alanındaki konumunuzda söz sahibi olarak görüyor musunuz?*

A.M.- Evet, çevirmenlerin oluşumlarını internetten görüyorum. Çok aktif zamanım olmadığı için, katılma fırsatı olmadı. Ama çevirmenlerin bir araya gelip, kendi haklarını aramaları falan, bunların olması gerektiğini düşünüyorum. Kendimi genel olarak çevirmen olarak söz sahibi olarak göremiyorum. Ama kendim nadir bir dilde tercüme yaptığım için, o açıdan biraz şanslı görüyorum. Sonuçta bir şekilde bana muhtaç kalıyorlar, dönüp dolaşıp yine bana geliyorlar. O açıdan ben şanslıyım. Ama genel olarak çevirmenlerin sorunları var tabii.

S.A.- *Aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştiğiniz çeviri işlerinde sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlardan bahseder misiniz?*

A.M.- Şöyle bir sorun yaşıyorum; bir zaman sorunu yaşıyorum. Yani verilen işlerde çok çabuk, çok kısıtlı bir zaman veriliyor. Kısıtlı bir zamanda mesela çok uzun bir metnin çevrilmesi istenildiğinde, o zaman çevirinin kalitesi ister istemez düşmek zorunda kalıyor. Bu durum benim hiç hoşuma gitmiyor. Bu şekilde yapmak istemiyorum. Ama bürolar böyle sıkıştırıyorlar. Çünkü müşterilerden o yönde bir talep geldiği için, onlar da bu yönde bize baskı yapıyorlar. Ben kesinlikle çok fazla sıkıştırdıkları zaman kabul

etmiyorum işi. Ben bu kadar zamanda yapabilirim, diyorum. Eğer kabul ediyorsanız, edin diyorum.

S.A.- *Çeviri işini kabul etikten sonra çeviri esnasında, gerektiği durumlarda işveren ile görüşüyor musunuz?*

A.M.- Gerekli durumda görüşürüm. Mesela belirtilen zamanda yetişmeyecek, bir sorun çıktı ya da gönderdikleri belgeler tam net okunmuyor. Bu tür problemler olduğu zaman görüşürüm. Onların telefonlarını her zaman alırım. Acil bir durumda ulaşabilmek için. Çünkü hafta sonu çalışıyorum genellikle. Müşterilerle irtibata geçmem. Belki ben öyle bir talepte bulunsam bile, herhalde bana varmazlar. Asıl müşteriyle görüşme durumum oldu. Aracı kurum kendisi istedi görüşmemi. Ayrıntılı sormak istedikleri şeyler falan var dediler. Telefonunuzu verebilir miyiz, dediler. Tabii olabilir, dedim. O şekilde böyle birkaç görüşmem oldu.

S.A.- *Çeviri piyasasındaki sorunlara ne tür önerileriniz olabilir?*

A.M.- Bu konuda çok fazla kafa yormadım. Tabii, bir birlik olmakta fayda var. Çevirmenlerin ortak bir platformda birbirlerini dinleyip, ortak sorunlarını tespit edip, daha kolay bir çözüme ulaşabilirler.

S.A.- *Sizce üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi veriliyor mu?*

A.M.- Üniversitelerdeki eğitim durumunu tam olarak bilmiyorum. Ama zannedersen orada bilimsel bir eğitim veriliyor. Ama bu çok pratiğe yönelik bir eğitim verildiğini sanmıyorum. Yani piyasa koşullarıyla, oradaki eğitimin arasında biraz fark olduğunu düşünüyorum. Bu işin doğası gereği. Çünkü üniversite bir bilim kurumu. Orada işin doğrusu verilmek zorunda. Ama tabii ki piyasa şartları o doğruları bazen eğip-bükebiliyor.

S.A.- *Alaylılar mı yoksa mektepliler mi çeviriye daha yatkın?*

A.M.- [Bu soru, yukarıda cevaplandırıldığından yöneltilmemiştir.]

S.A.- *Sizce akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu?*

A.M.- Pek örtüştüğünü düşünmüyorum.

S.A.- *Çeviriye bilimsel bakış, sizin için ne ifade etmektedir?*

A.M.- Bence bilimsel bakış, aynı zamanda ahlaki bakıştır. Yani dediğim gibi, çevirinin doğru bir şekilde aktarılması, onun ahlaki olarak olması gereken durumudur. Doğru bir şekilde aktarılacak için de, bunun biliminin öğrenilmesi gerekir.

S.A.- *Çeviri ile ilgili akademik alanda gerçekleşen toplantı ve etkinliklere katılıyor musunuz?*

A.M.- Ne kadar katılmak istesem de katılmıyorum. Zaman açısından ve aslında çok haberim olmadı aslında bu tür etkinliklerden. Olursa zaman bulabildikçe etkinliklere katılmak isterim. Kendim kişisel bu olarak bu işi daha bilimsel bir şekilde yapmak isterim. Piyasa şartları el verdiğince tabii.

3.2.2.1.4. Egemen Gündoğdu ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.*

EGEMEN GÜNDOĞDU: Egemen Gündoğdu. Çince yeminli tercümanım. İngilizceden tercüme istiyorlar, ama fiyatlar çok düşük olduğundan yapmıyorum. Sinoloji mezunuyum. 5-6 yıldır çevirmenim. Free-lance olarak çalışıyorum, tercüme bürolarından tercüme geldikçe.

S.A.- *Çeviri işine nasıl girdiniz? Neden çevirmen olmayı tercih ettiniz?*

E.G.- Çin'deyken sözlü tercüme yapıyordum. Bir sürü şehre gittim. Daha sonra firmada çalışmaya başladım. Türkiye'ye dönünce de Çince ile ilgili eğitim işlerine girdik. Kurs ve özel derslerimiz var. Tercüme çok sık gelmiyor. Gelse bile uğraştırıyor, hem de Türkiye'de fiyatlar çok az. Özellikle Arapça, Çince gibi zor dillerin tercüme fiyatları çok az. Ama ana bir işiniz varsa, ekstra maddi olarak kendinizi besleyebiliyorsunuz. Yan gelir olması için tercümeye başladım.

S.A.- *Size göre çeviri, niteliksel olarak ne ifade etmektedir?*

E.G.- Çeviri kesinlikle % 60 doğru oldu, bu çeviri oldu denemez. % 90'ının üstünde % 95 doğruluk olması gerekir. Ama % 100 diye bir çeviri kesinlikle yoktur. Buna inanmıyorum. %98'e çıkarabilirsiniz. O da % 100 gibi olmuş olur. Ama sonuçta edebiyat çevirisi olmuyor. Mesela Türkçede "Güldün, suratında güller açtı", cümlesinde özellik, buradaki iki gülün farklı anlamı. Ama Çince de mesela böyle bir şey yok. [...] Aynı cümleyi söyleyebiliriz, ama o bizim verdiğimiz anlamı vermiyor. Bundan dolayı % 98 diyorum.

S.A.- *Sizce çevirmen olabilmek için hangi niteliklere sahip olmak gerekir?*

E.G.- Önce bu dille ilgili bölümü bitirmek gerekiyor. Deneyim sahibi olmak çok önemli. Yani bazı şeyler kitaptan anlatılıyor, ama iki kültürü çok iyi bilmeniz gerekiyor. Sonuçta benim deneyimlerimde şöyle bir şey var: Türk iş adamı tercüme bürosuna “illa bu cümleleri anlatacaksınız”, aynı cümleleri anlatma olayınız kültür farklılığından dolayı zor olmuş olabiliyor. [...] Bazı şeyleri o kültüre göre anlatmanız gerekiyor.

S.A.- *Kendi çeviri çalışmalarınızda uyguladığınız yöntemler nelerdir? Bu bağlamda nelere dikkat edersiniz?*

E.G.- En doğru kelime bence çok önemli. Kelimeyi yakaladığınız zaman, zaten çeviriye gitmiş oluyorsunuz. Bütünden parçaya, bazen parçadan bütüne yöntemler izlemeniz gerekiyor. O cümlelerin zorluğuna, uzunluğuna, biçimine göre değişiyor.

S.A.- *Çeviride karşılaştığımız genel sorunlar nelerdir? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?*

E.G.- Kültür farkı. Bunun için iki kültürü de çok iyi bilmek gerekiyor. Bir kere o dilin konuşulduğu ülkede, en az 2-3 yaşamak gerekiyor ki, ideali 4-5 sene.

S.A.- *Çeviri alanındaki aracı işverenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?*

E.G.- Komik. 5 liraya kadar düşmüş, İngilizce sayfa çevirisi. Onu bedava yapsanız, hayır duası alsanız daha iyi yani. Belki İngilizce çevirmenler sürümden kazanabiliyorlar. Ama yazık. İnsan kör oluyor.

S.A.- *Çevirmen olarak kendinizi, çeviri alanındaki konumunuzda söz sahibi olarak görüyor musunuz?*

E.G.- Evet, söz sahibiyim. [...]

S.A.- *Aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştiğiniz çeviri işlerinde sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlardan bahsedebilir misiniz?*

E.G.- Yaşıyoruz. Sonuçta 30 lira sana veriyor. Kendisi 100-150 liraya satıyor. Yarı yarıya kazanmış olsa, ona bir şey demeyeceğim. Çeviri bürosu, 3’de 2’sini kendisine alıp, 3’de 1’ini size verdiği zaman olmuyor. Sonuçta siz eziyetini çekmiş oluyorsunuz. Belki iletişim kuruyor. Ama oturduğu yerden de o kadar fazla kazanmasını da hak etmiyor bence. Bu benim görüşüm.

S.A.- *Çeviri işini kabul ettikten sonra çeviri esnasında, gerektiği durumlarda işveren ile görüşüyor musunuz?*

E.G.- Farklı farklı görüşmeler oluyor. Sürekli iletişim kurmak gerekiyor. Ama önce çeviriyi gönderen kişiyle iletişim kuruyorlar. Terslikler olmasın diye, hem tercüme bürosu, hem de çeviriyi gönderen kişinin işi takip etmesi gerekir.

S.A.- *Çeviri piyasasındaki sorunlara ne tür önerileriniz olabilir?*

E.G.- Fiyatlar. Sonuçta rekabet için fiyatlar çok düşürülüyor. Bu sefer kesinlikle biraz kalitesizlik ortaya çıkıyor. Örneğin çevirmen, 3 liraya çeviri yapıyor. Ama aynı adamı, aynı 3 liralık çeviriye 50 lira vermiş olsanız, daha farklı işe sarılacak. Hevesli olacak, sevecek yapacak bu işleri. Para kazanım amaçlı olmayacak.

S.A.- *Sizce üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi veriliyor mu?*

E.G.- Üniversiteden üniversiteye ve dilinden diline göre değişiyor. Bence % 100 dil. Aynı zamanda bir öğrenciye burs da verilmesi gerekiyor. En az 2-3 sene yurtdışında yaşaması gerekiyor.

S.A.- *Alaylılar mı yoksa mektepliler mi çeviriye daha yatkın?*

E.G.- Her zaman her işte mekteplilik çok önemli bir şeydir. Ama deneyim de çok önemli bir şeydir. Hem mektebi, hem deneyimi birleştirdiğiniz zaman; o zaman mükemmel bir yapıt ortaya çıkıyor. Mesela öğretmen çocukları hayatı çok fazla tanımazlar belli bir seviyeye kadar. Hep eğitim. Ben öğretmen çocuğu olduğum için söylüyorum. Ama hayatı tanıdıktan sonra, hem eğitim hem de hayatı birleştirince; hem mekteplilik hem alaylılık, o zaman çok farklı bir insan ortaya çıkmış oluyor.

S.A.- *Sizce akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu?*

E.G.- Örtüşmüyor. Sonuçta tercüme bürosu şöyle diyebiliyor: % 40 doğru olsun yeter. Böyle bir şey olamaz ki. Ya en önemli cümleler geri kalan % 60'ın içindeyse ne olur?

S.A.- *Çeviriye bilimsel bakış, sizin için ne ifade etmektedir?*

E.G.- Kötü bir anım aklıma geliyor. Okan Üniversitesi'nde çeviribilim olayı var. Ben mesela Türkiye'ye geldiğim zaman Çince ile ilgili yüksek lisans, bir Ankara'da vardı, Fatih Üniversitesi açmadı. Okan Üniversitesi'ne sadece Çince için başvurduğum. İlla çeviribilim, illa çeviribilim dediler. Ben, Çince öğretmek için yüksek lisans belgesi almak istiyorum. Ya olsun, çeviribilim olsun, Çinceyi öğretebilirsin dediler. Ama öğretmek farklı, tercüme etmek farklı. O biraz ticari olaylar görünüyor. Çeviribilim yeni

bir bilim dalı Türkiye’de. Tamam; güzel hocaları olabilir, güzel eğitimi olabilir. Ama her zaman ticaret ön planda olduğu için; önce ticaret, sonra bilim diye yaklaşıyorlar.

S.A.- *Çeviri ile ilgili akademik alanda gerçekleşen toplantı ve etkinliklere katılıyor musunuz?*

E.G.- Onda hatalıyım. Katılamıyorum.

3.2.2.1.5. Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ersoy ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Bir çevirmen olarak kendinizi kısaca tanıtırınız.*

HÜSEYİN ERSOY: Hüseyin Ersoy. Sakarya Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyorum. Doktorayı Hacettepe’de bitirdim. Çeviri üzerine değil. Dilbilim üzerine hatta sözlükbilim üzerine bir çalışma oldu. Yabancı dilim, meslek dili diyebileceğimiz Almanca. Belki iyi derecede sayılmazsa da İngilizce. Şu anda fiilen piyasaya yaptığımız çeviri etkinliği yok. Şu an öğretim üyesi olduğum için, çeviri öğretimine yönelik öğretim faaliyetinde bulunuyorum. Ancak geçmişte çeviri yaptım. Çeviri tecrübem, 1 yıl boyunca fiilen çeviri bürosunda çeviri yaptım. Doktora sürecinde de dışarıdan ama bürolardan iş alarak, serbest çeviriler yaptım.

S.A.- *Çeviri işine nasıl girdiniz? Neden çevirmen olmayı tercih ettiniz?*

H.E.- Lisanstan mezuniyetten sonra, bir müddet iş arama girişiminde bulundum. O süreçte istediğimiz türden bir iş bulamayınca, günün birinde Adapazarı’nda iş ararken bir tercüme bürosu gördüm. Oraya girdim, çevirmene ihtiyaç olup olmadığını sorayım dedim. Buradan maaşlı niyetiyle de değil, sadece çalışayım; boş durmayayım dedim. Lisanstan sonra iş bulamama sıkıntısı oldu çünkü. [...] Tercüme bürosu sahibi kabul etti. 1 yıl bu şekilde başladı.

S.A.- *Size göre çeviri, niteliksel olarak ne ifade etmektedir?*

H.E.- Toplumlararası bir takım ilişkiler var. Toplumlararası ilişkilerden dolayı, bir takım fikir, materyal alışverişi var. Bununla birlikte farklı diller kullandıklarından dolayı, bir dildeki mevzuyu öbür dile aktarma gereği ortaya çıkacak. Dolayısıyla çeviri bir dildeki konunun, belki metnin, kitapların vs. öbür dilde anlaşılmasıdır. En dar anlamıyla. Nasıl olduğu ayrı bir konudur.

S.A.- *Sizce çevirmen olabilmek için hangi niteliklere sahip olmak gerekir?*

H.E.- Burada mecburen bizim okuduğumuz kitaplardan etkilenmiş biçimde cevap vereceğiz. Tabii ki dil bilmek önemli bir ön şarttır. Anadiline çok iyi sahip olmak, çok iyi konuşabilmek de önemli bir ön şart. Bunun yanında son derece dünya bilgisi

açısından çok iyi durumda olmak gerekiyor. Kültürel farklılıklardan haberdar olmak gerekiyor. Alan bilgisi çok önemli. Her alanın farklı terminolojisi, farklı dili var. Onlara da hâkim olmak gerekiyor.

S.A.- Kendi çeviri çalışmalarınızda uyguladığınız yöntemler nelerdir? Bu bağlamda nelere dikkat edersiniz?

H.E.- Herkes çeviri yapmaya çalışıyor. Çok iyi şuna-buna sahip olmak gerekiyor dedik. Ama bu tabii insan öznel bir durum olduğu için, her insanda standart bir durum yok. Bütün bunlara sahip olmam gerekiyor. Bir sürü insan sahip olmadığı halde yapıyor. Ya da sahip ama, hangi oranda sahip?, onu da bilmiyoruz. Ama bunlar şart. En azından bu duyarlılıkla yaklaşıyorum çeviriye ben. Öznel bir durum bu. Belki çok kolay ölçülebilecek bir durum değil. Bunun yanında birtakım araç-gereçler gerekiyor. Daha güncel, daha teknolojik araç-gereçler. [...] Yeni gelişmeler var. Onlardan doğrusu çok haberim yok. Ama özellikle insan çevirisi dediğimizde bu duyarlılıkla yaklaşıyorum. Yöntem olarak dediğinizde, kuramlarda belirtilen yöntemler var. Metin odaklı olma, erek odaklı olma ya da kaynak odaklı olma gibi. Yani bence bunlardan hangisi uygulanmalı derken, bunların hepsi de kullanılmalı. Yerine göre hepsi de kullanılır. Sadece bu ya da sadece o değil de, hepsinin de olumlu yönleri çeviri sürecinde yöntem olarak etkisi vardır, kullanılmalıdır.

S.A.- Çeviride karşılaştığınız genel sorunlar nelerdir? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?

H.E.- Alan dili olursa, sorun. Çünkü örneğin hukuk alan dili, çok uzun cümleler oluşturuyor. Bir sürü terminoloji var. Bunlar da sorun oluşturuyor. Örneğin teknik; her gün bir sürü gelişme oluyor, yeni bir sürü terminoloji üretiliyor. Bunların hepsinden anında haberdar olmak çok zor. Bunlar tabii çok büyük sorun oluşturur. Başka kültürel öğeler özellikle sorunlar oluşturur. Özellikle edebiyat alanında. Bunlar bilinen şeyler. Bunlar sorun oluşturur, yavaşlatır.

S.A.- Çeviri alanındaki aracı işverenleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

H.E.- Bir taraftan aslında mevcut şartlarda, onlar olmazsa işler ne kadar hızlı yürür? Diyelim ki, büro olmadan çevirmenlere işverenler nasıl ulaşabilir? Bu bence sorun olur. Çok kolay ve rahat ulaşamaz. Üstelik ulaşacağı adam da belki sanal bir ortamda ulaşacak. Ne kadar güvенеceğini belki bilmez. Bir kurum görevi yaptığı için bu bürolar, güvenilecek, müracaat edilecek bir kurum görevi yaptığı için, gerekli. Yoksa herkes

kalkar ben çevirmenim diye, niteliğini bilmediğimiz kişilere iş vermek durumunda kalırız. Gerekli, ama onlar da mevcut Türkiye şartlarında çok denetimli değil. Denetimsiz oldukları için de gerek fiyat açısından, çevirmeni çalıştırıp yetersiz para vermek gibi sorunlar oluyor. Belki kendileri de dernek adı altında bir şeyler kuruyorlar, ama kendileri şey yapıyor. Dışarıdan kurumsal etki yok. Dolayısıyla serbest çalışan çevirmenleri bunlar olumsuz etkiliyor. Bedava çalıştırıyorlar.

S.A.- Çevirmen olarak kendinizi, çeviri alanındaki konumunuzda söz sahibi olarak görüyor musunuz?

H.E.- Ben çeviri bürosuyla çalışmıyorum. Ama ben çalışırken hayır öyle değildim. Hiçbir çevirmenin de öyle olduğunu zannetmiyorum. Benim kanaatim o. Yani çevirmenin kendisi etkin ve belirleyici değil. Pasif durumda. Bugün için de öyle düşünüyorum.

S.A.- Aracı kurumlar vasıtasıyla gerçekleştiğiniz çeviri işlerinde sorunlar yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız bu sorunlardan bahsedebilir misiniz?

H.E.- Mesela geçmişte yaşadığım tecrübelerden bahsedeyim. Tabii ki yaşadım. Büroda çalıştığım süre içinde yaklaşık 1 yıl, orada hem yeni olduğumdan dolayı, ufak tefek sıkıntılar yaşadım. Aslında bazıları olumlu. Daha iyi çeviri yapmaya yönelik, tercüme bürosu sahibiyle aramızda ufak tefek şeyle oldu. Onlar olumlu. Ufak tefek olumsuz şeyler de oldu. Maddi anlamda. Benim zaten büyük bir beklentim yoktu. [...] Daha sonra serbest çeviri yaptığımda, maddi anlamda. Mesela iş yaptım, paramı vermiyor, geciktiriyor, az veriyor. Bir sürü hır-gür edip, telefonlaşıp, bağırıp-çağırıp, kırıncı kötü laf söyleyip o şekilde aldık paramızı.

S.A.- Çeviri işini kabul etikten sonra çeviri esnasında, gerektiği durumlarda işveren ile görüşüyor musunuz?

H.E.- Görüşüyorum. Bazen metinde, belki metin dışı bir etken, [...] dolayısıyla onlara sormamız gereken metnin daha iyi anlaşılmasında, geriye dönüp danışma durumları olur, oldu.

S.A.- Çeviri piyasasındaki sorunlara ne tür önerileriniz olabilir?

H.E.- En genel anlamıyla her şeye bir yasal bir kılıf hazırlanıyorsa, herkesin hakkı yerli yerince otursun, hiçbir şey eksik kalmasın, hiçbir taraf ezilmesin, burada olması lazım. Ama burada boşluk var. En genel anlamıyla yasa hazırlanabilir. Bir eksik var. Başboşluk var. Henüz el atılmamış. Kim daha tutturabiliyorsa, o götürüyor işi.

S.A.- *Sizce üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi veriliyor mu?*

H.E.- Bunun çok boyutlu cevabı olması lazım. Bir defa çevirmen olacak kişilerin niteliği ne kadar uygun, çeviri eğitimi veren kişiler ne kadar özverili çalışıyor, bunlar önemli. Verilemiyor. Verilemez. Verilmesi biraz zor. Bana göre. Materyal belli bölümler için çok elverişli değil. Sıfır dille, örneğin Almanca bölümlerine geliyor. Sadece gramer öğretilerek ve sadece teorik eğitim görerek, yabancı ülkeye de gidemiyor. Tüm bunlarla buradan mezun olacak, çevirmen olması beklenecek. Çok zor. [...] Kendi etrafımızdan gördüğümüz kadarıyla, öyle çok özverili olanlar da var; ama çok özverili olmayanlar da var. Belki yanlış görüyoruz.

S.A.- *Alaylılar mı yoksa mektepliler mi çeviriye daha yatkın?*

H.E.- İkisi de sıfırdan başlarsa, tabii ki mektepliler daha önde. Ama mektebi bitirdi, alaylı 30 senedir çeviri yapıyor; bunların ikisini karşılaştırsak, yanlış bir karşılaştırma olur. Mektepli de tecrübe yaşasın, ondan sonra karşılaşturalım. Bakalım ne oluyor ondan sonra?

S.A.- *Sizce akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı birbiri ile örtüşüyor mu?*

H.E.- Akademik alanda artı olarak kuramsal bilgilerin öğretilmektedir. Piyasadaki çeviride sanıyorum aşağı-yukarı tecrübelerinden hareketle kuramlarda belirtilen şeyleri de belli oranlarda zaten yapıyorlardır. Ama sadece onun farkında değil belki de.

S.A.- *Çeviriye bilimsel bakış, sizin için ne ifade etmektedir?*

H.E.- Çok şey ifade etmektedir. Sadece çeviriye değil, bence hayatımızdaki her şeye böyle bir bakışla yaklaşmak lazım. Her alanda sorgu, eleştiri bilimin vazgeçilmezleri. Bunlar olmazsa daha iyi dediğimiz şey olmaz. Hep aynı kalır. Dolayısıyla burada da gerekir.

S.A.- *Çeviri ile ilgili akademik alanda gerçekleşen toplantı ve etkinliklere katılıyor musunuz?*

H.E.- Elimizden geldiği kadarıyla. Ders yoğunluğu nedeniyle. Bütün bunların dışında fırsat buldukça gidiyoruz. Çok fırsat olsa, daha çok gitsek, gidilmeli. Her irtibatta olmak lazım aslında. Aynı alandaki diğer insanlarla irtibatta olmak lazım. Sadece Türkiye’de değil, dışarıda da irtibatta olmak lazım. Bir yerde bir şey olduğunda, ondan haber alınırsa iyi olur. Önemli şeyler bunlar.

3.3. Akademisyenlerin Kuram-Uygulama İlişkisine Bakışı

3.3.1. Çeviri Eğitimi Almış Akademisyenler

Serbest piyasa ekonomisinde belli bir alanda çalışacak bir elemanın, o alanda uzmanlaşması beklenir. Bu beklenti, yalnızca lisans ve daha üst akademik seviyelerde, alanının bilimsel yöntemlerine hâkim, bu bilimsel yöntemleri çalıştığı alana uygulama yeteneği kazanmış bireyler tarafından karşılanabilir. Bu anlayış, aynı zamanda günümüz ekonomi anlayışının temelini oluşturur. En az lisans düzeyinde, alanında uzmanlaşmış bir eleman, yalnızca var olan verileri uygulamakla kalmaz; aynı zamanda hâkim olduğu bilimsel yöntemleri ve kuramsal bilgilerini kullanarak, alanında çıkabilecek sorunları da çözebilecek durumdadır. Kuram ve yöntem, onu ötekileştirir. Aynı durum çevirmenlik mesleği için de geçerlidir. Eğer böyle olmasaydı, zaten insanlığın ilk dönemlerinden beri uygulamadan edinilen pratik bilgiyle sürdürülen çeviri etkinliği için en az lisans düzeyinde çeviri eğitimine gerek kalmazdı. Ancak bu durumda çeviride karşılaşılan ve dönemden döneme değişiklik gösterebilen sorunların çözümü sürüncemede kalırdı. Çeviri bütünü üzerine genel bir bakışın ve çeviri sorunlarının çözümüne ilişkin donanımın elde edilmesi, çeviri eğitimi almış ve almamış çevirmenleri birbirlerinden ayırır. Böyle bir eğitim bireylere ancak akademik seviyede verilebilir.

Akademik çeviri eğitimi hem Türkiye’de hem de dünyada oldukça yeni bir eğitim bölümüdür. 80’li yıllardan itibaren, farklı bölümlerden gelen öğretim üyelerinin özverili çabaları sonucu, başta Boğaziçi ve Hacettepe Üniversiteleri olmak üzere, üniversitelerimizde lisans, daha sonra yüksek lisans ve doktora seviyelerinde çeviri eğitimi başlamıştır. Çeviri bölümlerinde öğretim üyelerimizin büyük bir bölümünü hala “Dil ve Edebiyat” gibi farklı bölümlerden gelen öğretim üyeleri oluşturmaktadır.

Akademisyenlerle gerçekleştirilen söyleşide onların da ifade ettikleri gibi, Türkiye’de çeviri eğitimi, farklı alanların ve iş kollarının çeviri ve farklı kültürlerin iletişim ihtiyacını karşılayacak biçimde çok yönlü olarak sürdürülmektedir. Bunun sonucunda çeviri bölümü mezununun yalnızca çeviri sektöründe çevirmen olarak değil, kültürel işbirliğinin gerekli olduğu her alanda iş bulmaları ve çalışmaları sağlanmaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde, çeviribilim alanında görevlerini farklı üniversitelerde sürdüren aşağıdaki değerli öğretim üyelerinin görüşleri alınmıştır:

Prof. Dr. Turgay Kurultay; İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü kurucularındandır.¹⁵ Yüksek lisans, doktora, doçentlik ve profesörlük çalışmaları çeviri alanındadır. Şu an emekli olan Kurultay, kurucusu olduğu bölümde görevlendirme ile çalışmaktadır.

Doç. Dr. Sakine Eruz; İstanbul Üniversitesi, Çeviribilim Bölümü, Mütercim-Tercümanlık Almanca Anabilim Dalı bölüm başkanlığı görevini yürütmektedir. Doktora ve doçentlik çalışmaları çeviri alanındadır.

Prof. Dr. Işın Bengi-Öner, 1983 yılından 2008 yılına kadar Boğaziçi Üniversitesi, Mütercim – Tercümanlık Bölümü’nde çalışmıştır; bu bölümün kurucularındandır.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık (Fransızca) Bölümü’nde görev yapan Öğr. Gör. Lale (Arslan) Özcan’ın yüksek lisans çalışması çeviribilim alanındadır. Şu an yazmakta olduğu doktora tezi, yine çeviri alanındadır.

Prof. Dr. İlyas Öztürk; Sakarya Üniversitesi, Mütercim – Tercümanlık (Almanca) Bölümü’nde bölüm başkanlığı görevini yürütmektedir.

Doç. Dr. Muharrem Tosun, Sakarya Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık (Almanca) Bölümü’nde görev yapmaktadır. Yüksek lisans, doktora ve doçentlik çalışmaları çeviri alanındadır.

Söyleşi yapan değerli hocalarımızın düşünceleri, zaten genel bir değerlendirme özelliği taşıdığından, bu bölümün değerlendirilmesi, hocalarımızın açıklamalarından oluşmaktadır.

3.3.1.1. Akademisyenler ile Söyleşi

3.3.1.1.1. Prof. Dr. Turgay Kurultay ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

TURGAY KURULTAY: Çeviribilimin aslında geniş diyebilirim, ama dilbilimin bağlantısı üzerinde çokça üzerinde durduğumu söyleyebilirim yıllar boyunca. Dil-metin analizi ve çeviri sürecini daha bütünsel görmeye çalışıyorum. Çeviri tarihi konusunda

¹⁵ 1992 yılında İstanbul Üniversitesi’nde Prof. Dr. Şara Sayın, Prof. Dr. Nilüfer Tapan ve Prof. Dr. Turgay Kurultay’ın girişimleriyle Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı’nı bünyesinde barındıran “Çeviri Bölümü” kurulması için etkinlikler başlatıldı ve 1993’te Çeviri Bölümü kuruldu. (Bkz. Eruz, 2008; 11)

da çalışmalar yaptım. Belli metin türlerinde; yazınsal, teknik ve popüler bilim metin türlerinin çevirileri ilgili de değerlendirmelerim oldu.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

T.K.- Aslında gayet geniş. Yani ben edebiyat bilim ve uzmanlık alanı gibi geniş bir yelpaze. Sözlü çeviride ardıl çevirmenliğim var.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

T.K.- Biz baştan itibaren zaten çevirmenin piyasada iş yapabilirliğini hesaba katarak programımızı geliştirdik ve öğrencimize bu perspektifi vermeye çalışıyoruz. Yeterli midir dersiniz, fiziksel kısıtlıklar var tabii ki. Ama bir de yeterlilik açısından belki şunu söylemek lazım; piyasaya dönük somut veri elimizde sınırlı. Yani izlenimler üzerinden gidiyor veya kişisel deneyimler, bilgiler üzerinden gidiyor piyasayla ilgili değerlendirmeler. Yani o konuda araştırmalar yapılırsa, çeviri eğitimi ile ilgili kararların da daha sağlıklı verileceğini düşünüyorum.

S.A.- *Çeviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?*

T.K.- Çeviri büroları da çok ayrıştı son dönemlerde. Genellikle noter bağlantısıyla çeviri büroları varlıklarını sürdürürlerdi. Onun dışında da değişik konularda her işi her dilden yapan bürolar şeklinde bir eğilim vardı. Bu ama giderek çeşitleniyor ve giderek daha bilinçli bir hale geliyor. Yani 20 dilden, 40 dilden çeviri yapılır şeklinde tabelalar, o çeviri bürolarının çok da yapılanmadığını, iş geldiği zaman herhangi birisinin herhangi bir işi alıp herhangi bir çevirmene vererek hareket ettiklerini gösteriyordu. Ama şimdi belli işler, belli alanlarda özel iş yapan çeviri işletmeleri var ki onlarda artık onlar da büro demek istemiyorlar kendilerine çeviri işletmeleri olarak. Söz gelimi hemen hemen yerelleştirme konusunda çalışan yerler var. Veya kendi içerisinde departmanlara ayrılarak yapılmış yerler var. Bu anlamda piyasada oluşan iş hacmi ile kıyaslandığında, büyük kısmı hala yapılanmadan çalışan bürolardır ve önemli bir kısmı da birkaç kişinin girişimi şeklinde yürüyor. Kurumsallaşma konusunda önemli adımlar olmakla beraber, yine çok sınırlı olduğunu düşünüyorum bu kurumsallaşmanın.

S.A.- *Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?*

T.K.- Çeviri bürosunda çalışandan ziyade, çeviri bürosu kuran mezun öğrencilerimiz var. Çeviri bürosunda çalışanlar da var. Ama uzun vadeli olmuyor bu çalışmalar genellikle. Bizim mezunlarımızın ne kadarı doğrudan doğruya çevirmen kimliği altında

çalışıyor, ona ilişkin çok net veriler yok elimizde. Ama bunun yarından epey az olduğunu biliyoruz. Çeviri yapanlar da, daha çok internet üzerinden bireysel ilişkiler kurarak falan yapıyorlar. Serbest çalışıyorlar.

S.A.- Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir.

T.K.- Evet. O konuda memnunuz. Hem staja giden öğrenciler memnun dönüyorlar, hem de staj yaptıkları yerde % 90 memnuniyet ifade ediliyor ve bu içi boş bir memnuniyet değil. Çeviri eğitimi almış olmaları, onların orada kabul görmesine katkıda bulunuyor; öyle görünüyor. Onlar da zaten kendilerini karşılaştırıyorlar oradaki işleyişle ya da başka kaynaklardan gelen kişilerle karşılaştırıyorlar ve farklarının oluştuğunu düşünüyorlar öğrenciler de. Tabii her işi yapmaya hazır olmadıkları için mutlaka birtakım karşılayamadıkları beklentiler de oluyordur. Ama genelde bu memnuniyet ortamını görüyoruz ve ciddiye alınarak yapıldığı için de biz ayrıca memnunuz. Staja giden öğrencilerin büyük çoğunluğu öğrenmek üzere ciddi yapıyorlar. Bu da üniversite ile piyasa arasında bir iletişim kanalı.

S.A.- Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?

T.K.- Piyasa derken eğer teknik alanı kastediyorsanız öncelikle ya da sektörel, iş alanındaki çeviriler falan diyelim, orada çeviribilime belli bir merak ve saygınlık var. Ama bilgi paylaşımı, bilgilerin gerçekten oraya yansması anlamında bakarsanız, yapılacak çok şey var orada. Her ne kadar örgütlenmeyle beraber bu konuda kanallar güçlendi. Özellikle sektörün gelişmesini, yapılan işin adının doğru konmasını isteyen işletmeciler, daha fazla ilgi gösteriyor tabii üniversitede olan bitene. Ama üniversitesinin kendisinin olayı ifade etmek üzere kanallar açabilmesi lazım. Yani piyasanın işine yarayabilecek bilgiler üretebilmesi lazım. Yani kendi içinde kapalı devre çalışmayla yeterince bu etkileşim sağlanmaz. Özellikle bu son dönemde Avrupa Birliği süreci ihalelerin belli ölçütlere göre verilmesi, son yıllarda bu konuda gelişen standartların yaygınlaşması gibi etkenler de dolaylı bir şekilde çeviribilim alanındaki akademik bilginin uygulama kısmının piyasaya yansması şeklinde bir gelişmedir.

S.A.- Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?

T.K.- Proje bazında değil ama örgütlenme, toplantılar yani iletişim anlamında çalışmalarımız var.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

T.K.- Hayır. Projemiz yok. Daha doğrusu şöyle söyleyeyim, zaten örgütlenme kendi içerisinde bütçelenmiş projeler değil, ama bir takım etkinlikler, faaliyetler var. Mesela mesleki standartların geliştirilmesi konusunda çalışmalar var. Ulusal yayın kongresi söz konusu olduğu zaman, biz akademisyenler olarak bu şeye katılırken aynı zamanda mesleki örgütlenmeyi de temsilen oraya gidiyoruz. Dolayısıyla orada zaten belirli bir paylaşım gerçekleşiyor. Uluslararası yurtdışı meselesi de, yine örgütlenme çevirmenler örgütlenmesi üzerinde, mesela “FIT” ile zaten yakın alışverişimiz var. Ama biz kurumsal anlamda üniversite olarak değil, örgütlenme çalışmalarının parçası olarak o ilişkilerimiz var.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

T.K.- Hayır. Çeviribilimin ayrı bir alan olduğunu, çok gerekli olduğunu, çeviri hayatı için, özellikle çevirmenlerin varlıklarını kanıtlayabilmeleri için daha sağlam bir zemin bulması için çok önemli lojistik destek olduğunu düşünüyorum. Ama bilginin uygulamaya dönük olarak geliştirilmesi, somut bilgilerle geliştirilmesi konusunda, çeviribilimin yeterince gelişmemiş bir bilim dalı olduğunu düşünüyorum. Bakış açısı ve yöntem bilgisi güçlü, ama uygulamaya dönük bilgisi zayıf.

S.A.- *Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?*

T.K.- İki şekilde bir ilişki kurulabiliyor. Önce kuramı duyuyor, sonra onu uygulamaya geçirmeye çalışıyor. Bu genellikle başarısızlığa yol açıyor. Ama zaten çeviri yaparken tıpkı bu sorunları gibi düşünmüşse, ondan sonra kuramla temas etmişse, o zaman zaten kuramın çok da onun yaşadıklarının dışında bir mesele olmadığını, onlara cevaplar ürettiğini falan gördüğü zaman, kendi alımlamasını yaşıyor kuramda. O yüzden de mesela lisans ve yüksek lisans burada ayrılıyor. Lisans öğrencisine her şeyden önce biz temel düşünme, sorgulama, araştırma bilgisini alışkanlığını kazandırmakla uğraşıyoruz. Bu arada kuramsal bilgi soyut bilgidir. Kuramsal bilgi tabii vermek zorundayız. Akademik eğitim dolayısıyla. O anlamda kuramsal bilgilerin onların uygulamaya geçme

aşamasında kopukluk oluşuyor. Bu ama yapısal bir kopukluk ve bir bakıma da aslında kaçınılmaması gereken bir kopukluk. Günün birinde birtakım bağlantıları kuracağımı da düşünerek. Ama yüksek lisansa gelen bir öğrenci biraz da bu konulara kafa yormuş mu, ona bakarak kabul ediliyor o öğrenciler. O zaman bu ilişki çok daha etkileşim içerisinde gerçekleşiyor. Kaldı ki şunu da söyleyeyim, bizim eğitim programımız, kuramı evet kuram olarak verirken, aslında ara köprü derslerle kuramın adını kuram koymadan kuramı vermeye çalışan bir programdır. ÇAMÇ'dan başlar. O ders aslında bir kuram dersidir. Anlaşılır hale getirmeye çalışıyoruz. Ya da Araştırma Yöntemleri dersi gibi dersler veya Çeviri uygulama dersleri içerisinde de hocalar, o kuramsal belli bir birikimle o dersi yürüttükleri zaman, zaten sorgularken, değerlendirirken o şeyi yansıtıyorlar. O anlamda köprüler kuruluyor. Kurulmuyor değil. Ama yine de kuram dersinde verilen soyut kuram diliyle verilen bilgileri kavrayıp onları kendi başına yorumlayarak pratiğe uygulama konusunda genellikle lisans öğrencisinin çok da başarılı olmadığını ben düşünüyorum. Ama tabii bütün üniversiteler adına konuşmuyorum, kendi üniversitemiz adına konuşuyorum. Bu da çok şaşırtıcı gelmiyor bana.

3.3.1.1.2. Doç. Dr. F. Sakine Eruz ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

SAKİNE ERUZ: Çeviri eğitimi, geçmişte çevirmenlik, çeviri tarihi ve hukuk çevirisi üzerinde çalışıyorum.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

S.E.- Aktif olarak yaklaşık 6-7 yıldır çeviri yapmıyorum. Çünkü zamanım el vermiyor. Ama çeviri yapan öğrencilere internet ortamında destek veriyorum; yol gösteriyorum. Ayrıca proje çalışması, zaten proje çalışması var; siz de biliyorsunuz, proje çalışması tamamen çeviriye odaklanmış bir çalışmadır. O süreçte öğrencilere yol gösteriyorum. Birlikte tartışıyoruz, hangi kararlar vermeleri gerektiği konusunda. Diğer yandan kısa öykü ve şiir çevirileri yapıyorum. Ama hukuk çevirileri olan uzmanlık alanımda yaklaşık 5-6 yıldır çeviri yapmıyorum.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

S.E.- Bildiğiniz üzere modüler eğitim veriyoruz. İktisat ve hukuk ayağı var. Bence hukuk çevirisi piyasaya yönelik verilen bir eğitimidir. Bunu genelde öğrencilerden aldığım geri dönüşlerden de anlıyorum. Öğrencilerin hepsi, çevirmen olmuyor. Aslında

biz iletişim uzmanı yetiştiriyoruz. Bunların bir kısmı asistan oluyorlar, başka mesleklere çalışıyorlar. Ama genelde başarıyorlar. Çeviri kuramların betimlediği iletişim uzmanına yönelik verdiğimiz derslerin piyasada işlevsel olduğuna inanıyorum. Yani piyasadaki iş hayatıyla örtüştüğüne inanıyorum.

S.A.- Çeviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?

S.E.- Bu derin bir mesele. Çeviri bürolarının burada bir kabahati yok bence. İşlevleri var tabii. Bir aracı-işlev üstleniyorlar. Fakat Türkiye’de yeterli çevirmenlik üzerine yeterli mevzuat olmadığı için, “kötü çeviri büroları” da oluyor. Suiistimal de edilebiliyor. Ama noteri aradan çıkartmadığınız sürece; yani noter yapılan çevirileri tasdik ettiği sürece, bunun böyle devam edeceğine % 100 eminim. Bunlar hep noter kâtiplerinin elinde oluyor, çeviri büroları irtibat kuruyorlar. Tabii bunun yanında çok ciddi çalışan çeviri büroları da var. Örneğin, şirket sözleşmelerini sürekli yapan ve bunların sabit müşterisi olan çeviri büroları var. Ama bunun yanında biliyorsunuz ki, çeviri bürosu açmak son derece kolay. Kötü çeviri büroları var. Çok nitelikli çeviri hizmetleri veren bürolar da var. Onları da söylemek gerekiyor.

S.A.- Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?

S.E.- Aslında öğrencilerimiz çeviri bürosunda eğitim sırasında çalışıyorlar. Mezun olduktan sonra, kendi bürolarını kuruyorlar. Birkaç öğrencimiz var. Bunlar yurtdışı bağlantılı çalışıyorlar, işlerini yurtdışından alıyorlar genelde. Ama mezun olduktan sonra çeviri bürosuna devam eden öğrenci çok hatırlamıyorum. Belki vardır; ben bilmiyorum.

S.A.- Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir.

S.E.- Evet, kesinlikle stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyorum. Stajyeri biz o yönde organize ediyoruz. Tabii mümkün olduğu kadar, öğrencinin kendi gayretine de bağlı bu durum. Öğrencinin staj için seçtiği kurum, çeviri piyasasına yönelik bir kurumsa tabii deneyim kazanıyor. Ama olmazsa da, örneğin Mercedes’te, Lufthansa’da çeviri bölümünde çalışıyorlardı. Yine de çok büyük kazanç ve kazanım elde ediyorlar. Piyasanın işleyişini görüyorlar. [...] Bu öğrencilerimiz, stajdan sonra bu şirketlerde işe başladılar. Bir kısmı Mercedes’te işe başladı. Bir öğrencimiz çok iyi bir konumda Lufthansa’da. Almanya’ya gönderildi. Yani çeviri ile

ilintili olsun olmasın, bu stajların onlara yararlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü gerçek piyasanın içinde oluyolar.

S.A.- *Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?*

S.E.- Ben şimdi uzmanlık alanlarından örnek vereyim. Uzmanlık alanlarında ders yaparken, Türkiye ve Almanya piyasasından doğrudan yola çıkıyoruz. Bu sürede piyasa gerçeklerini de öğrencilere anlatıyoruz. Bir mevzuat olmaması, çevirmenin çok düşük ücretle çalışması. [...] Çeviri büroları 15 Lira yerine 3 Lira verebiliyorlar. Bunu piyasadaki yürüyen işleri, öğrencilerle çok açık konuşuyoruz.

S.A.- *Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?*

S.E.- Ciddi çeviri büroları bizimle sözleşme yaptılar. 1999'da kurulan Çeviri Derneği üzerinden, çeviri bürolarına stajyer öğrenci gönderiyoruz. Onun dışında bu patent bürolarına daha göndermedik. Bu soruyu sorduğunuz iyi oldu. Mesela patent bürosunda bir öğrencim çalışıyor benim. Çok da memnun patent bürosu. Öğrenci, orada geliştirdi kendisini. Patent bürosuna aklımıza gelmedi göndermek. Biraz önceki sorunun yanıtını açmak gerekiyor. Nitelikli çeviri bürolarında öğrencilerimiz staj sürecinde çalışıyor. Ben bunu kendi adıma söylüyorum. İngilizce Mütercim-Tercümanlıkta öğrenciler mezun olduktan sonra bu bürolarda çalışmaya devam ediyorlar. Çünkü bu bürolarda Almanca dilinde çok fazla talep olmuyor. Bu bürolarda daha çok İngilizce dilinde talep var. Ama bizim öğrencilerimizin bürolarda kalıp kalmadığını bilmiyorum.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

S.E.- Proje üretmiyoruz. Fakat iletişim halindeyiz. FIT ile örneğin 2008'in Ekim ayında çok büyük bir toplantı organize ettik. FIT ve bütün dünyadaki çeviri derneklerinden kimseler ve çevirmenler bu toplantıya katıldılar ve bildiri sundular. Onun dışında Almanya'daki BDÜ ile ben yazışıyorum ama proje üretmiyoruz haliyle. Mümkün olduğu kadar etkileşim halinde olmaya çalışıyoruz. Neler yaptıklarından en azından haberdar olmaya çalışıyoruz.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

S.E.- Şuna şöyle bir soruyla belki yanıt vermek lazım. Çeviribilim kaç yıldır Türkiye’de var? 80’li yılların ortalarında meydana çıkıyor. Zaten Batıyla hemen hemen koşut bir çizgi izleniyor. Batı da yeterince çeviribilim kendini gösterebiliyor mu?, şeklinde bir soru belki sormak gerekiyor. Çeviribilim çok genç bir bilim dalı. Bu konuda Hönig’in çok güzel bir sözü vardır. Biliyorsunuz, çeviribilim alanında genelde edebiyatçılar, dilbilimciler ve felsefe, sosyoloji bölümü mezunları da görev yapıyorlar. Ben de edebiyat kökenliyim. Ama daha sonra çeviribilimde yaptım doktoramı. Hönig biliyorsunuz, 2004 yılında beyin kanamasından vefat etti. Hönig: “Öteki alanlardan çeviri alanına geçen akademisyenler, önce çeviribilimi çok kolay bir bilim dalı olarak sayıyorlar. Daha doğrusu bilim olduğunu kabul etmiyorlar. Ancak çeviribilimin çok zor olduğunu, emek istediğini gördükleri zaman; kendi branşlarını, kendi disiplinlerinin kurallarını dayatıyorlar. Bunun için çeviribilim gelişmiyor. Bu insanlar bindikleri dalı kesiyorlar.” Ben bunu çok önemsiyorum. Gerçekten de hala çeviribilim bölümünde de çeviri bilim midir?, değil midir? gibi çalışmaların çeviribilimi körelttiğini düşünüyorum. Yani bunu bırakıp artık insanların bu alanda nasıl bir katkıda bulunabilirim diye düşünmeleri gerekiyor. Bir yerde bu alanın içinde çalışıyorlar, ekmeklerini bu alandan yiyorlar ve bu alanda birçok bölüm açılmış durumda. Bir şekilde biz bu alana eleman yetiştirmek zorundayız ve çeviribilim bence başka bilim dalları ne kadar bilimse, çeviribilim de o kadar bilimdir.

S.A.- *Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?*

S.E.- Siz de biliyorsunuz. Bizden mezunsunuz. Çeviri kuramları, doğrudan piyasa ile birebir ilinti içinde olan kuramlardır. Tüm kuramlar aslında öyledir. Ama bir felsefe kuramını mesela somut göremezsiniz. Fakat çeviri kuramlarını, uygulamalardan yola çıkarak, örneklediğiniz zaman, öğrenciler bunun ne kadar yaşamın içinde olduğunu anlıyorlar. Çeviri kuramını bilmenin şöyle bir avantajı var: Sizi rahatlatıyor, sırtınızı sağlam bir yere dayamanıza neden oluyor ve çeviri kararı alırken vicdan azabı çekmemenize neden oluyor. Örneğin sizden bugün verilen bir iş, dün isteniyorsa siz kötü bir çeviri yapma hakkına sahipsiniz. Çünkü koşullar, gereğini yerine getirmiyor. Bunu size aslında çeviri kuramı diyor.

3.3.1.1.3. Prof. Dr. Işın Bengi-Öner ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

IŞIN BENGİ-ÖNER: Çeviribilimin alanları diye baktığımızda, çeşitli ekollere göre bu değerlendirmeyi yapabiliriz. Çeviribilim farklı kategoriler adı altında ele alınabilir. Daha doğrusu çeviribilimin alt ve üst kategorileri farklı açılabilir. Ben üniversiteye katılmadan önce, uygulama üzerinde çalışıyordum. Ama uygulamada hep birtakım desteklere ihtiyaç olduğunu düşündüğüm için mesela “Türk Dili ve Edebiyatı”, “Dilbilim”, “İngiliz Dili ve Edebiyatı” gibi alanlarda da çeşitli çalışmalar yaptım. O zamanlar çeviri bölümü yoktu çünkü. Ama biz çeviribilimi geniş bir kavram olarak düşünecek olursak; çünkü Türkçede çeviribilim adı çok daha sonra, ama İngilizcede “Translation Studies” 70’li yıllarda ilk olarak telaffuz edildi. Ben uygulamanın içindeyken, uygulamaya destek verecek alanlar olarak, kendime de “Batı Dilleri Edebiyatlarını”, “Türk Dili Edebiyatını”, “Felsefeyi” seçmişim ve olanda bir çalışma yapıyordum. Üniversite’ye katıldıktan sonra bende eksiklik olduğunu düşündüğüm için, uzun yıllar çeviri kuramıyla çok ilgilendim. O öğrenim sürecini de yayınlarla öğrencilerime yansıttığımı zannediyorum. Çeviri kuramları üzerinde çalışmalar, doğal olarak uygulama ve kuram ilişkisini bir arada götürmemi sağladı aslında. Yani kuramları uygulamadan uzak bir görüngü olarak hiç düşünmedim. Hep kendi uygulamamın bir yansıması olarak kuramları düşündüm, ona göre seçtim.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

I.B.Ö.- Sektörden geldiğim için, benim yaptığım çeviriler uzun yıllar sektörel çevirilerdi. Daha sonra çeviriden çok çevirilerin yapılması için gerekli olan standartların oluşturulması konusunda daha çok çalıştım. 1968 - 1973 yılları arası sektörel çevirilerdi. Daha sonra sadece öğrencilerimle uğraşırken yaptığım çeviriler mevcuttur.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

I.B.Ö.- Bu tamamen dersi veren kişilerin birikimine bağlıdır. Bence toplu olarak, yani bölüm olarak ön kararlarla ve yetkin kişilerle çalışıldığında, zaten ekol olur. Yani bir ekol varsa, o ekolde böyle bir yaklaşım; en azından mutlaka vardır. Bireysel olarak bakmak lazım. Bireyler kendi birikimlerini öğrencilerine yansıtıyor. Onun için konuştuğunuz her kişiden bu konuda farklı bir bilgi alacağımızdan eminim.

S.A.- *Çeviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?*

I.B.Ö.- Dünyada çeviri sektöründe 80’li yıllardan sonra çok büyük değişiklikler oldu. İkinci dönüm noktası 90’lı yıllar. 2000’li yıllarda da sektörü dönüşüme götüren

gerçekten bir farklı bir dönüm noktası oldu. Bu küreselleşmeyle birlikte gerçekleşti. Sizin de kullandığımız bu teknik araçların 7’den 70’e kullanılıyor olması, bu araçlar için hazırlanan için yazılımların çok dilli olarak (mesela 125 dile birden aynı anda çevrilebiliyor olması ve bunların arasında eşgüdümlülük sağlanması.) çeviri sektöründe çok büyük farklılıklara neden oldu. Bu farklılıklar, çevirmenler için teknolojik kullanımını da gerektirdi. Bunun çeviri eğitimine yansması gerekti. Çeviri eğitimine ne kadar ne kadar yansıdı bilemiyorum. 10 yıl Boğaziçi Üniversitesi’nde “yerelleştirme”, “dil teknolojileri”, “proje yönetimi”, “proje koordinasyonu” gibi ve farklı teknolojilerin üretilmesine yönelik konuların eğitime girmesi için epey bir çalışma yaptım doğrusu. Bence sektör öne gidiyor. Ama tabii ki bu ülkeden ülkeye ve sektördeki kurumlardan kuruma değişiyor. Bir genelleme yapmak mümkün değil.

S.A.- Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?

I.B.Ö.- Bu konuda istatistikî bilgi yok, ama zannediyorum var.

S.A.- Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir?

I.B.Ö.- Stajın olması lazım tabii. Staj üniversitelerin yönetmelikleri ve bölümlerin iç yönetmelikleri doğrultusunda düzenlenebilir. Boğaziçi Üniversitesi’nde mesela mecburi staj yoktu. Pek çok yerin var ama. Çeviri İşletmeleri Derneği bu konuda öncü adımlar atıyor. Staj yapmak isteyen öğrencilere üniversitelerde bağlantı halinde çalışarak, çeviri şirketlerine yönlendiriyor. Bence staj önemli.

S.A.- Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?

I.B.Ö.- Demin söylediğim gibi, bireyden bireye değişen bir şey. Yani kişiler kendi birikimlerinin dışında bir şey yansıtamazlar. Onun için öğretim üyeleri, kendi birikimleri doğrultusunda eminim yansıtıyorlardır. Örneğin ben sektörden gelen bir kişi olarak, kaçınılmaz olarak yansıtıyorum. Ben kendim de öğrenirken her şeyi, kuram okusam da sektörle birleştirerek öğreniyorum. Ama bu bence kişiden kişiye değişir. Yani sektörde hiç çalışması olmayan bir kişinin, doğrudan sektörle bağlanması bence mümkün değil. Sektörle bağı olan kişilerin de bağlamaması mümkün değil. [...] Belki yönlendirilebilir öğrenci ama dersin içeriğini düzenlerken nasıl yararlanacağını görebilmek için, kendisinin bir bağı ve birikimi olması lazım bence. Önceden tecrübesi olması lazım.

S.A.- *Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?*

I.B.Ö.- Ben 2 yıl önce üniversiteden ayrıldığım için, 2 yıl önceki bilgiler güncel olmaz. Ama Boğaziçi Üniversitesi'nde staj olmadığı için, bu sorunuzun yanıtı da bence ortak bir çalışma yapılmadığı yönünde zannediyorum. Ama bu 2 yıl önceki bilgim.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

I.B.Ö.- [...] Bizim firmamız Çeviri İşletmeleri Derneği üyesidir ve tabii ki ortak çalışmalar yapıyoruz. O bağlamda üniversitelerle de bağımız var. Yani bize de staj için öğrenciler geliyor.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

I.B.Ö.- Bence hiçbir bilim dalı gelişimini tamamlayamaz aslında. Doğru adımların atıldığını düşünüyorum. Yani kişilerden önce, sadece karşılaştırmalı edebiyat ve dilbilimin özellikle alt alanı olarak ele alınıyordu. Yani alanımız yoktu. Mesela çeviri bölümü mezunu değildim. Üniversitelerde bir bilim dalı değildi. Bir alanın gelişmesi için, bir bilim dalı olmasının çok önemi var. Onun için 70'lerde böyle bir kimlik kazandı. Mesela bizim bölüm 1983'te kuruldu. Türkiye'de ilk kurulan iki bölümden beri. Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitesi 1983'te kuruldu. Yani bu aslında yeni bir bilim dalı. [...] Bilim dallarına bütünüyle dünyaya baktığımızda çok genç bir bilim dalı. 1983'ten günümüze tabii ki çok iniş-çıkış var. Mesela bölümler kurulduğunda adı "Mütercim-Tercümanlıktı". Yani başında daha bir meslek okulu olarak kuruluyor. Tabii ki başında yüksek lisans ve doktora programları yok. Bunlar çok daha sonra devreye giriyor. Bununla birlikte adı çeviribilim olarak değişiyor. Ama bence bu sancıların yaşanması lazım. Bunu ayrıntılı bir inceleme yapmış bir kişi olarak, söyleyemiyorum. Ama çok sayıda bölüm var Türkiye'de. Bence gelişmekte demek daha doğru. Tamamlanması mümkün değil. Zaten tamamlanamaz. Bence hiçbir bilim dalı gelişimini tamamlayamaz. Ayrıca çeviribilim de çok genç.

S.A.- *Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?*

I.B.Ö.- Ben şahsen kendim çok yararlanıyorum. Yani kuram, insana yapılan çeviriyle ilgili doğru kararlar almasını sağlıyor. Bunu yaparken de güven duyulmasını sağlıyor. Bu kuramla oluyor. Aksi takdirde çok doğru hareket etmek de mümkün değil. Yani bir eleştiri geldiği vakit, kişi kendini savunamıyorsa, bence ne yaptığını çok iyi değerlendiremiyor demektir. Ama burada kişilerden nasıl bekleyebiliriz? Gerçekten kuram, bir şemsiye rolü oynuyor. Bir kuram, bir çeviri kuramı diye bir şey yok. Zaten sizin sorunuz da bunu içeriyor. Çünkü kuramlar var. Kuramların hepsini aynı biçimde kullanamıyoruz. Ben şahsen bazı kuramsal yazıları okuduğumda, hiç kullanamayacağımı zannettim. Bu kişi bu nerden çıkarımlara gelmiş diyorum. Burada bildiği bir şey vardır onu yazanın muhakkak. Ama en azından benim uygulamamla örtüşmüyor. Onun için benim uygulamamla örtüşen, gerçekten beni rahatlatan, uygulamada da beni yönlendiren, yaptığım eleştirilerde bana sağlam bir taban oluşturan, güç veren, öğrencilerime bilgi aktarmamı sağlayan, her yönüyle beni güçlendiren kuramları tercih ediyorum. Bu kuramlar var. Bu sevindirici tabii ki.

3.3.1.1.4. Öğr. Gör. Lale (Arslan) Özcan ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

LALE ÖZCAN: Çeviribilim alanında daha çok doktorasını yaptığım için yazınsal çeviri alanında, sözlü çeviri alanında hem ders veriyorum, hem de deneyimlerim var. Kitap çevirisi alanında çalışıyorum. Kitap çevirisinde de özellikle tarih, felsefe ve sosyal bilimler çevirileri üzerine odaklanmış durumdayım. Kuramsal bir çalışma olarak tezim var. Yüksek lisans tezimde “etnik-merkezilik” kuramını işledim. Şu anda zaten doktora tezimde de belli bir kuram ışığında değil, ama kuramsal çalışmaların pratiğe yansımaları açısından da önemli bir çalışma yürütüyorum.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

L.Ö.- Çeviri yapıyorum. Kitap çevirisi yapıyorum. [...] Bunun dışında sözlü çeviri deneyimim var. Sözlü çeviri alanında da bazı konferanslarda bilfiil tercüman olarak çalıştım.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

L.Ö.- Ben sözlü çeviri dersi veriyorum. Sözlü çeviri dersinde de “Konferans Tercümanlığına Giriş” dersini veriyorum. Dolayısıyla verdiğim ders doğrudan zaten piyasaya yönelik bir ders. Hatta dersimde mümkün olduğu kadar kuramsal çalışmalara

değınmiyorum artık. Çünkü bizim lisans programımızda öğrenciler iki dönem ardıl çeviri dersi alıyorlar, o ardıl dersine daha çok kuramsal çalışmalardan işın kuramsal boyutundan söz ediyoruz. Daha sonra 3. dönemde de “Konferans Tercümanlığına Giriş”, ki bu benim verdiğim ders. Orada da doğrudan uygulamaya yönelik bir ders olarak bu konuya yaklaşıyoruz. Sadece aslında dersin ekseni, öğrencilerimize ileride bu işi yapmak üzere piyasaya atıldıklarında, meslek etik değerlerini nasıl uygulayabileceklerini göstermek. Dersin kapsamı bu zaten.

S.A.- *Çeviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?*

L.Ö.- Teknik çeviri alanında çalışmadığım için ve çeviri büroları çoğunlukla teknik çeviri alanında çalıştıkları için, çok yakın izleme fırsatım yok. Fakat yaklaşık 13-14 yıldır bu işın içinde olan bir çevirmen olarak ve genel olarak teknik çeviri dersiyle ilgilenen veya teknik çeviri alanında uzaman olan arkadaşların görüşlerinden edindiğim bir izlenim: Çeviri büroları son zamanlarda üniversitelere çok ilgi gösterdikleri, üniversitelerle işbirliği içinde projeler yürütmeye önem verdikleri yönünde. Fakat bu işın başlarında böyle değildi tabii ki. Üniversitelerden, üniversitedeki işbirliğinden çok kopuk bir ortam vardı. Keza ben mesela zaten lisansım da çeviri alanında olduğu için ve işe atıldığımda 2 sene özel sektör tecrübem olduğu için biliyorum. O dönemlerde çoğu çeviri bürosu, bu işın üniversitelerde eğitiminin verildiğinden bile haberdar değillerdi. Artık böyle değil tabii ki. Artık bizim üniversite bölümlerimizden mezun olan ve çeviri bürosu kuran veya bu çeviri bürolarında etkin görev alan mezunlarımız var. Onların bu büroların vizyonlarını değiştirdiğini düşünüyorum ben. Çünkü onlar burada edindikleri kuramsal bilgilerle biraz bu işı hizaya sokmaya başladılar gibi geliyor. Yani en azından bu terim nedir, terimciler nasıl kurulur, kalıplarla bu iş nasıl yürür, bir çeviriyi hazırlamak ve sunmaktaki bazı etik kurallar var. Onların üzerinde eğitim süresince zaten sıkça durulur. Onları nasıl uygulatabiliriz gibi konularda belli bir düzen getirdiklerine inanıyorum. Ama piyasanın gereklilikleri de var. Çok ciddi çalışan, mesleğini ciddi alan çeviri büroları var. Ama bunun dışında tabela çeviri büroları da var. Biliyoruz, 77 dilden çeviri yapan çeviri büroları var. O bürolarda eminim bu iş çok da kuramsal ya da etik açıdan yürümüyordur. Oralara henüz ulaşılmadığı da bir gerçek.

S.A.- *Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?*

L.Ö.- Çalışan mezun öğrencilerimiz var. Staj programımız var. Bizde 2. ve 3. sınıfın sonunda birer ay staj yapıyor öğrencilerimiz. Mesleki deneyim dersi adı altındaki derste,

yapmış oldukları stajda diğer arkadaşlarıyla paylaşıyorlar. Açıkçası Yıldız'da staj geleneği artık baya köklendi, oturdu, çok sistemli ve düzenli bir şekilde yürüyor. Stajyerlerimizi özellikle isteyen, belli şirketler, belli çeviri büroları var. Kendi öğrencilerimizin kendi ilgi alanlarına yöneldikleri gruplar ya da şirketler var. Bir sorun çıkmadan, yürüyen bir program staj programımız.

S.A.- Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir.

L.Ö.- Aslında mesleki deneyim dersini veren arkadaşların cevap vermesi lazım. Ama buraya gelip, söyledikleri tecrübelerden ben yola çıkarak söyleyebilirim. Birkaç öğrencimizin hocalarımıza teşekkür ettiğini ben bizzat şahit oldum. “Hocam sizin söylediklerinizi derslerde çok ciddiye almıyorduk, ama bu stajları yaparken fark ettik ki, siz aslında çok yararlı bilgiler sunuyorsunuz”, şeklinde. Kimi öğrencilerimiz ise tam tersi yönünde serzenişte de bulundular. Mesela: “Hocam, bize öğretmediğiniz çok şey olduğunu fark ettik”, yönünde serzenişler de aldık. Ki biz ona yönelik olarak teknik çeviri programlarımızda yenilemeye gittik öğrencilerimizden aldığımız geri ifadeler doğrultusunda. Öğrencilerin çoğu stajdan deneyim kazanıyorlar. Siz de öğrenci oldunuz; ben de öğrenci oldum, biliyoruz. Biraz hülyalı bir dönem, öğrencilik dönemi. Bu derste öğrendiğiniz şeylerin çok da ayağa basmadığını, çok da flu olduğunu düşündüğümüz dönemler. Staj da biraz onların yere oturtulmasını ve kafalarında sınıflandırmalarını sağlıyor. Onun dışında gerçek dünyayı görmelerini sağlıyor. Şirketler açısından ise, üniversitede hangi eğitimin verildiğini öğreniyorlar. Çok yararlı bir şey bence. Çeviri eğitimi veren her üniversitede yapılması gereken bir şey.

S.A.- Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?

L.Ö.- Bu tüm dünyada böyle. Kendim de kitap çevirisi yaptığım için biliyorum. Kurumun içinde biri olarak biliyorum. Hiçbir çevirmen, bir kitaba başlarken, ben oturayım da Skopos Kuramı'na göre bir çeviri yapayım, demiyordur veya etnik-merkezcilik kuramını göz önüne alayım da, deformatris eylemler çevirime yansımın, şeklinde bir çeviri yapayım diye bir çeviri olmaz. Yürümez zaten. Kendinizi kitaba ve çeviriye adanmanız lazım. Arkada başka düşüncelerin olmaması lazım. Ama eğer çevirmenin kuramsal anlamda bir bilgisi varsa. Meslek etiği ve deneyimleri ile ilgili kuramsal çerçevede belli refleksiyonları geliştirse de, yapmış olduğu çeviriyi bitirip,

görüyor ki, onların izlerini çeviriye yansıtmiş zaten. Bu biraz içten gelen bir akış gibi oluyor. [...]

S.A.- *Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?*

L.Ö.- Bizim okulumuz yürütmekte olduğu “Lexis” adlı bir proje var zaten. Bu bir tek dilli sözlük. Biz bunu Fransızcadan Türkçeye çeviriyoruz. Yaklaşık 2-3 yıldır süren bir proje. [...] Bu bir yayınevi ile yürüttüğümüz bir proje. Onun dışında teknik çeviri derslerimizde çeviri bürolarından gelip, öğrencilere seminer veren temsilciler var. Yazınsal alanda böyle bir çalışmamız yok.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

L.Ö.- Proje yok şu anda.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

L.Ö.- [...] Özellikle Türkiye’de çeviribilim alanında yapılacak çok şey var. Çeviribilimin diğer insan bilimleri nezdinde kendi yetkinliğini kanıtlaması gerektiğine ve henüz daha kanıtlanmamış gerek olduğuna da aynı fikirdeyim. Bir üst kuramımız yok.

S.A.- *Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?*

L.Ö.- Bunun için daha somut örnekler vermek lazım. Ben kendi deneyimimden yola çıkarak söyleyebilirim. Dediğim gibi, hiçbir kitabıma başlarken, oturup şu kuramla yapayım demiyorum ben. Ama herhalde, bu bilgiye ve bu iç görüye sahipseniz, muhakkak çeviriye yansıdığını düşünüyorum.

3.3.1.1.5. Prof. Dr. İlyas Öztürk

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

İLYAS ÖZTÜRK: Daha çok pratik yönü ile ilgileniyorum. Zaten çeviri tarihi, metindilbilim ve uzmanlık metin çevirileri üzerinde derslere giriyorum. Kuramsal derslere diğer arkadaşlar giriyor.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

İ.Ö.- Yıllardan beri aktif olarak çeviri yapıyorum. Noterlik ve mahkeme yeminli tercümanıyım. Ancak akademik çalışmalarım dolayısıyla, bunlara fazla vakit bulamıyorum; ama zaman zaman geldiğinde bunları yapıyorum. Yaptığım çeviriler, daha çok teknik çeviriler ve eğitimle ilgili olan diploma, transkript oluyor.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

İ.Ö.- Türkiye genelinde de bunu söyleyebilirim; % 50 civarında olduğunu söyleyebilirim. Niçin böyle? Çünkü lisans düzeyinde bizim bölümde bir uzmanlaşma yok. Olan bölümler var, fakat bizde genellikle uzmanlaşma yok. Daha çok farklı metinlerin çevirisini uyguluyoruz derslerimizde. Tıp metinleri, hukuk metinleri, teknik metinler. Tabii öğrenci bu konularda uzmanlaşmıyor. Sadece bu alanlarda nasıl çeviri yapılır, yöntemleri nasıldır, nasıl aktarılır gibi konulara bakıyoruz.

S.A.- *Çeviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?*

İ.Ö.- Çeviri bürolarının işlevleri giderek çoğalıyor. Çünkü aldığımız maillerde, yaptıkları çalışmalarda, -uzaktan izlediğimizde- gerçekten bir faaliyet, etkinlik var. Bundan birçok çeviri eğitimi alan öğrencilerin de haberi yok. Fakat biz elimizden geldiğince, bunları öğrencilerimize iletiyoruz ve bunlara katılımlarını da sağlıyoruz. Bunun ötesinde simultan çeviri gereksinimleri, bu dernekler tarafından karşılandığını biliyoruz. Aslında bundan sevinç de duyuyoruz. Çünkü böyle bir etkinlik var, böyle bir gereksinim karşılanıyor. Ama bunun dışında, herkes kendi alanında çeviri yapıyor, bazı çeviri bürolarının yardımıyla bazı kitaplar, dergilere de çalışma yapıyorlar. Bu da güzel. Fakat piyasaya yönelik eğitim verilmediği için, hemen mezun olan öğrenci, piyasaya hemen ürün veremiyor. Belli bir çeviri bürosundan ya da belli bir çevirmenin yanında çalışarak, belli bir deneyimden sonra ancak kendisi piyasaya ürün vermeye başlıyor. Bu da tabii, bizim lisans eğitiminde biraz reorganizasyona gitmemizi gerektiren bir durum var. Bunu herhalde zamanla aşarız gibi geliyor bana.

S.A.- *Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?*

İ.Ö.- Var. Onlar gerçekten çok güzel performans gösteriyor. Çok güzel de iş yapıyor. Staj yapan öğrencilerimize baktığımızda, tabii dört yıllık lisans eğitimi sürecinde bunları tanıyoruz ve o süreçte şöyle dediğimiz öğrenciler olmuştur: bu öğrenci çeviri yapamaz. Bu sahada pek etki gösteremez. Fakat o çeviri bürosunda edindiği deneyim, alan bilgisi onu gerçekten bir yerlere taşıyor ve çok güzel çalışmalar yapıyor, ürün

veriyor. Bu da hoşumuza gidiyor. Demek ki alan çalışması çevirmenlik için önemli. Sadece teorik bilgi almak yetmiyor.

S.A.- *Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir.*

İ.Ö.- Biraz önce verdiğim cevap, bunun yanıttı aslında. Dediğim gibi, lisans sürecinde öğrenciden pek fazla bir şey beklemiyorsunuz. Ama alana çıkınca, çeviri bürosunda deneyim elde edince, teorik bilgilerini pratiğe dönüştürdüklerinde belli bir noktaya geliyor ve bunun çok yararlı olduğunu görüyorsunuz. Bu sorunuza tabii ki alan çalışması, çeviri bürolarında çalışmak ve staj yapmak onlara büyük bir katkı sağlıyor denilebilir.

S.A.- *Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?*

İ.Ö.- Akademik çeviri anlayışı, adı üzerinde bilimsel bir çeviri anlayışıdır. Bilimsel çeviri anlayışında siz kuramları, yöntemleri ortaya koyarsınız ve bunları irdelersiniz. Ama bu da bir piyasaya hazırlık değildir. Sadece bilimsel alt yapınızı oluşturmak içindir bu ders. Piyasaya eleman yetiştirmek, farklı bir alandır. O piyasaya eleman yetiştirmek, belki de çeviri bölümlerinin işi de değildir. Sadece bilimsel bilgi vermektir. Ancak belli bir yıldan sonra, lisansta piyasaya eleman yetiştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir. Mesela alan belirlenir; hukuk çevirmeni, tıp çevirmeni, teknik çevirmenler gibi. Bu birkaç çeviri bölümünde var. O zaman siz piyasaya yönelik eleman yetiştirebilirsiniz. Bu normaldir. Ama bilimsel çeviri anlayışı, sadece bilimsel doneleri irdeler ve ortaya koyar. Öğrenci bundan alacağını alır ve ileride uzmanlaşma alanları varsa, orada bu verileri, bu birikimleri ve bu doneleri uygular.

S.A.- *Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?*

İ.Ö.- O çalışmalarda bulunmadım.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

İ.Ö.- Hayır.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

İ.Ö.- Alında çeviribilim biliyorsunuz, 1950'lerde temellerini atmış bir bilim dalı ve giderek de bu kendi alanını genişleten; kuramlarını, yöntemlerini ve teorilerini oluşturan bir bilim dalı. Onun için de özellikle dilbilim ve edebiyatbilimden bu alana yönelişler var. Çünkü bu alan daha araştırılmaya müsait bir alan. Diğer dallar dolmuş artık. Çalışmalar bitmiş. Verimli olduğu için daha birçok dilbilimci, edebiyatbilimci bu alana yöneliyor. Bu konunun bu alanı ne kadar doldurduğu, tartışılabilir. Şu yıllarda çeviribilim kendi uzmanlarını yetiştiremediği bir süreçte bu boşluk, bir şekilde diğer bilim dalları tarafından dolduruluyor.

S.A.- *Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?*

İ.Ö.- Bu şuna benzer: Meyveli bir ağaca çıkıyorsunuz, orada meyve topluyorsunuz. Oradan alacağınız meyvelerin kalitesine, olgunluğuna ve o meyveleri sağlıklı bir şekilde sofraya getirmenize bağlı. Bu edineceğiniz bilgilerin, sizde yer edineceği, oluşturacağı bir seviyedir, bir altyapıdır. Onu nasıl sindirirsiniz, nasıl değerlendirirsiniz ve nasıl onu sunarınız? Bu açıdan bakıldığında böyledir. Yalnız şu da var: O meyveleri alıyorsunuz, derliyorsunuz ağaçtan. Kendi stilinize göre bir sunuşunuz vardır. Bu da önemlidir. Herkes, aynı kuramı, aynı yöntemi, aynı teoriyi aynı şekilde öğrenir; fakat aynı şekilde uygulayamayabilir. Bu çok normaldir. Çünkü çeviri eylemi, diğer edinimlerden farklı bir eylemdir. Ben öyle görüyorum. Çünkü ruhla, düşünce dünyasıyla ve insanın dinamizmi ile ilgili olan bir eylemdir. Çünkü siz düşünceleri aktarıyorsunuz. Diğer mesleklerin çoğunda öğrendiğinizi aktarırsınız. Düşünceyi aktarmak, o kadar basit bir şey değildir. Onun için her yöntemi, herkes kendine göre uygular. Bu onun özelliğidir. Bir kuramı, iki kişinin tamamen aynı şekilde uygulaması mümkün de değildir. Aslında olmamalıdır da üstelik. Çünkü kişiler farklı düşünce dünyasına sahip ve farklı düşünce aktarımına sahiptir. Bir düşünceyi başka bir şekilde ifade eder. Ama o yöntemi kullanır. Burada amaç, metni erek dile doğru, anlaşılır ve kabul edilebilir bir şekilde aktarmaktır. Bu süreçte çevirmen, istediği yöntemi kullanır. Fakat amaç, iyi bir tercümedir. Buradaki yöntem, teori, kuram araçtır. İşte bu aracı ne kadar iyi kullanırsanız, erek dile o kadar güzel bir aktarım yaparsınız ve karşı tarafı memnun edersiniz.

3.3.1.1.6. Doç. Dr. Muharrem Tosun ile Söyleşi

SERHAT ARSLAN: *Çeviribilimin hangi alanında çalışıyorsunuz?*

MUHARREM TOSUN: Teorik alan.

S.A.- *Çeviri yapıyor musunuz? Hangi tür çeviri yapıyorsunuz?*

M.T.- Kullandığımız bilimsel kitapların çevirilerini devamlı yapıyoruz.

S.A.- *Uyguladığınız lisans eğitiminin piyasaya dönük olarak ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?*

M.T.- Kötü olmadığını; daha düzeltilebileceğini düşünüyorum. Tabii ki başarı bizim verdiğimiz eğitimden geçmiyor. Öğrencilerin makro-stratejilerini dolduracak bilgileri, birikimleri; yani çevirmenliğin ön şartı olan – biz ona çevirinin “*Amentüs’ü*” / 6 şartı diyoruz.- birincisi “*Weltwissen*” meselesi, yani genel kültür meselesi. Öğrencinin sadece derste edineceği bir şey değil. Ona yönelik kültür dersleri olsa bile, tabii ki bunlar tam yeterli değil -olamazlar da zaten- öğrencinin kendi birikimini arttırması lazım. Sadece dil meselesi değil. Çeşitli branşlarda yoğunlaşması, birikiminin entellektüel olması gerekir. Çünkü bir metni çevirmek, dili çevirmek değildir tabii. Yani konuyu bilmediğiniz zaman; konu ortada olmadığı zaman dili ne kadar bilerseniz bilin, o konu anlaşılabilir gelmeyecektir. Çünkü kelimeler bizzat kendileri için yoktur, belli konuları aktarmak için vardır. Eğer bilgi sizde yoksa siz bilgiyi metinden öğrenecek değilsiniz. Sonuçta o bilgiyi daha önce öğrenmiş olmanız gerekir. Yani çeviri süreci sonuçta, daha önceki bilgilerinizin o ana yansımasıdır. Yani önceki bilgiler bir “*projeksiyon* ya da *projektör*”tür. Gece ışıksız bir ortamda, kitap karanlıktır. Eğer beyninizdeki ışık ne kadar yansıyor ya da ne kadar ışık olursa; o kadar belirgin görünür. Yani ne kadar projektörünüz varsa, yani o alanda bilginiz ne kadar derinse, konu o kadar derindir. Bundan dolayı çeviriler birbirine benzemez. Yani dil farklılığından çok, tabii ki bilgi farklılığıdır. Çünkü çok iyi yabancı dili olanların, bilgi birikimi fazla değilse, yansıtılabileceği şey, dilbilgisinden çok öte bir şey değildir. Niye söyledik bunları? Çünkü çevirmen olmak, bir anlamda teori ve yöntem bilgisi. Biz o çevirmenin amentüsü derken, birinci sırada genel kültür-dünya bilgisi geliyorsa, ana dilin kelime hazinesinin çok iyi olması lazım. Çünkü sonuçta anadiline çeviriyor. Yabancı dilde yazılmış bu; o dilde bir daha yazmayacak. Yazacağı bu dil olduğu için, burada kelime hazinesinin, kavram bilgisinin, terminoloji bilgisinin çok yüksek olması lazım. Bu da tabii, biraz önce söylediğim yerde geçiyor. Yani çok okuyan, terminoloji çok bilir, kelime hazinesi iyi olur, birikimi iyi olur. Dolayısıyla bunu arttırır. Tabii ki ikinci yabancı dil bilgisi, bu sırlamada üçüncü sırada yer alabiliyor. Tabii ondan sonra teori ve yöntem bilgisi var. Benim özellikle verdiğim dersler teori ve yöntem dersleri. Teori ve yöntem bilgisi

olmadan da çeviriyi tamamlayamazsınız. Yani ne kadar dünya bilginiz varsa, ne kadar da anadiliniz, yabancı diliniz iyi olsa, sonuçta çevirmen olmak uzmanlık eylemi gerektirir. Bir uzmanlık eyleminde bulunuyorsunuz. Orada hedef kitleden, görevden, yaptığınız işten; çevirmenliğin, çevirinin gerçekten ne olduğu bilinci olması lazım. Makro-strateji dediğimiz şeyi oluşturan parçaların biri de, çevirmen olmak meselesidir. El yordamıyla çevirmen olmak var; bu inşaat ustası ile inşaat mühendisine benzer. Yani bu tabii her şey, çeviride çeviri pratiği değildir. Yani bir teorik bilgisi olmayan insan, bir inşaat ustasıysa; diplomalı bir çevirmen - teori ve yöntem bilmektir zaten- mühendistir. Bu binanın nasıl kurulacağını, binanın statik hesaplarını bilir, öbürü de bu yapar el yordamıyla sonuçta. Ama bununki bilinçsiz bir yapmadır. Bir şeyi ayakta tutmadır. Ama diğerinin yaptığı: zemini, içinde yaşayacak insanları, mukavemetini, güneşe karşı dayanıklılığını, her şeyini hesap ederek, sonuçta bir uzman olarak yapar. Dolayısıyla orada derslerimiz teori ve yöntemi dolduruyor. Bu tabii ki bizim dördüncü basamağımız. Ondan sonra metin çözümleme gücü olması lazım. Metinleri iyi anlayan, iyi anlamaya çalışan insan olması lazım çevirmenin. Bütün bunlardan sonra, bunları pratiğe uygulamak lazım. Piyasada tabii iyi çevirmenler vardır, ama 20-30 yıllık bir çaba. Bunca çabadan sonra çevirmen oluyorsunuz. Adım adım, deneme-yanılma. Siz kendinize göre iyi yaptığımızı zannediyorsunuz. Ama bu sübjektif bir değerlendirme, nesnel bir değerlendirme yok. Dolayısıyla işin içinde bilimsel bir tarafı yok. Bir de 1-2 alanda çalışıyorsunuz, ama çeviri bölümü mezunu olanlar, bütün alanlarda çalışmaya yatkın bilgi birikimiyle oraya geliyorlar. Dolayısıyla sadece tecrübe ettikleri alan değil, çevirinin bütünü üzerine düşünme şansları var. Yani kendi yaptıkları alanın öbür alanla ilişkisini, farkını, benzerliğini, bütün içerisindeki yerini, metnin konumlanmasını bilecek şekilde yetiştirildiği için, dolayısıyla sadece çeviri eğitimi değil, sonuç çeviri eğitiminden ibaret değil. Dolayısıyla çeviri eğitimi ne kadar başarılıdır demek, sadece çeviri eğitimin kendisiyle ilgili değildir. Bir de öğrencinin kendini geliştirme meselesi buna eklenir. Dolayısıyla bütün bunlar birleştiğinde, öğrenci artık bireysel bir süreçtir. Önemli olan bilinç kazanmaktır. Siz bu bilinci verirsiniz, ama piyasada uygulamak çevirmenin bireysel kararıdır ve iş bulma, iş ilişkisi, iletişim bireysel şeyler gerektirir; çeviri sürecidir. Dolayısıyla biz bu potansiyeli sağlarız. Mesela İskrates'in sözü var. Hitabet sanatçısı doğuştan olunur, bunun eğitimini niye veriyorsun diye sorulduğunda, İskrates *“Ben de doğuştan hatip olunmayacağını biliyorum. Bana doğuştan yetenekli*

hatispler getirin, ben onları çok iyi hatipler yapayım.” Biz de burada hiç yeteneği olmayan, yatkınlığı olmayan insanlardan bahsetmiyoruz. Sonuçta buraya dil yeteneği olanlar, sosyal alanda başarılı insanlar geliyor. Zaten buna yatkın insanlar geliyor. Biz bunları işliyoruz. Bunlar çok boyutlu süreçler. Tek başına net olarak eviri eğitimi şunu sağlıyor diyemezsiniz. Ama teori ve yöntem bilgisi eksik verildiği zaman, bunun yansımısını görmek lazım. Bunlar uygulamaya döndürülemediği zaman, tabii ki eğitim orada kendini sorgulamalıdır.

S.A.- eviri bürolarının piyasadaki işlevini nasıl görüyorsunuz?

M.T.- çok fazla eviri piyasası üzerine konuşmak zor benim için. Ezbere konuşmak olur. Adapazarı piyasası farklı, Ankara piyasası farklı, İstanbul’un piyasası farklı. İhtiyaçları farklı, sanayi koşulları farklı... Yani sektörel bir şeydir bu. Sektörde ne olacağı meselesidir. Piyasa işlevini yerine getiriyor. Bilinen bir şey bu. Ama burada işlevi derken, uzman çevirmenlerin işlevini görmek lazım. Herkes bir şekilde çevirinin işlevini yerine getirdiğini düşünüyor. Bir Almanca, İngilizce veya Rusça metni Türkçeye aktarımı veya Türkçenin oraya bir şekilde aktarmanın işlevi bir şekilde yerine getirdiğini düşünüyorlar. Ama işleyişte çeviriye ihtiyaç olduğu belli. Ama eğer orada işleyişte bir eksiklik varsa, eviri işlevini yerine getiremiyorsa, bunun nedeni eviri bölümleri ya da bölüm mezunları değildir. Daha çok bu işi nemsemeyenler, yani piyasada daha az para verme kaygısıyla uzman olanları alıştırmayanlar. Siz işinizde uzman olmayanları çalıştırırsanız, dolayısıyla veriminiz-işleviniz az olacaktır. Bir fabrikada bir mühendis yerine; bir lise mezunu, bir ortaokul mezunu bir kişi çalıştırırsanız, fabrikanız bymeyecektir, mallarınız kaliteli olmayacaktır. Siz ona az para verdiğinizi düşünürsünüz. Ama ne kadar kalite, o kadar iş, o kadar işlev. Yani bu kalite ile bağlantılıdır. Eğer eviri bölümü mezunlarını değerlendirirse piyasa, değerlendirmeye devam ederse, çevirinin profesyonel bir iş olduğu hissedilir. O zaman iş potansiyeli de yükselir. Yani bunlar yumurta ile tavuk meselesi gibi, piyasanın işlevsel olması için, çevirinin daha işlevsel olması için uzman çevirmenlere ihtiyaç var. Belki uzman çevirmenlerin de işlevsel olmaları için, kendilerini kanıtlamaları için de, o piyasaya girmeye ihtiyaçları var. Eğer piyasaya giremezlerse, o şansı bulamazsalar, onların yerine alanın uzmanı olmayan kişiler kullanılırsa, o zaman bundan yola çıkarak “evirinin işlevi yeterli değildir, çeviriler iyi değildir veya işler kendiliğinden yürüyor” demek eksik bir yargıdır. Çünkü sonuçta onu getirmek lazım, orada değerimi görmek

lazım. Kaliteli çevirmenleri yerleştirdiğinizde, özelliği neyse; orada kalite artacaktır, güvenilirliği artacaktır. Çeviriye güven artacaktır. İnsan kalitesine güven artacaktır. Piyasası genişleyecektir. Çünkü devamlı kendisini geliştirmek isteyen uzman bir insanla çalışmakla, işini zoraki yaparak bilmeyen insanla işi geliştirmek açısından çok büyük fark vardır. Muhakkak vardır. CEO'lara ödenen çok büyük paraları görünce, *“niye durup dururken bir adama bu kadar büyük paralar ödenir?”* Madem iş yürüyor. İşin yürüyorsa, CEO'ya niye milyon dolarlar ödüyorsun? İşin yürütmesi kendi kendine bir şey değildir. Çevirmen de burada işlevsel olması gereken insan. Kaliteli çevirmen denilince, işin uzmanı olan çevirmen. Tabii şunu da belirtmek lazım; uzman derken, hiç kimse lisansı bitirdiğinde uzman olarak bitirmez. *“Çeviri bölümü mezunları geliyor, işten anlamıyorlar”* demek kadar boş bir laf olamaz. Hiçbir avukat, hukuk bitirdiği zaman avukat olmuş değildir. Hiçbir mühendis, bölümünü bitirdiği zaman bunun uygulamasını yapamaz. Asla da bilemez. Bütün meslekler aynıdır. Yani orada *“yeni mezun çevirmenler geliyor, biz onlara öğretiyoruz”* veya *“bir şey bilmiyorlar, işe yaramıyorlar”* çok yanlış bir mantıktır. Çünkü 100-200 alandan bir tanesine geliyor ve orada derinleşiyor. Ama onun derinleşme süreci, çok kısa zamanda zaten kaliteyi ortaya koyacaktır.

S.A.- *Çeviri bürosunda staj yapmış olan / çalışan mezun öğrencileriniz var mı?*

M.T.- Var tabii.

S.A.- *Stajların öğrencilerin piyasa deneyimini geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Geri dönüşler nasıl ve bu konunun geliştirilmesi için neler yapılması gerekir?*

M.T.- Tabii geliştiriyor. İdeal öğreniyorlar. Her şeyin ideal olduğunu, iyi olduğunu zannediyorlar. Kuramsal yapı, ideal yapıyı gösterir bir anlamda. Olması gereken üst çıtaı gösterir. Biz tabii teorik olarak da bunu anlatıyoruz. Piyasanın koşullarını, piyasada neler olabileceğini; yani alıcı odaklılık, skopos, amaç odaklılık gibi –zaten çevirideki kuramların bir tanesinin adı da o- işlevsel olmak; işlevsel çeviribilim anlamında yani piyasa da haklı olarak kendi işlevine göre zaman zaman, paraya ve müşteriye göre çalıştığı için, bizim kalitesiz dediğimiz şeyler orda. Ama burada şöyle hesap etmek lazım. Bilim kendisi için değildir, bilim pratik içindir. Bilim, ne kadar teorilerini soyut geliştirse bile, bunun pratik için, pratiğe uygulandığını varsayarak yapar. Bugün Einstein kuramı, genel-geçer kuramdır. Ama bugün Newton'un kuramı artık geçerli değil diyorlar. Ama Newton'un kuramı yeryüzünde sürtünme katsayısı ve

yerçekimi olan ortamlarda her zaman geçerlidir. Bunu gibi piyasanın kurallarını biz ne kadar kuramsal olarak idealize etsek bile, dolayısıyla müşteri odaklılık olduğu sürece, yani duruma uygun davranma söz konusu olduğu sürece bunlar işleyecektir. Bizim mezunlar da, staja gidenler de bunu öğreneceklerdir. Bunlar aleyhine değil, tam tersine bilgilerine adapte anlamında onların lehinedir.

S.A.- Akademik çeviri anlayışı, piyasadaki çeviri anlayışına ne kadar sesleniyor ve ne kadar iletişim kurabiliyor?

M.T.- Akademik çeviri anlayışı piyasaya sesleniyor, ama “*piyasa bunun sesini duyuyor mu?*” meselesi önemli. Çünkü eğer piyasa kendi kendine yaptığı işten memnunum diyorsa. O zaman onun bilgilerine ihtiyaç duymadığını düşünür. Bir şeyden memnun olup olmamak için ona ihtiyaç duymak lazım, onu tanımak lazım. Tanımadığınız bir şey hakkında eleştiri veya yargılamada bulunamazsınız. Bunu tanımak nasıl olur? Piyasa ilginç bir şey. Piyasa çeviri bölümü mezunlarından oluşuyorsa veya çeviri bölümü mezunlarının bayağı bir yeri varsa, orada onun etkisi farklı araştırılır; eğer yoksa farklı araştırılır. Çeviri bölümü mezunu olmayan insana farklı sorular sorulur, onun farklı beklentileri vardır, farklı görüşleri vardır. Çeviri bölümü mezununun görüşü farklıdır. Dolayısıyla bunu tek yönlü olarak değerlendiremeyiz. Çeviri eğitimi almamış bir kişinin sadece el yordamıyla pratik bir şey yaparak çevirinin geneli hakkında -kuram, yöntemleri hakkında- kendi alanıyla metin alnıyla, çalışma ilgili olmayan hiç bilmediği konularda fikir yürütmesi, değerlendirmesi düşünülemez. Kendi önyargıları oluşmuştur. Kendi tekniklerinin geçerli olduğunu zannediyordur. Dolayısıyla kendine bir eleştiri geliştiremez. O sadece yaptığının doğru, yapılmayanların yanlış olduğunu düşünerek bir noktaya varabilir. Ama şu bir gerçektir ki, eğer çeviri kuramcıları, çeviri yöntemi geliştirenler ünlü çevirmenlerse, yani kuram pratikten gelen bir şey olduğuna göre. Deneylemlerin sonucu bilim oluşur sonuçta. Bilim tümevarımsal ilerlerken, gözlemler, bütüne doğru ilerler. Dolayısıyla piyasanın dışında bir çeviri olduğunu söylemek kadar komik bir şey olamaz. Zaten çeviri üzerine söylenen kuramsal, yönlemsel her şey piyasanın bütününden dönen şeylerdir. Yoksa bir tek çevirmenin beklediği şeylerin orada olması diye bir şey olmaz. Çünkü çevirmen hatalı bir yöntem geliştirmiş olabilir. Ama bir de şu da var: akademik çevirinin ya da çeviribilimin bir çevirmene çeviriyi nasıl yapacağını öğrettiğini zannetmek de bir o kadar komik. Çünkü çevirmene çeviriyi nasıl yapacağını öğretmiyor. Yani çeviri yapmaya nasıl hazırlanacağını, nasıl bilinçli bir

çevirmen yani o metnin çevirmeni olmak için neler dile getiriyor. Ondan sonrasını zaten çevirmene bırakıyor. Çevirmenin bireysel kararıdır diyor. Bu anlamda eğer çevirmen diyorsa ki, “benim orada yaptıklarım konusunda bir şey söylemiyor”, zaten çevirmenin böyle bir iddiası yok. Çevirmenin metne başladığı zaman, kararı verdikten sonraki aşamayla ilgili, zaten o makro-stratejiyi, bilgi birikimini oluşturduktan sonra metin içindeki işleyişi artık kendine bırakıyor. Çünkü çevirmene güvenmek lazım. Çevirmenin bireyselliğine, kalitesine, uzmanlığına güvenmek lazım. Çünkü siz mühendisi mezun ettikten sonra onun çizdiği her projeyi denetleyemezsiniz. Denetlememeniz lazım. Çünkü onlara güvenerek piyasaya göndermişsiniz. Ama onlara hangi teorik bilgilerle hangi modelleri soyut olarak oluşturabileceğini söylersiniz. Ama orada somut bir ev, köprü vs. çiziminde artık teori ona milyonlarca modelin tek tek her bir ayrıntının söylemez. Sonuçta bunların genel şablonları vardır. Onlardan bahseder.

S.A.- *Akademik çevreler dışında piyasaya yönelik çeviri yapan, örn. çeviri büroları/patent büroları, TSE gibi, kurumlarla ortaklaşa çalışmalar yapıyor musunuz? Proje üretiyor musunuz?*

M.T.- Yaptığımız bir çalışma yok.

S.A.- *Yurtiçi ya da yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla ya da çeşitli çeviri dernekleriyle proje üretiyor musunuz?*

M.T.- Çeviri dernekleriyle çok fazla şeyimiz yok. İrtibatımız var ama. O kadar yoğun çalıştığımız söylenemez. Tabii ki bu piyasa meselesi. İstanbul’da olmak ile Sakarya’da olmak aynı şey değil. İstanbul’da olanların güncelindedir, bir şekilde irtibatları vardır, öğrencileri oradadır veya bir şekilde yakındırlar, çeviri yapıyorlardı –akademik çevreden bahsediyorum- vs. Aynı koşulların olması beklenemez. Sonuçta karşılıklı talep oluşması lazım. Onlar bizimle iletişim ihtiyacı duymuyorsa, gerek duymuyorsa. Sakarya’da böyle bir şey yok. Olsa görüşürler tabii. Piyasayı gözlesek bile, bizim onlardan talep edeceğimiz ne olabilir, onu bilmiyorum.

S.A.- *Çeviribilimin bilimsel olarak yeterince gelişmiş bir alan olduğunu düşünüyor musunuz?*

M.T.- Çeviribilim gelişti. Gelişmeye devam ediyor. Ama önemli olan algılanmasıdır. Ben çeviribilimin gelişmesinin akademik camia tarafından yeterince algılandığını düşünmüyorum. Yani bugün üzerinde hep konuştuğumuz, tekrarladığımız, ağzımızda sakız olan kuramların bile sadece sloganı var, özü yok yani. Gerçekten detaylı kuram

okuyanların, yöntemleri detaylı bilenlerin, uygulamayla ilişkisini kuranların, çeviri üzerine düşünenlerin akademisyenler olması gerekiyor. Akademisyenler de bu konu üzerine düşünmeyip, kuramları sadece uygulama için basit araç-böyle hemen alayım ve uygulayayım derlerse... Zaten bir kurama yapılabilecek en büyük kötülük ve kuramsal en büyük hata, kuramı yüzeysel alıp pat diye uygulamaya geçirmeye çalışmaktır. Bu son derece hatalıdır. Çünkü kuramlar yüzeysel değildir, dolayısıyla yüzeysel olarak da anlaşılabilir; doğrusu yüzeysel olarak aktarılamazlar. O kuramı anlatan kişinin, o kuramı ne kadar bildiği meselesi çok önemli. Herkes ikinci-üçüncü kaynaklardan, makalelerden, yüzeysel bilgilerden kuram okuyup; kuramı bildiğini zannediyor. Yani kendi anladığı şeyin kuram olduğunu zannediyor. Orada bir anlaşmazlık var. Akademisyenlerin aktif olarak kurama katılması lazım, kuramsal yenilenme-gelişme sürecine katılmasına lazım. Canlılık olması lazım. Bilim sürekli gelişir. Çeviribilimin ana kuramlarının yorumu hiç yapılmıyor, yani şerh edilmiyor. Her bir kavram üzerinde, her bir konu üzerinde araştırmalar çok fazla olmuyor. Zaten son zamanlarda bu konularda şikâyet var. Derinleşemeyince uzaklaşmayı getiriyor; kuramlardan soğumayı getiriyor. Bu çeviri eğitime yansıyor, piyasaya da yansıyor. Bu kuramın suçu değil aslında. Bu kuramı anlamadaki problem. Bizim biraz da bilime bakış geleneğimizden kaynaklanıyor. Biz çünkü bir şeyi çok çabuk, hızlı, fazla emek vermeden, sabretmeden, uzun soluklu olmadan, üzerinde düşünmeden elde etmeyi çok seviyoruz toplum olarak. Kuram demek, düşünme demektir. Bilim demek düşünme demektir. Düşünmeden üst üste yığarak, sadece araştırma yaparak veya yapılan araştırmalar alınamayarak bir kuram olmaz. Dolayısıyla akademik çevirinin sorunu, yeterince gelişmemiş olma değil. Yeterince gelişmiş kuramlar, kitaplar var. Bu kuramlar anlaşılmayı bekliyor. Bu şudur yani; bir din sadece kutsal kitabıyla yetinemez. Sadece kutsal kitabını inananlarına sunamaz. Biz o zaman Aristo, Sokrates okuyarak hayatımızı bitirelim yani. Veya Epikür'ün matematiğiyle bitirelim eski geometriyle. Dolayısıyla bunun dışında bir şey söylemezsek bile, en azından dünyanın değişimine adapte etmemiz lazım. Yani yeni gelişen teknoloji, yeni gelişen sosyal-fiziksel koşullara adapte edilmelidir. Kuramın herkes tarafından hızlı bir şekilde değiştiğinin bilincinde olmalıdır, bilimsel gelişimin de, 1-2 sene bile bilimde eskidir. İlla 20-30 olması gerekmiyor.

S.A.- Kuramı öğrenenler, kuramları ne kadar kullanabiliyorlar? Hayatın içerisine ne kadar aktarabiliyorlar?

M.T.- Burada sorun, kuramı ne kadar öğrendikleri meselesi tabii. Demin akademisyenlerden bahsettik, şu an öğrencilerden bahsediyoruz herhalde. Öğrencilerden bahsederseniz, kuramı onlar daha çok uygulama için öğrenecekler. Kuram üzerine çalışmayacaklar. Diyelim ki, futbol, basketbol ya da tenis oynuyorsunuz. Bunun bir sürü kuralı vardır. Ama oyuncu o anda bütün o kuralları düşünerek oynamaz. Ama kuralları bilir ve o kurallar doğrultusunda onu uygulamaya çevirir. Kuram da öyledir. Burada iz bırakılmak önemlidir. Onu düşünmez, ama kuralın o anda neyin ne getireceğini, hangi şeyin ne anlama geldiğini bilmez. Kural düşünerek oynamazlar. Ama sonuçta o kurallara uygun oynar. Bilinçsiz bir şekilde o bilinç oluşmuştur, ama soyutlaşmıştır beyninde. Farkında değildir. Şimdi burada kuramsal demek kuram demek değil. Yöntem de kuramsaldır. Uygulama olmayan her şey; yani bir bedel, görev karşılığı yapmıyorsa, somut olarak yapılmayan her şey, onun üzerine konuşulan her cümle kuramsaldır. Çeviri üzerine çevirmenin söylediği şey de kuramsal bir cümledir. İddiadır sonuçta, hipotezdir. Ama kuramsaldır, soyuttur. Burada kuramsal denilince, hep kural değildir yani. Çeviri üzerine hocanın her söylediği cümle, derste söylenen her cümle, hatta çeviri yapılırken söylenen cümleler de kuramsaldır. Çünkü çeviri somut çeviri süreci değildir. Dolayısıyla böyle baktığımızda, yani kuram bilmek öğrencilerin ne kadar işine yarar, ne kadar uygulamaya döndürebiliyorlar, somut olarak bunu cevaplayamazlar. Çünkü kuram öyle bir bilinçtir ki, biz de çocukluğumuzdan beri geleneğimizde, göreneğimizde, kültürümüzde yaşarız, öyle davranırız; ama niye öyle davrandığımızı bilmeyiz. Çünkü o kadar bize işlemiştir ki, o kadar biz olmuştur ki, biz doğal zannederiz. Hâlbuki bu doğal değil, kültürel davranıştır. Bizim kültürümüzdür. Yani yemek yememizden elimizi yıkamamıza kadar, oturmamızdan kalkmamıza kadar her şeyimiz. Belki gözlüğümüzden saç taramamıza kadar, sakalımızdan ayakkabımıza kadar her şeyimiz kültürümüzdür. Biz bunu doğal zannederiz. Dolayısıyla bilince dönüşmüştür. Öğrenci de 4 yıl boyunca kuramı, yöntemi öğreniyor. Ben her zaman şunu söylerim: eğer 100 birim üzerinden kuram alırsak, öğrenci bunun 100'ünü öğrenirse veya bunun 100'ünü hatırlarsa bu imkansız bir şeydir. Zaten amaç 100'ünü birden öğrenmesi değildir. O 100'ün 10'unu uygulayabilirse, zaten sonuca ulaşabilir. Ama iz bırakır. Ama her öğrencide kuram bizzat somut olarak görünmez, isimleri hatırlanmaz, ne olduğunu-nerden olduğunu bilmez. Ama o bir bilinçtir. Kendi yaptığı zannettiği şeyi, o bilincin yaptığıının farkında değildir. Bir çeviri kültürüdür, bir çeviri kültürü

oluşmuştur. Bizim tıpkı kültürel davranmamız gibi der ki: “*ben şunu yaptım, kuramların hiçbir faydası olmadı.*” Ama onu söylerken bile, bütün o davranışı söylemesi bile kuramdır. Çeviri üzerine konuşabilmesi, çeviri üzerine düşünebilmesi bütün bunlar kuramsal bilgiden gelir.. Ama o kuram olduğunun farkında değildir ve kuram olarak da söylenemez bu. Daha çok örnekleri vardır. Birçok teknik öğretilir, ama insan uygularken teknik aklında kalmaz. Otomatikleşir yani. Dolayısıyla çeviri pratiği, otomatikleşme pratiği olduğu için, o otomatikleşme sürecinde otomatikleşmenin neden kaynaklandığını hatırlamayız. Aslında o otomatikleşmeyi sağlayan ya da o bilinci sağlayan aslında kuramsal bilgilerdir, çeviri üzerine düşünülmüş veya ona öğretilmiş şeylerdir. Dolayısıyla somut olarak mezunlara veya öğrencilere ne kadar işe yaradığı sorulduğunda, doğru cevap alınamayabilir. Çünkü hatırlamaz. Mühendislere, iktisatçılara da sorun, ne derler: “*4 yıl okuduk, bir şey öğretmediler. Daha sonra öğrendik.*” Ben çok rastlamışım, hemen hepsi öyle söylerler. Niye böyle söylerler? Çünkü o bilinç oluşmuştur, hiç farkında değildirler. Onlar zaten her yönüyle bir avukatırlar, bir mühendistirler. Ama kendileri fark etmez. Çünkü belli bir bilgi düzeyine geldiği zaman, o bilgi düzeyinin farkında olmaz insan. Kendini eksik zannetmediğin sürece, bilgini geliştiremezsin. Kendini eksik gören her kişiler herhalde en başta bu alanın öğretim üyesi olmalıdırlar. Çünkü onlar en çok kendilerini eksik görecekler ki, devamlı çalışsınlar. En cahil adam, en çok kendini tamam görür. Dolayısıyla çeviri pratiğinde çalışan kişi, kendini mükemmel görebilir. “*Ben dünyanın en iyi çevirmeniyim*” diyebilir. Çünkü onun yaşadığı dünyada, bir kendisi vardır, bir tane iş vardır ve en iyisi de odur. Onun dışında mukayese edeceği bir şey yoktur. Bundan dolayı kendini geliştirmeye ihtiyacı yoktur. Kendini eleştirmeye de ihtiyacı yoktur. Bu yüzden kuram uygulama arasındaki anlaşmazlık bitmek bilmez. Çünkü çevirmen kendini kuramından başka kuram tanımaz, bu yüzden de bilme ihtiyacı duymaz. Bilse de, alandan yetişmediği için anlaması çok zordur. Mesele bu.

BÖLÜM 4: ÇEVİRİBİLİMCİLER VE ÇEVİRİ

PIYASASINDAKİLERİN KURAM UYGULAMA

İLİŞKİSİNE BAKIŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Çeviri kuramlarının çeviri uygulamasındaki yerini doğru tespit edebilmek için, kuramların ve uygulamaların görüldüğü ülkelerin kendine özgü şartlarının dikkate alınması gerekir; çünkü bu özel şartlar, tarih sürecinde her ülkede farklı bir biçimde gelişmiş olabilir. Çeviri etkinliği bakımından Türkiye'nin çok özel bir konumu bulunmaktadır. Çok kültürlü bir ortamın merkezi konumundaki Anadolu ve Osmanlı'nın çok kültürlü devlet yapısında oluşturulan çeviri anlayışı, Osmanlı'nın devamında Türkiye Cumhuriyeti'nde de devam ettirilmiştir. Türkiye, tarih boyunca çeviri etkinliğine daima açık bir ülke olmuştur. Bu anlayış, günümüzde sürdüğü için çeviri etkinliği her yönü ve tüm çeşitliliğiyle günümüz Türkiye'sinde de görülmektedir. Ancak buradan kuramların uygulamaya etkisine geçişte ve bu geçişin özelliklerini bulmakta farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Çünkü günümüz Türkiye'sinde çeviri etkinliği, kuramsal bir yapıyla oluşturulmuş ve uygulamaya aktarılmış bir çeviri etkinliği değildir. Tam tersine uygulamanın hem çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin uzun süre uygulamada tek başlarına söz sahibi olmaları, hem yükseköğretim kurumlarında çeviri eğitiminin göreceli olarak çok geç başlaması, diğer yandan da Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşullar sebebiyle, Türkiye'de çeviri uygulamalarının kuramdan bağımsız ve farklı bir yapı oluşturmasına sebep olmuştur. Bu farklı yapıda, kuramların bilinçli bir biçimde çeviri uygulamasına aktarıldığı bir sistemi oluşturma olanağı bulunmamaktadır. Çünkü kurumlararası kopukluk bir yana, mevcut ekonomik şartlar bunu engellemektedir. Ancak yine de çeviri kuramlarının temel prensiplerinin bilinçsiz bir şekilde de olsa, çeviri etkinliğinin görüldüğü her yerde, uygulandığı da gözlemlenmektedir. Çeviri piyasası, kendi doğrularını bir yandan ekonomik koşullar çerçevesinde oluştururken, bir yandan da hiç fark etmeden zaten oluşturdukları kültürleri yansıtan ve aslında kültürel yaşamın bir aynası olan ve özünde piyasadaki şartlara aykırı prensipler oluşturamayacak olan çeviri kuramlarındaki prensipleri çeviri etkinliğinde uygulamaya sokmaktadırlar. Bunu yapmak zorundadırlar, çünkü yeni sorunların eski çeviri anlayışıyla çözülme şansı yoktur. Hemen çalışmamızın başında da savunduğumuz gibi, bilimsel kuramlar aslında oluştukları toplumun kültürel

düzenini yansıtır. Başka bir deyişle, özünde kuram ve uygulama bir toplumda birbirinden tamamen bağımsız yapılarda olamaz. (Bkz. 1.).

Bu görüşle bakıldığında Türkiye’de de kuramların uygulamayla dolaylı da olsa bağlantılı olduğunu savunmak, bir tezat değildir. Bunun bir tezat oluşturmadığı, çeşitli kurumsal yapılarla gerçekleştirilen söyleşilerde ortaya çıktığı açıkça görülmüştür. Yalnızca kuramların piyasa şartlarından ötürü, daha bilinçsizce ve kısmen uygulanması söz konusudur.

4.1. Yayınevleri Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu

Söyleşi gerçekleştirilen yayınevlerinden biri olan “**Can Yayınları**”, edebiyat ağırlıklı yayınlar yapmaktadır. “**İletişim Yayınları**”, *12 Eylül sonrasında Türkiye’deki kültürel boşluğu ve siyasi boşluğu alternatif bir biçimde dolduracak, Türkiye’de kültür hayatına dünya üzerindeki kuramları, akademik çalışmalarını ve genel olarak kültür hayatını taşıyacak bir proje olarak geliştirilen* (Bkz. 2. Soru) bir yayınevidir. “**İz Yayıncılık**”, kendi misyonu çerçevesinde daha çok İslami eserleri ve çevirilerini piyasaya sürmektedir. Piyasa sürdüğü eserlerin yaklaşık yarısını çeviri eserleri oluşturmaktadır. Diğer yandan “**Ayrıntı Yayıncılık**”, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra oluştuğunu düşündüğü boşluğu, çeviri yayınları ile kapatmaya çalışan bir yayınevidir. “**Ağaç Yayınları**” ise nispeten küçük çapta yayınlar yapan, yayıncılık sektöründe fazla iddiası olmayan, ekonomik olanakları kısıtlı bir yayınevidir.

Söyleşi yaptığımız yayınevleri, özellikle edebi ve alan çevirilerin Türk toplumuna etkisinin ve katkısının farkındadırlar. Burada Even-Zohar’ın Çoğuldizge Kuramıyla Türkiye’de çeviri etkinliği arasında paralellik kurmak mümkündür. Cumhuriyetin kuruluşundan beri sürdürülen çeviri politikası yardımıyla hedeflenen farklı kültürleri edebiyat yoluyla tanıma, farklı kültürel öğelerin Türk Edebiyatına katkısını sağlama gibi kültürlerarası etkileşim hedefleri, günümüz Türkiye’sinde yayınevleri aracılığıyla sürdürülmektedir (Krş. Gürçağlar, 2005; 66-74). Günümüz Türk Edebiyatı, yayınevlerinin bu çeviri stratejileri sayesinde tüm kültürlerle açık bir edebiyat haline gelmiştir.

Çeviri, ekonomik koşullardan ötürü Mänttärı’nin ön gördüğü gibi birbiriyle bağlantılı “eylemler bütünü” olarak görülme bile, yayınevleri çeviri etkinliğini belli amaçlar,

ilkeler doğrultusunda çevirmen ve editörlerle işbirliği içinde, okuyucudan aldıkları tepkiyi değerlendirerek ve profesyonel bir anlayışla sürdürmektedirler. Sürdürülen etkinliklerde koordinasyon eksikliği göze çarpmaktadır. Örneğin çevirmen seçiminde kullanılan kriterlerin farklılık göstermesi, çevirmene çeviri sürecinde müdahalenin çeviride yalnızca doğruluk boyutunda kalması, yayınevlerinin çeviri alanındaki kuramsal eksikliğini, kuramın uygulama alanına girmekte zorlandığını göstermekte ve kuramsal boyutta Mänttär'i'den öğrendiğimiz çeviri etkinliğinde “eylemlerarası işbirliği” ve “iş bölümü”nün kuramın ön gördüğü boyutta gerçekleştirilmediğini göstermektedir.

Yayınevlerinin erek odaklı çeviri anlayışını benimsemesi, günümüz çeviri anlayışına da uygundur: çevirinin amacı, “kültürel misyon” üst-başlığı altında alımlayıcıya, yani yayınevlerinin özel konumunda okuyucuya göre belirlenmektedir.

Yine de yayınevlerinin günümüzde sürdürdükleri çeviri etkinliği ile Cumhuriyet'in kuruluşunda kurumsal bir yapıda sürdürülen çeviri etkinliği arasında temel bir fark gözlemlenmektedir. Yayınevleri, günümüzde bazı eserlerin, özellikle klasik eserlerinin telif haklarının bulunmaması sebebiyle, edebi eserlerde temel olarak ele alınması gereken kültürel misyon özelliğine gerekli özeni göster(e)memektedir. Edebi çeviride üst-amacın bir anda ticari amaçla birbirine karıştırıldığı, yayınevlerinin zaman zaman bu konuda yanlışlıklar yaptıkları, bazı eserlerin ticari amaçlar uğruna denetim yoksunluğundan faydalanarak çevrildiği durumlara da rastlanmaktadır. Bu sorun, bizzat yayınevleri tarafından da dile getirilen bir sorundur (Krş. 10. soruya verilen yanıtlar).

Söyleşide alınan yanıtlardan, yayınevlerinin çeviriyi ana hatlarıyla “kültürel bir aktarım” olarak gördükleri, çeviri piyasasında oluşan ihtiyaçları belirledikten sonra çeviri stratejilerini de bu ihtiyaç alanları ve yayınevi olarak sahip oldukları dünya görüşleri çerçevesinde oluşturdukları, böylelikle erek kültürde mevcut olan eksikliği çeviri yoluyla kapatmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Örneğin **Can Yayınları**, kuruluşundan itibaren okurları yerli ve yabancı edebiyat ile tanıştırma amacı gütmüştür. **İletişim Yayınları**, kendilerine göre kültürel ve siyasal boşluk içerisinde olan Türkiye'de, bu boşluğu doldurma amacıyla kurulmuştur. **İz Yayıncılık**, yoğun içerikli dini yayınları, çeviri vasıtasıyla kültürümüze ve dilimize kazandırmayı amaçlayan bir yayınevidir. **Ayrıntı Yayınları**, aynı **İletişim Yayınları** gibi, siyasal ve kültürel

boşluğu doldurmak amacıyla kurulmuştur. **Ağaç Yayınları** ise bir tavsiye üzerine kurulmuş, tamamen maddi kaygı güden bir yayınevidir.

Yayınevlerinin sahip olduğu ekonomik olanaklar ve başta belirledikleri hedefler çevrilecek kitapların türlerini belirlemektedir. Can Yayınları yalnızca edebi eserleri çevirirken Ağaç Yayınları hemen tüm eserlerin çevirisini gerçekleştirmektedir.

Çeviri etkinliğinin yayınevleri için ne kadar önemli bir araç olduğu, yayın yelpazelerinin büyük bir kısmını “çeviri eserlere” ayırmalarından anlaşılmaktadır (Krş. 6. soruya verilen yanıtlar). Yayınevleri ekonomik açıdan varlıklarını büyük ölçüde çeviri etkinliğine borçludurlar ve bu yüzden de uyguladıkları çeviri stratejisi, sahip oldukları çeviri anlayışı, çevirmen anlayışları büyük önem taşır. Alınan yanıtlar, yayınevlerinin konunun önemini kavradıklarını, konunun önemi paralelinde ve ekonomik olanakları ölçüsünde hareket ettiklerini göstermektedir.

Can Yayınları’nda yoğun olarak çevrilen her dilin ayrı bir editörü görev almaktadır. Örneğin söyleşi yapılan **Seçkin Selvi**, bizzat “Çevirmen ve İngilizce Editörü” olarak görev yapmaktadır. Bu durum, yayınevlerinin çeviri politikalarını doğal olarak doğru belirlemelerini sağlamaktadır. Örneğin Can Yayınları’nda mümkün olduğunca özgün dillerden çeviri yapmak amaçlanmaktadır. Her dilin ayrı bir editörü olduğu gerçeği ise, çeviri etkinliğinin son derece ciddi bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir.

İletişim Yayınları’nda da çeviri etkinliğine özel bir önem verildiği gözlemlenmektedir. Çevirmenlerde metin türüne göre farklı özellikler aranmaktadır.

Yayınevleriyle yapılan söyleşide, özellikle 7. soru ile öne çıkan diğer önemli bir özellik, yayınevlerinin kültür aktarımı olarak gördükleri çeviri etkinliğinde Vermeer ve Mänttärin’in de savunduğu türden erek kültür odaklı bir çeviri yaklaşımı sergilemeleri, çevirilerde daha çok Türk okuyucusunun özelliklerini dikkate almaları olmuştur. Edebiyat çevirilerinde Türkçe söyleniş biçimlerine, birebir çeviri yoluyla Türkçeye geçmiş olmasına değil de, edebiyat metninin Türkçe yeniden yaratılmış olup olmadığına, okuyucuya edebi bir zevk verip vermediğine dikkat edilmesi (**İletişim Yayınları**), Türkçenin keyifli ve anlaşılır olup olmadığına bakılması (**İz Yayıncılık**), bir metnin o dildeki yaşayan haliyle, o dilde amaçlanan kitlenin diline uygun bir şekilde çevrilmesine özen gösterilmesi ve hedef kitleye uygun bir dil kullanılması (**Ayrıntı**

Yayıncılık) ya da Türkçeyi çok iyi bilen çevirmenlerle çalışmanın tercih edilmesi (*Can Yayınları*) erek kültür odaklı çeviri yaklaşımını açıkça göstermektedir.

Ayrıntı Yayıncılık Genel Yayın Yönetmeni **Abdullah Yılmaz**, daha önce çeviribilim ile hiç ilgilenmediğini söylemesine rağmen doğrudan günümüz çeviribilim terminolojisinde çok sık kullanılan “erek dil” kavramını kullanmıştır. Yayınevi erek odaklı çeviri anlayışı çerçevesinde erek kitleyi düşünerek kendi amaçlarına uygun bir çeviri anlayışı uygulamaktadır. Yayınevinde, örneğin erek metnin dil düzeyi, erek kitleye göre belirlenmektedir.

Ağaç Yayınları sahibi **Mehmet Bakır Mayruk** çeviri etkinliğinin ne kadar önemli olduğunu farkındadır; ancak ekonomik sıkıntı ve kaygılar sebebiyle çeviride düşündüğü biçimde bir yaklaşım sergileyemediğinden yakınmaktadır. Çünkü Mehmet Bakır Mayruk’a göre, ideal bir çevirinin gerçekleşmesi, yüklü miktarda maddi külfete bağlıdır. Bu da kendi yayınevi için pek mümkün olmadığından, amaç dışı çeviri etkinliğini zorunlu hale getirmektedir.

İçinde buldukları ekonomik olanaklardan ötürü ideal bir tutum sergileyemeyen Ağaç Yayınları’nın (aslında) olması gereken çeviri yaklaşımı ile ilgili düşünceleri de bizim için önemlidir. Yayınevinin bilincinde olduğu halde uygulayamadığı çeviri yaklaşımı günümüz kuramlarıyla örtüşmektedir. Bu durum söyleşi yapılan tüm yayınevleri için geçerlidir ve sonuç olarak, söyleşi yapılan yayınevi sahiplerinin ve/veya yetkililerinin, çeviribilim alanına yabancı olmalarına ya da bu alanla hiç karşılaşmamalarına rağmen, uygulamada günümüz çeviri kuramlarına ters uygulamalarda bulunmadıkları, aslında kuramların bilinçli ya da bilinçsiz bizzat uygulayıcıları oldukları gözlenmektedir.

Yayınevlerinin öncelikle Türk okuyucuyu dikkate almaları, günümüz çeviri kuramlarıyla hiçbir ilgisi olmayan ve tamamıyla ekonomik kaygılardan kaynaklanan doğal bir refleks de olabilir. Bu konu, özünde araştırmaya ve tartışmaya açık bir konudur.

Yayınevlerinin çeviri etkinlikleri, edebiyat alanımızdaki boşlukları gerçekten doldurabilecek kadar güçlüdür ve çeviri yoluyla kültürel aktarımın gerçekleştirildiği, en azından yayınevlerinin bunun için büyük bir çaba harcadığı belli olmaktadır. Her sektörde olduğu gibi bu sektörde de mevcut şartları kendi çıkarları doğrultusunda

kötüye kullanan kuruluşlar elbette olacaktır. Bu tür kuruluşlar sonuçta yine de bir süre sonra ortaya çıktıkları gibi yok olacaklardır. Ancak bunun için, yayınevleri tarafından açıkça dile getirilmemesine rağmen en azından bazı hukuki düzenlerin yapılması gerekmektedir.

Yayınevleriyle yapılan söyleşide 9. ve 10. sorulara verilen yanıtlar, yayınevlerinin çeviriye ve çevirmene bakış açısını vermektedir. Hemen tüm yayınevlerinde alanında uzmanlaşmış çevirmen çalıştırma eğilimi gözlenmektedir. Hatırlanacağı üzere, Mänttärî günümüz çeviri anlayışını yansıtan “Çeviri Eylemi Kuramı’nda”, çeviriyi eylem bağlamında uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bir tür yaratıcı eylem olarak tanımlamıştır (Bkz. 2.3.1.). 9. soruya verilen yanıtların hemen hepsinde, Mänttärî’nin “uzman” kavramından oldukça uzak olmasına rağmen yine de “alan” ve “uzman” kavramları kullanılmıştır.

Yayınevlerinin çeviri etkinliğini özel yetenek gerektiren bir “uzmanlık alanı” olarak görmeye başlamaları, çevirmen seçimlerini de etkilemektedir. Çevirmen seçiminde bu yüzden akademik çeviri eğitiminden çok tecrübe, konu uzmanlığı ve yetenek aranmaktadır. İster akademik eğitim almış olsun, ister farklı koşullarda çevirmenlik yapmaya başlamış olsun, yayınevlerinde çevirmenlere karşı herhangi bir önyargıya rastlanmamaktadır. Yine de tecrübe üzerinde özellikle durulduğu için, genç çevirmenlerin/çevirmen adaylarının yayınevleri ile çalışmak istemeleri durumunda öncelikle kendilerini ve çevirmen olarak yeteneklerini kanıtlamaları gerekecektir.

Can Yayınları için erek dili çok iyi bilmek ve **Seçkin Selvi**’nin de belirttiği gibi ‘yazarlık kumaşı’ aranan niteliklerdir. Bu durum Can Yayınlarının daha çok ‘edebiyat’ ağırlıklı yayın yapmasından kaynaklanmaktadır. İletişim Yayınları’nda edebi çevirinin yanında sosyal bilimler alanında da yayın yapıldığı için “*konu uzmanı*” çevirmen tercih sebebidir. **İz Yayıncılık**, çeviri bölümü mezunu olup olunmamasına bakmaksızın, “konu uzmanı” ve konusunu terminolojisine hâkim çevirmen ile çalışmayı tercih etmektedir. **Ayrıntı Yayıncılık** için çevirmenlik, “*yetenek*” ile doğrudan orantılıdır. Her çeviri bölümü mezunu yetenekli olmak zorunda değildir, başka kesimlerden de yetenekli çevirmenler çıkmaktadır.

Ağaç Yayınları sahibi **Mehmet Bakır Mayruk**, diğer yayınevleri gibi “konusunda uzman”, “yetenekli” ve “tecrübeli” çevirmenlerle çalışmak istemektedir. Ancak maddi

olanakları kısıtlı olduğundan, istemeden de olsa zaman zaman tecrübesiz çevirmenlerle çalışmak durumunda kalındığını, çalışmalardan yine de “güzel sonuçlar” elde edebildiklerini belirtmiştir.

Söyleşi yapılan beş yayınevinin ikisi çeviri editörünün olduğunu, diğerleri olmadığını belirtmiştir. Yayınevlerinin genel olarak çeviri editörleri ile değil, dil bilen editörlerle çalışmayı tercih etmeleri, yayınevleri için kaynak metin yerine erek metnin ön planda tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, çeviri süreci ile ilgili bazı soru işaretlerini elbette kendiliğinden getirecektir. Örneğin, telif hakkı olmayan klasik eserlerin ya da çocuk kitapları çevirilerinde erek metin ve erek kültür dikkate alınırken kitaplardaki uyarlamalar çevirmen veya farklı konulardaki uzmanlar tarafından mı yoksa bizzat yayınevleri tarafından mı yapılmaktadır?

Yayınevlerine yöneltilen son soru, çeviriye müdahaleleri ile ilgilidir. Buradan alınan yanıtlarla çevirmenin bu alandaki konumu belirginleşmektedir. Yayınevlerinin (bir editör aracılığıyla da olsa) kendilerinde çeviriye dilbilgisi kuralları dışında bile müdahale hakkı görmeleri ve bu konuda taviz vermez bir tutum takınmaları, çevirmenin tüm çeviri sürecinde bir “araç” olmanın ötesine geçemediğini ve özellikle Mänttärî'nin kuramında sözü edilen “uzman” konumundaki çevirmen anlayışının uygulamada hiçbir biçimde yeri olmadığını göstermektedir. Bu durum hem piyasa şartlarından ve ticari kaygılardan kaynaklanan bir süreçtir, çünkü asıl satacak olan kaynak metne bağlı olan metin değil, okuyucu odaklı çeviri metnidir, hem de çevirmene olan güvensizliğin göstergesidir. Çevirmenin Türkiye şartlarında oluşan bu konumu, günümüz çeviri kuramlarındaki çevirmen anlayışı ile uygulama alanında bizzat görev alan çevirmen arasındaki çevirmen konumunun yeniden değerlendirmesini gerektirecek kadar önemli bir tezat oluşturmaktadır. Aynı zamanda yayınevi-çevirmen-editör üçgeninde yerine oturmuş bir işbirliği/işbölümü anlayışının gelişmediği, çevirmen kararlarının düzeltme aşamasında çok da fazla dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Genç ve deneyimsiz çevirmenlerin bu yayıncılık anlayışı içerisinde daha da zorlanacağı açıktır.

Can Yayınları'ndan Seçkin Selvi, kesinlikle müdahalede bulduklarını; zaten bu iş için orada hazır bulduklarını belirtmektedir. Yeni kuşak çevirmenlerin erek dil bilgisindeki yetersizlikten şikâyetçi olan Seçkin Selvi, bu tip çevirmenlerin teknik çeviri yapabileceklerini, zira edebi çeviride yetersiz kaldıklarını da belirtmektedir. Çünkü

Seçkin Selvi'ye göre teknik çeviride önemli olan bilgi aktarımıyken edebi çeviride üslup da önem kazanmaktadır. Seçkin Selvi'nin talep ettiği çevirmen profili, günümüz çeviri yaklaşımlarındaki çevirmen profili ile uyuşmaktadır. Bu talebin yeterince karşılanamaması, çeviride çalışmamızın amacının ötesinde daha detaylı olarak ele alınması gereken eğitim sorunlarını işaret etmektedir.

İletişim Yayınları, yayın politikaları gereği çeviriye müdahale yanlısı olmamalarına rağmen, koşullardan ötürü çeviriye müdahalede bulunmak durumunda kalabildiklerini belirtmektedir. Bu durum genellikle çevirmenin erek ve/veya kaynak dil edincinin yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak **Belce Öztuna'nın** tabiriyle “iyi bir çevirinin” kendine has özellikleri bulunmaktadır. Kurumun editörleri, iyi bir çevirinin sahip olduğu kendine has özelliklerinden ötürü de, çevirmenin seçtiği her kelimeyi ya da bir üslubu, amaçlı bir nedenden ötürü seçtiği düşüncesiyle, çevirilerde müdahalede bulunmamayı yeğleyip, bu şekilde çevirmene saygı gösterdiklerini düşünmektedirler. Çünkü yayınevinin çeviri anlayışına göre çeviri, “yeniden yazma çalışması”dır.

İz Yayıncılık editörü **Hamdi Akyol**, çeviriye her durumda müdahale ettiklerini, müdahale edemeyecekleri kadar fazla olumsuzluk söz konusuysa, yeniden çevirmek üzere erek metni çevirmene geri gönderdiklerini belirtmektedir. Yayınevi kendisinde çeviriye doğrudan müdahale hakkını görmektedir.

Ayrıntı Yayıncılık'tan kültür yayınları ile ilgili Genel Yayın Yönetmeni olan **Abdullah Yılmaz**, yayınevi olarak çeviriye müdahale ettiklerini ve çeviriye müdahale yanlısı olduklarını belirtmektedir. Çünkü Abdullah Yılmaz'a göre, çeviri faaliyetleri bir kurum tarafından kontrol mekanizması dâhilinde gerçekleşmediğinden, böyle bir ihtiyaç zaten söz konusudur. Çeviriye müdahale şekli ise, çevirmenlerin niteliğine göre değişmektedir. Kendini ispatlamış çevirmenlerin çevirilerini talep halinde çevirmenle birlikte, kendini ispatlamamış çevirmenlerin çevirilerine ise yayınevi olarak tek başlarına müdahale ettiklerini belirtilmiştir.

Yayınevlerinin bir yandan konusunda uzman çevirmen taleplerine rağmen diğer yandan da hemen hepsinin çeviriye ve çevirmene müdahale hakkını kendilerinde görmeleri, çeviri etkinliğinde önemli bir çelişkiye işaret etmektedir. Yayınevlerinin kendi çevirmenlerine karşı bile oluşmuş bu güven eksikliği, yayınevlerinin ürün kalitesinden emin olmadıklarını göstermektedir.

Yayınevlerinin çeviri etkinliğinde ve çevri yaklaşımlarında görülen ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Yayınevleri çeviri etkinliğini “kültür aktarımı” olarak görmektedir. Çeviri etkinliğinin bu görüşle sürdürülmesi ve görüşün korunması ülkemiz kültür yaşamına da olumlu etki edecektir.
2. Yayınların büyük bölümünü çeviriler oluşturmaktadır. Çeviri kitaplarının seçimlerinde belirli bir planla hareket edilmediği, daha çok piyasa koşullarında arz-talep ilkesiyle hareket edildiği gözlemlenmektedir.
3. Çevirilerde günümüz çeviri anlayışını da yansıtan erek odaklı yaklaşım söz konusudur.
4. Çevirmen seçimi, erek odaklı çeviri anlayışına uygun yapılmaktadır. Çevirmenlerde özellikle erek dil hakimiyeti, yetenek, tecrübe ve alan uzmanlığı gibi özellikler aranmakta, ancak çevirmen seçiminde eğitim görmüş ve görmemiş çevirmenler arasında önyargılı bir ayırım yapılmamaktadır.
5. Sonuç olarak çağdaş çeviri kuramlarının yayınevleri tarafından kısmen ve çoğu kez bilinçsizce uygulamaya konduğu görülmektedir.

4.2. Çeviri Büroları Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu

Bu çalışma çerçevesinde İstanbul ve Sakarya illerinde dört çeviri bürosu ile söyleşi gerçekleştirilmiştir. İstanbul, Mecidiyeköy’de bulunan **Güncel Dil Hizmetleri** çeviri piyasasında iddialı bir konuma sahiptir. Firmanın sahibi **Celal Yalçıntaş**, çevirmen değildir; firmasındaki çeviri projelerini yönetmektedir. Yalçıntaş çeviri bürosu işletmeciliğine, önceden muhasebeci olarak çalıştığı çeviri bürosunda edindiği tecrübelerden faydalanarak girmiş ve kendi çeviri bürosunu, çeviri ihtiyacı bulunan kişi ya da kurumların çeviri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurmuştur.

İstanbul, Mecidiyeköy’de bulunan **Mecidiyeköy Tercüme Bürosu**, 25 yıllık bir geçmişe sahiptir. Kurumun sahibi **Tülay Yavuz**, büro bünyesinde tam zamanlı ve serbest zamanlı birçok çevirmeni çalıştırmaktadır. Söyleşi için gidildiğinde ilk göze çarpan, genelde matbu evrak çevirisi için gelen müşterilerin yoğunluğu olmuştur. Büro,

müşterilerinin evrakların çevirilerini ibraz edecekleri kurumlara uygun çevirileri hızlı biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

İstanbul-Alman Hastanesi karşısında bulunan **Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri** de çeviri piyasasında iddialı bir konumdadır. Bünyesinde hem tam zamanlı hem de serbest zamanlı çevirmenler çalışmaktadır. Firmanın sahibi **Tekin Ümüt**, çevirmen olmamakla beraber firmasının çeviri faaliyetlerini yönetmektedir. Amaçlarının çeviri sektöründe başarılı olmak olduğunu belirtmiştir.

Sakarya merkezde bulunan **Güven Tercüme Bürosu**, diğer çeviri bürolarından farklı bir görüntü çizmektedir. Büroya danışmanlık konusunda destek veren **Eyüp Zengin**, Sakarya Üniversitesi'nde okutmandır. Eğitimci olarak görev yapan Zengin, çeviri bürosunda da öğrencilerini eğitmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan Güven Tercüme Bürosu, diğer çeviri bürolarından farklıdır; çünkü kazanç kaygısı gütmemektedir. Büro, bu yüzden Sakarya Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü öğrencilerinin aynı zamanda bilgilerini uygulama fırsatı buldukları, deneyim kazandıkları bir büro olma özelliği taşımaktadır.

Çeviri büroları; doğru, hatasız, güvenilir ve kaliteli çeviri yapma gayreti içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Çeviri büroları Türkiye'ye özgü hukuki ve ticari şartlardan ortaya çıkmış gündelik çeviri ihtiyacını karşılayan çeviri kurumlarıdır. Bu kurumlarda günümüz çeviri paradigmasına uygun çeviri anlayışı ile çeviri yapılamadığı gözlemlenmektedir. Kendine özgü şartların zorlaması ile bu kurumlar, piyasaya sezgisel tepkiler vermekte ve daha çok eski çeviri paradigmasına özgü yaklaşımları yeğlemektedirler. Yeni çeviri anlayışındaki “Skopos”, yerini tamamıyla ticari amaçlara bırakmış durumdadır. Çeviride erek kitle düşünülmeyle beraber, erek metinler daha çok bikültürel yapıdaki çevirmenlerle değil, “dile hâkim elemanlarla” oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu şartlar altında kaynak ve erek metin arasında kaynak metne bağlı kalarak eşdeğerlik, hem metnin biçiminde hem de içeriğinde aranmaktadır. Metinlere biçimsel eşdeğerlik bürolardaki teknik elemanların da katkısıyla sağlandıktan sonra ve özellikle matbu evraklarda bu evrakların esasını oluşturan tarih, numara ve isim gibi bilgilere özellikle dikkat edildiğinden ve hazırlanan evraklar, erek kültürde de zaten bulunan eşdeğerde evraklar olduğundan çeviri metninin içeriğinin değerlendirilmesi, çoğu kez

atlanmaktadır. “Trados” çeviri (veritabanı) programlarıyla daha hızlı (ve tutarlı) çeviri yapma amacı, çeviri bürolarının eşdeğerlik çerçevesinde bir çeviri anlayışlarının olduğunun ve çeviride daha çok biçimsel özelliklere dikkat edildiğinin bir göstergesidir. Çevirilerin içerik bakımından ya da kullanılan dil bakımından yeterli olmadığı ya da yeni çeviri yaklaşımlarının ön gördüğü şekilde uzmanlar tarafından oluşturulmadığı durumlarda bile ve bunlara ilaveten üst bir denetim kurumunun eksikliğine rağmen, çeviriler geri dönmemektedir. Çevirinin işlevselliği, böylelikle kaynak metin odaklı ve eşdeğer anlayışıyla yapıldığından, işlevselliğin yeni çeviri paradigmasındaki “skopos” ile uyumlu olduğunu söylemek mümkün değildir.

Çeviri bürolarında yapılan çeviri etkinliğinin temel amacı, öncelikle iki farklı kültürde iletişimi sağlamaktır. Yapılan çeviri etkinliği, yalnızca kaynak metnin diğer bir dile aktarım eylemidir. Bu dar görüş çerçevesinde yapılan çeviri etkinliğinin yeni çeviri anlayışında ön görülen eylemler bütünü ile herhangi bir bağıntısını görmek ya da bulmak mümkün değildir. Çeviri etkinliği bütünsel bir yaklaşımla ele alınmadığı için, çeviri sürecine katılan farklı kurum ve bireyler arasında işbirliği ve iş bölümü de olası görülmemektedir. Tüm bu eylemlerde, çeviriye daha çok dil açısından bakıldığından, kültür aktarımı da ağırlıklı olarak dikkate alınmamaktadır.

Özellikle çeviri bürosu sahipleri tarafından talep edilen çevirmenin dile hakim olması, her iki dili birden çok “iyi” bilmesi, alan bilgisine sahip olması gibi talep edilen özellikler de aslında yeni çeviri anlayışında çevirmenden talep edilen uzmanlık kavramıyla örtüşmemektedir. Uzmanlık, eğitim gerektirir. Ancak çeviri bürolarının anladığı uzmanlık, aslında deneyim ve tecrübeden başka bir şey değildir. Bunun dışında çevirmenden uzmanlık talep eden çeviri bürosu sahiplerinin çeviri eğitiminden bile geçmemiş olması, bir uzmanı nasıl değerlendirecekleri sorusunu da kendiliğinden getirmektedir. Çeviri bürolarının içyapısından kaynaklanan kurumsal çarpıklık, böylelikle çeviri eylemleri bütününe içinde de iç çarpıklıklara sebep olmaktadır. Çeviri büroları, bu tür aksaklıklardan kurtulabilmek için zaman zaman, örneğin üniversitelerin çeviri bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerini ya da konusunda uzmanlaşmış çevirmenleri devreye soksalar bile, kendi bünyelerinde yeni çeviri anlayışları gereğince uzman kadro oluşturmadıkları sürece, çeviri alanında yaşanan sıkıntılar aşılamayacaktır.

Özetle Türkiye’de kurumsal yapıdaki çeviri bürolarında günümüz kuramlarının, özellikle Vermeer, Mänttärı’nın kuramları çerçevesinde yenilikçi bir anlayışla uygulamaya aktarılmadığı, teknik donanımlara ve çeviride ticari işlevsellik sağlamalarına rağmen, çeviri bürolarındaki çeviri anlayışının, çağın çeviri anlayışının gerisinde kaldığı söylenebilir.

Güncel Dil Hizmetleri için çeviride önemli olan, geri dönmeyen, işlevini yerine getiren hatasız bir çeviri ortaya çıkarmaktır. **Tamer Çeviri**, çeviri sektörü içerisinde bir firma olarak özenli, temiz ve güvenilir çeviri hizmeti amaçlamaktadır. **Güven Tercüme Bürosu** için önemli olan, öncelikle doğru ve kaliteli çeviri gerçekleştirmektir. Çeviri işinde şartların zorlanması konusuna da karşı bir tutum izlenmektedir.

Mecidiyeköy Tercüme Bürosu sahibi Tülay **Yavuz**, çevirileri “amacına uygunluk” açısından ele almakta ve metin türlerine göre farklı çeviri yöntemleri uygulamaktadır.

Tıpkı yayınevleri gibi çeviri büroları da kendi amaçları doğrultusunda (burada işlevsel çeviri anlayışı ön plana çıkmaktadır) hem akademisyen çevirmenlere hem de tam zamanlı ya da serbest zamanlı çevirmenlere başvurumaktadırlar. Çevirmen, ağırlıklı olarak metin türüne ve alanına göre seçilmektedir. Çeviri bürolarının çevirmen tercihinde çok önemli farklar bulunmamaktadır; ancak çevirilerin gündelik metinler olması sebebiyle çeviri hızı önem kazanmaktadır. Bu sektörde bir çevirmende alan bilgisi, uzmanlık, dillerin her iki yöne iyi kullanımı gibi özelliklerin yanında hızlı yazma, bilgisayar bilgisi gibi ek özellikler işlerin daha hızla yapılmasını sağlayacağı için zorunlu olarak aranmaktadır. Kuramsal bilgi aranmakla birlikte tercih sebebi değildir. Bu özellikler yeni paradigmada çevirmenden aranan özelliklerle paralellik göstermemektedir. Tam aksine çevirmenin çeviri tecrübesi, teknik donanımlarla desteklenmekte, çevirmenin uzmanlıktaki açıkları kapatılmaya çalışılmaktadır.

Güncel Dil Hizmetleri, alanında uzman çevirmenlerle çalışmayı tercih etmektedir. **Mecidiyeköy Tercüme Bürosu**, ofisinde çalıştırdığı çevirmenlerde ve serbest zamanlı olarak çalıştığı çevirmenlerde farklı özellikler aramaktadır. **Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri**, yabancı dil edinci ve bilgi seviyesi yüksek çevirmenlerle çalışmayı tercih etmektedir. **Güven Tercüme Bürosu**’nda stajyer çeviri bölümü öğrencileri çalıştırdığından, belli çevirmen özellikleri aranmamaktadır. Amaç öğrencileri eğitmektir.

Güncel Dil Hizmetleri'nden Celal Yalçıntaş, çevirmen adayını özgeçmişini değerlendirdikten sonra deneme çeviri ile sınama yoluna gittiklerini belirtmiştir. Celal Yalçıntaş, aslında özgeçmişlerin yanıltıcı olabildiğini, çevirmenlerin yetkinliğinin ve uzmanlık alanlarının, esasen yapılan çevirilerinde ortaya çıktığını vurgulamaktadır. **Mecidiyeköy Tercüme Bürosu'ndan Tülay Yavuz**, serbest zamanlı çalışan çevirmenlerde uzmanlık aramaktadır. Çeviri dağılımı da uzmanlık alanlarına göre yapılmaktadır. Çevirmenlerde tecrübeye ayrıca önem verilmektedir. Çünkü Tülay Yavuz'a göre, kırkını geçmiş çevirmenlerin bilgi birikimi ve kültür bilgisi zaten mevcuttur; dolayısıyla yaptığı çeviri "iyi" olur. **Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri'nden Tekin Ümüt**, referans yoluyla çevirmen tercih ettiklerini belirtmektedir. Çevirmenlerin en iyi şekilde yabancı dillerini kullanabilmeleri beklenmektedir. **Güven Tercüme Bürosu'ndan Eyüp Zengin**, çalışacağı çevirmenlerin alt yapılarının olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çevirmenin hızlı çeviri yapması da aranan bir özelliktir.

Çok az iş kolunda "eğitim almış ve "eğitim almamış" ayrımı çeviri piyasasında olduğu kadar belirgindir ve tartışma konusudur. Çevirinin yalnızca dilden dile mekanik bir aktarma süreci olmaması, kuramsal bilginin yanında yaratıcılık, yetenek, bilgi birikimi ve deneyim gerektirmesi çevirmen kimliğini doğal olarak "çeviri eğitimi almış çevirmen" tekelinden çıkartacaktır. Bu yönüyle çeviri zaten her bireye açık bir etkinliktir. Çeviri büroları da aynı görüş doğrultusunda çeviri eğitimi almış çevirmenler kadar böyle bir eğitimden geçmemiş çevirmenleri rahatlıkla tercih edebilmekte, tek başına çeviri eğitiminin yeterli olamayacağını, çeviri tecrübesinin şart olduğunu vurgulamaktadırlar.

Ancak burada çeviri bürolarının yaptıkları işin kendine özgü özellikleri nedeniyle, çeviri eğitimine ve genelde eğitim sistem ve yöntemlerine karşı bir güvensizliğin olduğu anlaşılmaktadır. Akademisyenlerin ve çeviri bürolarının çeviri anlayışları temelde farklıdır ve bu farklı anlayıştan gelen "çeviri eğitimi almış" genç çevirmen uygulama eksikleri nedeniyle gerekli güveni verememektedir. Çeviri büroları da rahatlıkla işlerini yapabilecek durumda olan "çeviri eğitimi almamış" çevirmenlere yönelebilmektedir. Daha ironik bir anlatımla, aynı büro sahibi dışı ağırdığında dışıye gidecektir, kendisine başvuran çevirmene ise yalnızca işi yapıp yapmadığını anlayabilmek için bir deneme

metni verecektir. Güvenin sağlanması, yine piyasaya çevirmenleri yetiştiren kurumlara, yani akademisyenlere düşmektedir.

Güncel Dil Hizmetleri'nden Celal Yalçıntaş, çeviri eğitimi almış ve çeviri eğitimi almamış çevirmen arasındaki farkın, diğer dallarda da aynı olduğunu düşünmektedir. Celal Yalçıntaş'a göre eğitim kuram ile sınırlı kalmaktadır. Tercihini aslında çeviri eğitimi almış çevirmenlerden yana kullanmak düşüncesinde olan Celal Yalçıntaş, buna rağmen çeviri eğitimi almamış, ancak çeviri piyasasında tecrübe kazanmış çevirmenlerin daha çok güven verdiğini belirtmektedir.

Mecidiyeköy Tercüme Bürosu'ndan Tülay Yavuz'a göre Mütercim-Tercümanlık bölümlerinden mezun olmak tek başına yeterli olmaz. Çeviri eğitimi almış, ancak bilgi donanımına sahip olmayan bir çevirmen, tam anlamıyla çeviri yapamaz. Bunun yanında bilgi birikimi de gereklidir. **Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri'nden Tekin Ümüt**, tercihini her zaman çeviri eğitimi almamış, ancak piyasada kendini geliştirmiş bir çevirmenden yana kullanmaktadır. Çünkü tecrübeli çevirmen, işini hızlı bir şekilde yapar; dolayısıyla da çeviri bürosu müşteriye çevirisini zaman kaybetmeden ulaştırmış olur. Tekin Ümüt, çeviri eğitimi almış çevirmenlerin eksikliğini eğitimcilerin bilgi eksikliğine bağlamaktadır. **Güven Tercüme Bürosu'ndan Eyüp Zengin'e** göre ideal olan, teorik altyapıyı uygulamada da kullanarak çevirmenin kendisini geliştirmesidir.

Çeviri bürolarının çeviri eğitimi almamış çevirmen tercihlerinde daha farklı sebeplerin de araştırılması gerekir. Mütercim - Tercümanlık bölümleri, 80'li yılların başından beri mezun vermektedir. Çeviri ihtiyacı bu zamana dek farklı mesleklerdeki dil bilen kişiler tarafından karşılanmıştır. Oldukça yeni olan bu bölüm mezunları yabancı dil bilgilerini ve kültür birikimlerini kullanarak çevirinin ihtiyaç duyulduğu daha farklı sektörlerde de rahatlıkla iş bulabilmekte ve çeviri bürolarının sunduğu şartlardan çok daha iyi şartlarda çalışabilmektedirler. Eğitimli çevirmen için çeviri yalnızca boş zamanlarını değerlendirdiği bir "ek iş" ve bir "ek gelir" görünümündedir. Yani tercih, ya da daha doğrusu tercih etmeme durumu aslında karşılıklıdır. Bu durumda çeviri büroları bazen istemeseler bile zorunlu olarak çeviri eğitimi almamış çevirmenlerle çalışacaklardır. Eğitim almış çevirmenlerin çalışma ortamı olarak çeviri bürolarını tercih edebilmeleri için her şeyden önce çeviri bürolarının ekonomik şartlardan kaynaklanan ticari yapıları detaylı bir biçimde sorgulanmalıdır.

Çeviri bürolarında yapılan çeviriler için tek geribildirim olanağı, yapılan çevirinin geri dönüp dönmediğinin tespiti. Başka kalite kontrol mekanizması bulunmaz. Zaten ticarete de en önemli geribildirim ürünün satışından elde edilir. Çeviri büroları yetkililerinin hemen hepsi, talebi karşılamadığı için zaman zaman geri dönen çeviri ile karşılaştıklarını açık dillilikle ifade etmişlerdir. Bu tür istenmeyen olayların sebeplerini kolayca tespit etmek mümkün değildir ve çalışmamızın sınırlarını aşan uzun ve ayrıntılı bir araştırmayı gerektirir.

Çeviri bürosu yetkililerine göre geri dönme nedeni, konusunda uzman olmayan çevirmenlerdir. Diğer yandan **Eyüp Zengin, Güven Tercüme Bürosu'nda**, bu tür durumla iki kez karşılaştığını, sebebin dikkatsizlikten kaynaklandığını belirtmiştir. Çeviri işletmecileri bu yüzden alan çevirilerinde, ilgili alanın uzmanı çevirmenlerle çalışmayı yeğlemektedir. Ancak 5. ve 6. sorulara verilen cevaplardan da anlaşılacağı üzere, sözü edilen uzmanlık, dile hâkim bir elemanın belli bir alanda edindiği dilsel deneyimi yansıtmaktadır. Söz konusu olan, yeni çeviri paradigmasında Mänttär'i'nin özellikle vurguladığı ve iki kültürlülük üzerine kurulmuş kuramsal alt yapısı bulunan ve çeviri etkinliğini işbirliği ve iş bölümü çerçevesinde yürüten “uzman çevirmen” kavramı değildir.

Akademik çevrelerin çeviri alanındaki çalışmaları -Sakarya Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık bölümünde okutman olarak görev yapan **Eyüp Zengin** dışında- piyasada faaliyet gösteren çeviri büroları tarafından “bilinmez” bir konu niteliğindedir. Kurumlar arası kopukluk bu konuda da kendisini ciddi boyutlarda göstermektedir. Kopukluğun bu boyutlarda olduğu bir ortamda çeviri bürolarının üniversitelerle çeviri alanında ortak proje üretmesi veya ortak çalışma yürütmesi mümkün değildir.

Eyüp Zengin'in Sakarya Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık bölümünde okutman olarak görev yapması, ona hem piyasadaki hem de akademik alandaki gelişmelerden ve etkinliklerden haberdar olma olanağı sağlamıştır. Ancak bu durumun bir istisna olduğunu belirtmek gerekir.

Eyüp Zengin, akademik çalışmaları takip etmektedir ve çeviri alanındaki bilimsel çalışmalara ilgi göstermektedir. Eyüp Zengin'e göre, çeviri alanındaki akademik

çalışmalar genellikle kuram ağırlıklıdır. Ancak piyasada ciddi problemler bulunmaktadır. Örneğin çevirmenlik bile bir meslek olarak başlı başına bir problemdir. Çevirmenlik henüz statü kazanmış bir meslek dalı değildir. Buna rağmen akademisyenler, bu konulara eğilmemektedirler. Eyüp Zengin'e göre, akademi ile piyasa alanında kopukluk söz konusudur. Çeviri bürosu sahibi olarak çeviride yapılan yanlışlıkların ve karşılaşılan problemlerin varlığından söz etmektedir. Bu konulara kimse değinmemektedir Eyüp Zengin'e göre. Bu yüzden bilimsel çalışmaların, piyasayla ilgili olması gerektiğini belirtmektedir. Daha farklı bir anlatımla eğer kuram, uygulama alanına etki edemiyorsa ki Türkiye'deki çeviri büroları çerçevesinde etki edemediği gözlemlenmektedir, o halde bilimsel çalışmalar vasıtasıyla kuramın uygulama alanına aktarılmasına çalışılmalıdır. Böylelikle kuramın uygulamaya etkisi, en azından uygulama temel alınarak gerçekleştirilebilir.

Güncel Dil Hizmetleri'nden Celal Yalçıntaş, akademik çeviri çalışmalarından haberdar olmadığını, aslında önemli olan sektörel hizmet olduğundan, işin piyasa kısmının kendisini ilgilendirdiğini belirtmektedir. **Mecidiyeköy Tercüme Bürosu'ndan Tülay Yavuz'a** göre, akademik çalışmalar yetersizdir; ciddi çalışma niteliğinde değildir. Çünkü hiçbir akademik çevre bu büroyla bir fikir alışverişinde bulunmamıştır. Diğer taraftan **Tamer Çeviri ve Dil Hizmetleri'nden Tekin Ümüt**, akademik çalışmalar hakkında bilgisinin olmadığını ve dolayısıyla bu konu hakkında fikir beyan edemeyeceğini belirtmiştir.

Çeviri bürolarında günümüzün akademik çeviri anlayışı ile piyasasındaki çeviri anlayışının örtüşmediği düşünülmektedir. Ancak akademik çeviri anlayışının çeviri bürolarınca tam olarak anlaşıldığını söylemek de doğru olmaz; çünkü çeviri büroları tüm çeviri çalışmalarını akademik alandan uzak bir biçimde ve gelişmeleri takip etmeden sürdürmektedirler.

Eyüp Zengin, akademik çeviri anlayışının belli kuramlara dayandığını, ancak piyasada çeviri anlayışının çok büyük bir yüzde ile belli kuramlara dayanmadığını belirtmektedir. Piyasada herkesin kendi bildiği doğrularla iş yaptıklarını vurgulamaktadır. Akademi ile piyasanın arasında kopuk olduğu düşüncesini yinelemiştir.

Çeviri bürolarının da her işletme gibi farklı problem ve talepleri bulunmaktadır. Bu problemler çeviri büroları için elbette önemlidir. Sorunlar genel olarak çeviri sorunları

değil, işletmeye yönelik sorunlardır. Tercüman kimliğinin belirginleşmemesi, noterlere olan bağımlılık, piyasanın belirli bir düzene kavuşmaması en çok dile getirilen sorunlardır. İşletmeyle ilgili sorunların çözülmesinde eğitim kurumlarıyla bir işbirliği zaten söz konusu değildir. Çeviri ile ilgili sorunlarda çeviri bürolarının işbirliğine hazır oldukları gözlemlenmiştir.

Güncel Dil Hizmetleri'nden Celal Yalçıntaş, Türkiye'deki çeviri faaliyetlerinin bir kuralının olmadığından şikâyetçidir. Çok sayıda çeviri bürosunun olduğunu, ancak büroların işletmecilik yönünün arka planda kaldığını belirtmektedir. Problemleri çözmek için fırsat bulduklarında akademik çevrelerle işbirliğine gitmek istediklerini belirtmektedir. Celal Yalçıntaş'a göre, çeviri faaliyetlerindeki hukuki boşlukların doldurulması gerekmektedir.

Mecidiyeköy Tercüme Bürosu'ndan Tülay Yavuz'a göre, çeviri faaliyetlerinin düzelmesi, Türkçenin düzgün kullanımı ile bağlantılıdır. Talep geldiğinde, öğrencilerle deneyimlerini paylaşmaya hazır olduğunu vurgulamaktadır.

Eyüp Zengin, piyasadaki çevirilerin kontrol edilmediğini, çevirmenlik mesleğinin bir statü kazanmadığını, ilkokul mezunu çevirmenlerin olduğunu, piyasada özet çeviri yapanların bulunduğunu belirtmektedir. Eyüp Zengin'e göre, bütün bunların değerlendirilmesi ve araştırılması gerekmektedir. Akademik çevrelere *“pratikte gerçekleşen çevirilerin, teorik olarak incelenmesi, farklı çevirilerin bu yöntemle karşılaştırılması”* konusunda öneride bulunduğunu, ancak herkes teorik alanda çalıştığı için, (Eyüp Zengin'e göre) uygulama alanına kimsenin yanaşmak istemediğini belirtmektedir.

Son olarak çeviri büroları ile yayınevleri arasındaki çeviri ve işletme anlayışı farklarını belirtmek gerekmektedir. Aynı piyasada olmalarına rağmen yayınevleri ile çeviri bürolarının çeviri anlayışlarında belirgin farklar bulunmaktadır. Her iki sektör de ticari kaygılar taşımamasına ve serbest piyasa ekonomisinin doğal sonucu olan rekabet ortamında bulunmasına rağmen çeviri büroları çeviriye daha pratik açıdan bakmakta, çeviriye kültür aktarımı olarak görmemektedirler. Çeviri bürolarında iki farklı kültür arasında temel olarak iletişimsel işlev görecektir olan ve hızla üretilen “çeviri ürünü”nün hızla “satılması” söz konusudur. Burada çevirinin örn. kültür aktarımı gibi kendine özgü özelliklerinin uzun uzun irdelenmesi, çeviri sürecinde söz konusu bile olamaz.

Çeviri bürolarının akademik ortamdan ve akademik eğitim almış çevirmenlerden kopukluğu da tam bu noktada başlar. Akademilerin hantal yapısı içerisinde, zaman kavramının ve çeviri hızı, bilgi birikimi gibi çeviri piyasasının özenle üzerinde durduğu faktörlerin dikkate alınmadığı ideal çevirilerle yetişen genç bir çevirmen, kuramsal bilgisi ne olursa olsun çeviri piyasasında gerekli saygınlığı sağlayamayacaktır. Çünkü ondan bir çeviri bürosunda sonuçta “*orada oturup fazla bilgi ve yetenek gerektirmeyen bir metne bakıp yazması ve günlük işleri yapması*” (**Tülay Yavuz / Mecidiyeköy Tercüme Bürosu**) istenecektir.

Çeviri bürolarının çeviri etkinliğinde ve çevri yaklaşımlarında görülen ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Çeviri bürolarında çağdaş çeviri paradigmalarına uygun çeviri yapılmamaktadır.
2. Çeviri büroları çeviriye daha çok dil açısından baktıklarından, çeviri etkinliğini “bir dilden diğer bir dile aktarımı” olarak görmektedir. Çeviride de buna bağlı olarak eşdeğerlik aranmaktadır.
3. Çeviride işlevsellik ön plana çıkmakta, ancak “skopos” yerini büyük oranda ticari amaç ve hedeflere bırakmış durumdadır.
4. Eğitim kurumlarıyla çeviri büroları arasında giderilmesi oldukça zor görünen büyük bir kopukluk bulunmaktadır; sonuçta çeviri bürolarının çeviri anlayışı çağın gerisinde kalmıştır.
5. Sonuç olarak çağdaş çeviri kuramlarının çeviri büroları tarafından kendi ticari amaçları doğrultusunda dikkate alınmadığı ve kuramsal çalışmaların uygulamada yer bulamadığı görülmektedir.

4.3. Çeviri Eğitimi Almış Çevirmenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu

Eğitim kurumları, çevirmene kuram bilgisinin verilebileceği en önemli kurumlardır. Çevirmen, eğitim sonrası iş yaşantısında eğitim gördüğü kurumun ona verdiği kuramsal bilgi doğrultusunda ve bu kuramsal bilgi arka planıyla çeviri eylemlerini gerçekleştirecektir. Eğitim almış çevirmenlerle yapılan söyleşide çevirmenlerin genel olarak günümüz çeviri paradigmasını yansıtan bir eğitim aldıkları görülmektedir.

Özellikle son yıllarda gittikçe artan sayıda eğitim kurumuna sahip olduğumuz için, normal şartlarda eğitim kurumlarımızda verilen kuramsal bilginin uygulamaya çok rahat bir biçimde aktarılması ve kuramın piyasadaki çeviri etkinliğinde yerini bularak etkisini göstermesi, beklenen doğal bir sonuçtur. Ancak söyleşi yaptığımız çeviri büroları ve çevirmenlerden alınan bilgiler ışığında, kuramın uygulamada gerektiği ölçüde yer bulamadığı gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebi, çeviriyi iş olarak gören bazı ticari kurumların teknik olanaklarına rağmen, günümüz çeviri paradigmasının gerisinde kalmaları, yani çeviri sorunlarını dil düzeyinde eski paradigma ile çözmeye çalışmalarıdır. Özetle akademik çeviri anlayışıyla günümüz çeviri piyasasındaki çeviri anlayışı örtüşmemektedir.

Piyasaların günümüz çeviri paradigmasının gerisinde kalması, tıpkı bir zincirin halkaları gibi birbirini takip eden aksaklıklardan, başka bir deyişle aksaklıklar zincirinden kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce eğitim kurumları ile piyasadaki ticari amaçlı çeviri kurumları farklı yapıdadırlar. Farklı yapıdaki eğitim kurumlarında yetişen çevirmenlerin/çevirmen adaylarının kuramsal bilgiyi uygulamaya taşıma fırsatı bulunmamaktadır. Çevirmenler eğitimlerini tamamladıktan sonra ilgili eğitim kurumu ile ilişkilerini sürdür(e)medikleri için kuramsal gelişmeleri yakından takip edememekte, eğitim kurumları ile piyasa arasındaki kopukluktan ötürü de çalışma hayatlarında yeni oluşumların bir şekilde gerisinde kalmaktadırlar.

Özellikle çeviri bürolarının çeviri etkinliğini şekilci bir anlayışla sürdürmeleri, çeviri etkinliği sürecinde günümüz şartlarının gerektirdiği gibi işveren-çevirmen-alıcı arasındaki işbirliği ve iş bölümünü sağlayamamaları ve yalnızca notere bağlı “aracı” kimliğinde kalmaları, çeviri sorunlarını yalnızca dil ve kavram düzeyinde, eşdeğer bulma çabasıyla çözmeye çalışmaları da aksaklıklar zincirinin diğer halkalarını oluşturmaktadır. Eğitim almış çevirmenlerin bile (belki de piyasa şartlarına yenik düşerek) çeviri sorunlarını daha çok dil düzeyinde ve iş bölümü çerçevesinde değil de bireysel çabalarla çözmeye çalıştıklarının gözlemlenmesi, bu çalışmanın en çarpıcı sonuçlarından biri gibi görünmektedir. Bu sorun, kanımızca eğitim kurumları tarafından ivedilikle ele alınması gereken önemli bir sorundur.

Aksaklıklar zincirinin son halkalarından birini de çeviri eğitimi almamış çevirmenler oluşturmaktadır. Konu bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Yapılan söyleşide, çevirmenler çeviri ile ilgili düşüncelerinde öncelikle “kültür” kavramına yer vermişler, çeviriyi “iki kültür arasındaki köprü”, “amaçlı bir eylem”, “kültürel bir olgu”, “iki kültür arasında gerçekleşen bir eylem”, “kültürel bir aktarım süreci” biçiminde tanımlamayı tercih etmişlerdir. Böyle bir tanımlama tercihinin aldıkları çeviri eğitimi ve eğitim sürecindeki çeviri paradigmasını yansıttığı söylenilebilir. Bu tanımlama çeviri piyasasındaki çeviri anlayışına da kısmen paraleldir. “Mütercim- Tercümanlık” mezunu çevirmenler ayrıca çeviri sürecinde her iki kültürün birden bilinmesi gerektiğini, erek kitlenin önemli olduğunu, çevirinin zor bir iş olduğunu, sunulacağı yere göre değişken özellik taşıyabileceğini de vurgulamışlardır.

Çeviri eğitimi almış çevirmenler eğitim aldıkları kurumlardaki eğitimi genel olarak yeterli bulmalarına rağmen, bu kurumların uygulamada yetersiz kaldıklarını düşünmektedirler. Bu yetersizlik “*sistem yanlışlıkları*”, “*kurumların eksikleri*”, “*öğrencilerdeki bireysel çaba eksikliği*”, “*donanım eksikliği*” gibi faktörlere bağlanmıştır.

İstanbul Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık (Almanca) Bölümü mezunu **Sertan Aslantürk**'e göre çeviri alanında 4 yıllık bir lisans eğitimi yeterli değildir. Bu durum, sistemden kaynaklanmaktadır. Sakarya Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık Bölümü mezunu **Gamze Çimen**, uygulama alanında, özellikle yabancı dilin geliştirilmesi konusunda, kurumun eksiklikleri olduğunu düşünmektedir. Gamze Çimen, dil sorunlarından ötürü piyasada sıkıntı yaşadığını da vurgulamaktadır.

İstanbul Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık (Fransızca) Bölümü mezunu **A. Simge Özdemir** ve Aydın Üniversitesi (İstanbul), Anadolu Bil Çevirmenlik Bölümü mezunu **H. Meryem Turan** her iki alanda da yeterli eğitim almadıklarını düşünmektedir. Bu eksiklik Simge Özdemir'e göre, öğretim üyelerinden ve donanım yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

İstanbul Üniversitesi, Mütercim - Tercümanlık (Almanca) Bölümü mezunu **Gülay Heppnar**, her iki alanda da yeterli eğitim aldığını düşünmektedir. Gülay Heppnar'a göre, bu yeterlilik sadece kurumun eğitimi değil, aynı zamanda da öğrencinin bireysel çabaları sonucunda elde edilebilir.

Çevirmenlerin, çeviri sürecinde karşılaştıkları sorunları çeviri işini veren kurumla işbirliği içinde çözüme düşüncesinde oldukları görülmekte, ancak verilen yanıtlardan çözüm konusunda bu işbirliğinden çok bireysel çözüm yollarına başvurdukları anlaşılmaktadır.

Sertan Aslantürk'e göre bilgi alışverişinde bulunmak çok önemlidir. Çeviri sürecinde karşılaştığı problemleri internet, art alan bilgisi, koşut metin çalışması vasıtasıyla çözmeye çalıştığını belirtmektedir. **Gamze Çimen**, yabancı olduğu alanlarda çeviri yapması nedeniyle ve kendi çeviri anlayışının işverenden farklılığından ötürü çeviri problemleri yaşamaktadır. **A. Simge Özdemir** genellikle dil aktarımında, yani erek kültürde uygunluk konusunda sorun yaşamaktadır. **Gülây Heppnar**, çeviri sorunlarını internetteki güvenilir kaynaklar vasıtasıyla ve uzman kişilere danışarak, bir tür alan araştırması yaparak çözmektedir. **H. Meryem Turan** ise internet vasıtasıyla kelimenin farklı anlamlarını ilgili yerlerden araştırarak çözdüğünü belirtmektedir.

Hangi alan mezunu olurlarsa olsunlar, yeni mezunlar meslek yaşamlarının hemen başında her zaman çeşitli güçlüklerle karşılaşır. Çevirmenlerin meslek yaşamlarının başında karşılaştıkları güçlüklerden, yeterli eğitim almış olsalar bile aslında kurumsal eğitimleri sürecinde üretim yapacakları alanı, yani çeviri piyasasını yeterince tanımadıkları ve bu piyasanın kendine özgü şartlarını bilmedikleri anlaşılmaktadır. Çevirmenleri aldıkları eğitimin onları piyasadaki çeviri ihtiyacını karşılayacak kadar yeterli olmadığını düşünmeleri, mezuniyet sonrası çalışma yaşamına bir yandan hazırlıksız yakalandıklarını, diğer yandan da eğitim kurumlarında uygulama alanındaki boşlukları göstermektedir.

Sertan Aslantürk, A. Simge Özdemir ve H. Meryem Turan aldıkları eğitimin çeviri piyasasındaki çeviri ihtiyacını karşılamaya yetmediğini belirtmişlerdir. Bu çevirmenler ayrıca okuldaki teorik eğitim ile uygulamadaki gerçeklerin farklı olduğunu düşünmektedir. **Gamze Çimen**, uzmanlaşma sürecini eğitim kurumu ile beraber gerçekleştirdiğini, bunun da ancak bireysel gelişimle mümkün olduğunu belirtmiştir. **Gülây Heppnar**, soruyu olumlu cevaplayarak piyasada verimli olduğunu ve aldığı eğitim sayesinde kendini rahat hissettiğini düşünmektedir.

Çevirmenlerin eğitim sonrası akademik alanda çalışma konusunda istekli oldukları görülmektedir. Eğer eğitim kurumları “Yüksek Lisans” ve “Doktora” programlarıyla

kendi mezunlarını desteklerse olumlu sonuçlar alınabilir. Kuramsal çalışmalar böylelikle piyasada belli bir süre çalışarak uygulama alanında deneyim elde etmiş çevirmenler sayesinde uygulama alanına geçecektir.

Gamze Çimen, mezuniyetten sonra akademik alanda çalışma yerine piyasayı tanımak istediğini ve şu an kendini keşfetme amacıyla olduğunu belirtmiştir. Kendini keşfetme sürecini yaşadktan sonra akademiye de yönelebileceğini vurgulamıştır. Özdemir, akademik alanda çalışmak istediğini; ancak akademik alanın pratik alandan ayrılamayacağını da düşünmektedir. Sosyal bilimler alanlarından mezun öğrencilerin büyük çoğunluğunun yaşadığı bir problem olan ALES problemini **Gülşay Heppınar** da yaşamaktadır. Ülkemizde bilindiğı üzere, akademik personel olabilmek için ALES’den geçer bir puan alma zorunluluğı vardır. **H. Meryem Turan**, çalışma hayatı cazip geldiğinden ilkin akademik alanda çalışmayı tercih etmemiştir. Ancak şu an, bu durumun pişmanlığını yaşamaktadır.

Çeviri bürolarının “resmi olarak çeviri faaliyetinde bulunan kurum” sıfatıyla çeviri piyasasının önemli bir bölümünü oluşturmalarına rağmen çevirmenlerin çeviri büroları hakkında belirgin fikirleri olmadığı anlaşılmaktadır. Çeviri bürolarını daha çok “müşteri odaklı”, “işin parasal yönüne önem veren”, “çeviri sürecinde zaman açısından çevirmenleri sıkıştıran tutuma sahip”, “maddi açıdan çevirmeni tatmin etmeyen”, “çevirmene değer vermeyen” kurumlar olarak değerlendirmektedirler. Çeviri bürolarında ticari amaçların ön plana çıkması ve çevirmen dâhil çeviri ile ilgili tüm konuların/sorunların göz ardı edilmesi sonucu büro - çevirmen arasında oluşan kopukluk, doğal olarak böyle bir değerlendirmenin yapılmasına yol açmaktadır.

Akademik eğitim almış çevirmenler genelde akademik çeviri anlayışının günümüz piyasasındaki çeviri anlayışı ile örtüşmediğı konusunda fikir birliğı içindedirler. **Sertan Aslantürk**, akademik çevre ile çeviri piyasasının amaçlarının farklılığından ötürü örtüşmediğini, **Gamze Çimen**, örtüşmeme durumunun yalnızca çeviri alanında değil, tüm alanlarda yaşandığını düşünmektedir. **A.Simge Özdemir**, çeviri eğitimi alanların çeviri yapmadığını ve dolayısıyla çeviri eğitimi almamış kişilerin çeviri yaptığını belirtmektedir. Bu durum A. Simge Özdemir’e göre, örtüşmemenin bir göstergesidir.

Gülşay Heppınar, akademik alan ile çeviri piyasasının farklı olmasından ötürü, örtüşmediğini düşünmektedir. Çünkü çeviri eğitimi almış çevirmenin çeviriye farklı

bakış açısı vardır. **H. Meryem Turan** ise, kendi kurumunun sürekli kalıplara sokmaya çalışması nedeniyle örtüşmediğini düşünmektedir. H. Meryem Turan'a göre, günlük hayatta durum çok farklıdır.

Çevirmenlerin eğitim aldıkları kurumla bağlantılarının, eğitim süresi sonunda kesildiği anlaşılmaktadır. Bu kesinti sonucu hem kendi kurumlarının yürüttüğü projeler konusunda bilgi alamamakta hem de bu projelere dışarıdan katılma fırsatını kaçırmaktadırlar. Ayrıca eğitim kurumları ile piyasadaki çeviri kurumları arasındaki kopukluğun ortak proje üretimini engellediği anlaşılmaktadır. Eğitim kurumlarının düzenleyeceği projelere diğer çeviri kurumlarının katılmasını sağlamak, çevirmenlerin daha eğitim aşamasında piyasayı daha yakından tanımalarını sağlayacaktır.

Sonuç olarak piyasadaki yapılanmayla eğitim kurumları arasında, özellikle genç çevirmenlerin iş yaşamına daha sağlıklı geçebilmeleri için ivedilikle giderilmesi gereken bir kopukluk gözlenmektedir. Çeviri alanında kurumlar arası kopukluk, bu çalışmada dikkati en çok çeken özelliklerden biri olmuştur.

Çeviri eğitimi almış çevirmenlerde görülen ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Çeviri eğitimi almış çevirmenler genel olarak çağdaş çeviri paradigmalarını yansıtan bir eğitim almaktadırlar.
2. Çeviri eğitimi almış çevirmenler aldıkları eğitimin de etkisiyle çeviriyi yalnızca dil değil, aynı zaman da kültür aktarımı olarak görmekte, çeviri etkinliğinde işbirliği ve işbölümünün gereğine inanmaktadırlar.
3. Ancak eğitim kurumlarında edindikleri kuramsal bilgiyi uygulamaya taşıma fırsatlarının olmadığı görülmektedir.
4. Eğitim aldıkları kurumlardaki eğitimi yeterli görmekte, ancak eğitim kurumlarının uygulamada yetersiz kaldıklarını düşünmektedirler.

4.4. Çeviri Eğitimi Almamış Çevirmenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu ve Çevirmen Olarak Konumları

Çalışma çerçevesinde bu bölümde yapılan söyleşinin amacı, çeviri eğitimi almamış günümüz çevirmenlerinin genel hatlarıyla özelliklerini ve kuramsal alan, yani eğitim

kurumları ile uygulama alanı, yani çeviri piyasası arasındaki çevirmen kimliklerini ve konumlarını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda çeviri eğitimi almamış, farklı dillerde çeviri yapan çevirmenler seçilmiştir.

Aslı Demirkıran, bir çeviri bürosunda “tam zamanlı” olarak çalışan bir çevirmendir. Çeviri alanında henüz 8 aylık tecrübesi bulunmaktadır. Fransızca Öğretmenliği Bölümünden 2009 yılında mezun olan Aslı Demirkıran, İngilizce ve Fransızca çeviri yapmaktadır. Bir çeviri bürosunda “tam zamanlı” olarak çalışan **Roberta Çirişyan** çok kültürlü ortamda yetişmiştir. Yunan Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde öğrenim gördüğünden beri çeviri faaliyetini sürdürmektedir. 7 yıllık çeviri tecrübesi vardır. Serbest çevirmen olan **Alper Mizrahi**, İbranice dilinde çeviri yapmaktadır. Dil edincini İsrail’de 6 yıllık yükseköğrenim sonucunda kazanmıştır. **Egemen Gündoğdu**, Çince dilinde “serbest zamanlı” olarak çeviri yapmaktadır. Çin’de Sinoloji öğrenimi sonucunda Çince dil edinci kazanmıştır. 6 yıllık çeviri tecrübesi bulunmaktadır. **Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ersoy**, “Mütercim - Tercümanlık Bölümünde” öğretim üyesi olarak görev yapmasına rağmen lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını “Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünde” gerçekleştirmiştir. Lisans eğitiminin ardından 1 yıl çeviri bürosunda ve doktora sürecinde “serbest zamanlı” olarak çeviri tecrübesi bulunmaktadır. Almanca dilinde çeviri yapmaktadır.

Özellikle “Dil ve Edebiyat” bölümlerinden mezun olanlar ya da dil edincini örn. yurtdışında çeşitli nedenlerle kaldıkları ve farklı kültürün içinde kaldıkları süre içinde kazananlar, çeviri bölümü mezunu olmadıkları halde daha sonra çevirmen olarak çalışmaya başlamaktadırlar.

Aslı Demirkıran, lisans öğreniminin ardından yabancı dil bilgisini kullanmak istediğinden çeviri bürosunda çalışmayı tercih etmiştir. Öğrencilik zamanında çeviri yapmaya başlayan **Roberta Çirişyan** da lisans öğreniminin ardından çeviri bürosunda çalışmaya başlamıştır. **Egemen Gündoğdu**, Çin’de öğrenim sürecinde sözlü çeviriler yapmaya başlamıştır. Türkiye’ye döndüğünde Çince eğitimine yönelen Egemen Gündoğdu, yan gelir amacıyla çeviri faaliyetini sürdürmektedir. Lisans öğreniminin sonunda iş arayışı içerisinde olan **Hüseyin Ersoy**, çeviri bürosunda maddi kaygının aksine, boş durmamak için 1 yıl boyunca çalışmıştır.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin çeviri anlayışları ve çeviriye bakış açıları da aldıkları eğitimle paralellik göstererek çeviri eğitimi almış çevirmenlerden farklı olmaktadır. Çeviride daha çok dil hâkimiyeti, alan bilgisi ve kültürel birikim vurgulanmakta, kuramsal boşluk dili kullanmadaki yetenekle doldurulmaktadır.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenler, ticari amaçlı çeviri piyasasına öncelikle yabancı dil hakimiyetleri sebebiyle girdikleri için çeviri etkinliğine de ancak dil paradigması ile bakabilirler ve bu paradigma dışında bir paradigma ile bakmaları olası değildir. İçinde buldukları ağır iş şartları ve eğitim kurumlarının çizdiği kırmızı çizgiler sebebiyle kendilerini kuramsal alanda daha sonra geliştirmeleri de zor görünmektedir. Kelime, deyim, atasözü gibi daha çok dil düzeyinde kalan çeviri problemlerini bireysel çaba ve çoğunlukla internet üzerinden yapılan araştırmalarla gidermeye çalışacaklardır. Çeviri etkinliğinin bütünsel bir yaklaşımla ele alınması ve kapsamlı işbirliği söz konusu değildir. Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin tek güçlü yanları sürekli çeviri etkinliğinin içinde buldukları için edindikleri çeviri deneyimidir. Farklı çeviri sorunlarıyla karşılaşmadıkları sürece deneyim ve çağın gerisinde kalmış bir çeviri anlayışıyla yetineceklerdir, şartlar belki de yetinmelerini gerektirmektedir.

Asıl sorun çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin ve temsil ettikleri çeviri anlayışında değil, bu çeviri anlayışının kendi içinde kapalı bir sistem oluşturmasında ve yeni anlayışların yolunu farkında olmadan bile olsa tıkamasındadır. Çeviri sorunları, ticari çeviri kurumlarına göre “babadan kalma” yöntemlerle de olsa pekâlâ çözülmektedir ve piyasa tabiri caizse “tıkır tıkır” işlemektedir; o halde sorun da yoktur! Ya da sorun varsa bile bu sorunları belirleyecek kontrol mekanizmaları bulunmamaktadır. Daha farklı çeviri anlayışıyla çeviri piyasasına giren eğitim almış çevirmenlerin kendi görüşlerini piyasaya aktarmaları ise deneyimsiz olduklarından zor görünmektedir. Sonuçta iki farklı kültürden gelen “çeviri eğitimi almamış” ve “çeviri eğitimi almış” çevirmenlerin çeviri etkinliğinde buldukları piyasada daha doğru olan çeviri anlayışları değil, çağı geriden takip eden çeviri anlayışları hâkim olacaktır.

Sorunun çözümü yeni kuramsal bilgilerin genç ve deneyimsiz eğitim almış çevirmenler tarafından aktarılmasında değil, bizzat kurama ev sahipliği yapan kurumların ve öncelikle akademilerin tıkanıklıkları gidererek piyasaya bilgi akışını sağlamalarındadır; kopukluk ve tıkanıklıklar öncelikle akademisyenlerin sorunu sahiplenmeleri ile

giderilecek gibi görünmektedir. Böylelikle çeviri piyasasının kendisini yenilemesi de sağlanabilir.

Aslı Demirkıran, bir çevirmenin hem “kaynak” hem “erek” dile, hem de “genel kültür bilgisi” ile “ilgili alanın terminolojisi”ne çok iyi hâkim olması gerektiğini düşünmektedir. **Roberta Çirişyan** da aynı şekilde her iki dile çok iyi hâkim olunmasının gerektiğini düşünmektedir. **Alper Mizrahi**, çevirmenin kendi anadilini çok iyi bilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Genel kültür ve alan bilgisi önemlidir. **Egemen Gündoğdu’ya** göre her iki kültürü tanımak çok önemlidir. **Hüseyin Ersoy**, anadil yetisinin ve dünya bilgisi çok iyi olması gerektiğini söylemiştir.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin, piyasa şartlarının sonucu kendi başarılarına çeviriye ulaşabilmeleri güç görünmektedir. Bu yüzden çeviri büroları gibi çeviri için bir aracı kurumla ve aracı kurum adına çalışmaları söz konusudur. Özellikle çeviri bürolarının çeviriye ticari bir ürün olarak görmesi, rekabet ortamında fiyat kırmalarına gitmesi, çeviriye (ürünü) çeviriye ihtiyaç duyan müşterisine mümkün olan en kısa süre vermeye çalışması, çeviri eğitimi almamış çevirmen - aracı kurum ikilisi arasında birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Çalışma şartları, ücretlendirme, ödemelerin zamanında alınması gibi sorunları veya çeviri sürecinde karşılaştığı sorunları her çevirmenin kendine göre geliştirdiği farklı yöntemlerle çözdüğü ya da çözmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Çeviri sürecinde aracı kurum-çevirmen işbirliği yalnızca çevirinin amaca uygun biçimde gerçekleştirilmesine yönelik bile olsa söz konusudur.

Aslı Demirkıran, çeviri metnini ilk incelediğinde, belgenin okunamaması gibi durumlarda işverenle görüştüğünü belirtmektedir. **Roberta Çirişyan**, teknik konularda uygunluğun sorgulanması amacıyla işverenlerle görüşmektedir. **Alper Mizrahi** gerekli durumlarda müşterilerle görüşmekte, acil durumlarda müşterilerle görüşebilmek amacıyla müşterilerin telefon numaralarını almaktadır. **Egemen Gündoğdu** müşterileriyle görüştüğünü belirtirken, müşterinin ve çeviri bürosunun da işi takip etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Aslı Demirkıran, çeviri sürecinde deneyimli olmadığı alanlarla ilgili sıkıntı yaşamaktadır. **Roberta Çirişyan**, kavramların karşılıklarıyla ilgili problemleri internet vasıtasıyla araştırarak çözmektedir. **Roberta Çirişyan’a** göre müşteriler çevirilerini çeviri büroları sayesinde yaptırabilmektedirler. **Alper Mizrahi**, sözlüklerde var

olmayan kısaltmalar, atasözleri ve deyimlerde sıkıntı yaşamaktadır. Sorunları internet vasıtasıyla çözüme düşüncesindedir. **Egemen Gündoğdu**, kültür farklılığından kaynaklanan çeviri sorunları yaşamaktadır. **Hüseyin Ersoy**, alan çevirilerinde ve edebiyat alanında kültürel öğelerde sorun yaşamaktadır. Hüseyin Ersoy da çeviri bürolarının “işlevsel” bir rol üstlendiklerini düşünmektedir. Büroların müşteri ile çevirmen arasında “aracı” rolünü üstlendiklerini düşünmektedir. Çeviri bürolarını müşterilerin güvenebileceği, ihtiyaç duyduklarında başvurabilecekleri kurumlar olarak nitelendirmektedir. Alper Mizrahi, çeviri büroları sayesinde iş yapabildiğini ve bu açıdan çeviri bürolarına bağımlı olduğunu belirtmektedir.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin en güçlü yanlarının uygulama alanından gelen deneyim olduğu, deneyimleri ve kendine olan güvenleri arttıkça piyasada buldukları konumda söz sahibi olduklarını düşündükleri anlaşılmaktadır. Çeviri eğitimi konusunda fazla bilgiye sahip olmamalarına rağmen eğitim kurumlarına mesafeli yaklaşımlarının sebebini, özellikle sık sık eğitim görmüş ama deneyimsiz çevirmenlerle aracı kurumlarda karşılaştıklarında edindikleri deneyimlerde aramak gerekir.

Ash Demirkıran, çeviri alanında eğitim kurumlarında verilen kuramsal bilginin uygulama alanında yararlı olmadığını düşünmektedir. **Roberta Çirişyan** çalıştığı çeviri bürosunda edindiği deneyimlere dayanarak, Boğaziçi Üniversitesi dışında diğer üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi verilmediği kanısını taşımaktadır. **Alper Mizrahi** piyasa ile verilen çeviri eğitimin doğası gereği farklı olduğunu düşünmektedir. Ona göre bu farklılığı piyasa şartları beraberinde getirmektedir. **Hüseyin Ersoy**, üniversitelerde çeviri piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde çeviri eğitimi verilmediği ve verilemeyeceği kanısındadır.

Deneyim farkı eğitim görmüş ve eğitim görmemiş çevirmenler arasındaki temel fark olarak gözlemlenmektedir. Bu temel fark, çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin deneyimleri varsa çeviri piyasasında daha fazla tercih edilmelerini sağlamaktadır. Çeviri eğitimi almamış çevirmenler yalnızca çevirirler, çevirdikçe deneyim kazanırlar. Çeviri eğitimi almış çevirmenler ise dilin kullanıldığı farklı alanları seçme şansına sahiptirler. Çeviride eğitim kurumlarında aldıkları kuramsal bilgiye ek olarak uygulama alanında deneyim kazanmaları bu yüzden daha fazla zaman alır.

Aslı Demirkıran kendi gözlemlerine dayanarak, çeviri eğitimi almayan çevirmenlerin, yani “alaylıların” çeviriye daha yatkın olduğunu düşünmektedir. Çünkü bu çevirmenler çeviri eğitimi almış çevirmenlerden, yani “mekteplilerden” daha tecrübelidir. Hem mektepli, hem alaylı olma durumu, ideal olan bir durumdur. **Roberta Çirişyan**, çeviri eğitimi alanların, piyasada ilk zamanlarda zorlandıklarını, ama zamanla bu zorluğu aştıklarını düşünmektedir. Alaylıların çeviride başarılı olduklarını belirterek, çeviri eğitiminin de önemli olduğunu altını çizmektedir. Hem eğitimin, hem de tecrübenin önemli olduğunu düşünen **Egemen Gündoğdu**, eğitim ve tecrübenin bir arada olmasının ideal olduğunu belirtmektedir. **Hüseyin Ersoy** mekteplinin tecrübe sahibi olduğunda, daha önde olacağını vurgulamaktadır.

Çeviriyi ticari ürün olarak gören aracı kurumlarda çalışan, akademik çevrelerle bağlantısı kopuk, akademik alanda çeviri ile ilgili gerçekleştirilen toplantı ve etkinliklere bile katılamayan ve kuramsal bilgiden yoksun çeviri eğitimi almamış çevirmenin çeviri anlayışının akademik alandaki çeviri anlayışıyla örtüşmesi beklenecek bir durum değildir. Piyasanın ihtiyaçlarını karşılayan çeviri eğitimi almamış çevirmenin çeviri anlayışını çalıştığı piyasa belirler. Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerle yapılan söyleşide de aynı doğrultuda görüşler ortaya konmuştur. **Aslı Demirkıran**, üniversitelerde verilen çeviri eğitimi hakkında bilgisi olmadığını belirtmektedir. **Roberta Çirişyan’a**, akademik alanda fikri olmadığı için bu soru yöneltilmemiştir. **Alper Mizrahi**, akademik alandaki çeviri anlayışı ile günümüz piyasasındaki çeviri anlayışının birbiri ile örtüşmediğini düşünmektedir. **Egemen Gündoğdu**, çeviri piyasasında yaşanan “tuhaf durumlar” nedeniyle örtüşmediğini düşünmektedir.

Ancak bu durum çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunların çözümünde, bilinçsiz bile olsa kuramsal öğretilerin kullanılmadığı anlamına gelmez. Nitekim **Hüseyin Ersoy**, akademik alanda kuramsal bilgilerin öğretilmediğini belirterek, piyasada tecrübelerden yola çıkılarak, farkında olunmadan belli oranda kuramların uygulandığını düşünmektedir.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenlere göre çeviri piyasasındaki sorunlar, piyasadaki başıbozukluktan kaynaklanmaktadır. Ücretlerin, çalışma şartlarının düzeltilmesi, çevirmen kimliğinin belirginleştirilmesi için yasal düzenlemeleri yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Çeviri eğitimi almamış çevirmenlerde görülen ortak özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Genellikle “Dil ve Edebiyat” bölümü mezunları ya da farklı yollarla dil edinci kazananlar, çeviri mezunu olmadıkları halde daha sonra çevirmen olarak çalışmaya başlamaktadırlar.
2. Genel olarak çağdaş çeviri paradigmalarını yansıtmayan bir çeviri anlayışıyla çeviri etkinliğini sürdürmektedirler.
3. Çeviriyi salt dil aktarımı olarak görmekte, çeviri sorunlarını bireysel çabalarla çözmeye çalışmaktadırlar.
4. Çeviride daha çok dil hâkimiyeti, alan bilgisi ve kültürel birikim, dili kullanmadaki yetenekle kuramsal boşluk doldurulmaktadır.

Akademisyenlerin Bakış Açısıyla Kuram-Uygulama İlişkisinin Yorumu

Söyleşi yapan değerli hocalarımızın düşünceleri, zaten genel bir değerlendirme özelliği taşıdığını önceden belirtmiştik. Ancak akademisyenlerin çeviribilim, çeviri eğitimi ve çeviri kuramlarının uygulamadaki yeri ile ilgili ortak görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Çeviribilim, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gelişmekte olan genç bir bilim dalıdır.
2. Piyasaların çeviri eğitimi ile ilgili kurumlara ilgisi, çeviribilimin gelişmesine paralel biçimde artacaktır.
3. Türkiye’de çeviri eğitimi, bazı sıkıntılar yaşanmasına rağmen ve çeviri eğitimi alana da bağlı olmakla birlikte piyasanın ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlidir.
4. Eğitim döneminde staj ve benzeri uygulamalar, öğrencinin piyasa deneyimini arttırması için yararlıdır.
5. Çeviri kuramları uygulamadan gelir ve uygulamadan kopuk değildir. Bu bağlamda çeviri eğitiminde kuram ve uygulamayla ilişkisi sağlam temellere oturtulmuştur; çeviri eğitimi almış çevirmen sayısı arttıkça kuram ve uygulama ilişkisi daha sağlam olacaktır.

SONUÇ

Sonuç bölümünde, değerlendirme bölümünde değinilen sorunlara ve sorunların bağlantı noktalarındaki bakış açısından elde edilen çözümlere yer verilmiştir.

Türkiye’de çeviri büroları, yayınevleri ve benzeri kuruluşlar, çeviri alanında büyük bir sektör oluşturmaktadırlar. Türkiye’nin tarihinden getirdiği çok kültürlü ortamlara esneklik yeteneği ve dünyada egemen ekonomi anlayışını yansıtan küresel ekonomi anlayışı sebebiyle birbirine daha da yakınlaşan uluslararası ilişkiler de çeviri sektörünün büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Özetle söylemek gerekirse, Türkiye’de yoğun bir çeviri etkinliği gözlenmektedir ve en azından yakın gelecekte artarak devam edecektir.

Bu şartlar altında Türkiye’de doğal olarak hem çeviri eğitimi almamış hem de çeviri eğitimi almış çevirmenlerin tümünü kapsayan, yerine oturmuş bir çevirmen kimliğinin yanında günümüz kuramlarının öngördüğü çeviri anlayışını yansıtan, bütünsel bir yapı özelliği kazanmış bir çeviri etkinliği beklenmektedir.

Ancak uygulamada kuramların kısmen ve çoğu zaman da bilinçsizce dikkate alındığı ve çağdaş bir çevirmen kimliğinin oluşmadığı açıkça görülmektedir. Hukuki mevzuat, eğitim kurumlarının ideal çeviri eğitimi ve uygulamada üniversitenin önünde giden, ancak ticari kazancı önde tutan çeviri sektörü arasında sıkışıp kalan çevirmenin tüm kesimlerce kabul gören çevirmen kimliğinin oluşması mümkün olmadığı gibi uygulamayı da kapsayacak genel bir çeviri anlayışının oluşması, yani kuram ve uygulama arasında bir bağ kurulması da mümkün değildir. Türkiye’de çevirmen; mevcut hukuki düzenlemelere göre “bilirkişi”, eğitim kurumlarına göre “uzman”, çeviri sektörüne göre ise “dil bilen tecrübeli eleman”dır.

Türkiye’de çeviri ile ilgili kurumlar yeterli olanak ve donanımlara sahiptir ve çeviri etkinliği hummalı bir biçimde sürdürülmektedir; buna rağmen çevirmenin konumunun belirlememesinde ve kabul görecekt genel bir çeviri anlayışının geliş(e)memesinin en önemli sebepleri, kurumlar arasındaki işbirliğinin yeterince gerçekleşmemesi, kurumların yeterince organize çalışmaması ve çeviri sektörüne kuramsal bilgi akışının engellenmiş olmasıdır. Bu çalışmada en çok dikkati çeken etmen, kurumlar arası kopukluktur.

Dikkati çeken diğeri bir etmen, 70'li yıllardan kalma yasaların çeviri etkinliğinin ve çevirmen kimliğinin ortaya çıkmasını engellemesidir. Mevzuata göre çevirmenlik lisans düzeyinde verilen eğitime rağmen Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından meslek olarak tanınmamakta, buna bağlı olarak çevirmenin bir meslek odası bulunmamaktadır.

Öte yandan ticari amaçlı çeviri kurumlarında kurumlararası kopukluk ve kuramsal bilgi akışının engellenmesi yüzünden çağdaş çeviri kuramları çerçevesinde oluşan çeviri anlayışlarının uygulamaya girmediği ya da kısmen girdiği gözlenmektedir. Ticari amaçlı çeviri kurumları çeviride ağırlıklı olarak kavram düzeyinde kalan eşdeğerlik aramakta, içerikten çok biçime önem vermektedirler. Böyle bir çeviri anlayışıyla mevcut sorunları çözebilecekleri, ancak yeni sorunlarla karşılaştıklarında tıkanacakları açıktır; çünkü çağımızdaki hızlı toplumsal-kültürel-ekonomik gelişmeler yeni çeviri sorunlarını da elbette beraberinde getirecektir ve yeni sorunların çözümü için çeviriye de farklı açılardan bakmayı, çeviriyi bir bütün halinde yeniden değerlendirmeyi gerektirmektedir.

70'li yıllardan itibaren o zamana kadar noterlerin yanında ücretli elemanlar tarafından karşılanan çeviri hizmeti çeviriye doğan çeviri ihtiyacından ötürü bir aracı kuruma aktarılmış, böylece noterlere bağlı çalışan yeminli çeviri büroları oluşmuştur. Ancak çeviri büroları çeviriyi ticari ürün olarak gören ticari kuruluşlardır. Bu ürünle ilgili en azından belirli standartların oluşturulmaması ve çeviri bürolarında çalışacak eğitimli kalifiye eleman ihtiyacının karşılanamaması, çeviri bürolarının mevcut yasalardaki boşluklardan daha da fazla faydalanmasına sebep olmuş, çeviri işini asıl yapan çevirmen bir araç olmaktan öteye gidememiştir. Mevcut şartlarda çevirmenin aracısız kurum olmadan doyurucu bir biçimde çeviriye ulaşması oldukça güçtür. Aracı kurumlar bu durumu elbette korumaya çalışacaklardır.

80'li yılların başından itibaren üniversitelerde lisans seviyesinde eğitim görmüş çevirmenlerin yetişmeye başlamasıyla birlikte sektörde en genel hatlarıyla eğitim görmüş ve eğitim görmemiş olmak üzere iki farklı çevirmen kimliği gözlemlenmeye başlanmıştır. Yıllardan beri sürekli çeviri etkinliği içinde bulunan eğitim görmemiş çevirmenlerin elde ettikleri deneyim, sektörde onları vazgeçilmez yapmaktadır. Ayrıca noterlerden aldıkları belge, yasal olarak çalışmalarını da sağlamaktadır. Öte yandan deneyimsiz de olsalar bu işin eğitimini görmüş, meslekleri çevirmenlik olan kalifiye elemanlar yetişmektedir ve çeviri onların işi olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, sektöre

verdikleri hizmetleri ve haklarını teslim etmek kaydıyla çeviri eğitimi almamış çevirmenlerin misyonlarını tamamladıkları söylenebilir. Bu konuda en azından yeni hukuki düzenlemeler gerekmektedir.

Türkiye’de çeviri eğitimi çok yönlü olarak sürdürülmekte ve öğrenciler bilimsel yöntemleri öğrenmektedirler. Çeviri bölümü mezunları, aldıkları eğitim sayesinde pek çok bölüm mezunundan daha kolay ve aracı kurumların sunduğu şartlardan daha iyi şartlarda iş bulabilmektedir. Çeviri piyasasındaki şartlar değişmedikçe çok boyutlu çeviri eğitimi elbette sürdürülmelidir. Yine de aracı kurumların çevirmen ihtiyaçları belli oranlarda çeviri eğitimi almış çevirmenler tarafından karşılanabilir ve aslında karşılanmalıdır. Sonuçta çeviri onların bilimsel yöntemler ışığında öğrendikleri iştir. Bilim belirli bir alandaki sorunları gidermeye yönelik çalışmadır. Eğitim görmüş çevirmen kendi alanında hem kuramsal bilgisinin desteğiyle var olanı ileriye götürecektir hem de oluşan sorunları çözebilecektir. Fabrikada bir makine bozulduğunda senelerdir o makinenin sahibi de olsa çalışma düğmesine basan değil, o bölümde çalışan mühendise başvurulur. Çeviri eğitimi almış çevirmenle eğitim almamış çevirmen arasındaki temel farklar aracı kurumlara anlatılabilirse eğitim görmüş çevirmenlerin bir kısmı daha iyi şartlarda bu tür alanlara yönlendirilebilir. Tez çerçevesinde yapılan çalışmalarda açıkça ortaya konmuş olan kurumlar arası çeviri anlayışı farkları böylelikle ortadan kalkacak, çeviride belli standartlara ulaşılacaktır.

Bu görevi o çevirmenleri yetiştiren akademik çevreler yerine getirmelidir. Mevcut hukuki düzenlemelere rağmen eğer çeviri büroları, yayınevleri ve diğer aracı kurumlar, onların ticari kimlikleri de göz önüne alınarak akademik etkinliklerin ve projelerin içine çekilebilir ve kurumsal kopukluklar giderilebilirse uygulama ve kuram arasında arzu edilen bağ kurulabilir. Ayrıca işveren çevirmene daha eğitim aşamasında buluşarak onu yakından tanıma fırsatını elde eder. Aracı kurumlar böyle bir işbirliğine hazır olduklarını açıkça belirtmişlerdir.

Akademisyenlerin de ifade ettiği gibi eğitim kurumlarında mevcut tüm olanaklar daha iyi çeviri eğitimi verebilmek için kullanılmaktadır. Deneyim, eğitimden sonra zamanla elde edilecektir. Yine de yeni mezunlarda, biraz da çeviri sektörünü iyi tanımadıklarından güven eksikliği fark edilmektedir. Bu konunun giderilmesi de yine eğitim kurumlarının üstlenebileceği bir görevdir. Ayrıca diğer kurumlarla olduğu gibi

mezunlarla da kopukluk görülmektedir. Çeviri mezunlarının bir şekilde eğitim kurumlarıyla olan bağlantılarının mezun olduktan sonra da devam ettirilmesi, öğrencilerin yüksek lisansa daha fazla özendirilmesi gerekmektedir.

Sektör-eğitim kurumları ve çevirmen arasında sağlanacak bağ, aynı zamanda geribildirim konusunu da halledebilir. Çeviri etkinliğinin bir bütün olarak değerlendirilmesi böylelikle daha kolay olacaktır. Aracı kurumlarda gerçekleştirilen çeviri etkinliğini denetleyen bir yapı şu an mevcut değildir. Yapılan çevirilerin genelde geri dönmemesi, “müşterinin” satın aldığı “üründen” hoşnut olduğunu göstermekle beraber, daha farklı sebepler varsa, bunlar da açığa çıkarılmalıdır. Aracı kurumsal çeviride “skopos”u öncelikle ticari açıdan ele almakta, işlevselliğe “biçim” ile başlamaktadır; ancak içeriğin de ivedilikle gözden geçirilmesi gerekmektedir. Elde edilecek sonuçlar çeviri sektöründe yeni düzenlemelere götürecektir kadar önemli olabilir.

Kanımızca çağdaş çeviri kuramlarının uygulamadaki yerinin tartışmaya açılması gerekir. Özellikle Mänttärin, Çeviri Eylemi Kuramında çeviriyi daha çok ideal boyutlarda ele aldığı görülmektedir. Herhangi bir çevirinin tüm boyutlarıyla ele alınarak işbirliği ve işbölümü çerçevesinde ve bir uzman tarafından yapılması, piyasadaki reel şartlarla uyuşmamaktadır. Kuramdaki “ideal” durumun uygulamada yeri yoktur. Aynı kuramda çevirmene biçilen rol de düşündürücüdür; çünkü bir mevcut şartlarda çeviri eğitimi almış çevirmene çoğu zaman yüklenemeyeceği kadar ağır bir yük verildiği görülmektedir. Bu aşamada çağdaş çeviri kuramlarının da uygulamaya yakınlaşması gerekmektedir.

Türkiye’deki çeviri eğitiminin oldukça geniş kapsamlı ve aslında piyasadaki ihtiyaçları karşılayacak özelliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ancak özellikle çeviri eğitimi tamamladıktan sonra çeviri piyasasına girerek çalışma hayatına atılan deneyimsiz çevirmenler piyasa şartlarını ve aldıkları eğitimi yanlış değerlendirmektedirler. Üniversitelere piyasa şartlarına göre hazır mezun yetiştirmek gibi bir görev yüklemek zaten doğru olmaz. Eğitim kurumlarında verilen kuramsal bilginin, daha doğrusu kuramın uygulamadan tamamıyla kopuk olması da söz konusu olamaz; çünkü çeviri kuramları uygulamadan gelir. Akademisyenlerle yapılan söyleşide çeviri kuramları ve eğitimin piyasaya dönük bakış açısıyla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiş

ve çeviri eğitiminin uygulamayla ilişkisinin sağlamlığı, uygulamanın çeviri eğitiminden gelen çevirmenler arttıkça kuramla ilişkisinin daha sağlam oluşacağı vurgulanmıştır.

KAYNAKLAR

- AKBULUT**, Nihal (1994), *Türk Yazın Dizgesinde Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası Çevirileri: Çeviri Kuramında Norm Kavramının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AKSOY**, Berrin (2002), *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Yayınları, Ankara.
- BAKER**, Mona (1998), "Arabic Translation", *Routhledge Encyclopedia of Translation Studies*, London.
- BENGİ-ÖNER**, Işın (1990), *Çeviri Bir Süreçtir....., Ya Çeviribilim?*, Argos, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- BENGİ-ÖNER**, Işın (1995), *Çeviribilime Doğru Yeni Bir Süreç Oluşurken Birkaç Söz, Çeviribilim 1, Çeviri Eğitiminde Özgün Metin Yorumlama, Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*, Bengi, Işın (Derl.) Ankara Üniversitesi, Tömer Bursa Şubesi.
- BENGİ-ÖNER**, Işın (2001), *Çeviri Kuramlarını Düşünürken...*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- BENGİ-ÖNER**, Işın (2001), *Kızılılık Karpuz Olur mu Hiç? İlahi Çevirmen!*, Diye Global Communications, İstanbul.
- BERK**, Özlem (2005), *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- DEMİRCİ**, Mustafa (1996), *Beytü'l-Hikme*, İnsan Yayınları, İstanbul.

ERUZ, F, Sakine (2003), *Çeviriden Çeviribilime – Yüzyılımız Pencereinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.

EVEN-ZOHAR, Itamar (1990), *Polysystem Studies*, Porter Institute, Tel Aviv.

GENTZLER, Edwin (1993), *Contemporary Translation Theories*, Routledge, London/New York.

GÜRÇAĞLAR, Şehnaz Tahir (2008), *The Politics and Poetics of Translation in Turkey, 1923-1960*, Rodopi Publishing.

http://ceviribilim.com/?page_id=1496

JÄGER, Gert (1975), *Translation und Translationslinguistik*, Halle (Saale): Niemeyer, Tübingen.

KADE, Otto (1963), *Aufgaben der Übersetzungswissenschaft: Zur Frage der Gesetzmäßigkeit im Übersetzungsprozeß – , içinde, Fremdsprachen 7 (1963).*

KADE, Otto (1980), *Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung*, VEB Verlag, Leipzig.

KAUTZ, Ulrich (2002), *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*, Iudicium Verlag, München.

KLÖPFER, Rolf (1967), *Die Theorie der literarischen Übersetzung, Romanisch deutscher Sprachbereich*, Wilhelm Fink Verlag, München.

KURAN-BURÇOĞLU, Nedret (1995), *Çağdaş Alman Çeviribilimcilerin Yaklaşımları, Çeviri ve Çeviri Kuramları Üzerine Söylemler*, (Yay. Haz.) Mehmet Rifat, Düzlem Yayınları, 23, Söylem Dizisi 1, İstanbul.

- KURULTAY**, Turgay (1985), *Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F, Schleiermacher, Dün ve Bugün Çeviri I*, Gen. Yay. Yönetmeni: Ahmet Cemal.
- MÄNTTÄRI**, Justa Holz (1984), *Translatorisches Handeln*, Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Helsinki.
- MÄNTTÄRI**, Justa Holz (1986), *Translatorisches Handeln – theoretisch fundierte Berufsprofile*, içinde, Snell-Hornby, Mary (yay, hazırlayan) *Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung*, Francke Verlag, Tübingen.
- MÄNTTÄRI**, Justa Holz (1984), *Translationstheorie – Grundlagen und Standorte*, Tampere: Tampereen yliopisto.
- MOUNIN**, Georges (1967), *Die Übersetzung, Geschichte, Theorie, Anwendung*, Muenchen: Nymphenburg.
- POHLING**, Heide (1971), *Zur Geschichte der Übersetzung, Studien zur Übersetzungswissenschaft*”, Beihefte zur Zeitschrift Fremdsprachen III / IV, Leipzig.
- SEREBRENNIKOW**, B.A, (1975), *Allgemeine Sprachwissenschaft Band II*, (Yay. Haz.) H. Zirkmund / G. Feudel, München/Salzburg.
- STOLZE**, Radegundis (1997), *Übersetzungstheorien, Eine Einführung*, Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen.
- TOSUN**, Muharrem (2002), *Dil Edincini Aşan Bir Edim Olarak Çeviri Eylemi (Çeviri Kuramlarının Gelişiminde Paradigma Değişimi)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- TOSUN**, Muharrem (2006), *Kültürlerarası Bilgi Aktarımında Çevirmenin Sorumluluğu*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:2
- TOURY**, Gideon (1980), *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv University, The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- TOURY**, Gideon (1985), “A Rationale for Descriptive Translation Studies” , *The Manipulation of Literature, Studies in Literary Translation* içinde, der, T, Hermans, London&Sydney.
- ÜLKEN**, Hilmi Ziya (1997), *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, Ülken Yayınları, İstanbul.
- VERMEER**, Hans J. ve **REIB** Katharina (1984), *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*, Niemeyer, Tübingen.
- VERMEER**, Hans J. (1986), *Übersetzen als kultureller Transfer: Übersetzungswissenschaft eine Neuorientierung, Zur Integrierung von Theorie und Praxis*, Yay. Haz.: Mary Snell-Hornby, Tübingen – Basel.
- VERMEER**, Hans J. (1992), *Skizzen zu einer Geschichte der Translation*, Verlag für Interkulturelle Kommunikation, Frankfurt a.M.
- VERMEER**, Hans J. (1996), *A skopos theory of translation (Some arguments for and against)*, Textcontext Verlag, Heidelberg.
- WEINRICH**, Harald (1970), *Linguistik der Lüge*, Lambert Schneider Verlag, Heidelberg.
- WITTE**, Heidrun (2007), *Die Kulturkompetenz des Translators, Begriffliche Grundlegung und Didaktisierung*, Stauffenburg Verlag, Tübingen.

WOODSWORTH, Judith (1998), *Geschichte des Übersetzens* (çev, Rolf Geiser)
Handbuch Translation, Snell-Hornby / Hönig / Kußmaul / Schmitt (Derl.),
Stauffenburg Handbücher, Tübingen.

YAZICI, Mine (2001), *Çeviribilime Giriş*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

YAZICI, Mine (2004), *Çeviri Etkinliği (Disiplinler Arasından Çeviriye Bakış)*,
Multilingual Yayınları, İstanbul.

YÜCEL, Faruk (2007), *Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi*, Dost Kitapevi,
Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

SERHAT ARSLAN 1984 yılında Denizli’de doğdu. İlköğretimine Denizli’de başlayan Arslan, İlköğretim ve Ortaöğretimini Antalya’da bitirdi. 2003 yılında İstanbul Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık (Almanca) Bölümü’nde lisans öğrenimine başladı, 2007 yılında mezun oldu. 2005 yaz döneminde DAAD bursundan faydalanarak “Bremen Üniversitesi’nde” yaz kursuna katıldı. 2006 Bahar yarıyılında “Erasmus Programı” çerçevesinde Avusturya’da “Graz Üniversitesi, Teorik ve Uygulamalı Çeviribilim Enstitüsü’nde” öğrenim gördü. 2006 yaz döneminde “Antalya Avrupa Birliği Bilgi Bürosu’nda” 3 ay boyunca staj yaptı. 2007 yılında “Sakarya Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nde” yüksek lisans öğrenimine başladı. Aralık 2009’dan itibaren aynı bölümde “Araştırma Görevlisi” olarak görevini sürdürmektedir.